รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์

The Development of Public Conscience Mind for the Conservation of ancient community in Buriram Province.

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ศูนย์การเรียนรู้ศิลปะแบบบายน จังหวัดบุรีรัมย์

Bayon Art Learning Centre of Buriram Province

โดย

ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ
พระครูศรีปัญญาวิกรม,ผศ.,ดร.
พระมหาพจน์ สุวโจ,ผศ.,ดร.
นายไว ชีรัมย์
ดร.สุวรรณี ฮ้อแสงชัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๖๒

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 610762054

รายงานการวิจัย
รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์
The Development of Public Conscience Mind for the Conservation of ancient community in Buriram Province.

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ศูนย์การเรียนรู้ศิลปะแบบบายน จังหวัดบุรีรัมย์
Bayon Art Learning Centre of Buriram Province

โดย

ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ
พระครูศรีปัญญาวิกรม,ผศ.,ดร.
พระมหาพจน์ สุวโจ,ผศ.,ดร.
นายไว ชีรัมย์
ดร.สุวรรณี ฮ้อแสงชัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
พ.ศ. ๒๕๖๒

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 610762054
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub-Research Report 1

The Development of Public Conscience Mind for the Conservation of ancient community in Buriram Province.

Under Research Program

Bayon Art Learning Centre of Buriram Province

By

Dr. Chayaporn Sukprasert
PhrakruSripanyavikrom, Assist.Prof,Ph.D.
Phramaha Phocana Suvaco, Assist.Prof,Ph.D.
Mr.Wai Chueram
Dr.Suwannee Horsaengchai
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Burirum Buddhist College

B.E. 2562

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS 610762054

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัย: ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ
พระครูศรีปัญญาวิกรม,ผศ.ดร.
พระมหาพจน์ สุวโจ,ผศ.ดร.
นายไว ชีรัมย์
ดร.สุวรรณี ฮ้อแสงชัย

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๒

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) ศึกษาโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ ๒) ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะชุมชนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ๓) เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการลงพื้นที่ปฏิบัติการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์ เก็บแบบสอบถาม และการสร้างชุดความรู้ ประชาชกรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชน และพระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ ๔๙ รูป/คน ในอำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการวิจัยพบว่า

๑) จากการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่สำรวจโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ พบเสมาที่มีอายุเก่าแก่ที่ทรงคุณค่ายิ่งทางโบราณคดี การสร้างนั้นย้อนไปได้ถึงสมัยทวารวดี ลองลงมาเป็นการสร้างในสมัยขอมเรืองอำนาจคือ ศิลปะขอมแบบไพรกเม็ง นับถือศาสนาพราหมณ์ และใบเสมายุคสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่มีคติความเชื่อแนวความคิด และเหตุผลในการสราง คือใช เปนนิมิต หรือเครื่องหมาย เพื่อกำหนดขอบเขตของพระอุโบสถ มีการสำรวจ ๗ พื้นที่ ซึ่งเป็นชุมชนโบราณของจังหวัดบุรีรัมย์ พบโบราณสถานจำนวน ๑๒ แห่ง แต่เลือกศึกษาโบราณสถานที่อำเภอคูเมืองและอำเภอเมือง พบเสมาโบราณบ้านปะเคียบ วัดทรงศิรินาวาส อำเภอคูเมือง เป็นเสมาโบราณสมัยทวารวดีพบจำนวนมากกว่า ๕๐ ชิ้น บางชิ้นมีลวดลายที่ชัดเจนสมบูรณ์ และเริ่มที่จะเลื่อมสภาพลงและบางชิ้นถูกทำลายด้วยน้ำมือของมนุษย์เพราะ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์นั้น คือสาเหตุที่ต้องเร่งดำเนินการอนุรักษ์และสร้างจิต สำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๒) จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน พบว่า คนในชุมชนมีการตระหนักรู้ในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง ซึ่งโบราณสถานยังบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชน ทุกคนควรช่วยกันดูแลเฝ้าระวังและรักษา และช่วยกันปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น

๓) เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการทำกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ เพื่อกระตุ้นสร้างพลังชีวิตและแรงจูงใจเสริมสร้างความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถานชุมชน และการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน แก้ปัญหาและอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง ให้ยั่งยืนต่อไป

Research Title: The Development of Public Conscience Mind for the Conservation of ancient community in Buriram Province.

Researchers: Dr. Chayaporn Sukprasert
PhrakruSripanyavikrom, Assist.Prof,Ph.D.
Phramaha Phocana Suvaco, Assist.Prof,Ph.D.
Mr.Wai Chueram
Dr.Suwannee Horsaengchai

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Burirum Buddhist College

Fiscal Year: 2562/2019

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research is aimed to (1) study the ancient community in Buriram Province, (2) study the Public Conscience mind for the conservation of ancient community and (3) the Development of Public Conscience mind for the conservation of ancient community in Buriram Province. This research Mixed Methods : qualitative metho and do activities with the community with the interview ,questionnaires and knowledge building. The target group are the community leaders, relevant person, Wise man villagers, children, monks, and general public about 49 in Khu Mueang district and capital district in Buriram Province.

The research found that,

1) The community archaeological sites in Buri Ram Province found Sema archaeological Dvaravati period and Khmer period that built in the Ayutthaya period. The Sema in Buri Ram Province built with the Beliefs and concepts reason about Buddhism which used as a sign or symbol to determine the scope of the temple. From the surveyed a total of 7 areas, an ancient community of Buriram province, found 12 archaeological sites, but chose to study archaeological sites in the area of KhuMueang and Mueang districts.

Find ancient Sema leaves at Ban Pak Kiab ,Song Sirinawat Temple are the ancient Dvaravati period.There are 50 sheets some sheets have complete

patterns but began to degenerate and some sheet destroyed by human. So this the reason must the conservation and create public awareness for the conservation of community historic sites.

2) Public awareness for the conservation of community historic sites of sample groups and informants found that everyone should have awareness and responsibility to public, knowledge, understanding and thoughts about the historic sites for the preservation of their own historic sites with the opinion.

3) Conducting public awareness development activities through training on knowledge development to stimulate the creation of life force and motivation to enhance knowledge about the importance of archaeological sites, communities, being a good host, the importance of archeology, and creating inner strength which has created a group of community historic preservation volunteer to monitor security to prevent theft, will help explain to others sustainable continuously.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการต่อยอดแนวคิดในด้านการอนุรักษ์เสมาโบราณสถานบ้านปะเคียบ ซึ่งเป็นงานวิจัยในเรื่องเสมา: ประวัติศาสตร์ คุณค่าและการจัดการการอนุรักษ์ ขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดบุรีรัมย์ ของข้าพเจ้าเอง ทั้งนี้เพื่อต้องการสานต่องานอนุรักษ์ที่ได้วางรากฐานไว้ ให้ความต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ พระเถระทั้งหลายท่านที่ได้ให้ความเมตตากรุณา แก่คณะวิจัยในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร.ผู้อำนวยการสถานบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้เมตตาอนุมัติทุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อดำเนินงานวิจัย แนะนำชี้แนะแก่ผู้วิจัย จนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จสมบูรณ์ อีกทั้งกราบขอบพระคุณและขอบคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกดูแลแนะนำผู้วิจัยมาด้วยดี

ขอขอบคุณผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชนที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณอาจารย์สมเดช ลีลามโนธรรม ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรพิมายและผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ และคณะคุณครู ตลอดจนเด็กๆ นักเรียน ของโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ ที่ให้ความร่วมมือและร่วมทำกิจกรรมด้วยดี จนกระทั่งสามารถสร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จนสำเร็จ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่สนใจ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการที่จะเป็นแนวทางในการศึกษา การสืบค้น และเห็นคุณประโยชน์ของการสร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ที่จะเป็นตัวช่วยในการช่วยดูแลสอดส่องโบราณสถานชุมชนอีกแรงหนึ่ง

ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ และคณะ

๓๑ มีนาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย..... ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ค
กิตติกรรมประกาศ..... จ
สารบัญ..... ฉ
สารบัญตาราง..... ซ
สารบัญแผนภาพ..... ฌ

บทที่ ๑ บทนำ..... ๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... ๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... ๕
๑.๓ ปัญหาการวิจัยที่ต้องการทราบ..... ๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย..... ๖
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย..... ๗
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย..... ๘
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย..... ๙

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... ๑๐
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี..... ๑๐
๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม..... ๑๐
๒.๑.๒ แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ..... ๑๕
๒.๑.๓ แนวคิดทฤษฎีจิตสาธารณะ..... ๒๑
๒.๑.๔ แนวคิดการมีส่วนร่วม..... ๓๒
๒.๑.๕ แนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ..... ๓๙
๒.๒ เอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... ๔๓
๒.๒.๑ เอกสารและหนังสือ..... ๔๓
๒.๒.๒ วิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย..... ๔๖

บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย..... ๕๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย..... ๕๑
๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง..... ๕๒
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... ๕๖
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล..... ๖๒
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล..... ๖๔
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย..... ๖๖

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....๖๖

บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย..... ๖๘

๔.๑ โบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์..... ๖๘

๔.๒ จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน..... ๘๐

๔.๓ การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน..... ๘๓

๔.๔ การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนโอกาสอุปสรรค (SWOT Analysis)..... ๙๑

๔.๕ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย บทสรุป..... ๙๔

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... ๙๑

๕.๑ สรุปผลการวิจัย ๙๑

๕.๒ อภิปรายผล..... ๑๐๐

๕.๓ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย..... ๑๐๑

บรรณานุกรม ๑๐๓

ภาคผนวก..... ๑๑๑

ภาคผนวก ก บทความวิจัย..... ๑๑๑

ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์
หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย..... ๑๒๓

ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ได้
ดำเนินมาและผลที่ได้รับของโครงการ..... ๑๒๗

ภาคผนวก ง เครื่องมือวิจัย..... ๑๓๑

ภาคผนวก จ รูปภาพทำกิจกรรมดำเนินการวิจัย..... ๑๔๙

ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย..... ๑๖๖
และหนังสือแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ,หนังสือขอบคุณ,โบรชัวร์..... ๑๗๐

ภาคผนวก ช ประวัติผู้วิจัยและคณะ..... ๑๗๕

สารบัญตาราง

๑ แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบ
ของจิตสำนึกสาธารณะ..... ๒๖
๒ สรุปกิจกรรมเพื่อประเมินและพัฒนาจิต..... ๕๙
๓ แสดงสรุปกระบวนการวิจัย..... ๖๔
๔ สรุปการดำเนินการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนฯ..... ๘๖
๕ จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มเป้าหมาย..... ๑๔๐
๖ แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละของความรู้ความเข้าใจและความรู้สึกวัดจิตสาธารณะ..... ๑๔๒
๗ แสดงค่าร้อยละในกิจกรรมสำรวจสภาพโบราณสถานชุมชน..... ๑๔๓
๘ แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละในกิจกรรมอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน..... ๑๔๖
๙ แสดงคำสัญญาใจแห่งการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน..... ๑๔๗

สารบัญแผนภาพ

๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย..... ๘
๒.๑ องค์ประกอบและลักษณะของการมีส่วนร่วม..... ๓๑
๓.๑ แผนที่ตั้งวัดทรงศิรินาวาส อำเภอคูเมือง..... ๕๓
๓.๒ แผนที่ตั้งสถานที่ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง..... ๕๔
๓.๓ แสดงแผนภูมิการดำเนินงาน..... ๖๔
๔.๑ แผนที่แสดงพื้นที่เขต อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์..... ๗๒
๔.๒ เสมาโบราณ ณ วัดทรงศิรินาวาส..... ๗๓
๔.๓ เสมาโบราณ ณ โนนสำโรงชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ..... ๗๔
๔.๔ โบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง..... ๗๖
๔.๕ แสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย..... ๙๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สูงค่าของชาติ เป็นสมบัติล้ำค่าเก่าแก่ที่แสดงความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ โบราณสถานเป็นสิ่งก่อสร้างหรือเป็นสถานที่ที่บรรพบุรุษได้สร้างหรือได้ใช้ประโยชน์ทำกิจกรรมต่างๆ ในอดีตและตกทอดเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน [๑] โบราณสถานจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมของชาติ ที่มีพัฒนาการมาเป็นเวลายาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนโบราณวัตถุนั้นหมายถึงสิ่งของที่มนุษย์ประดิษฐ์หรือดัดแปลงขึ้นมาจากวัสดุธรรมชาติชนิดต่างๆ และเป็นสิ่งที่เมื่อถูกเคลื่อนย้ายแล้วไม่เปลี่ยนรูปร่าง หลักฐานทางโบราณคดีประเภทนี้ได้แก่ ภาชนะดินเผา เครื่องมือหิน ลูกปัด [๒] หรือแม้แต่ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดใหญ่สุวรรณาราม ลวดลายเส้นสีแดงของหม้อดินปั้น บ้านเชียง เป็นต้น

โบราณสถานทุกแห่งและโบราณวัตถุทุกอย่างทุกชิ้นมีคุณค่าและความสำคัญต่อความเป็นเอกลักษณ์ ทำให้เข้าใจถึงที่มา สถานที่ตั้งชนชาติ ความเชื่อศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะอีกทั้งเป็นแหล่งข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาของชุมชนและชาติ เป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนมีความสุนทรียความสวยงาม ให้คุณค่าความงามด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมด้วย[๓]

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรภูมิพลอดุลยเดช พระเจ้าอยู่ในรัชกาลที่ ๙ พระองค์เข้าพระราชหฤทัยประโยชน์ของทรัพยากรทุกประเภทอย่างลึกซึ้ง จนเกิดโครงการ" พัฒนา"ในพระราชดำริเป็นตัวอย่างให้หน่วยงานรัฐบาล และเอกชน ดำเนินตามจนบรรลุความสำเร็จมากมายในขณะเดียวกันพระองค์ก็ได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัส ให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทโบราณสถาน และโบราณวัตถุไว้ด้วย เพื่อให้ช่วยกันอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า

---

[๑] **แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์**,สำนักโบราณคดี ,กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร : บมจ.อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,๒๕๕๐),หน้า ๑๑.

[๒] **คู่มือการปฏิบัติงานด้านโบราณคดี**,สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร,(กรุงเทพมหานคร : หจก.อรุณการพิมพ์,๒๕๕๐),หน้า ๕๑.

[๓] **แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์**,สำนักโบราณคดี ,กรมศิลปากร,หน้า๑๙-๒๑.

ดังในวโรกาสเสด็จพระราชดำเนินเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยาพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม๒๕๐๔ มีความดังนี้

"โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และโบราณสถาน ทั้งหลายนั้น ล้วนเป็นของมีคุณค่าและจำเป็น แก่การศึกษาค้นคว้าในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดี เป็นเครื่องแสดงความรุ่งเรืองของชาติไทย ที่มีมาแต่ในอดีตกาล สมควรจะสงวนรักษาให้คงถาวร เป็นสมบัติส่วนรวมของชาติไว้ตลอดกาล”[๔]

และอีกครั้งในคราววโรกาสเสด็จประพาสอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ ซึ่ง ม.ล.ปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้น เขียนไว้ในวารสาร "จันทรเกษม"ฉบับที่ ๕๔ ประจำเดือนกันยายน-ตุลาคม ๒๕๐๖ว่า"...ได้ทอดพระเนตรเห็นอาคารสมัยใหม่หลังหนึ่งสร้างขึ้นบนที่ซึ่งเคยเป็นซากโบราณสถานมีพระราชดำรัสว่า.....

“การสร้างอาคารสมัยนี้ คงจะเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่เรื่องโบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติอิฐเก่าๆ แผ่นเดียวก็มีค่าควรจะช่วยกันรักษาไว้ถ้าเราขาดสุโขทัยอยุธยาและกรุงเทพฯ แล้ว ประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย"จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญในเรื่องโบราณสถานเป็นอย่างมาก เพราะโบราณสถาน[๕]

จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญในเรื่องโบราณสถานเป็นอย่างมาก เพราะโบราณสถานทุกแห่งมีคุณค่าและความสำคัญด้านต่างๆ อาทิ ๑. ด้านเอกลักษณ์ เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่แสดงการรับรู้หรือความเข้าใจถึงที่มาสถานที่ตั้ง ชนชาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่ง โดยเฉพาะตัวอย่างเช่น พระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ก็รับรู้กันว่าเป็นเอกลักษณ์ของเมืองนครศรีธรรมราช ตลอดจนเป็นความภาคภูมิใจของชาวนครศรีธรรมราช และชาวใต้ เป็นต้น ๒. ด้านวิชาการ เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่สะท้อนเรื่องราวในอดีตเป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชน ของชาติ อีกทั้งรวมถึงเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต ๓. ด้านเศรษฐกิจ เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน และของประเทศทั้งทางตรง และทางอ้อม ๔. ด้านสังคม เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี เป็นความภาคภูมิใจของคนในสังคม เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม ตัวอย่าง เช่น มัสยิดกรือเซะ จังหวัดปัตตานี พระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

---

[๔]พระราชดำรัส,พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรภูมิพลอดุลยเดช พระเจ้าอยู่ในรัชกาลที่ ๙ ในวโรกาสเสด็จพระราชดำเนินเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยาพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๐๔.อ้างอิงเอกสารประกอบการบรรยาย อาจารย์สมเดช ลีลามโนธรรม,ผู้ชำนาญการด้านโบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ ๑๐ พิมาย.วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๐.

[๕]ม.ล.ปิ่น มาลากุล,รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้น เขียนไว้ใน**วารสาร "จันทรเกษม**"ฉบับที่ ๕๔ ประจำเดือนกันยายน-ตุลาคม ๒๕๐๖

เป็นต้น ๕. ด้านการเมือง เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ การกำหนดขอบเขตหรือการรักษาอธิปไตย และการสร้างความร่วมมือร่วมใจของคนทั้งชาติ ๖. ด้านสุนทรียภาพ คุณค่าความงามของศิลปกรรม และ สถาปัตยกรรม เช่น วัดพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

แต่ในปัจจุบันการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของโบราณวัตถุเหล่านี้ ได้ถูกปล่อยปละละเลยผู้คนเกือบทุกเพศ ทุกวัย มีภารกิจเรื่องปากเรื่องท้องต้องทำงานทุกอย่างรีบเร่ง โบราณสถานภายในชุมชนถูกปล่อยให้รกร้าง ถูกทำลาย อาทิ พระพุทธรูปปูนปั้นวัดพระนอน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ถูกปล่อยร้างมานานจนสภาพขององค์พระแตกหักคงเหลือเพียงส่วนบนขององค์พระ[๖] และบางแห่งเป็นที่มั่วสุมต่อปัญหาต่างๆ นาๆแต่เพราะโลกปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปมากจน บางครั้งชุนชนชาวบ้านก็ปล่อยปละละเลยไม่อนุรักษ์รักษาประเพณีและวัฒนธรรมตลอดจนโบราณสถานอันทรงคุณค่าไว้ เราจะเห็นโบราณสถานสำคัญบางแห่งถูกปล่อยรกร้างถูกทำลาย

อีกทั้งปัญหาในขณะนี้อันเกี่ยวกับโบราณสถานได้มีผู้สนใจ และหาซื้อโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ส่งออกไปต่างประเทศกันมาก ทำกิจการค้าขายโบราณวัตถุ ร่ำรวยขึ้น เพราะราคาของโบราณวัตถุก็เป็นแรงจูงใจสำคัญ[๗] ที่ทำให้เกิดการลักลอกขุด และหนักข้อขึ้นทุกวันการขายทำลายสมบัติของชาติ ทำให้ไม่รู้ที่มาของบรรพบุรุษและพื้นที่อาศัยของตนเองถ้าต่อไปภายหน้าอาจต้องไปศึกษา หรือชมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุของไทยเราเองในต่างประเทศ เหล่านี้ นับว่าเป็นเรื่องที่น่าเศร้า เหตุนั้นเพราะชุมชนของไทยขาดความเป็นตัวตนขาดความรับผิดชอบในสมบัติของชาติ ขาดจิตสำนึกสาธารณะ การที่จะแสดงออกซึ่งการมีจิตสาธารณะนั้นเป็นเรื่องที่ยาก ถ้าหากไม่ได้รับการเลี้ยงดูมาแบบส่งเสริมหรือเอื้อต่อการเกิดพฤติกรรมการมีจิตสาธารณ เพราะสังคมปัจจุบันที่ผู้คนต้องทำงานและทำภารกิจต่างๆ ด้วยความรีบเร่ง และ ตัวใครตัวมัน ไม่สนใจสังคมรอบข้าง สภาพสังคม ชุมชนอ่อนแอ ขาดพัฒนาการ เพราะต่างคนต่างอยู่ เด็กและเยาวชนเล่นเที่ยวสนุก สภาพชุมชนไม่เกิดการพัฒนา และยิ่งนานไปก็มีแต่เสื่อมทรุดลง อาชญากรรมในชุมชนอยู่ในระดับสูง เนื่องจากขาดศูนย์รวมจิตใจที่พึงพาได้ ขาดผู้นำที่นำไปสู่การแก้ปัญหาเพราะคนในชุมชนมองปัญหาของตัวเองเป็นเรื่องใหญ่ ขาดคนอาสานำการพัฒนา เพราะกลัวเปลื้องตัว กลัวเสียเวลา กลัวเสียทรัพย์เงินทอง หรือกลัวเป็นที่ครหาจากบุคคลอื่น ดังนั้นการมีพฤติกรรมจิตสาธารณะจึงลดน้อยลง[๘]

ประเทศต่างๆ เกือบทั่วโลก ตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ ได้หันมาฟื้นฟูพัฒนาจิตใจสร้างจิตใจให้เด็กๆ เยาวชน บุคคลในชุมชน มีจิตสาธารณะ ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาก็เริ่มหัน

---

[๖]httpe:// www.thairath.co.th/content/522207.

[๗]นางสาวกมลลักษณ์ อู่เงิน,**ปัญหาการลักลอบค้าวัตถุโบราณ** ,๑๐ มกราคม ๒๕๕๖.http://sd-group1.blogspot.com/2013/01/53261859.html

[๘]บุณิกา จันทร์เกตุ,**การสร้างจิตสาธารณะในสังคมไทย**,เครือข่ายจิตอาสา(VolunteerSpirit Network). www.Volunteerspirit.org.

มาให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งชุมชน ชุมชนและวัดเป็นของที่อยู่คู่กันมานานแสนนานของสังคมไทย เป็นที่บ่มเพาะจิตสำนึกที่ดี มีคุณธรรมชุนชนให้การอุปถัมภ์ค้ำชูวัด ชาวบ้านช่วยวัดในการดูแล บูรณะซ่อมบำรุงโบราณสถานถาวรวัตถุต่างๆ และวัดก็ให้ความเอื้ออาทรต่อชุมชนและชาวบ้านเสมอมา เพื่อให้โบราณสถานอันเป็นมรดกวัฒนธรรมให้คงอยู่ จึงพากันตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ เพราะโบราณสถานเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของประเทศ เป็นเกียรติและความภาคภูมิใจ แสดงให้เห็นว่าเรามีประวัติศาสตร์ของตนเอง อีกทั้งยังนำมาซึ่งประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ด้วยการจัดการโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ให้เป็นธุรกิจอย่างหนึ่ง คือ"การท่องเที่ยววัฒนธรรม"ทำรายได้ให้แก่ท้องถิ่นที่มีมรดกวัฒนธรรม นับว่า”มรดกวัฒนธรรม"ที่แสดงเอกลักษณ์ของแต่ละประเทศ จึงเป็น"สินค้า"ที่ดึงดูดคนให้เข้าไปเยี่ยมชม

การพัฒนาพฤติกรรมจิตสาธารณะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาจิตใจให้เจริญเท่าทันเทคโนโลยี และสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาจิตอย่างเจตนาจริงใจ ตั้งใจ เพียรให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม[๙]จิตสาธารณะ คือ การเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในสังคม ความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัว[๑๐]เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหมายถึง ความรู้สึกตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกที่ปรารถนาจะมีส่วนร่วมและช่วยเหลือสังคม โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงพลังของตนว่าสามารถร่วมแก้ไขปัญหาได้ และลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ โดยการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันกับคนในสังคมเพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมทุกวันนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความมีน้ำใจไมตรีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่หวังผลตอบแทน การดำรงชีวิตในสังคมชุมชนหนึ่งๆ สมาชิกต้องมีการช่วยเหลือกัน ไม่มองข้ามสิ่งรอบๆ ตัว และเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ของส่วนรวม ต้องมีการแบ่งปันเกื้อกูล การให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนการดูแลรักษาสมบัติโบราณสถานของชุมชนเพื่อให้คงอยู่แสดงให้คนรุ่นต่อๆ ไปได้ศึกษาหาความรู้ต่อไป

ปัญหาการขาดการจะอนุรักษ์โบราณสถาน ในพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์ แม้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักศิลปากรในพื้นที่ จะให้การดูแลอนุรักษ์ก็ตาม แต่ลำพังเจ้าหน้าที่ของสำนักศิลปากรมีไม่เพียงพอ การร่วมมือร่วมแรงใจในดูแลโบราณสถานไม่ควรปล่อยให้เป็นหน้าที่ของรัฐเพียงลำพัง บุคคลในชุมชนควรจะต้องมีส่วนร่วมด้วย สำหรับจังหวัดบุรีรัมย์นั้นมีพื้นที่ของเมืองโบราณหลายเมือง ได้แก่ อำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอคูเมือง ล้วนแล้วแต่มีโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่ง เฉพาะอำเภอนางรองนั้นมีโบราณสถาน โบสถ์เก่าณ วัดกลางนางรอง วัดขุนก้อง ส่วนอำเภอพุทไธสง ณ พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์ บ้านศีรษะแรตปรางค์กู่สวนแตง ส่วนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ณ วัดภูเขาอังคาร

---

[๙]นายแพทย์เอกชัย จุละจาริตต์,**การพัฒนาจิตเพื่อการศึกษาและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ.** www.thai62.com/2lect_notes_stu.doc.

[๑๐]ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **แนวทางการสร้างจิตสาธารณะในสังคมไทย** ,http://timebanksociety.org/2015/04/03/hendrerit-pellentesque-pellentesque-sed-ultrices-arcu.

ปรากฏเสมาโบราณและอีกหลายพื้นในอำเภอดังกล่าว ซึ่งได้รับการดูแดอนุรักษ์โดยกรศิลปากร แล้วแต่สำหรับอำเภอคูเมืองนั้น จากการทำงานในพื้นที่พบมีเสมาโบราณ รุ่นสมัยทวารวดี อาทิ วัดทรงศิรินาวาส และวัดสุพลศรัทธาราม วัดทั้ง ๒ แห่ง มีเสมาโบราณนั้น ผู้วิจัยได้การอนุรักษ์เบื้องต้นไว้แล้วโดยความร่วมมือกับชุมชน โดยได้สำรวจและจัดทำทะเบียนและผังแสดงที่ตั้งของเสมาทุกใบ อีกทั้งยังได้จัดการทำองค์ความรู้แสดงประวัติของชุมชนและที่มาของเสมา แล้ว ณ วัดทรงศิริ นาวาส เสมาโบราณกลุ่มนี้นับว่าเป็นโบราณสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ มีคุณค่าทางด้านศิลปกรรม แม้ว่าผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมประวัติความเป็นมาและแผนผังแล้วก็ตาม แต่เพื่อให้มีการต่อยอดจากงานวิจัยคราวที่แล้ว ผู้วิจัยต้องการสร้างกลุ่มอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนแห่งนี้เพื่อพวกเขาเหล่านั้นจะได้เป็นผู้อนุรักษ์โบราณสถานของตัวเองต่อไป นอกจากอำเภอคูเมืองแล้วยังมีอีกพื้นที่หนึ่งคือ อำเภอเมือง ซึ่งมีโบราณสถานชุมชน อาทิ พระพุทธรูปประจำจังหวัด รอยพระพุทธบาท ปราสาทขอม เป็นต้น ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ อันเป็นพื้นที่ของวนอุทยานมีโบราณสถานที่แม้จะเป็นสถาปัตยกรรมที่เพิ่งสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ตาม แต่ก็เป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญของจังหวัดเป็นจุดศูนย์รวมของความศรัทธาและยังเป็นโบราณสถานที่สมบูรณ์ อีกทั้งยังมีทรัพยากรธรรมชาติเหมาะเป็นแหล่งแห่งการเรียนรู้ ควรแก่การอนุรักษ์ด้วย โบราณสถานทั้ง ๒ แห่งนั้น นับเป็นสมบัติที่ทรงค่าควรแก่การอนุรักษ์ซึ่งต้องอาศัยการสร้างและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของคนในชุมชนให้ดูแลรักษากันเอง เพื่อให้อยู่ถาวรต่อไป

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งจะทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์ โบราณสถานชุมชน ของอำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ และโบราณสถานชุมชน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เพื่อให้สมาชิกชุมชนเพื่อให้มีความรัก ความหวงแหนและอนุรักษ์โบราณสถานของตัวเอง ให้เป็นสมบัติของชุมชนและของชาติต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ ศึกษาโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์

๑.๒.๒ ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๑.๒.๓ เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์

๑.๓ ปัญหาการวิจัยที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ต้องการศึกษาโบราณสถานชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ว่ามีอยู่ที่ไหนบ้าง

๑.๓.๒ ต้องการศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนว่าคนในพื้นที่มีจิตสำนึกสาธารณะ หรือไม่

๑.๓.๓ ต้องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองเพื่อมากขึ้น

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์เป็นเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) ปฏิบัติการร่วมด้วยแบบผสมผสาน มีขอบเขตศึกษาวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา: การวิจัยในครั้งนี้กำหนดกรอบเนื้อหา คือการศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ของกลุ่มเป้าหมายตามข้อ ๓.๑ นำมาพัฒนาซึ่งจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน โดยทำกิจกรรมร่วมกับศิลปากรที่ ๑๐ นครราชสีมา ในการให้ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องโบราณคดีอันนำไปสู่การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล: ประชาชนในพื้นที่โบราณสถานชุมชน เด็ก เยาวชนผู้นำชุมชน ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านศิลปะกรรม พระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ ๔๙ รูป/คน ในอำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่: แหล่งโบราณสถานชุมชน ๗ พื้นที่ ได้แก่ อำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอปะโคนชัย อำเภอปะคำ อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง แต่ในงานวิจัยครั้งนี้ได้เลือก ๒ พื้นที่ คือ อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวคือ โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบอำเภอคูเมือง และโบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๔.๔ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชาชนในชุมชน เด็ก เยาวชน ผู้ดูแล ผู้นำชุมชน ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องศิลปะกรรม ปราชญ์ชาวบ้านและพระภิกษุสงฆ์ ในพื้นที่ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบและ ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง จำนวนประมาณ ๔๙ รูป/คน แบ่งเป็น ๕กลุ่ม ได้แก่

๑) ประชาชนในชุมชน เยาวชน จำนวน ๑๒ คน

๒) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๒ คน

๓) พระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๑๒ รูป/คน

๔) นักวิชาการและผู้ชำนาญการด้านโบราณสถานและศิลปะ จำนวน ๔ คน

๕) เด็กนักเรียน โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง จำนวน ๑๙ คน (รายละเอียด ตามข้อ ๓.๒)

บุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้อง

๑) พระมหาพจน์ สุวโจ,ผศ.ดร

๒) พระมหาถนอม อานนฺโท.ดร

๓) พระครูปริยัติปัญญาโสภณ,ผศ.ดร.

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านขอบเขตเวลา: ดำเนินการศึกษาวิจัยในปีงบประมาณพ.ศ. ๒๕๖๒

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

โบราณสถานชุมชน หมายถึง สถานที่ที่มีสร้างก่อสร้างที่มีมาแต่โบราณสถานชุมชน โดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสถานที่นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ ด้วย

จิตสำนึก หมายถึง ความตระหนักรู้ในหน้าที่ มีค่านิยม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม รู้ว่าอะไรดีมีคุณค่า รู้ว่าอะไรไม่ดีเสียกาย

จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง จิตสำนึกที่เห็นความสำคัญ ต่อประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสำนึกต่อสังคม ต่อส่วนรวม ต่อสาธารณะสมบัติเป็นการกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรัก ความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและเพื่อสังคมโดยรวม เป็นจิตที่คิดสร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การทำให้จิตสำนึกสาธารณะในการตระหนักรู้ ในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสาธารณะต่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

การอนุรักษ์หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุง และใช้ประโยชน์ตามความต้องการอย่างมีเหตุผล เอื้ออำนวยให้เกิดคุณภาพสูงสุด

โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบ หมายถึง โบราณสถานโบราณวัตถุ ตำบลบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นแหล่งโบราณคดี มีเสมาโบราณสมัยทวารวดี ทำจากศิลาทรายและศิลาแลง บางชิ้นลวดลายรูปหม้อน้ำปูรณฆฏะและสถูปแบบหยาบๆ มีจำนวนมากกว่า ๕๐ ชิ้น มีทั้งขนาดใหญ่และเล็กปนกัน

วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง หมายถึง ภูเขาไฟที่ดับแล้ว มีปากปล่องเป็นรูปพระจันทร์ครึ่งซีก สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง เป็นเนินเขาขนาดเล็ก ๒ ลูกติดกัน มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ ทั้งป่าแดง ป่าเต็งรัง พันธุ์ไม้ ผัก เห็ด จึงเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่าและสัตว์ปีกประเภทนกเป็นจำนวนมาก

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์

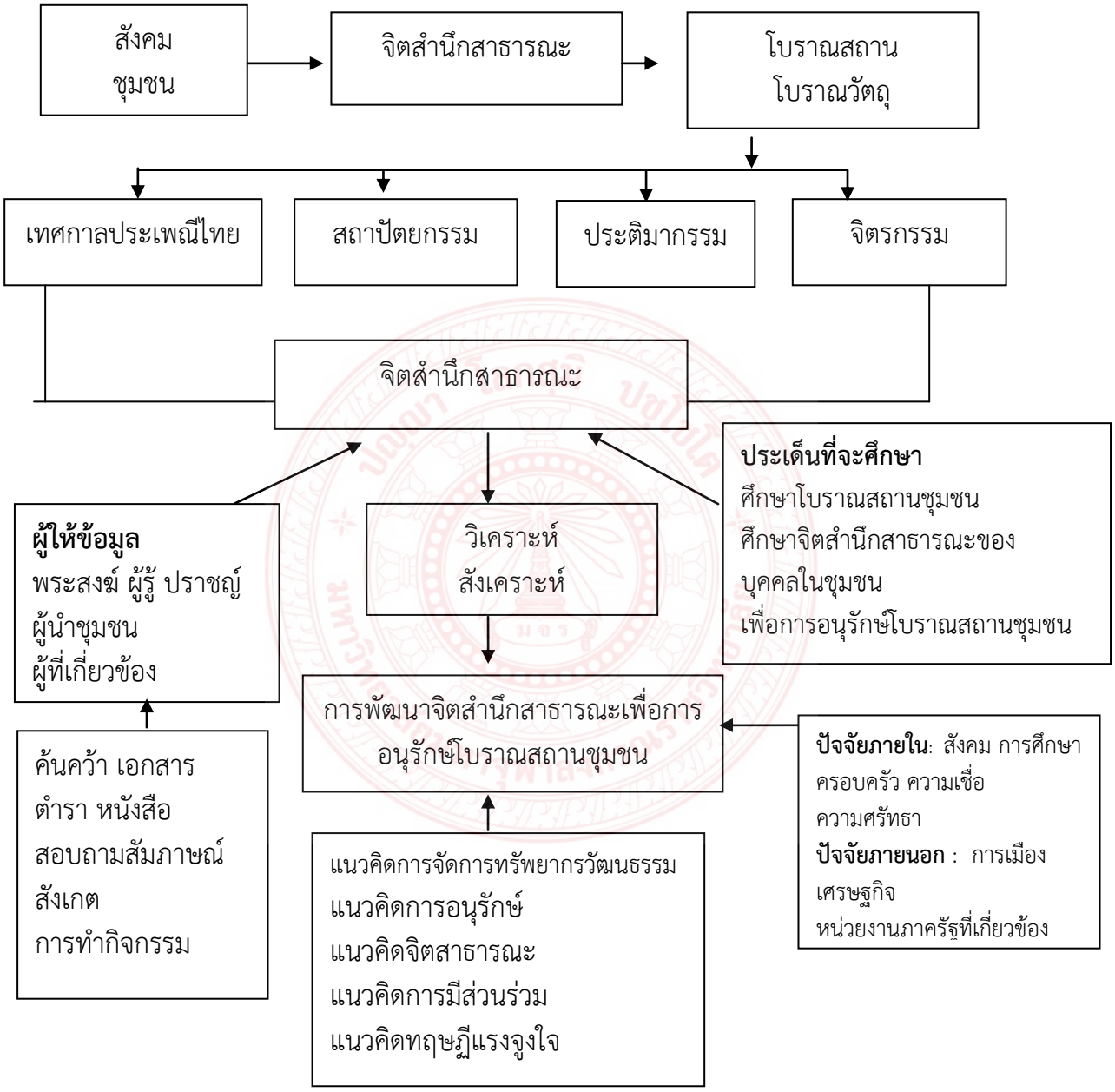

ภาพประกอบที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

หลังจากการศึกษาวิเคราะห์ครบทุกประเด็นแล้ว จะได้ข้อสรุปดังนี้

๑.๗.๑ ได้ทราบถึงโบราณสถานชุมชนในเขตพื้นที่ อำเภอคูเมืองและอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ว่ามีที่ไหน อะไรบ้าง

๑.๗.๒ เข้าใจและรับรู้ถึงจิตสำนึกสาธารณะของชุมชน อำเภอคูเมืองและอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๗.๓ ได้พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนอำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ปฏิบัติการร่วมด้วยแบบผสมผสาน มีลำดับขั้นตามการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ๑) ศึกษาโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ๒) ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ๓)พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีสาระสำคัญและประเด็นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
๒. แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ
๓. แนวคิดทฤษฎีจิตสาธารณะ
๔. แนวคิดการมีส่วนร่วม
๕. แนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ
๖. เอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ ดังนี้

๒.๑.๑แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

๑) ที่มาของแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมแนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge management) ได้เริ่มต้นและเป็นที่นิยมอย่างสูง ในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๙๕-๑๙๙๖หลังจากที่ KujiroNonakaและ Hirotaka Takeuchi ตีพิมพ์หนังสือที่ชื่อว่า “The knowledge creating company” ออกมาเผยแพร่ ซึ่งทั้งสองท่านได้เสนอแนวคิดที่เน้นเรื่องการสร้างและกระจายความรู้ในองค์การ ระหว่างความรู้ที่มีอยู่ในตัวคน/ ความรู้โดยนัย (Tacit knowledge) กับความรู้ที่อยู่ในรูปแบบสื่อ/ เอกสาร/ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) โดยใช้โมเดล SECEI-knowledge conversion ในการอธิบาย ทำให้หนังสือดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างสูงต่อวงการธุรกิจตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๙๗เป็นต้นมาผู้นำทางธุรกิจมากมายต่างตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ อีกทั้งมีการตีพิมพ์หนังสือที่เกี่ยวกับแนวคิดนี้ออกเป็นจำนวนมากและได้รับความนิยมต่อมา ได้แก่ “Intellectual capital” ของ Tom Stewart, “The

new organization wealth” ของ Karl Erik Sveibyและ “The ken awakening” ของ Debra Amiotion[๑]

การศึกษาแนวคิดการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมเป็นการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเบื้องต้นวิธีการจัดการความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวัฒนธรรมเพื่อมาประยุกต์ใช้กับการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมต่อไป

การจัดการความรู้ หมายถึงการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้มีการสร้างรวบรวมจัดระบบเผยแพร่ ถ่ายโอนและเปลี่ยนความรู้ที่เป็นประโยชน์ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้ทันเวลาและทันเหตุการณ์ โดยใช้ระบบสารสนเทศเป็นเครื่องมือช่วยให้การจัดการความรู้เกิดได้ง่ายและสะดวกขึ้นส่งผลให้การปฏิบัติงานของคนในองค์การมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากแนวคิดการจัดการความรู้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อรวบรวมและจัดเก็บความรู้ภายในชุมชนอย่างเป็นระบบเพื่อที่จะนำมาใช้หรือถ่ายทอดต่อกันทำให้เกิดการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งความรู้ดังกล่าวหากมีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบก็จะสามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างสูงสุดทั้งต่อผู้สืบทอดและชุมชน

๒) ความหมายของการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม หมายถึง วิธีบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรหรือวัตถุทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดมายาวนานของมนุษย์ เช่น ศิลปกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม โบราณสถาน รวมถึงวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น คติชน และปัจจุบันยังครอบคลุมถึงวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ใหม่ การบริหารจัดการ อาจหมายถึงการวางแผนงาน และการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ดูแลรักษา หรือการจัดการข้อมูล สถานที่ พื้นที่ และการตรวจสอบเรื่องราวในอดีตของชาติ หรือของกลุ่มชนเผ่าพันธุ์ต่างๆ รูปแบบของการจัดการอาจปรากฏอยู่ในงานพิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ หรือนิทรรศการ เป็นต้น[๒]

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการหรือชุดของการกระทำกิจกรรมหรือปฏิบัติการที่ดำเนินการเกี่ยวเนื่องกับโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่เป็นวัฒนธรรมเชิงรูปและทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงนาม ประเภทภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม โดยมีความมุ่งหมายของวัฒนธรรมคือการสร้างประโยชน์สุข ซึ่งต้องทำความ

---

[๑]ปณิตา พ้นภัย.**การบริหารความรู้: แนวคิด กรณีศึกษา**. รายงานวิจัยวิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๔๔), หน้า ๒๑.

[๒]http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/29 อรรถาภิธานศัพท์: ศูนย์มานุษยวิทยาศิรินธรเข้าถึงข้อมูลวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๒.

เข้าใจก่อนว่าทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีกี่ประเภท และมีคุณค่าอย่างไร และเราจะจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่ออะไร[๓]

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมหรือในภาษาอังกฤษเรียกว่า Cultural resource management (CRM) มีผู้เชี่ยวชาญให้ความหมายไว้ดังนี้

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม หมายถึง วิธีบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรหรือวัตถุทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดมายาวนานของมนุษย์ เช่น ศิลปกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม โบราณสถาน รวมถึงวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น คติชน และปัจจุบันยังครอบคลุมถึงวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ใหม่[๔]

ธนิก เลิศชาญฤทธ์การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประกอบด้วย๒ คำหลัก คือ คำว่า “การจัดการ” (Management) หมายถึง การกระทำหรือศาสตร์และศิลป์และการดำเนินการธุระอย่างหนึ่งอย่างใดและคาว่า “ทรัพยากร” หมายถึง บางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่แล้วและมีศักยภาพที่นามาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ฉะนั้นการจัดการทรัพยากร (ไม่ว่าทรัพยากรวัฒนธรรมหรือแม้แต่ทรัพยากรธรรมชาติ) ก็คือศาสตร์และศิลป์แห่งการดำเนินการเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์”[๕]

กล่าวสรุปได้ว่าการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่เกิดจากการนำทักษะการจัดการด้านต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้เพื่อการอนุรักษ์และ/ หรือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางวัฒนธรรมร่วมกัน อย่างคุ้มค่าและยาวนานซึ่งในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์จะต้องมีการดำเนินการการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์อย่างชัดเจนมีการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มคนหรือองค์กรและมีการใช้ประโยชน์จากบุคคลหรือทรัพยากร

๓) **หลักการสำคัญ**ของแนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมกล่าวคือเป็นศาสตร์แนวประยุกต์ที่รวมเอาศาสตร์สาขาอื่นเข้ามาผสมผสาน อย่างมีเอกลักษณ์ เนื่องจากกล่าวถึงศาสตร์ด้านการจัดการ ด้านทรัพยากร และด้านวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้าง วัฒนธรรม ที่ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ทำขึ้น สร้างขึ้น คิดขึ้น เพื่อใช้ในการดำรงอยู่สืบทอดและพัฒนาสังคมของตนเองทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นผลิตผลของ

---

[๓]สายัณต์ ไพรชาญจิตร์,**การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน.กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาการพิมพ์.๒๕๕๐.จากบทความการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหาร โดยเดชชาติ นิลวิเศษ,สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,วารสารฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๘.

[๔]http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/29อรรถาภิธานศัพท์: ศูนยมานุษยวิทยาศิรินธร

[๕]ธนิก เลิศชาญฤทธิ์. **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**, คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร,๒๕๕๑),หน้า ๓๑

วัฒนธรรมหรือลักษณะต่างๆของระบบวัฒนธรรม ทั้งในอดีตหรือปัจจุบันที่มีค่า เป็นตัวแทนหรือสามารถสื่อถึงวัฒนธรรมต่างๆ ได้รวมถึงซากของสิ่งที่มนุษย์ทำขึ้นแหล่งโบราณคดี โบราณสถานศาสนสถานเสื้อผ้าอาภรณ์เอกสารทางประวัติศาสตร์จารึกภาษาศาสนาประเพณี พิธีกรรมความเชื่อและภูมิปัญญาพื้นบ้านต่างๆและยังหมายถึงซากพืช ซากสัตว์ ละอองเรณู แหล่งน้ำดิน และหิน ที่มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์ อีกด้วย[๖]

๔) เป้าหมายของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมคือการค้นหา การรักษา และการใช้คุณค่า ตอบสนองความต้องการของสังคม ชุมชนและความเป็นมนุษย์วัฒนธรรม การจัดการวัฒนธรรมเกี่ยวกับการวางแผนการอนุรักษ์และการสงวนรักษาอย่างยั่งยืน (Sustainability) ต้องมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ และการให้การศึกษาแก่สาธารณะ เป็นกระบวนการที่สำคัญในการจัดการทางวัฒนธรรม สามารถส่งผลย้อนกลับไปขั้นตอนแรก เป้าหมายมีดังนี้

(๑)เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม สาหรับการวางแผนและการป้องกัน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการดาเนินการอย่างอื่น

(๒)เพื่อปกป้องทรัพยากรวัฒนธรรมและทำให้เกิดประโยชน์ตามความเหมาะสม แต่การอนุรักษ์และสงวนรักษาเป็นเป้าหมายสำคัญรองลงมา เพื่อไม่ให้ทรัพยากรเสื่อมสภาพ หรือสูญหายก่อนเวลาอันควร

(๓)เพื่อให้ประชาชนหรือสาธารณชน นักวิจัย นักเรียนนักศึกษาสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมได้อย่างเท่าเทียม

(๔)เพื่อใช้ทรัพยากรวัฒนธรรม เป็นแหล่งให้การศึกษาเกี่ยวกับอดีต และเพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมเองด้วย[๗]

๕)ประเภทของการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรวัฒนธรรมหลัก ๆ ทั้งชนิดที่เป็นมรดกและทรัพยากรวัฒนธรรมร่วมสมัยที่สร้างสรรค์และพัฒนาขึ้นใหม่สามารถพบเห็นและศึกษาในปัจจุบัน ๓ กลุ่ม[๘]ได้แก่

(๑)ทรัพยากรทางโบราณคดี (Archaeological resources)

(๒)ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Homegrown knowledge หรือ Indigenous wisdom)

(๓)ทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงออก (Expressive cultural resources) ได้แก่ ศิลปะ(Art) วรรณกรรม (Writing) ดนตรี (Music) การละเล่น (Play & entertainment) การแสดง(Performances) ปรัมปราคติ (Myths) นิทาน (Tales) ขนมธรรมเนียม (Customs) ประเพณี(Tradition) ความเชื่อ (Beliefs) พิธีกรรมตามความเชื่อ (Rites) ฯลฯ

---

[๖]อาจารย์จิราพร ขุนศรี, บทแนะนำหนังสือ “**การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**” วารสารวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายปีที่ ๖ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๔) หน้า ๑๑๗-๑๑๙.

[๗]อ้างแล้ว, **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม** ,หน้า ๒๔.

[๘]อ้างแล้ว, **การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดี ในงานพัฒนาชุมชน,**, ๒๕๕๐.หน้า ๓-๖.

มรดกทางวัฒนธรรมคือวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงออกถึงรากฐานและความเป็นมาของชาติบ้านเมืองซึ่งสมควรที่จะช่วยกันดูแลรักษาไว้ให้เป็นมรดกของคนในชาติเพื่อนำมาใช้ประโยชน์และให้คนในโลกได้ชื่นชมดังนั้นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมจึงไม่ได้อยู่ที่ลักษณะทางกายภาพเท่านั้นแต่อยู่ที่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมนั้นด้วยโดยเฉพาะความสัมพันธ์กับชุมชนในแง่ของจิตใจและจิตวิญญาณซึ่งอาจสรุปลักษณะสำคัญของสิ่งซึ่งสมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

๑. ให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์วิชาการหรือศิลปะ

๒. แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของวิถีชีวิตของกลุ่มชนและสังคมที่ได้มีการสืบทอดกันมา

๓. มีรูปแบบดั้งเดิมสามารถสืบค้นถึงที่มาในอดีตได้

๔. มีลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่น

๕. หากไม่มีการอนุรักษ์ไว้จะสูญหายไปในที่สุด[๙]

๖)กระบวนการจัดการกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เป็นระบบการดูแลเพื่อรักษาคุณค่าของทรัพยากรที่มี และมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในปัจจุบันและคนรุ่นหลัง เป็นการให้ความสำคัญต่อการเข้าถึงทรัพยากรวัฒนธรรมของคนรุ่นปัจจุบัน หลักการสำคัญ ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการรักษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมคือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของตนเองโดยมีองค์ประกอบของชุมชนได้แก่ คน หรือเจ้าของวัฒนธรรมวิธีการเทคโนโลยีและหน่วยงานรับผิดชอบเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการแต่ละขั้นตอนองค์ประกอบของการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมประกอบไปด้วย

“คน” เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งที่อุดมด้วยความรู้ประสบการณ์และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนและเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้กับชุมชนเช่นประชาชนในพื้นที่และบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการจัดการศิลปวัฒนธรรม

“กระบวนการ” เป็นการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงประสานคนและความรู้เข้าไว้ด้วยกันโดยกระบวนการที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมผ่านการบอกเล่าพูดคุยจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่งและคนฟังมีการนาความรู้มาปฏิบัติและบอกต่อหมุนเวียนเป็นวงจรความรู้ภายในชุมชน และขยายออกไปนอกชุมชนดังนั้นกระบวนการจึงไม่มีวิธีการและกำหนดเวลาที่ตายตัวการพัฒนาศักยภาพของ “คน” และ “กระบวนการ” จึงเป็นขั้นตอนเบื้องต้นที่สำคัญในกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพราะคนในชุมชนคือเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรมโดยเฉพาะผู้นำด้านวัฒนธรรมในชุมชนซึ่งจำเป็นต้องมีความรู้ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมพร้อมทั้งรู้วิธีการและกระบวนการทางานที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จผู้วิจัยจึงได้ทบทวนแนวคิดหลักการ

---

[๙]อ้างแล้ว,เรื่องเดียวกัน,หน้า ๖.

และกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนต่อไป[๑๐]

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมนอกจากนั้นยังได้ทรัพย์สมบัติที่มีค่ากลับคืนมา การจัดการวัฒนธรรมยังรวมถึงการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานและทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นเพื่อเผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชนประเด็นนี้กำลังเป็นสิ่งที่สำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากการจัดทำข้อมูลเพื่อเผยแพร่สาธารณะถือเป็นการทำข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ การจัดการด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรมจะมีความเข้มข้นมากในระดับชาติ โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือในประเทศที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานซึ่งบ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ที่เข้มแข็ง การทำงานด้านในมิตินี้ทำให้การจัดการทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องทางการเมือง หรือเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกสถานะ หรือช่วยให้เกิดสัญลักษณ์ใหม่ในสังคม

บางครั้งก็มีข้อถกเถียงกัน คือประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมของตะวันตก เช่น ในดินแดนอเมริกาใต้ ออสเตรเลีย และอเมริกาเหนือ นั้นการควบคุมมรดกทางวัฒนธรรมของคนพื้นเมือง การประเมินคุณค่าของการอนุรักษ์ และการใช้ที่ดินที่เป็นสถานที่ประวัติศาสตร์ แนวคิดการอนุรักษ์ของชาวยุโรปถูกตั้งคำถามจากคนพื้นเมืองว่าคุณค่า ความหมายทางวัฒนธรรม ศาสนา การเมืองในสถานที่ทางประวัติศาสตร์นั้นเป็นของใคร

แต่อย่างไรก็ตาม ทิศทางของการจัดการทางวัฒนธรรมจะต้องคำนึงถึงประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เหล่านั้น ถึงแม้ว่าหลักการทำงานด้านอนุรักษ์และการคุ้มครองยังคงอยู่ในมือของรัฐก็ตาม พรรคการเมืองบางพรรคได้ริเริ่มให้รัฐเข้าไปจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรประวัติศาสตร์ในพื้นที่ของเอกชน แต่สิ่งนี้ยังไม่เกิดขึ้น เนื่องจากต้องคำนึงถึงการกฎหมายเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินส่วนตัวด้วย[๑๑]

กล่าวโดยสรุปแล้ว การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมได้พัฒนาแนวคิดตลอดจนระเบียบวิธีการศึกษาจากระเบียบวิธีทางโบราณคดี แม้ว่าในปัจจุบันการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมจะเป็นศาสตร์ที่ยังไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัวแต่ก็ได้พัฒนาโดยได้ประยุกต์องค์ความรู้จากศาสตร์สาขาต่างๆเข้ามาเป็นแนวคิดและวิธีการวิทยาซึ่งมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองประกอบได้มีการพัฒนาแนวทางในการจัดการที่แตกต่างกันไปตามแต่ประเภทของทรัพยากรทางวัฒนธรรมพื้นที่ที่จัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมและเทคนิคหรือวิธีการที่นักจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมแต่ละคนเลือกใช้จึงอาจกล่าวได้การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมมีศิลปะเป็นของตนเอง

---

[๑๐]กนกวรรณ ชูชาญ, **การจัดการความรู้ทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยผู้นำชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านผาหมอนดอยอินทนนท์จังหวัดเชียงใหม่.**รายงานวิจัยวิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรมวิทยาลัยนวัตกรรมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,๒๕๕๒),หน้า ๗๗-๗๘.

[๑๑]http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/29 อรรถาภิธานศัพท์: ศูนย์มานุษยวิทยาศิรินธร.เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๒.

๒.๑.๒ แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

๑) ที่มาการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกิดขึ้นได้เอง แต่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ที่มนุษย์ใช้สติปัญญา และความรู้ความสามารถสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด หรือดัดแปลงจากทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อตน[๑๒] และสังคมในสมัยนั้นๆ สถานที่และสิ่งของเหล่านั้น เมื่อตกทอด เป็นมรดกมาถึงคนรุ่นเรา ก็กลายเป็นโบราณสถาน และโบราณวัตถุ เช่นเดียวกับอาคาร และวัตถุ ที่เราสร้างขึ้นสมัยนี้ ก็จะเป็นโบราณสถาน และโบราณวัตถุของคนในอนาคตสืบต่อไป แบบนี้ไม่ขาดตอน ฉะนั้น โบราณสถาน และโบราณวัตถุ จึงเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่ง ที่บอกความเป็นมาของบรรพบุรุษ ที่อยู่ในสังคมระดับต่างๆ ตั้งแต่กลุ่มชนขนาดเล็ก จนถึงหมู่บ้าน เมือง และประเทศชาติ ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยปัจจุบันประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาดังกล่าวแสดงพัฒนาการของผู้สร้างสมัยก่อน ส่วนการอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นไว้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เป็นหน้าที่ของคนรุ่นเรา และรุ่นต่อๆ ไป การ "อนุรักษ์"และการ "พัฒนา" จึงเป็นหลักการที่ต่อเนื่องกัน

๒) ความหมายการอนุรักษ์ หมายความว่า การดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย[๑๓]
โบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ และศิลปวัตถุที่ติดตั้งประจำกับอสังหาริมทรัพย์นั้น ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี
โบราณสถานต้องมีสาระสำคัญด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านคือ

๑. มีคุณค่าด้านอายุ
๒. มีคุณค่าด้านคุณค่าทางการก่อสร้าง
๓. มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์

ความหมายของคำว่า “การอนุรักษ์”จึงได้ยึดถือตามคำจำกัดความของระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๒๘[๑๔] ดังนี้

การอนุรักษ์ หมายความว่า การดูแล รักษา เพื่อให้ทรงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วยสำหรับการอนุรักษ์ในวิธีการต่างๆ ได้ระบุความหมายไว้ดังนี้

ก. การสงวนรักษา หมายถึง การดูแลรักษาไว้ตามสภาพของเดิม เท่าที่เป็นอยู่ และ

---

[๑๒]http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=16&chap=3&page=t16-3-infodetail01.html**สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน**เล่มที่ ๑๖. เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๒.

[๑๓]http://www.finearts.go.th/inburimuseum/plugins/2012-11-27-14-10-05.

[๑๔]http://www.finearts.go.th/fad1/plugins/2012-11-27-14-10-05/ระเบียบ/item/ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน

ป้องกันมิให้เสียหายต่อไป

ข. การปฏิสังขรณ์ หมายถึง การทำให้กลับคืนสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา

ค. การบูรณะ หมายถึง การซ่อมแซมและปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งที่ทำขึ้นใหม่

จากคำจำกัดความข้างต้น จะตั้งข้อสังเกตได้ว่า เราสามารถใช้คำ “การอนุรักษ์” ได้ในความหมายที่กว้างที่สุดที่จะกินใจความถึงวิธีการใดๆ ก็ตามที่จะยังประโยชน์ต่อการสืบต่ออายุของโบราณสถาน โดยในปัจจุบันได้มีแนวคิดว่า การอนุรักษ์โบราณสถานจะต้องมีการพัฒนาควบคู่กันไปด้วย การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานจึงได้แก่ การดำเนินการใดๆ ก็ตาม เพื่อให้คงไว้ซึ่งคุณค่าของโบราณสถานในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นประจักษ์พยานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ รักษาส่วนที่ได้รับสืบทอดมามิให้สูญหายไป ดูแลให้อยู่ในสภาพที่ดีอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ให้ประชาชนมีความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความรักความหวงแหนที่จะรักษาไว้และพร้อมที่จะส่งมอบต่อให้คนในรุ่นต่อไปด้วยข้อมูลที่ครบถ้วนที่สุดที่จะเป็นไปได้ และยังสามารถนำโบราณสถานมาใช้เพื่อประโยชน์การใช้สอยในปัจจุบันด้วยความเหมาะสม

๓) อำนาจของคณะกรรมการ หมายถึงคณะบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่พิจารณา ควบคุมดูแลการอนุรักษ์โบราณสถาน

อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดเขตโบราณสถานทั้งที่มีและไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง

รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้ผู้เข้าชมโบราณสถานปฏิบัติในระหว่างเข้าชมได้ และจะกำหนดให้ผู้เข้าชมเสียค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นด้วยก็ได้ อธิบดีมีอำนาจอนุญาตให้บุคคลใดเข้าไปดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อหาผลประโยชน์ในบริเวณโบราณสถานได้ โดยจ่ายค่าตอบแทนให้กรมศิลปากรเมื่ออธิบดีแจ้งประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เจ้าของหรือผู้ครอบครองต้องร้องคัดค้านต่อศาลภายใน ๓๐วัน หากไม่ร้องหรือศาลยกคำร้อง ให้อธิบดีขึ้นทะเบียนได้ห้ามซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้ายโบราณสถานหรือส่วนต่าง ๆ ของโบราณสถาน หรือขุดค้นสิ่งใด ๆ ภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่ทำตามคำสั่งของอธิบดี หรือได้รับอนุญาตจากอธิบดีภายในเขตโบราณสถานห้ามสร้างอาคารทุกชนิดเว้นแต่อธิบดีอนุญาตถ้าโบราณสถานชำรุดเสียหายหักพัง เจ้าของหรือผู้ครอบครองต้องแจ้งอธิบดีภายใน ๓๐ วัน และถ้าเป็นโบราณสถานที่มีการเรียกเก็บค่าเข้าชมหรืออื่นๆ ให้เจ้าของออกค่าใช้จ่าย ในการซ่อมแซมทั้งหมดหรือบางส่วนตามที่อธิบดีกำหนด ซึ่งจะกำหนดตามคณะกรรมการที่มีเจ้าของร่วมคณะอยู่ด้วย

อธิบดีมีอำนาจสั่งให้ผู้ใดไปทำการซ่อมแซมเพื่อการอนุรักษ์ได้ แต่ต้องแจ้งให้เจ้าของทราบล่วงหน้าเจ้าของสามารถเก็บค่าเข้าชมโบราณสถานหรือบริการอื่นได้ แต่ต้องแจ้งอธิบดีก่อน และปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่อธิบดีกำหนด

๔) กำหนดขั้นตอนก่อนการดำเนินการอนุรักษ์ เริ่มด้วยการสำรวจสภาพเดิมและสภาพปัจจุบันทั้งรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และสภาพความเสียหาย บันทึกเป็นเอกสาร ภาพ และเขียนแบบโดยละเอียด เพื่อเป็นข้อมูลพิจารณาทำโครงการอนุรักษ์ และเป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์

จัดทำโครงการให้พิจารณาว่าโบราณสถานนั้นมีคุณค่าหรือจุดเด่นด้านใด แล้วจัดทำโครงการโดยให้ความสำคัญในการรักษาจุดเด่นนั้นเป็นหลัก และให้ความสำคัญด้านรองอื่นๆด้วย

พิจารณาประวัติการบูรณะ หรือต่อเติมแก้ไขเพื่อพิจารณารื้อถอนส่วนต่อเติมหากมันทำให้คุณค่าของเดิมเสียไป หรือแก้ไขให้ถูกต้อง

๕)มาตรการการอนุรักษ์การปกป้อง (การระวังรักษาไม่ให้ถูกทำลาย เช่น การขึ้นทะเบียน การกันเขต การผลักดันผู้บุกรุก ฯลฯ)การอนุรักษ์ (การสงวนรักษา การปฏิสังขรณ์และการบูรณะ)การคุ้มครอง (การป้องกันและรักษาภูมิทัศน์, สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการ)

๖) การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในประเทศไทยเริ่มต้นขึ้นมาจากการอนุรักษ์ในแบบประเพณีนิยม จากหลักฐานบันทึกต่างๆที่เกี่ยวข้อง มักจะเป็นเรื่องราวของการซ่อมแซมปรับปรุงวัดในพระพุทธศาสนา แม้จะไม่มีรายละเอียดที่แสดงถึงวิธีการที่ใช้ในการซ่อมแซมแต่ก็สามารถทำให้เข้าใจถึงแนวคิดในการอนุรักษ์ในอดีตได้อย่างชัดเจน บันทึกที่เก่าที่สุดมีมาตั้งแต่กรุงสุโขทัย จากจารึกวัดศรีชุมได้กล่าวว่า พระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณี ได้ดำเนินรอยตามองค์พระพุทธเจ้าจาริกแสวงบุญไปตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในสุโขทัย อาณาจักรใกล้เคียง และศรีลังกา ซึ่งในระหว่างการจาริกแสวงบุญนั้น สิ่งที่เป็นบุญอันยิ่งใหญ่ได้แก่ การรวบรวมชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินเข้าด้วยกันและซ่อมแซมเสียใหม่ด้วยปูน เป็นแบบอย่างให้ชาวพุทธถือปฏิบัติสืบต่อมาเพื่อผลบุญจนในปัจจุบัน เป็นแนวทางการอนุรักษ์แบบประเพณีนิยมที่มีพื้นฐานมาจากความศรัทธา การอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ถือว่าเป็นสืบทอดศาสนาด้วยทางหนึ่งแนวความคิดสมัยใหม่ในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในประเทศไทยสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับความเป็นชาติ แสดงถึงความเป็นอารยประเทศของบ้านเมือง เริ่มต้นขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แตกต่างไปจากเดิมที่การบูรณะหรือการบำรุงรักษา[๑๕] กระทำกันในลักษณะที่ต้องการทำให้สมบูรณ์ขึ้นหรือดีกว่าเดิมตามคตินิยมที่ทำกันมาแต่โบราณโดยที่ยังไม่ได้มีการคำนึงถึงคุณค่าของรูปแบบดั้งเดิม ความเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ไม่มีการกำหนดเป็นหลักเกณฑ์แต่อย่างใด ต่อเมื่อครั้งที่พระองค์ยังอยู่ในสมณเพศ ที่ได้เสด็จหัวเมืองภาคเหนือใน พ.ศ.๒๓๗๖ ทรงทอดพระเนตรแหล่งโบราณคดีสำคัญๆหลายแห่งตลอดเส้นทาง และทรงรวบรวมของโบราณไว้เป็นจำนวนมาก เมื่อพระองค์ได้ขึ้นครองราชย์ ยังโปรดให้สร้างพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ เพื่อใช้เป็นที่เก็บรักษาของโบราณเหล่านี้ เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาและเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรม

---

[๑๕]ปิ่นรัชฎ์ กาญจนัษฐิติ**, การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

ของชาติไทยใน พ.ศ.๒๓๙๗ ทรงออกหมายประกาศเขตรังวัด ผู้ร้ายขุดวัด กำหนดให้ราษฎรที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างจากศาสนสถานในระยะสี่เส้นโดยรอบ มีหน้าที่สอดส่องดูแลมิให้ผู้ร้ายทำการลักลอบขุดหาทรัพย์สิน และได้กำหนดโทษปรับแก่ราษฎรผู้เพิกเฉย โดยประกาศนี้ได้รวมศาสนสถานที่เป็นวัดร้างไว้ด้วย จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงสนพระทัยในเรื่องมรดกของชาติทั้งในฐานะที่เป็นเครื่องสืบทอดพระศาสนา และเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการประกาศพระบรมราชโองการจัดตั้งโบราณคดีสโมสรขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐[๑๖] และมีการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์โบราณสถานที่พระราชวังโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แม้ว่าจะมีการออกโฉนดที่ดินเพื่อเป็นหลักฐานการถือครองกรรมสิทธิ์ แต่ก็ยังสงวนที่ดินภายในกำแพงเมืองพระนครศรีอยุธยาไว้เป็นสาธารณะสมบัติและที่วัดร้าง ห้ามเอกชนถือครอง โดยโปรดเกล้าฯ ให้พระยาโบราณราชธานินทร์(พร เดชะคุปต์) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่าสงวนรักษาพระนครศรีอยุธยาไว้เป็นเมืองโบราณในฐานะมรดกสำคัญของชาติ ห้ามมิให้ผู้ใดถือสิทธิ์ปกครองที่ดินภายในบริเวณกำแพงเมืองโดยเด็ดขาด และจัดให้มีการขุดแต่งบริเวณพระราชวังโบราณขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญพระราชกุศลในพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมศิลปากรขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๔ มีภาระหน้าที่ในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน[๑๗] และโปรดเกล้าฯ ให้มีการประกาศจัดการตรวจรักษาของโบราณ ลงวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๖ พร้อมกับการแต่งตั้งกรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนคร มีหน้าที่ให้คำปรึกษากับเทศาภิบาลและเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองท้องถิ่น ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม โดยกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบในการพิเคราะห์เลือกสรร กำหนดว่าสิ่งใดเป็นของโบราณควรจะเก็บรักษาไว้บ้างตรวจตราให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบ นับเป็นก้าวแรกในการจัดตั้งองค์กรและกำหนดแนวทางในการดำเนินการอย่างเป็นระบบขึ้นในประเทศไทยแม้แนวคิดการอนุรักษ์สมัยใหม่อย่างตะวันตกจะได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น[๑๘] แต่การดูแลศาสนสมบัติในพระพุทธศาสนาก็ยังคงเป็นในแนวทางดั้งเดิมแบบประเพณีนิยมดังปรากฏตัวอย่างในการประชุมของมหาเถรสมาคมเมื่อครั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสดำรงตำแหน่งสังฆปรินายกที่มีการวินิจฉัยในเรื่องการรื้อพระเจดีย์และพระปฏิมาโดยอ้างถึงพระบาลีวินัยมหาวรรค โดยทรงสรุปว่า “ท่านให้ถือเอาเจตนาเป็นเกณฑ์” ที่ประชุมได้ให้คำวินิจฉัยว่า

---

[๑๖]https://th.wikipedia.org/wiki.เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๒.

[๑๗]http://www.finearts.go.th/.htmlประวัติบทบาทและหน้าที่.

[๑๘]มะลิ โคกสันเทียะ, **ข้อสังเกตเกี่ยวกับปัญหาในการอนุรักษ์โบราณสถานของกองโบราณคดี**, เอกสารประกอบการสัมมนา การอนุรักษ์โบราณสถานในฐานะเป็นหลักฐานทางวิชาการ ๖-๗ สิงหาคม ๒๕๓๐ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ถึงแม้ในยุคนี้เป็นเวลาที่ความนิยมในทางโบราณคดีเกิดขึ้นมาแล้วแต่มหาเถรสมาคมเห็นชอบดังนี้

๑. บุคคลใด เจาะ ขุด รื้อพระเจดีย์ หรือพระปฏิมาด้วยเจตนาประทุษร้าย ตัวอย่างเช่น เจาะหรือขุดเพื่อจะเอาทรัพย์สิ่งของ โดยที่สุดเป็นพระธาตุหรือพระพิมพ์อันบรรจุไว้ในนั้นรื้อเสียหรือจะเอาที่ปลูกสร้างเหย้าเรือน ทำเรือกสวนเป็นส่วนบุคคล หรือถือศาสนาต่างคิดทำลายล้างปูชนียวัตถุของผู้อื่นเสีย ด้วยริษยาขึ้งเคียด การทำของบุคคลนั้นเป็นบาป

๒. บุคคลใดมีเจตนาอุปการะรื้อพระเจดีย์ หรือพระปฏิมาอันชำรุดเสียแล้ว ก่อทำขึ้นแทนใหม่ หรือของไม่งามไม่จูงใจให้เลื่อมใส รื้อเสียแล้วทำขึ้นแทนใหม่ให้เป็นของงามเป็นที่จูงใจให้เลื่อมใส การทำของบุคคลนั้นเป็นบุญหาโทษมิได้

๓. บุคคลใดมีเจตนาอุปการะ เห็นพระเจดีย์หรือพระปฏิมาสร้างไว้ในที่ไม่เหมาะตัวอย่างเช่นอยู่ในที่ร้างไม่ได้รับความรักษา หรืออยู่ในหมู่คนใจบาปจะถูกประทุษร้าย ที่เป็นอาจชะลอมาได้ก็ชะลอมา ที่เป็นอาจจะชะลอไม่ได้อาจรื้อเป็นท่อนมาคุมใหม่ได้ เป็นของไม่อาจทำเช่นนั้น รื้อเอาสัมภาระเป็นต้นว่าอิฐมาก่อขึ้นใหม่ ประดิษฐานไว้ในที่อันสมควร การทำของบุคคลนั้นเป็นบุญทำโทษมิได้

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯให้มีการจัดตั้งราชบัณฑิตยสภาขึ้น โดยมีภาระหน้าที่ประการหนึ่งในการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยมีสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นนายกราชบัณฑิตยสภา

โบราณวัตถุสถานของชาติเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องสงวนรักษาไว้และเป็นหน้าที่ของชาวไทยทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ซึ่งเป็นข้าราชการ“การสงวนรักษาโบราณวัตถุสถานเป็นส่วนหนึ่งในราชการแผ่นดินเหมือนกับราชการอย่างอื่นๆ”ระยะเวลาเกือบ ๑๐๐ ปี นับตั้งแต่การสถาปนากรมศิลปากร ภารกิจการอนุรักษ์

โบราณสถานนับเป็นภารกิจหลักที่สำคัญประการหนึ่งของกรมศิลปากร ที่ได้มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนามาเป็นลำดับเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือพระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่มีการปรับเปลี่ยนและแก้ไขมาหลายครั้ง โดยฉบับแรกคือ พระราชบัญญัติว่าด้วย โบราณสถาน ศิลปวัตถุ และการพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๗๗ และฉบับปัจจุบันคือพระราชบัญญัติโบราณสถาน ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑ์แห่งชาติพุทธศักราช ๒๔๗๗

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มีใจความที่เกี่ยวข้องกับความหมายและการจัดการของโบราณสถานดังนี้

มาตรา ๔ “โบราณสถาน” หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือซากปรักหักพังแห่งอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งอายุหรือลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือความจริงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือศิลปกรรม

มาตรา ๖ ให้อธิบดีจัดทำบัญชีบรรดาโบราณสถานทั้งหลายที่มีอยู่ในประเทศสยามไว้ ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของเป็นของเอกชนคนใดหรือไม่มีเจ้าของ หรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน รวมทั้งโบสถ์ วัดวาอารามและสิ่งก่อสร้างอย่างอื่นอันเกี่ยวแก่การศาสนา

สำหรับพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้คำนิยามของโบราณสถาน ไว้ว่า โบราณสถานหมายถึง“อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือในการปฏิบัติงานด้านอนุรักษ์โบราณสถาน กรมศิลปากรได้ออกระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ.๒๕๒๘ เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์โบราณสถานให้เป็นไปด้วยความถูกต้อง ทั้งทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี รวมทั้งให้มีความสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติงานมาจนถึงปัจจุบัน โบราณคดี ทั้งนี้ ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย” การที่จะบอกว่าอะไรเป็นโบราณสถานตามกฎหมายหรือไม่นั้น ประการแรกถ้าไม่ใช่อสังหาริมทรัพย์ ก็คงตัดออกไปก่อนได้เลย ต่อมาคือโดยอายุ หมายความว่ามีความเก่าแก่ แต่ตามกฎหมายก็มิได้กำหนดว่าที่อายุเท่าไรจึงเรียกว่าเป็นโบราณสถาน และถ้าดีแต่เก่าคือสร้างมานานแล้วแต่กลับไม่เป็นประโยชน์ใดใดก็ไม่สมควรที่จะถือเป็นโบราณสถานที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ส่วนแนวทาง

จากการที่โบราณสถานเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองมาตั้งแต่ครั้งอดีต เป็นความภาคภูมิใจของคนในปัจจุบัน ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินพระราชวังโบราณ บริเวณพระตำหนักเย็น บึงพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ความว่า

> “....การสร้างอาคารสมัยนี้ คงจะเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่เรื่องโบราณ สถานนั้นเป็นเกียรติของชาติอิฐเก่าๆ แผ่นเดียวก็มีค่า ควรจะช่วยกันรักษาไว้ถ้าเราขาดสุโขทัย อยุธยา และกรุงเทพฯ แล้วประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย...” แนวทางตามพระราชดำรัสดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าโบราณสถานเป็นสิ่งที่มีคุณค่าจึงควรอนุรักษ์ไว้เพื่อแสดงถึงประวัติความเป็นมาของชาติบ้านเมืองต่อไป

๒.๑.๓ แนวคิดทฤษฎีจิตสาธารณะ

๑)ความเป็นมาเกี่ยวกับจิตสาธารณะ มาจากการเผื่อแผ่แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูล หมายถึง การทำบุญทำทาน ทั้งเพื่อคนอื่นเพื่อสาธารณะรวมถึงคนในชุมชน ประเทศชาติ และโลก สิ่งนี้วาระแห่งชาติเรียกว่า ทาน และการอาสาสมัคร แต่คนบางกลุ่มได้มีการบัญญัติคำขึ้นใหม่ว่า จิตอาสาหรือจิตสาธารณะ ซึ่งล้วนมีความหมายเหมือนกัน คือการไม่เบียดเบียนตนเอง

และผู้อื่น เผื่อแผ่แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูลผู้คนและชุมชน[๑๙] คำว่าทานและการอาสาสมัครจิตสำนึกสาธารณะ จิตสำนึกทางสังคม จิตสาธารณะ และจิตอาสาก็เป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน สอดคล้องกับ ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์[๒๐] ที่กล่าวว่า“จิตอาสา” “จิตสำนึกเพื่อสังคม” “จิตสำนึกทางสังคม”คำเหล่านี้ล้วนแต่มีความหมายที่ใกล้เคียงกันมาก และให้ความหมาย “จิตสาธารณะ” ว่าหมายถึงความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัวมีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่น หรือสังคมพยายามฉวยโอกาสที่จะช่วยเหลืออย่างจริงจังและมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความเป็นจริงและคำที่มีความหมายใกล้เคียงในเชิงพฤติกรรมได้แก่การทำประโยชน์เพื่อสังคม การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมจิตสำนึกทางสังคมจิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติจิตสำนึกต่อส่วนรวมหรือจิตสำนึกสาธารณะและจิตสาธารณะ

๒) จิตสาธารณะ (Public Consciousness) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ[๒๑] กล่าวว่าเป็นการแสดงความรู้สึกที่มีต่อกิจกรรมและปัญหาของส่วนรวมเพื่อแสดงความรับผิดชอบและช่วยเหลือต่อสาธารณะสมบัติ ไม่กระทำการที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมร่วมกันปกป้องดูแลรักษา ร่วมแก้ไขปัญหาติดตามประเมินผลรับอาสาทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมจิตสาธารณะยังเป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อชาติมีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงามละอายต่อสิ่งผิดเน้นความเรียบง่ายประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

๓) ความหมายของจิตสำนึกคำว่าจิตสำนึกมีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆกันดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ.๒๕๕๕[๒๒] ให้ความหมายคำว่า “จิตสำนึก” ไว้ว่า ภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย

ขณะที่ จรรจา สุวรรณทัต[๒๓] กล่าวว่าจิตสำนึกเป็นความสำนึกในการรับรู้ขั้นต้นของบุคคลอันเป็นกระบวนการทางจิต ซึ่งนำไปสู่การรับรู้ในสิ่งต่างๆ เช่น กระบวนการรับนวัตกรรม กระบวนการเกิดทัศนคติ

ส่วน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว กล่าวว่า จิตสำนึกเป็นผลที่ได้มาจากการประเมินค่า การเห็นความสำคัญ ซึ่งมีฐานอยู่ที่ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความเห็น และความสนใจของบุคคล สิ่ง

---

[๑๙]สุจิตต์ วงษ์เทศ. (๒๕๕๐). **ทานและการอาสาสมัคร.** มติชน ๑๘มิถุนายน ๒๕๕๐,หน้า ๓.

[๒๐]ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์**, แนวทางการสร้างจิตสาธารณะในสังคมไทย**, http://timebanksociety.org/2015/04/03/hendrerit-pellentesque-pellentesque-sed-ultrices-arcu.

[๒๑]สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ**, วาระการวิจัยแห่งชาติในภาวะวิกฤติเพื่อฟื้นฟูชาติ**,(กรุงมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ,๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

[๒๒]ราชบัณฑิตยสถาน,**พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน** ฉบับ พ.ศ.๒๕๕๕,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท นามมีบุ๊คส์ จก.,๒๕๕๕), หน้า๓๒๕.

[๒๓]จรรจา สุวรรณทัต,**ประมวลบทความวิชาการฉบับพิเศษ** สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์,๒๕๒๖-๒๕๓๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,๒๕๓๕),หน้า ๑๑.

เหล่านี้เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ต่อประสบการณ์ต่างๆ ในชีวิตของคน ซึ่งประเมินค่าและตระหนักถึงความสำคัญที่มีต่อสิ่งเหล่านั้น แสดงว่าจิตสำนึกเหล่านั้นของบุคคลได้เกิดขึ้นแล้ว จิตสำนึกย่อมเกิดขึ้นที่จิตก่อนการแสดงออกทางพฤติกรรม[๒๔]

ราจ Raj (1996: 605)กล่าวว่า จิตสำนึกเป็นคำที่ไม่สามารถให้คำจำกัดความได้ชัดเจน แต่สามารถอธิบายที่ใกล้เคียงได้ ๒ แนวทาง ซึ่งแนวทางแรกเป็นความคิดที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง และแนวทางที่สอง หมายถึง จิตสำนึกของบุคคล เป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีอยู่ตลอดเวลาแม้ช่วงว่างของเวลา เช่น การนอนหลับ จากความหมายของจิตสำนึกที่กล่าวมา จึงสรุปได้ว่า จิตสำนึกเป็นพฤติกรรมภายใน อย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่แสดงออกถึงภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด ความปรารถนาต่างๆ เป็นภาวะทางจิต ตื่นตัว และรู้ตัว สามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้งห้า เป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ที่รวมตัวกันขึ้น และมีความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ต่างๆ เหล่านั้น และประเมินค่าสิ่งเหล่านั้นออกมาเป็นจิตสำนึก[๒๕]

สรุปได้ว่า “จิตสำนึก” หมายถึงความรู้สึกรักและห่วงใยความรู้สึกตระหนัก รัก หวงแหนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งใดสิ่งหนึ่ง

๔) ความหมายของจิตสาธารณะความหมายของคำว่าจิตสาธารณะ (Public Mind) หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) เป็นคำบ่งบอกถึงพฤติกรรมที่หลากหลายแต่มีความหมายเดียวกัน เช่นการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การช่วยกันดูแลรักษาสาธารณะสมบัติการมีความรับผิดชอบเป็นต้น จึงมีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลากหลายดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติได้ให้ความหมายจิตสาธารณะว่าเป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อชาติ[๒๖]

คำว่าสาธารณะ (Public) เป็นคำที่มีความหมายกว้าง สามารถใช้ได้กับสิ่งของ บุคคล สถานที่และการกระทำ ซึ่งมีการให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายคำว่า สาธารณะ หมายถึง ทั่วไปเกี่ยวกับประชาชนและสาธารณะสมบัติว่า ทรัพย์สินส่วนรวมของประชาชน[๒๗]

---

[๒๔]พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว,**ข้าราชการไทย: ความสำนึกและอุดมการณ์**,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๔๑),หน้า ๖๐.

[๒๕]Raj,M,Consciousness.Encyclopedia Dictionary of Psychology and Education,(New Delhi:Anmol 1996),p.605.

[๒๖]สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ,**วาระการวิจัยแห่งชาติในภาวะวิกฤติเพื่อฟื้นฟูชาติ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ,๒๕๔๒),หน้า ๑๔.

[๒๗]ราชบัณฑิตยสถาน,**พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทนามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด,๒๕๕๔),หน้า ๘๒๖.

สอ เสถบุตร ได้แปลความหมายคำว่า Public เป็นภาษาไทยว่าสาธารณะซึ่งหมายถึง ที่สาธารณะ ชุมชน เปิดเผย การเผยแพร่ สิ่งที่เป็นของทั่วไป เช่น ถนนหลวง สิ่งที่เป็นของรัฐบาล และสิ่งที่เป็นของประชาชน[๒๘]

บรรทม มณีโชติ ได้ให้ความหมายว่า "การเห็นแก่ปะระโยชน์ส่วนรวม" หมายถึงการอุทิศตนทำงานเพื่อสังคมและส่วนรวม การร่วมมือช่วยกันรักษาสมบัติของส่วนรวม ไม่ทำลายสมบัติของส่วนรวม อุทิศตนทำงานเพื่อส่วนรวม มีน้ำใจ รู้จักแบ่งปัน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และทำประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทน แบ่งออกเป็น ๔ พฤติกรรม คือ ๑) การให้ปัน โดยการช่วยเหลือหรือให้ผู้อื่นด้านทรัพย์ สิ่งของ ความรู้ และแรงงาน ๒)ความมีน้ำใจ โดยการแสดงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นในด้านการพูดและการกระทำ โดยให้กำลังใจและแสดงความเห็นใจผู้อื่น ๓) การไม่เอาเปรียบผู้อื่น โดยการสละทรัพย์ สิ่งของและแรงงานของตนเท่ากันหรือมากกว่าผู้อื่น และ ๔) การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม โดยการอุทิศการทำงานเพื่อสังคมและส่วนรวม[๒๙]

ซิลล์ส (Sills) กล่าวว่า สาธารณะเป็นความรู้สึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล[๓๐] สรุปความหมายของคำว่า สาธารณะ ได้ว่า สิ่งของ บุคคล สถานที่ และการกระทำ ที่เป็นของส่วนรวม ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะใช้ประโยชน์เป็นเจ้าของ หวงแหนในสิ่งเหล่านั้นร่วมกัน

เมื่อรวมคำว่า จิตสำนึกและสาธารณะ จึงได้คำว่า จิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) หรือจิตสาธารณะ (Public Mind) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายและมีการเรียกที่แตกต่างกัน ได้แก่การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม จิตสำนึกต่อสังคม จิตสำนึกต่อส่วนรวม จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติเป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้มีผู้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกัน ดังนี้

กนิษฐา นิทัศน์พัฒนา และคณะ ได้ให้ความหมายของคำว่า จิตสำนึกสาธารณะ ว่าเป็นคำเดียวกับคำว่าจิตสำนึกทางสังคม หมายถึง การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกับตน[๓๑]

บุญสม หรรษาศิริพจน์ ใช้คำว่า จิตสำนึกที่ดีในสังคม สังคมในที่นี้หมายถึง สังคมในชุมชนของตน การปฏิบัติตนให้มีจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนของตน คือ การปฏิบัติตน และการมีส่วนร่วมที่ดีในกิจกรรมของชุมชน การช่วยกันดูแลชุมชนของตน การให้ความร่วมมือ การเสียสละ

---

[๒๘]สอ เสถบุตร,**New Model English-Thay Dictionary**,(กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ,๒๕๓๐),หน้า ๕๒๙.

[๒๙]บรรทม มณีโชติ,**การศึกษารูปแบบของข้อคำถามวัดลักษณะนิสัยด้านความเสียสละชนิดข้อความและชนิดสถานการณ์ที่มีผลต่อคุณภาพของแบบทดลอง**,"วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต",(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนรรินทร์ทรวิโรฒ,๒๕๓๐),หน้า ๒๕.

[๓๐]Sills,D.L.Leadership, **International Encyclopedia of the Social Sciences**,(New York,The Macmillan & the Free Press,1972), p.๕๖๗.

[๓๑]กนิษฐา นิทัศน์พัฒนา และคณะ, **จิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา**, มหาวิทยาลัยมหิดล,(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล,๒๕๔๑), หน้า ๘.

กำลังกาย กำลังทรัพย์ เพื่อการรักษาความปลอดภัยในชุมชน เพื่อสาธารณูปโภคในชุมชน การให้ความเป็นมิตรและมีน้ำใจต่อกัน[๓๒]

หฤทัย อาจเปรุ ให้ความหมาย จิตสำนึกสาธารณะ คือ ความตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม ต้องการเข้าไปแก้วิกฤตการณ์ โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงพลังของตนว่าสามารถร่วมแก้ไขปัญหาได้ และลงมือกระทำ เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ โดยการเรียนรู้ และแก้ไขปัญหาร่วมกันกับคนในสังคม[๓๓]

ชาย โพธิสิตา และคณะ ใช้คำว่า จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติและให้ความหมายในเชิงพฤติกรรมไว้ว่า คือ การใช้สาธารณสมบัติอย่างรับผิดชอบ หรือการรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ ซึ่งมีนัยสองประการ ได้แก่ ๑) การรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณสมบัตินั้นๆรวมไปถึง การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลสาธารณะสมบัติในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ ๒) การเคารพสิทธิการใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น โดยการคำนึงว่า คนอื่นก็มีสิทธิ์ในการใช้เช่นเดียวกันจะต้องไม่ยึดสาธารณะสมบัตินั้นไว้เป็นของส่วนตัว และไม่ปิดกั้นโอกาสการใช้ประโยชน์สาธารณะสมบัติของผู้อื่น[๓๔]

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ[๓๕] ให้ความหมายของจิตสาธารณะหมายถึง การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงลักษณะ ดังนี้

๑. การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม และการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้

---

[๓๒]บุญสม หรรษาศิริพจน์, **จิตสำนึก**, สำนักงานสภาอาจารย์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร :สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,๒๕๔๓),หน้า ๗๑-๗๓.

[๓๓]หฤทัย อาจเปรุ,**ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล**,รายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,(กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๔๔),หน้า ๓๗.

[๓๔]ชาย โพธิสิตา และคณะ,**"จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ: ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร",**รายงานวิจัยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม,มหาวิทยาลัยมหิลด,(นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิลด,๒๕๔๐),หน้า ๒๔.

[๓๕]ลัดดาวัลย์ เกษมเนตรและคณะ (๒๕๔๗) **"รูปแบบการพัฒนานักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีจิตสาธารณะการศึกษาระยะยาว"**เอกสารประกอบการประชุมสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,๒๕๔๗,หน้า ๒-๓.

๒. การเคารพสิทธิ ในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นเป็นของตนเอง ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมนั้น ซึ่งแบ่งนิยามออกเป็น ๓ องค์ประกอบ และ ๖ ตัวชี้วัด ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบของจิตสาธารณะ

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
๑. การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อส่วนรวม	๑.๑ การดูแลรักษา ๑.๒ ลักษณะของการใช้
๒. การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแล	๒.๑ การทำตามหน้าที่ที่ถูกกำหนด ๒.๒ การรับอาสาที่จะทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวม
๓. การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวม	๓.๑ ไม่นำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง ๓.๒ แบ่งปันหรือเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ กล่าวไว้ว่า จิตสาธารณะเป็นการกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรักความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม การมีคุณธรรมจริยธรรม และการไม่กระทำที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคม ประเทศชาติ การมีจิตที่คิดสร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรมประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม การกระทำและคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี การลดความขัดแย้งและการให้ขวัญและกำลังใจต่อกันเพื่อให้สังคมโดยส่วนรวมมีความสุข[๓๖]

๕) รูปแบบของจิตสาธารณะรูปแบบของจิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะนั้นมีการแบ่งรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามระดับอายุของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ซึ่งแบ่งรูปแบบของจิตสำนึกไว้ ดังนี้ สมพงษ์ สิงหะพล [๓๗]ได้กล่าวถึงจิตสำนึกว่ามีอยู่ ๓ ด้านหลักๆ คือ

๑. จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเองทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จิตสำนึกด้านนี้ การศึกษาไทยมุ่งมั่นปลูกฝังมานานเกิดบ้างไม่เกิดบ้างไปตามสภาพการณ์ เป็นจิตสำนึกแบบคลาสสิกที่ทุกสังคมพยายามเหมือนกันที่จะสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝัง และมีมานานตามสภาพสังคมไทย

---

[๓๖]ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์,**สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ**,(กรุงเทพมหานคร : วี พรินทร์(1991),๒๕๕๒),หน้า ๑๗.

[๓๗]สมพงษ์ สิงหะพล,**ต้องสอนให้เกิดจิตสำนึกใหม่,สีมาจารย์**,ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒๗,(มิถุนายน-ตุลาคม ๒๕๔๒),หน้า ๑๕-๑๖.

๒. จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยอยู่แล้วสร้างกันได้ไม่ยากนัก

๓. จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมี และขาดกันอยู่มาก เพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทยสมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมือง จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้นซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้วคนที่มีจิตสำนึกสาธารณะที่ดี จะปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมกับเวลาและโอกาสนั้นๆ และใช้จิตสำนึกของตนก่อให้เกิดประโยชน์ในสถานการณ์ต่างๆ ที่ตามมาได้อย่างถูกต้อง เช่นบุคคลที่มีจิตสำนึกด้านระเบียบวินัยจะไม่ขับรถผิดกฎจราจร บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะที่ดีจะไม่ขดเขียนหรือทิ้งขยะในที่สาธารณะ เป็นต้น

๖) การก่อรูปของจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัตินักจิตวิทยาการศึกษา มีความเห็นพ้องต้องกันว่า จิตสำนึกเป็นคุณลักษณะทางจิตพิสัยที่ปรากฏ หรือก่อรูปขึ้นในจิตใจของมนุษย์แต่ละคนภายหลังได้รับรู้ปรากฏการณ์ หรือได้รับสิ่งเร้าจากภายนอกในเชิงสะสม การก่อรูปที่มีความต่อเนื่องกันจึงยากที่จะกำหนดแยกแยะหรือทำการจัดลำดับชั้นเพื่อบ่งชี้ว่า บุคคลมีความรู้สึกอยู่ที่ใดได้ชัดเจน แน่นอน การก่อรูปของจิตสำนึกยังเกี่ยวกันกับคุณลักษณะทางด้านสติปัญญาและการกระทำของมนุษย์อีกด้วย หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าจิตสำนึกเป็นผลลัพธ์เชิงคุณลักษณะทางจิตใจของมนุษย์ที่ก่อรูปขึ้นผ่านกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งกระบวนการเรียนรู้นี้ มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่คุณลักษณะทางด้านพุทธิพิสัย หมายถึง การได้รับรู้ (Cognition) ระลึกถึงมีความเข้าใจสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ สามารถวิเคราะห์สังเคราะห์และประเมินคุณค่าของสิ่งดังกล่าวได้ และนำไปสู่การก่อรูปของจิตสำนึกความรู้สึกทางจิตใจ (Affection) อันได้แก่การมีความสนใจหรือใฝ่ใจในสิ่งดังกล่าว โดยมีปฏิกิริยาสนองตอบการเห็นหรือให้คุณค่า การจัดระบบของคุณค่าและสร้างเป็นคุณลักษณะนิสัยที่นำไปสู่จิตสำนึกและพฤติกรรม (Behavior) หรือการแสดงออกเป็นปฏิกิริยาตอบสนองต่อปรากฏการณ์ทางสังคม

จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ จิตสำนึกต่อส่วนรวมโดยมีรายละเอียดองค์ประกอบดังนี้

ชายโพธิสิตา[๓๘] ได้ศึกษาเรื่องจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ : ศึกษาในกรณีกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างหลายกลุ่ม คือ กลุ่มทำงานราชการ รัฐวิสาหกิจหรือ

---

[๓๘]อ้างแล้ว,**"จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ: ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร",รายงานวิจัย**สถาบันวิจัยประชากรและสังคม,๒๕๔๐, หน้า ๑๔.

ทำงานสำนักงาน กลุ่มที่ทำงานรับจ้าง งานค้าขาย และธุรกิจส่วนตัว กลุ่มนักศึกษาที่สูงกว่ามัธยม และผู้ทรงคุณวุฒิโดยได้จัดองค์ประกอบของจิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติ ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านความเข้าใจเกี่ยวกับสาธารณะสมบัติ

๒. ด้านภาพสะท้อนจิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติ

๓. ด้านมาตรการเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ

๔. ด้านนโยบายและการบริหารจัดการ

โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม แบบทดสอบแบบสั้น แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และได้สรุปความหมาย จิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติในเชิงพฤติกรรม ไว้ว่า คือ การใช้สมบัติอย่างรับผิดชอบหรือการรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติซึ่งมีนัยสองประการ ได้แก่

๑. รับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้ และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณสมบัตินั้นๆ รวมไปถึงการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลสาธารณสมบัติในวิสัยที่ตนสามารถทำได้

๒. การเคารพสิทธิในการใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น เพราะสาธารณสมบัติ คือ ของที่คนทั่วไปมีสิทธิ์ในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ ดังนั้นการใช้สาธารณสมบัติอย่างรับผิดชอบในแง่นี้จึงหมายถึงการใช้ของส่วนรวม โดยการคำนึงถึงว่าคนอื่นก็มีสิทธิ์ในการใช้เช่นเดียวกัน จะต้องไม่ยึดสาธารณสมบัตินั้นไว้เป็นของส่วนตัว และไม่ปิดกั้นโอกาสในการใช้ประโยชน์ของผู้อื่น

หฤทัย อาจปุระ[๓๙] ได้ใช้องค์ประกอบของการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาลปี ๑ – ๔ ในสถาบันการศึกษาพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาองค์ประกอบการมีจิตสำนึกสาธารณะใน ๖ ด้าน คือ

๑. ด้านความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

๒. ด้านการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

๓. ด้านความรัก ความเอื้ออาทร และความสามัคคี

๔. ด้านการรับรู้ และความสามารถในการผลักดัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

๕. ด้านการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาสังคม

๖. ด้านการมีเครือข่ายในการนำกิจกรรมทางสังคม

๗) คุณลักษณะทั่วไปของบุคคลที่มีจิตสาธารณะ

ยุทธนา วรุณปิติกุล[๔๐] กล่าวถึง บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะว่า ต้องมีคุณลักษณะดังนี้

---

[๓๙] อ้างแล้ว,**ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล**, บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,หน้า ๔๖.

๑. การทุ่มเทและอุทิศตน มีความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามสิทธิเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่น เพื่อพัฒนาสังคมด้วย อาทิ ถ้าต้องการให้ผู้แทนราษฎรมีความรับผิดชอบต่อความต้องการและประโยชน์ของประชาชน ประชาชนก็ต้องให้ความใส่ใจและติดตาม ไม่เพียงทำการหย่อนบัตรเลือกตั้งเท่านั้น ต้องเสียสละเวลาให้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมืองระดับท้องถิ่นและในสถาบันต่างๆ

๒.เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล จากกระแสปัจเจกชนนิยม ส่งผลให้คนในสังคมมีลักษณะปิดกั้นตนเอง ไม่ไว้วางใจผู้อื่น เลือกคบเฉพาะกลุ่มที่มีความเหมือนกันไม่สนใจการเมือง ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของสังคม เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมเกิดข้อขัดแย้งการยุติข้อขัดแย้งโดยการฟังเสียงข้างมาก ไม่นำไปสู่ประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้น ผู้มีจิตสำนึกสาธารณะต้องเป็นพลเมืองในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ มีความอดทนตระหนักว่า การมีส่วนร่วมไม่ทำให้ได้อย่างที่ต้องการเสมอไป ต้องเคารพและยอมรับความแตกต่างที่หลากหลายและหาวิธีอยู่ร่วมกับความขัดแย้ง โดยการแสวงหาทางออกร่วมกัน การจำแนกประเด็นปัญหา การใช้เหตุผลในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดสินใจ ต้องมีการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุด เพื่อหาข้อยุติสร้างการเข้าร่วมรับรู้ ตัดสินใจและผนึกกำลัง เพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย

๓. คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม คนในสังคมต้องคิดถึงการเมืองในฐานะกิจการเพื่อส่วนรวมและเพื่อคุณธรรมมากขึ้น

๔. การลงมือกระทำ การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นต้องลงมือกระทำ โดยเริ่มจากครอบครัวในการวางพื้นฐานให้การอบรมด้านจริยธรรมของพลเมือง สถาบันการศึกษาไม่เพียงเป็นสถานที่ฝึกทักษะ และให้ความรู้ต้องรับช่วงต่อในการสร้างค่านิยมที่เหมาะสมต่อจากครอบครัวรวมทั้ง เครือข่ายสังคมที่เกิดขึ้น ระหว่างเพื่อนบ้าน ที่ทำงาน สโมสร สมาคมต่างๆ เชื่อมโยงบุคคลที่สนใจเรื่องของตนเข้าเป็นกลุ่มที่ใส่ใจผู้อื่น ช่วยดำรงรักษาประชาคม สังคมและกฎจริยธรรม รวมทั้งสถาบันที่มีอิทธิพลสูงต่อสังคม คือ สถาบันศาสนา และสื่อมวลชนนับว่า มีบทบาทสำคัญในการร่วมสร้างให้สังคมเข้มแข็ง

๘) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตสาธารณะการมีจิตสาธารณะนั้น เป็นสิ่งที่เกิดตามวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลสภาพแวดล้อมต่างๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคคล ซึ่งไพบูลย์ วัฒนศิริธรรมและ สังคม สัญจร[๔๑] สรุปว่า จิตสำนึกสาธารณะ หรือจิตสำนึกทางสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ดังนี้

---

[๔๐]ยุทธนา วรุณปิติกุล,**สำนึกพลเมือง,ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาคม**,มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม,(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยขอนแก่น,๒๕๔๒),หน้า ๑๘๑-๑๘๓.

[๔๑]ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรมและสังคมสัญจร,**สำนึกไทยที่พึงปรารถนา**,(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์,๒๕๔๓),หน้า๑๓.

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคมเป็นภาวะที่ลึกซึ้งที่มีผลต่อจิตสำนึกด้านต่างๆ ของมนุษย์ เป็นภาวะที่ได้อบรมกล่อมเกลาและสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ทีละเล็กทีละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย ภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้ เริ่มตั้งแต่ พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน บุคคลทั่วไป ตลอดจนระดับองค์กร วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชน และส่วนที่กำกับสำนึกของบุคคล คือ การได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดสำนึก อาทิ การไปโรงเรียน ไปทำงานดูละคร ฟังผู้คนสนทนากัน รับรู้เหตุการณ์บ้านเมือง ขับรถฝ่าการจราจรที่แออัด

ปัจจัยภายใน สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึง การคิดวิเคราะห์ของแต่ละบุคคลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติโดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาตนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้จากการเรียนรู้การมองเห็น การคิด แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด ก็จะมีการฝึกฝนและสร้างสมสำนึกเหล่านั้น

จิตสำนึกที่มาจากภายนอก เป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติ กระทบต่อความรู้สึกของบุคคล แล้วกลายเป็นจิตสำนึกโดยธรรมชาติ และมักไม่รู้ตัวแต่จิตสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นความจงใจเลือกสรร บุคคลระลึกรู้ตนเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้นเอง ระหว่างปัจจัยภายใน และภายนอก เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน ดังนั้น การพัฒนาจิตสำนึกจึงต้องกระทำควบคู่กันไปทั้งปัจจัยภายในและภายนอก

๙) องค์ประกอบและตัวชี้วัดของจิตสาธารณะ[๔๒] การแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมมีองค์ประกอบและเป็นตัวชี้วัดของจิตสาธารณะ สรุปได้ดังนี้

---

[๔๒]จิตติยา วาจี,**ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมจิตสาธารณะของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร**,รายงานวิจัยศิลปะศาสตร บัณฑิตมหาวิทยาลัยราชภัฏลำไพพรรณี (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏลำไพพรรณี,๒๕๕๙),หน้า ๑๘.

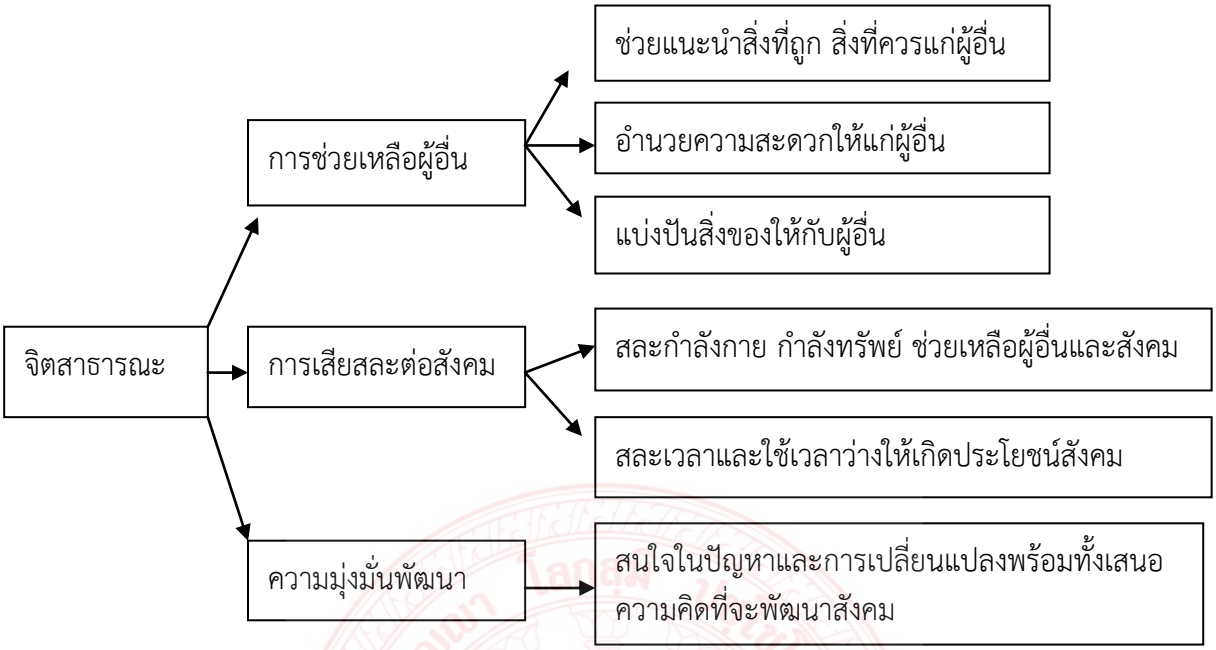

ภาพประกอบที่ ๒.๑ องค์ประกอบจิตสาธารณะ

๑๐) **ความสำคัญของการมีจิตสำนึกสาธารณะ**จิตสำนึกสาธารณะเป็นคุณธรรมหนึ่งของพลเมือง เป็นคุณค่าเป็นจิตวิญญาณของสังคมบุคคลและองค์กรสังคมใดก็ตามที่ขาดจิตสำนึกสาธารณะที่ดีย่อมเป็นสังคมที่ไร้คุณค่า ไร้พลังในการสร้างสรรค์ ต่อเมื่อได้พัฒนาบุคคลให้มีจิตสำนึกสาธารณะที่ดีแล้ว จึงจะเกิดเป็นภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง ส่งผลให้ สังคม การเมือง เศรษฐกิจ ดำเนินไปในแนวทางที่ดีเพราะบุคคลมีศีลธรรม[๔๓] จิตสำนึกสาธารณะ เป็นความรู้สึกคิดนึกที่สื่อสารอยู่ภายในจิตใจของบุคคล เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากประสาบการณ์การศึกษาเรียนรู้ ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ยากที่จะหมดหรือหายไปได้โดยง่าย คนที่มีจิตสำนึกสาธารณะที่ดี จะปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมกับเวลาและโอกาสนั้นๆ และใช้จิตสำนึกของตนก่อให้เกิดประโยชน์ในสถานการณ์ต่างๆ ที่ตามมาได้อย่างถูกต้อง เช่น บุคคลที่มีจิตสำนึกด้านระเบียบวินัยจะไม่ขับรถผิดกฎจราจร บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะที่ดีจะไม่ขีดเขียนหรือทิ้งขยะในที่สาธารณะ[๔๔] เป็นต้น กล่าวคือเมื่อคนมีจิตสำนึกที่ดีย่อมสามารถสร้างสังคมที่ดีได้ และสังคมที่ดีย่อมสามารถอบรมบ่มเพาะคนให้มีจิตสำนึกที่ดี เป็นคนดี และมีความสามารถออกมาสู่สังคมได้ ทั้งสองแนวคิดจึงเปรียบเสมือนปัจจัยภายนอกและภายในของกันและกัน เพราะมุ่งสร้างคนและสังคมที่ดีมีความเป็นกัลยามิตรต่อกัน

---

[๔๓]ประเวศ วะสีและคณะ,**ยุทธศาสตร์แก้วิกฤตชาติ**,สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา,(กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา,๒๕๔๒),หน้า ๒๐.

[๔๔]สมพงษ์ สิงหะพล,"**ต้องสอนให้เกิดจิตสำนึกใหม่**", วารสารสีมาจารย์,(นครราชสีมา : สถาบันราชภัฏนครราชสีมา,ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒๗,(มิถุนายน-ตุลาคม ๒๕๔๒),หน้า ๑๖.

๒.๑.๔แนวคิดการมีส่วนร่วม

๑) ที่มาของแนวคิดการมีส่วนร่วม ตามมาตรา ๗๖รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐กำหนดว่า รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ทุกระดับ ดังนั้นจึงทำให้มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมหลากหลายดังต่อไปนี้

๒)ผู้ให้**ความหมาย**ดังนี้ **จำเนียร ชุณหโสภาค** อ้างอิงในธนวัฒน์ ปิ่นแก้ว[๔๕] ได้กล่าวถึงลักษณะทฤษฎีการมีส่วนร่วม โดยการใช้การเกลี้ยงกล่อม คือหมายถึงการใช้คำพูด หรือการเขียนเพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยงกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหา การขัดแย้งในการปฏิบัติและถ้าจะให้ผลดี ผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจแจ่มแจ้ง สรุปได้ว่าการเกลี้ยกล่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนได้ โดยเฉพาะการเกลี้ยกล่อมเป็นเรื่องที่ต้องตรงกับความต้องการที่ประชาชนพอใจอยู่แล้ว โดยเฉพาะความต้องการของคนที่ต้องการให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่ง

สรุปได้ว่าการเกลี้ยกล่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนได้ โดยเฉพาะการเกลี้ยกล่อมเป็นเรื่องที่ต้องตรงกับความต้องการที่ประชาชนพอใจอยู่แล้ว

โดยเฉพาะในเรื่องความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) คือความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปมากมีทั้งหมด๕ระดับดังนี้

๑.ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Survival Needs) ได้แก่ความต้องการทางต้านอาหารยาเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยยารักษาโรคและความต้องการทางเพศ

๒.ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (Safety and Security Needs) ได้แก่ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทาร้ายร่างกายหรือถูกขโมยทรัพย์สินหรือความมั่นคงในการทางานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

๓.ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs) ไต้แก่ความต้องการความรักความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

๔.ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (Self-Esteem Needs) ไต้แก่ความภาคภูมิใจความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ไต้รับการยกย่องจากบุคคลอื่นความต้องการ

---

[๔๕]จำเนียร ชุณหโสภาค,**การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาบ้าในประเทศไทย**,สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยรามคำแหง,กรกฎาคม,เอกสารการรายงาน,(กรุงเทพมหานคร :มหาวิทยาลัยรามคำแหง,๒๕๔๖),หน้า ๒๑.

ต้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถและความสำคัญของบุคคล

๕.ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุดที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเอง เพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทาได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุดของสังคม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม จัดทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ โดยความสมัครใจ

สหประชาชาติ (United Nations, 1981, p. 11) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม (Participation) ไว้ว่า

๑. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

๒. การเข้ามีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนา

๓. การเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องพัฒนา

ปรัชญา เวสารัชช์ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายามหรือทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมีองค์ประกอบดังนี้

๑. ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา

๒. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ

แรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนา[๔๖]

สุจินต์ ดาววีระกุลได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า กระบวนการที่ทำให้บุคคลสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ตามที่ตัวเอาไว้ ทั้งนี้ต้องไม่ใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอกหรือองค์กรที่บุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือทุกขั้นตอนรูปแบบการตัดสินใจของบุคคลในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่จะต้องทำเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตในทุกๆด้านของตนเองที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม[๔๗]

ประพันธ์พงศ์ ชิณพงษ์ (2551) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลง

---

[๔๖]ปรัชญา เวสารัชช์,**การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท** รายงานการวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์๒๕๒๘), หน้า ๕.

[๔๗]สุจินต์ ดาววีรกุล ได้**ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชุมชน** ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัด ของจังหวัด นครสวรรค์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๗.

ความเห็นพ้องต้องกันนั้นจะมีมากพอจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการได้จะต้องตระหนักว่าการปฏิบัติการทั้งหมดโดยกลุ่ม หรือในนามของกลุ่มหรือกระทำการผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวที่ทำให้การปฏิบัติการบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

๓)ลักษณะของการมีส่วนร่วม **ธนาภรณ์ เมทณีสดุดี** ได้กล่าวถึงลักษณะแนวทางของการมีส่วนร่วมดังนี้

๑. การร่วมคิด หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการวิธีการติดตามผล การตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์

๒. การร่วมตัดสินใจ หมายถึง เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือเรียบร้อยแล้วต่อมาจะต้องร่วมกันตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด

๓. การร่วมปฏิบัติตามโครงการ หมายถึง การเข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการต่างๆ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น

๔. การร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ หมายถึงเมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้วได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

มณฑล จันทร์แจ่มใส ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลจะต้องมีและเกิดขึ้นมาโดยตลอด ทั้งนี้เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ การบริหารจัดการดำเนินงานตามแผน การเสียสละกำลังแรงงานของบุคคล ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ กำลังเงินหรือทรัพยากรที่มีอยู่[๔๘]

ประชุม สุวัติถีได้กล่าวถึงลักษณะเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของบุคคล เกิดจากพื้นฐาน ๔ ประการ คือ

๑. เป็นบุคคลที่จะต้องมีความสามารถที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้มีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อาทิเช่น จะต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการ วางแผนการบริหารจัดการ การบริการองค์กรตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

๒. เป็นบุคคลที่มีความพร้อมที่เข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือผู้นั้นจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจวัฒนธรรม และ กายภาพที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมได้

๓. เป็นบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความเต็มใจสมัครใจที่จะเข้าร่วมเล็งเห็นผลประโยชน์ของการเข้าร่วม จะต้องไม่เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วมโดยที่ตนเองไม่ประสงค์จะเข้าร่วม

---

[๔๘]มณฑล จันทร์แจ่มใส. ปัจจัยการสื่อสารการตลาดที่มีต่อการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวกรณีศึกษา: เกาะมุก จังหวัดตรัง. รายงานวิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย, (กรงเทพมหานคร :สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง,๒๕๕๑),หน้าบทคัดย่อ.

๔. เป็นบุคคลที่ต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้มีโอกาสที่จะเข้าร่วม ซึ่งถือว่าเป็นการกระจายอำนาจให้กับบุคคลในการตัดสินใจ และกำหนดกิจกรรมที่ตนเองต้องการในระดับที่เหมาะสม บุคคลจะต้องมีโอกาสและมีความเป็นไปได้ทีjจะจัดการด้วยตนเอง

สำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลโดยทั่วไปแล้ว ยังมีปัจจัยอีกหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษาสถานภาพทางสังคม อาชีพและรายได้ เป็นต้น[๔๙]

๔)รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

มงคล จันทร์ส่องได้กำหนดรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของบุคคล ไว้ว่า องค์ประกอบรูปแบบของการมีส่วนร่วม มีอยู่ ๓ ด้าน ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมจะต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การให้บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมจะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่า จะทำกิจกรรมนั้นๆ ไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้ตัดสินใจถูกว่าควรจะเข้าร่วมหรือไม่

๒.การมีส่วนร่วมจะต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมจะต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไรเพื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถตัดสินใจได้ว่าจะเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่

๓. การเข้าร่วมจะต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การที่จะให้บุคคลเข้ามามีส่วนในร่วมกิจกรรมนั้นจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายด้วย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปบุคคลกลุ่มเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน[๕๐]

ศิริชัย กาญจนวาสี ได้กำหนดรูปแบบและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กร ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการประชุม

๒. การมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา

๓. การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหา

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในกิจกรรมต่างๆ

๕. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์[๕๑]

วรรณา วงษ์วานิชได้กำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมของบุคคลไว้เป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้คือ

---

[๔๙]ประชุม สุวัติถี,การตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.,(กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์,๒๕๕๑),หน้าบทคัดย่อ.

[๕๐]มงคล จันทร์ส่อง ได้ศึกษาวิจัย การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ ปี ๒๕๔๔.

[๕๑]ศิริชัย กาญจนวาสี. ทฤษฎีการประเมิน. พิมพ์ครั้งที่ ๔,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๔๗.

๑.การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามาเกี่ยวข้องร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน จนกว่าการดำเนินงานจะบรรลุผลเสร็จสมบูรณ์

๒. การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะหนึ่งลักษณะใด หรือ ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง เท่านั้นโดยแท้จริงแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมไม่อาจสามารถกระทำได้ในทุกประเด็นแต่การมีส่วนร่วมของบุคคลจะมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นการพิจารณาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขพื้นฐานการมีส่วนร่วมว่า จะต้องมีอิสรภาพ มีความเสมอภาค และมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้การมีส่วนร่วมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ[๕๒]

สุธี ศรสวรรค์ ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น ๑๐ แบบดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมประชุม
๒. การมีส่วนร่วมออกเงิน
๓. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
๔. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นา
๕. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
๖. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
๗. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
๘. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ประกอบการ
๙. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
๑๐. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์[๕๓]

Cohen and Uphoff (1968 อ้างถึงใน พรทิพย์ อนุตรพงศ์ และลำพอง บุญยืน, ๒๕๔๔: ๗) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔รูปแบบดังนี้

๑. มีส่วนร่วมในการวางแผน
๒. มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ
๓. มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์
๔. มีส่วนร่วมในการติดตามประเมิลผล

---

[๕๒]วรรณา วงษ์วานิช.ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ ๒.,(กรุงเทพมหานคร :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,๒๕๔๖).

[๕๓]สุธี ศรสวรรค์. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของมุสลิน: ศึกษาเฉพาะ กรณีตาบลคลองตะเคียน อาเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.รายงานภาคนิพนธ์คณะพัฒนาสังคม สาขาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.(พระนครศรีอยุธยาฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,๒๕๓๘),หน้าบทคัดย่อ.

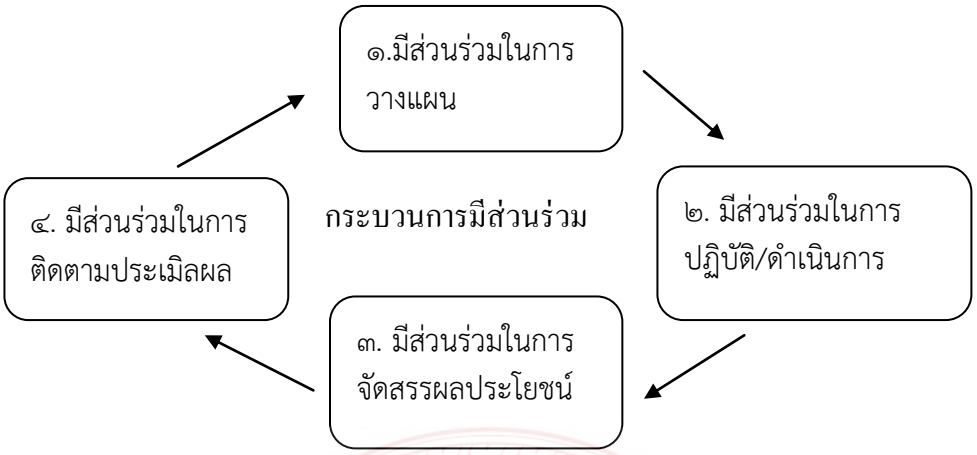

ภาพประกอบที่ ๒.๒ รูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วม

๕)หลักการมีส่วนร่วมหลักของการมีส่วนร่วมในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรม และต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (meaningful participations) ไม่วางระบบไว้ให้ดูเหมือนว่าได้จัดกระบวนการให้มีส่วนร่วมแล้วเท่านั้น

ถ้าการตัดสินใจที่เกิดจากการมีส่วนร่วม มีความสมเหตุสมผลและชอบธรรมก็ต้องนำไปปฏิบัติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจเห็นว่าการตัดสินใจนั้นไม่เหมาะสมขัดกับการตัดสินของการมีส่วนร่วม ก็จะต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรมที่จะเลือกตัดสินใจเช่นนั้น โดยที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้

๖)กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่จะกระจายอำนาจจากผู้มีอำนาจที่แต่เดิมมักจะใช้อำนาจเหนือ (power over หรือ power against) ตามทฤษฎีผู้มีอำนาจจะชอบที่จะใช้อำนาจเหนือ เช่น แม่ซึ่งมีอำนาจมากกว่าลูก ก็มักจะใช้อำนาจเหนือลูก สั่งให้ลูกกลับบ้านก่อนค่ำ มาถึงวันหนึ่งลูกซึ่งโตขึ้นมาเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว ก็จะขอกลับบ้านดึก เพราะจะไปงานวันเกิดเพื่อน แม่ก็ยังใช้อำนาจเหนือให้กลับบ้านภายในหกโมงเย็น ถามว่าลูกสาวจะยังเชื่อและปฏิบัติตามไหม ตามทฤษฎีแล้ว หากผู้มีอำนาจยิ่งใช้อิทธิพลเหนือไปเรื่อยๆ อำนาจนั้นๆ ก็จะใช้ไม่ได้ เพราะอำนาจที่มีหรือไม่มีนั้น ไม่ใช่ว่าเรา “มี” หรือ “ไม่มี” “อำนาจ” อย่างเดียว แต่อยู่ที่คนอื่นๆ ที่อยู่รอบข้างหรือที่เราใช้อำนาจเหนือเขานั้น เขามองว่าเราเหมาะสมที่จะมีอำนาจเหนือหรือไม่ ซึ่งบางครั้งสำคัญกว่าด้วยซ้ำไป ฉะนั้นแทนที่แม่จะใช้อำนาจเหนือ หันมาใช้อำนาจร่วมกับ (power with) ลงมาพูดคุยกับลูก หาทางออกที่ดีกว่าแทนการสั่งอย่างเดียว ลูกก็จะยินดีปฏิบัติและเชื่อฟังแม่ต่อไป

การทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนทัศน์ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วน

ร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ ได้มีการดำเนินการแก้ปัญหาความไม่เรียบร้อยในห้องเรียนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม หลังจากพยายามด้วยวิธีการใช้ไม้เรียว ใช้กฎกติกาที่ครูอาจารย์ออกกฎ หรือวางระเบียบให้นักเรียนปฏิบัติ แต่การยอมรับก็ยังไม่ได้ผลดีนัก ครูประจำชั้นได้ชวนนักเรียนในห้องให้ร่วมกัน "ตระหนัก" ถึงปัญหาในห้องเรียน เช่น ความสกปรก การแต่งกายนักเรียน การไม่มีระเบียบในห้องเรียน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่จะวางกติกากันเอง จนในที่สุดได้ระเบียบปฏิบัติประจำห้องที่ครูรับ เอามาจัดพิมพ์ติดไว้ในห้อง ปรากฏว่าได้รับการยอมรับและการปฏิบัติตามอย่างดีกว่ากฎกติกาที่ครูกำหนดกติกานั้น ตัวอย่างเช่นนี้เป็นตัวอย่างที่สามารถจะนำไปใช้ในองค์การหรือรัฐวิสาหกิจที่จะสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่จะเป็นเครื่องมือของการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพต่อไป[๕๔]

๗)ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม **นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์** ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่

๑. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบาเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์วิหาร

๒. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทา เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรงผู้น้อยก็ช่วยแรง

๓. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทาให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทาต่าง ๆ เช่น บีบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส ฯลฯ[๕๕]

พัทยา สายหูได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีความสำคัญและส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้ดาเนินการอยู่ในชุมชน ซึ่งความสำเร็จของโครงการพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยที่เป็นลักษณะของโครงการ เช่น โครงการที่ประชาชนต้องการ

๒. ปัจจัยที่มีลักษณะของชาวบ้านเอง เช่น ขยันขันแข็ง สามัคคี มีผู้นาดี

๓. ปัจจัยที่มาจากทางราชการ เช่น ถือเป็นโครงการสำคัญ มีงบประมาณเหลือเพียงพอมีเจ้าหน้าที่วิชาการสนับสนุน

๔. ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบ เช่น การคมนาคมสะดวก วัสดุพร้อม เป็นต้น[๕๖]

---

[๕๔]: วันชัย วัฒนศัพท์. การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาองค์กร บรรยายในการสัมมนานายจ้างและลูกจ้างภาครัฐวิสาหกิจ เรื่อง "ระบบทวีภาคีกับการแก้ปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ วันที่ ๖-๘มีนาคม ๒๕๔๖ โรงแรมพัทยาเซนเตอร์ เมืองพัทยา ชลบุรี จัดโดย กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน

[๕๕]นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล,๒๕๒๗), หน้า ๑๓๘.

[๕๖]พัทยา สายหู,**กลไกของสังคม**,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๒๙X, หน้า ๒๔๖.

อรพรรณ ภมรสุวรรณ กล่าวว่าการที่ประชาชนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาใด ๆ มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยภายนอกชุมชนและปัจจัยภายในชุมชน เช่น แบบแผนการดาเนินชีวิต ความรู้และทัศนคติต่อกิจกรรมนั้น ๆ การมีโอกาสและการได้รับการสนับสนุนจากภายนอกนโยบายการพัฒนาของรัฐ บทบาทของทางราชการต่อการพัฒนา โครงสร้างทางการเมืองและสังคม เป็นต้น[๕๗]

๒.๑.๕ แนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ

๑) **ความหมายของแรงจูงใจ**แรงจูงใจคือพลังผลักดันให้คนมีพฤติกรรมและยังกำหนดทิศทางและเป้าหมายของพฤติกรรมนั้นด้วยคนที่มีแรงจูงใจสูงจะใช้ความพยายามในการกระทำไปสู่เป้าหมายโดยไม่ลดละแต่คนมีมีแรงจูงใจต่ำจะไม่แสดงพฤติกรรมหรือไม่ก็ล้มเลิกการกระทำก่อนบรรลุเป้าหมายมีผู้ให้ความหมายของแรงจูงใจไว้หลากหลายดังนี้

ศิริพร จันทศรี[๕๘] กล่าวว่าแรงจูงใจหมายถึงปัจจัยหรือสิ่งต่างๆที่มากระตุ้นหรือชักนำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองต้องการแรงจูงใจจะมีทั้งแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอกบุคคลที่มีแรงจูงใจภายในจะมีความสุขในการกระทำสิ่งต่างๆเพราะมีความพึงพอใจโดยตัวของเขาเองไม่ได้หวังรางวัลหรือคำชมส่วนบุคคลที่มีแรงจูงใจภายนอกจะทำอะไรต้องได้รับการยอมรับจากผู้อื่นหวังรางวัลหรือผลตอบแทนดังนั้นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานหมายถึงการที่ครูโรงเรียนเอกชนมีความปรารถนาหรือความต้องการที่จะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จโดยเกิดจากความพึงพอใจจากภายในที่เมื่อได้ปฏิบัติงานแล้วมีความสุขไม่เกิดความเบื่อหน่ายท้อถอยปฏิบัติงานโดยไม่ต้องการสิ่งตอบแทนเป็นผู้ที่รักงานมีความตั้งใจเต็มใจและทุ่มเทในการปฏิบัติงานและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ[๕๙] กล่าวว่าจุดเน้นหรือหลักสำคัญของเรื่องการจูงใจนั้น อยู่ที่ความสามารถในการตอบสนองความต้องการหรือทำให้เกิดความพึงพอใจอันเนื่องมาจากความสามารถในการตอบสนองความต้องการดังกล่าวสิ่งใดก็ตามที่สามารถทำให้เกิดความพึงพอใจขึ้นมาได้อาจถือว่าเป็นสิ่งล่อใจและสิ่งจูงใจ (Incentive) ซึ่งจะกลายเป็นเป้าหมาย

---

[๕๗]อรพรรณ ภมรสุวรรณ. **การมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมในการจัดการนิคมสร้างตนเองเพื่อการพึ่งพาตนเอง : ศึกษานิคมสร้างตนเองภาคใต้ตามแผนถอนสภาพนิคม.**รายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔),หน้าบทคัดย่อ.

[๕๘]ศิริพร จันทศรี. (2550). การศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนแตกต่างกัน. รายงานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.,๒๕๕๐),หน้า ๑๐.

[๕๙]สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. พฤติกรรมองค์การ. (พิมพ์ครั้งที่ ๔). (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,๒๕๕๐),หน้า ๘๔.

(Goal) ที่บุคคลแสวงหาในองค์การสิ่งจูงใจหรือเป้าหมายนี้อาจเป็นสิ่งจูงใจหรือเป้าหมายทางปฏิฐานหรือทางบวก (Positive) เช่นการยกย่องชมเชยการยอมรับการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งการเพิ่มเงินเดือนหรืออาจเป็นสิ่งจูงใจหรือเป้าหมายทางนิเสธหรือทางลบ (Negative) เช่นการดุว่ากล่าวตักเตือนสำหรับการทำงานที่ไม่ดีหรือการลงโทษอื่นๆเป็นต้นสำหรับสิ่งจูงใจหรือเป้าหมายทางนิเสธนี้มักไม่เป็นสิ่งดึงดูดใจผู้ปฏิบัติงานจึงพยายามเลี่ยงโดยไม่สร้างพฤติกรรมใดๆที่จะนำไปสู่เป้าหมายทางนิเสธนี้

สุชาดา สุขบำรุงศิลป์[๖๐]กล่าวว่าแรงจูงใจคือสิ่งที่อยู่ภายในตัวบุคคลเป็นแรงขับเป็นพลังของแต่ละคนที่ทำให้กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งจนสำเร็จโดยมีกระบวนการเกิดจากการที่มนุษย์ทุกคนมีความคาดหวังความต้องการ (Needs) และเป้าหมายในชีวิตทำให้เกิดแรงขับ (Drive) เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย (Goals) เพราะฉะนั้นแรงจูงใจจึงมิอิทธิพลในการกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาทิศทางใดทิศทางหนึ่งและรักษาพฤติกรรมนั้นไว้เพื่อให้ตนเองนั้นได้สิ่งที่คาดหวังหรือต้องการ

๒)องค์ประกอบของแรงจูงใจ

จากความหมายของแรงจูงใจที่กล่าวมา แรงจูงใจยังมีองค์ประกอบที่ส่งผลให้เกิดเป็นแรงจูงใจ จันทร์ ชุ่มเมืองปัก[๖๑] แบ่งองค์ประกอบเป็น ๒ ประการ คือ

(๑) ธรรมชาติของแต่ละบุคคล เพราะคนแต่ละคนไม่เหมือนกัน (Individual Differences)มีความแตกต่างกันในสิ่งที่เป็นธรรมชาติ เช่น กรรมพันธุ์ นิสัย อารมณ์ ความต้องการ ผิวพรรณสีของนัยน์ตา เป็นต้น แต่ธรรมชาติที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแรงจูงใจคือ

(๑.๑) แรงขับ (Drive) เป็นความตึงเครียดทางร่างกาย ที่ทำให้เกิดกิจกรรมที่จะบรรเทาหรือลดความตึงเครียดนั้น ๆ เช่น ความหิว ความกระหาย ความรู้สึกทางเพศ ความต้องการที่เป็นความประสงค์อย่างรุนแรงจนกลายเป็นราคะ (Desire) เป็นต้น แรงขับเหล่านี้จะต้องก่อพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้แรงขับหายไป ซึ่งแรงขับเหล่านี้ มี ๒ ประเภทด้วยกัน คือ แรงขับภายในร่างกาย (Primary Drive) หรือว่าแรงขับปฐมภูมิ ได้แก่ แรงขับที่เกิดอยู่ภายในร่างกาย การเกิดแรงขับขึ้นในร่างกาย แปลว่าร่างกายขาดสภาวะสมดุลจนทำให้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ เช่น หิว กระหาย ความรู้สึกทางเพศ หรือง่วงเหงา แรงจูงใจภายในร่างกายนี้แต่ละคนจะมีไม่เท่ากันและ แรงขับภายนอกร่างกาย (Secondary Drive) หรือว่าแรงขับทุติยภูมิ คือ แรงขับที่มาจากภายนอกร่างกาย ได้แก่ พวกแรงขับที่เกิดจากความต้องการด้านสติปัญญาด้านอารมณ์ และสังคม ตัวอย่าง อยากเป็นสมาชิกวุฒิสภา อยากเป็นกรรมการตุลาการ อยากเป็น

---

[๖๐]สุชาดา สุขบำรุงศิลป์,แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนวิศวกรรมแหลมฉบังจังหวัดชลบุรี. รายงานวิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา,คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา, (ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา,๒๕๕๓),หน้า ๑๗.

[๖๑]จันทร์ ชุ่มเมืองปัก,**แรงจูงใจและการจูงใจ สร้างปาฏิหาริย์.**(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า ,๒๕๔๖),หน้า ๓๕.

กรรมการเลือกตั้ง ความต้องการเหล่านี้ล้วนมาจากภายนอกร่างกาย ทั้งสิ้น และแต่ละบุคคลจะมีความสนใจ ความต้องการ และแรงกระตุ้นที่มากน้อยต่างกัน และเช่นกันแรงขับประเภทนี้ก็มีได้ทั้งทางบวก และทางลบ

(๑.๒) ความวิตกกังวล (Anxiety) ความวิตกกังวลเป็นธรรมชาตอย่างหนึ่งของมนุษย์เป็นเจตคติด้านอารมณ์ และเป็นความรู้สึกของบุคคลที่วาดภาพไปถึงอนาคตที่ยังมาไม่ถึงที่เรียกว่าSentiment Concetning the Future พอเกิดความวิตกกังวลจะเกิดความกลัวต่าง ๆ

(๒)สถานการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบที่ ๒ ของแรงจูงใจ เนื่องจากองค์ประกอบที่ ๒ เป็นเรื่องของสถานการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละสิ่งแวดล้อม เช่น บ้านที่ตั้งอยู่ริมถนนใหญ่ มีคนขวักไขว่รถแล่นเสียงดัง นักศึกษาที่อยู่ในสภาพแวดล้อมนี้ก็คงจะไม่เกิดแรงจูงใจมากพอที่จะอ่านหรือท่องหนังสือได้นาน ๆ เป็นต้น

๓)แนวคิดและทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ของมาสโลว์ ทฤษฎีนี้เรียกว่า ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ เป็นทฤษฎีที่เสนอความต้องการของมนุษย์ว่าต้องเรียงไปตามลำดับมาสโลว์ มีความเชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้ใฝ่ดีมีศักยภาพที่จะพัฒนาสังคมและตนเอง มุ่งที่จะพัฒนาให้สูงสุดในความสำเร็จ และสร้างสรรค์ ทุกคนต้องการความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หมายถึง การประจักษ์แล้วในศักยภาพของตน ต้องการพัฒนาศักยภาพของตนให้เต็มที่จนสามารถทำประโยชน์ให้แก่ตนเองและผู้อื่นได้ ดังนั้น มนุษย์จึงมีความต้องการ ซึ่งต้องการจะรียงลำดับ ๕ ขั้น ตั้งแต่ขั้นต่ำสุดไปถึงขั้นสูงสุด มาสโลว์ แบ่งความต้องการพื้นฐานออกเป็น ๕ ประเภท คือ ความต้องการทางสรีระหรือความต้องการทางด้านร่างกาย (physiological หรือ physical needs) ความต้องการมั่นคงปลอดภัยหรือสวัสดิภาพ(safety needs) ความต้องการความรัก และเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ (love and belonging needs) ความต้องการที่จะรู้สึกว่าตนเองมีค่า (esteem needs) และความต้องการรู้จักตนอย่างแท้จริงและพัฒนาตนที่ตามศักยภาพของตน (self actualization)[๖๒]

(๑) ความต้องการทางสรีระ(Physiological Needs) หมายถึง ความต้องการพื้นฐานของร่างกายซึ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ เสื้อผ้า ฯลฯ ความต้องการนี้เริ่มตั้งแต่วัยทารกกระทั่งถึงวัยชรา มนุษย์ทุกคนมีความต้องการทางสรีระอยู่เสมอจะขาดไม่ได้ ถ้าอยู่ในสภาพที่ขาดร่างกายจะกระตุ้นให้บุคคลทำกิจกรรมขวนขวาย เพื่อตอบสนองความต้องการ เหล่านี้ ถ้าต้องการในขั้นแรกนี้ไม่ได้รับการบำบัด ความต้องการขั้นต่อไปก็จะไม่เกิดขึ้น

(๒) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs) หมายถึง ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เพราะบุคคลไม่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในการดำรงชีวิต เช่น การสูญเสียตำแหน่ง การขาดแคลนทรัพย์สิน การถูกขู่เข็ญบังคับจากผู้อื่น

---

[๖๒]สุรางค์ โค้วตระกูล,**จิตวิทยาการศึกษา**,พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์), ๒๕๕๐,หน้า ๑๕๘-๑๕๙.

มนุษย์จึงเกิดความต้องการความมั่นคงปลอดภัย และหลักประกันชีวิต เช่น มีอาชีพที่มั่นคง มีการอมทรัพย์หรือสะสมทรัพย์ มีการประกันชีวิต ฯลฯ

(๓) ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ (Love and belonging Needs) หมายถึง ความต้องการที่จะเป็นที่รักของผู้อื่น และต้องการมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น และเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เพราะมนุษย์ทุกคนย่อมต้องการเพื่อนไม่ต้องการรู้สึกเหงาและอยู่คนเดียว ดังนั้นจึงต้องการมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น เป็นสมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มที่ทำงาน กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มสันทนาการ เป็นต้น ความรู้สึกผูกพันจะเกิดขึ้นเมื่ออยู่ในกลุ่ม และสมาชิกของกลุ่มย่อมเกิดความรัก ความเอาใจใส่ และยอมรับซึ่งกันและกัน

๔) ความต้องการที่จะรู้สึกว่าตนเองมีค่า (Esteem Needs) หมายถึง ความปรารถนาที่จะมองตนเองว่ามีคุณค่าสูง เป็นที่น่าเคารพยกย่องจากทั้งตนเองและผู้อื่น ต้องการที่จะให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่า มีเกียรติ มีตำแหน่งฐานะ บุคคลที่มีความต้องการประเภทนี้จะเป็นผู้ทีมีความมั่นใจในตนเอง และรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ามีประโยชน์ หากความรู้สึกหรือความต้องการดังกล่าวถูกทำลายและไม่ได้รับการนตอบสนองก็จะรู้สึกมีปมด้อย สิ้นหวัง มองโลกในแง่ร้าย ต้องการสิ่งชดเชย ถ้าเกิดความรู้สึกรุนแรงจะทำให้บุคคลนั้นเกิดความท้อถอยในชีวิต เป็นโรคประสาท โรคจิต และอาจฆ่าตัวตายได้

(๕) ความต้องการที่จะรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริง และพัฒนาศักยภาพของตน (Self-Actualization Needs) หมายถึง ความต้องการที่จะรู้จักและเข้าใจตนเองตามสภาพที่แท้จริง เพื่อพัฒนาชีวิตของตนเองให้สมบูรณ์ (Self-fulfillment) รู้จักค่านิยม ความสามารถและมีความจริงใจต่อตนเอง ปรารถนาที่จะเป็นคนที่ดีที่สุดของตนเอง มีสติในการปรับตัว เปิดโอกาสให้ตนเองเผชิญกับความจริงของชีวิต และเผชิญกับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ โดยคิดว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายและน่าตื่นเต้น กระบวนการที่จะพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพของตนเองเป็นกระบวนการที่ไม่มีจุดจบ ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่มนุษย์ทุกคนต้องการที่จะพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพ

มาส์โลว์ กล่าวถึง ลำดับของความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ว่า ต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตามความสำคัญและสามารถยืดหยุ่นได้ เมื่อความต้องการเบื้องต้นได้รับบำบัดแล้วมนุษย์จะให้ความสนใจกับความต้องการขั้นสูงขึ้นเป็นลำดับ ความต้องการเหล่านี้เกิดเหตุผลที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ต้องการเติบโตและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

มาส์โลว์ ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ ไว้ดังนี้

๑. มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ และไม่มีที่สิ้นสุด ขณะที่ความต้องการได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นจะเกิดขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

๒. ความต้องการที่ไดรับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมนั้นๆ อีกต่อไป ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง จึงจะเป็นสิ่งจูงใจพฤติกรรมของบุคคล

๓. ความต้องการของมนุษย์จะเรียงกันเป็นลำดับขั้น ตามความสำคัญ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์จะให้ความสนใจกับความต้องการระดับสูงขึ้นไปเรื่อยๆ

๒.๒ เอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๑ เอกสารและหนังสือ

๑) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่อนุวัตขึ้นตามมาตรา๒๘๙ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. ๒๕๔๐จะกำหนดให้หน่วยราชการส่วนกลางดำเนินการถ่ายโอนภารกิจด้านศิลปะวัฒนธรรมจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยในกรณีนี้กำหนดให้กรมศิลปากรต้องถ่ายโอนภารกิจสำคัญ๒ภารกิจคือ

๑.การจัดการดูแลโบราณสถานโบราณวัตถุและ

๒.การจัดการดูแลพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปีพ.ศ. ๒๕๔๖กรมศิลปากรก็ได้ดำเนินการถ่ายโอนภารกิจด้านการดูแลรักษาโบราณสถาน๒ภารกิจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย

(๑) ภารกิจการบำรุงรักษาโบราณสถานขั้นพื้นฐานได้แก่กิจกรรมการรักษาความสะอาดถากถางวัชพืชและกำจัดสิ่งกีดขวางและการปกป้องคุ้มครองรักษาความปลอดภัยโบราณสถานทั้งโบราณสถานที่มีความสำคัญระดับชาติและระดับท้องถิ่นและ

(๒) ภารกิจการดูแลรักษาโบราณสถานตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กรมศิลปากรกำหนดโดยอนุญาตให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการกิจกรรมการซ่อมแซมเบื้องต้นตามรูปแบบวัสดุและวิธีการดั้งเดิมการค้ำยันโบราณสถานการสงวนรักษาการเสริมความมั่นคงแข็งแรงการบูรณะการปฏิสังขรณ์การประกอบคืนสภาพด้วยวิธีอนัสติโลซีสและการประยุกต์ใช้สอยเฉพาะโบราณสถานที่มีความสำคัญในระดับท้องถิ่นเท่านั้นมิได้ถ่ายโอนภารกิจเกี่ยวกับโบราณสถานที่มีความสำคัญในระดับชาติให้ด้วย[๖๓]

พระบาทสมเด็จพระเจาอยูหัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานกระแสพระราชดำรัสองคสำคัญไวเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ ในวโรกาสที่เสด็จพระราชดำเนินประพาสโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทรงชี้ใหเห็นถึงคุณคาและความสำคัญของโบราณสถาน โบราณวัตถุ วา

> .....การกอสรางอาคารสมัยนี้ คงจะเปนเกียรติสำหรับผูสรางคนเดียว แตเรื่องโบราณสถานนั้นเปนเกียรติของชาติ อิฐเกาๆแผนเดียวก็มีคา ควรจะชวยกันรักษาไวถาเราขาดสุโขทัย อยุธยาและกรุงเทพฯแลว ประเทศไทยก็ไมมีความหมาย.....

---

[๖๓]ผศ.สายันต์ไพรชาญจิตร์,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,**การจัดการโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑ์สถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**ได้รับทุนจาก จัดพิมพ์โดย วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่นสถาบันพระปกเกล้า(กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด,๒๕๔๘), บทนำ.

...อิฐเกาๆแผนเดียวก็มีคา... นั้น เปนแนวพระราชดำริที่ทรงใหความสำคัญกับทุกชิ้นทุกสวนไมไดละเลยเลือกปฏิบัติแกสิ่งใดอันใดเปนพิเศษ ทรงชี้ใหเห็นสาระสำคัญวาแมเปนแตเพียงอิฐกอนเดียว แตถาเปนอิฐเกาก็มีคุณคาที่แสดงนัยของอดีตในตัวเองในฐานะเปนของเกาแทดั้งเดิมเพราะฉะนั้นควรจะชวยกันรักษาไว[๖๔]

๒) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ปี ๒๕๕๔ ได้จัดทำหนังสือทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย ชุดภาคอีสาน : บุรีรัมย์ ได้กล่าวถึงวัดเขาพระอังคาร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ว่าเป็นวัดที่สวยงาม และใหญ่โตที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดบุรีรัมย์ และพบใบเสมาที่ทำจากหินภูเขาไฟสูงตั้งแต่ ๑๐๘-๒๑๐ เซนติเมตร ศิลปะทวารวดีผสมศิลปะขอมแบบไพรกเมง สันนิษฐานว่าอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๖ เกือบทุกใบเสมาสลักเป็นภาพบุคคลยืนถือดอกบัว นุ่งผ้าสั้น ชักชายพกด้านขวา ส่วนใหญ่มีสภาพไม่สมบูรณ์ เนื่องจากถูกขโมยสกัดใบหน้าออกไป[๖๕]

๓) พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต) (๒๕๕๒)[๖๖] ได้กล่าวถึงความครอบคลุมถึงประโยชน์สุขของการมีส่วนร่วมว่า ไม่ว่าจะมีส่วนร่วมออกเสียง ร่วมเลือกตั้ง ร่วมมีร่วมกิน ร่วมได้ร่วมใช้ ร่วมบริโภค ก็ควรมีทั้งนั้น ตลอดไปถึงส่วนร่วมที่สำคัญยิ่งคือ ส่วนร่วมในโอกาสและส่วนร่วมในความรู้รวมแล้วก็คือ ให้คนมีส่วนน่วมในการปกครอง ร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมมี ร่วมได้ร่วมใช้ ร่วมบริโภค ร่วมรู้เข้าใจ ร่วมจิตร่วมใจ ร่วมได้มีโอกาส และในที่สุดขาดไม่ได้ ก็มีส่วนร่วมในความสุข คือร่วมสุขด้วย

อีกทั้งแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ท่านได้อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า จะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านมนุษย์ โดยให้คุณค่าทางวัฒนธรรมรวมอยู่ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้นตามแนวคิดของท่าน สรุปได้ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมการพัฒนาในทุกด้านและทุกมิติ กล่าวคือ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จิตใจ วัฒนธรรม ฯลฯ โดยมีคนเป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนา เพื่อให้คนอยู่ดีกินดี และมีความสุข ทั้งคนในรุ่นนี้และรุ่นต่อๆ ไป”และการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธต้องมีการพัฒนาแยกเป็น๒ส่วนส่วนหนึ่งคือการพัฒนาคนเรียกว่าภาวนาและอีกส่วนหนึ่งคือการพัฒนาวัตถุพัฒนาสภาพแวดล้อมเรียกว่าวัฒนาหรือพัฒนา[๖๗]

---

[๖๔]ผู้ช่วยศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์, **การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**,อ้างแล้ว,หน้า ๑๘.

[๖๕]**ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย ชุดภาคอีสาน : บุรีรัมย์**, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), ๒๕๕๔),หน้า ๒๘.

[๖๖]พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต**),สยามสามไตร สู่อนาคตที่สดใส ด้วยการศึกษาไทยวิถีพุทธ**,(กรุงเทพมหkคร : โรงพิมพ์สวย,๒๕๕๔),หน้า ๑๒๖.

[๖๗]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด,๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

๔) Friere[๖๘] ให้ความหมายคำว่า จิตสำนึกว่า ไม่ได้มีความหมายแต่ในเชิงจิตวิทยาเท่านั้น แต่ยังมีความหมายลึกซึ้งในเชิงปรัชญาว่า เป็นความรู้สึกในสิ่งที่เป็นสัจจการ สิ่งที่เป็นภาวะที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์ และสิ่งที่เป็นโลกของมนุษย์

ในขณะที่ Kraft[๖๙] ใช้คำว่า จำสำนึกทางสังคม คือความสามารถของบุคคล ในการรับรู้ถึงความไม่ยุติธรรม ให้ความสำคัญกับความต้องการที่หลากหลายของบุคคลอื่น และมีการกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ส่วน The Grolier international dictionaryให้ความหมาย จิตสำนึกว่า หมายถึงสภาวะหรือสภาพของการมีจิตสำนึก เป็นความรู้สึกหรือหมายความรวมถึง การมีทัศนคติ ความคิดเห็นและความรู้สึก หรือการมีความคิดของบุคคลหรือกลุ่ม ซึ่งเรียกว่าสำนึกสากล[๗๐]

๕)พระไพศาล วิสาโล.[๗๑] ได้กล่าวถึงจิตสำนึกสาธารณะว่า เป็นจิตที่มีการเสียสละมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แสดงถึงการเป็นรูปธรรมของความเป็นเพื่อนมนุษย์ ที่มีความเมตตากรุณาและมีส่วนสำคัญ ทำให้เกิดสิ่งดีงามในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชาวพุทธการเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือส่วนรวมการคิดถึงประโยชน์สุขของบุคคลอื่น การลดละตัวตนเสมือนเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา ซึ่งจิตสาธารณะจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเรามีความตระหนักว่าเราเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เพราะฉะนั้นจิตสาธารณะไม่ได้มีความหมายแค่การช่วยเหลือคนที่เดือดร้อนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมการปฏิรูปสังคมหรือช่วยให้สังคมดีขึ้นจิตที่ไม่นิ่งดูดายต่อสังคมหรือความทุกข์ยากของผู้คนและปรารถนาเข้าไปช่วยไม่ใช่ด้วยการให้ทานให้เงินแต่ด้วยการสละเวลาลงแรงเข้าไปช่วยจะส่งผลให้จิตเป็นสุขที่ได้ช่วยผู้อื่น

๖) ศิริ แคนสา[๗๒] กล่าวว่า จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง สำนึกในประโยชน์สำนึกในผลกระทบที่พึงมีต่อชุมชน และสังคมโดยรวม โดยผู้ที่ต้องรับผลนั้นอาจไม่เห็นตัวตนชัดเจนว่าเป็นบุคคลใด ทราบแต่เพียงว่าสังคมโดยรวมต้องได้รับผลแน่นอน

๗) เกษม จันทร์แก้ว ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ว่าหมายถึงการใช้ประโยชน์อย่างมีเหตุผลและมีแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม๓ ประเด็นคือ

---

[๖๘]Friere,P.Society in transition : Education for critical consciousness}(London Sheet and Ward,1973),p.17.

[๖๙]Kraft, F.N.”Nurturing Social Consciousness through Church Education”, (Dissertations Abstracts International,1992),p.1465-A.

[๗๐]The Grolier international dictionary, The Grolier International dictionary,(Connecticut : Grolier,1968),p.283.

[๗๑]พระไพศาล วิสาโล. (2554). **จิตอาสาแค่เปลี่ยนมาให้ความสุขก็เข้ามา**ในจิตอาสาสุขง่ายๆแค่ลงมือทำ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ส.เอเชียเพลส (1989) จำกัด,๒๕๕๔,,หน้า ๑๑-๑๒.

[๗๒]ศิริ แคนสา,**การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนคอนสวรรค์,** รายงานวิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต,(มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,๒๕๕๑),หน้า ๑๖.

(๑) ต้องใช้อย่างฉลาดกล่าวคือการใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้และผลเสียความขาดแคลนหรือความหายากในอนาคตทั้งพิจารณาถึงหลักเศรษฐศาสตร์อย่างถี่ถ้วนด้วย

(๒) ประหยัดของที่หายาก

(๓) หาวิธีการปรับปรุงสิ่งที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น[๗๓]

๘) สมพร เทพสิทธา[๗๔]ได้กล่าวถึงจิตสำนึกของชาวพุทธที่ต้องมีความสำนึกในหน้าที่ของชาวพุทธ ในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา รวมทั้งพิทักษ์พระพุทธศาสนาจากภัยต่างๆ ต่างๆ ซึ่งพระพุทธศาสนาประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ ศาสนวัตถุหรือศาสนสถาน ศาสนพิธี ศาสนบุคคลและศาสนธรรม

๙) ชาย โพธิสิตาและคณะ[๗๕]ใช้คำว่า จิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติ และให้ความหมายในเชิงพฤติกรรมไว้ว่า คือการใช้สาธารณสมบัติ อย่างรับผิดชอบ หรือการรับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติ ซึ่งมีนัยสองประการ ได้แก่

๑.รับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณสมบัตินั้นๆ รวมไปถึงการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลสาธารณสมบัติในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ เช่น การแจ้งผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องเมื่อได้พบความเสียหายเกิดขึ้น เป็นต้น

๒.การเคารพสิทธิในการใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น เพราะสาธารณสมบัติของที่ความทั่วไปมีสิทธิ์ในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ กล่าวคือการใช้สาธารณสมบัติอย่างรับผิดชอบในแง่นี้ต้องคำนึงว่าคนอื่นก็มีสิทธิในการใช้เช่นเดียวกัน จะต้องไม่ยึดสาธารณสมบัตินั้นไว้เป็นของส่วนตัว ไม่ปิดกั้นโอกาสใช้ประโยชน์ของผู้อื่นด้วย

๒.๒.๒ วิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย

๑) ลัดดา ตั้งสุภาชัย ผอ.ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ได้กล่าวว่า ศูนย์เฝ้าระวังฯได้รับการร้องเรียนประเด็นข้างต้นเป็นจำนวนมากและประสานองค์กรพระพุทธศาสนาให้ชี้แจงทำความเข้าใจ อย่างไรก็ตามการที่ชาวต่างประเทศกระทำการโดยไม่เคารพพระพุทธศาสนาสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่คนไทยทำการค้าเชิงพุทธพาณิชย์โดยไม่มีจริยธรรมและไม่เคารพพระพุทธศาสนาเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้ชาวต่างประเทศด้วยไม่ว่าจะเป็นการนำเศียรพระพุทธรูปพระพุทธรูปลักษณะต่างๆไปวางแร่ขายบนพื้นดินที่มีคนเดินเหยียบย่ำพื้นไปมา เช่นการจำหน่ายให้เช่าพระบริเวณถนนพระจันทร์ วัดมหาธาตุ และตามทางเท้ารอบๆ สนามหลวงหรือกรณีการ

---

[๗๓]เกษม จันทร์แก้ว.**วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม.**พิมพ์ครั้งที่6,(กรุงเทพมหานคร :มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๗),หน้า ๑๒.

[๗๔]สมพร เทพสิทธา,**จิตสำนึกของชาวพุทธต่อพระพุทธศาสนา**,(กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสมพร เทพสิทธาเพื่อศาสนาและพัฒนาสังคม (ม.ส.ท.ศ.ส.),๒๕๔๐),หน้า ๖๕.

[๗๕]ชาย โพธิสิตาและคณะ**,การศึกษาจิตสำนึกของตนไทยต่อสาธารณสมบัติ: กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร ,งานวิจัย**,(นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล,๒๕๔๓),หน้า ๑๔.

นำพระพุทธรูปไปตกแต่งในห้องน้ำ หรือตามสถานที่ต่างๆ ที่ไม่เหมาะสมโดยน.ส.ลัดดา ตั้งสุภาชัย ได้กล่าวต่ออีกว่า "เมื่อเร็วๆนี้ รมว.วัฒนธรรมได้ประชุมร่วมกับนายพุทธิพงษ์ปุณณกันต์รองผู้ว่าฯ กทม. เพื่อจัดระเบียบการค้าเชิงพุทธพาณิชย์ที่ไม่เหมาะสมในกทม.เพื่อรักษาความเคารพในพระพุทธศาสนาและไม่ให้เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้แก่ชาวต่างประเทศ"[๗๖]

๒) การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน:การเชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ พบว่าหลักการของรูปแบบบูรณาการเพื่อเชื่อมโยงหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นรูปแบบที่มีระดมให้ดำเนินการของทุกภาคส่วนในชุมชน เข้ามามีส่วนเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งจะเป็นการบูรณาการให้สามารถเชื่อมโยงให้ทุกเครือข่ายทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งกลยุทธ์ที่จะดึงเอาความรู้ความสามารถของปราชญ์ชาวบ้าน หรือคนในชุมชนรวมทั้งศักยภาพของหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลไกทางสังคม เพื่อให้สามารถนำมาใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ[๗๗]

๓) พระครูวิมลศิลปะกิจ(เรืองฤทธิ์ ธนปญฺโญและคณะ),ศึกษานครแห่งศิลปะ: แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมของวัดพระอารามหลวงจังวัดเชียงรายพบว่าการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมของวัดนั้นทางวัดได้ดำเนินการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมใน ๓ ลักษณะ ได้แก่ การอนุรักษ์โดยให้อยู่ในลักษณะของสถาปัตยกรรมที่เป็นเสนาสนะ การอนุรักษ์โดยการจัดเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงพุทธศิลปกรรมที่ไม่ใช่สถาปัตยกรรมแลการอนุรักษ์โดยจัดทำป้าย แผ่นพับ เว็บไซต์ของวัด[๗๘]

๔)พระครูกัลป์ยาณสิทธิวัฒน์ ผศ. และคณะ[๗๙] ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมปฏิบัติกรอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมผลประโยชน์การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง

---

[๗๖] http://www.thairath.co.th/offline.ph...&content=48978สืบค้นข้อมูลวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๙.

[๗๗] พระใบฎีการสุพจน์ ตปสีโล,ดร.,**การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน:การชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์,**ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐),หน้าบทคัดย่อ.

[๗๘] พระครูวิมลศิลปะกิจ(เรืองฤทธิ์ ธนปญฺโญและคณะ**),นครแห่งศิลปะ: แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมของวัดพระอารามหลวงจังวัดเชียงราย**,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐),หน้าบทคัดย่อ.

[๗๙] พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ ผศ.และคณะ,**การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น**, ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘),หน้าบทคัดย่อ.

๕) นายสมนึก จันทร์โสดาและคณะ[๘๐]ได้ศึกษาเรื่องจิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนาธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าด้านจิตสำนึกและโอกาสของประชาชนด้านการมีส่วนร่วมและด้านความโปร่งใส ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจเข้าร่วม โดยมีส่วนหนึ่งที่ไม่ให้ความสนใจ ประชาชนมีส่วนร่วมในการเข้าถึงกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มด้วยโอกาส รับฟังปัญหาและให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายในการร่วมกันค้นหาและแก้ไขปัญหา ประชาชนมีจิตสำนึก ศรัทธาและอาสาร่วมมือในการสนับสนุนวัด ขณะที่วัดได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยการรับฟังและให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของประชาชน

๖) สุมณฑา หลบภัย ได้ศึกษาจิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกของผู้ประกอบการค้าบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรีกลุ่มตัวอย่างได้แก่ผู้ประกอบการค้าที่พายเรือขายสินค้าอยู่ในบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวก และรวมถึงผู้ประกอบการค้าที่ขายสินค้าอยู่ริมลำคลองมีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ ๒๓๐ ราย และสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน๑๕๐รายเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามจิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกโดยแบ่งออกเป็น๓ส่วนคือแบบวัดความรู้ในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกและวัดเจตคติในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวก และแบบสอบถามการปฏิบัติในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามประกอบ กับการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยในการวิจัย ผลการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการค้าในตลาดน้ำดำเนินสะดวกมีความรู้ในการอนุรักษ์ตลาดน้ำอยู่ในระดับปานกลาง มีเจตคติในการอนุรักษ์ตลาดน้ำในระดับสูงแต่มีการปฏิบัติในการอนุรักษ์ตลาดน้ำในระดับต่ำ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง[๘๑]

๗)พระมหาสังเวช จนฺทโสภี(ศรีโคตร)และคณะ,[๘๒]เรื่องกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่ากระบวนกาสร้างจิตสำนึกความ

---

[๘๐]นายสมนึก จันทร์โสดาและคณะได้**ศึกษาเรื่องจิตสำนึก โอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนาธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี,** ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้าบทคัดย่อ.

[๘๑]สุมณฑา หลบภัย. **จิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกของผู้ประกอบการค้าบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี.**วิทยานิพนธ์ศป.ม. (สาขาสิ่งแวดล้อม).(กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.๒๕๔๓),ถ่ายเอกสาร.หน้าบทคัดย่อ.

[๘๒]พระมหาสังเวช จนฺทโสภี(ศรีโคตร)และคณะ**, กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา**,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา:สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙),หน้าบทคัดย่อ.

เป็นพลเมืองของโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ ได้ดำเนินการตามโครงการโดยได้พัฒนาบุคลากรโรงเรียนทั้งครูผู้สอน นักเรียนและสังคมรอบข้าง เพื่อความเป็นพลเมืองตามหลักพุทธธรรมอันได้แก่"ภาวนา ๔" คือกายภาวนา การพัฒนากาย การฝึกอบรมกายให้รู้จักเป็นระบบระเบียบ, สีลภาวนา การเจริญศีล หรือการพัฒนาความประพฤติให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ตัวเองและผู้อื่น, จิตภาวนา กรพัฒนาจิตใจ การฝึกอบรมจิตให้เข้มแข็ง เจริญงอกงามด้วย เมตตา กรุณาขยัน อดทนมีสมาธิและสดชื่อ ,ปัญญาภาวนา การเจริญปัญญาหรือการพัฒนาปัญญา ทำจิตให้บริสุทธิ์

๘) ผศ.ดร.เจษฎา มูลยาพอและคณะ,[๘๓] เรื่องกระบวนการสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนาของสถาบันการศึกษาในสังคมไทย,พบว่าภาคสังคมใหญ่หรือภาครัฐบาลได้ดำเนินการผ่านสถาบันการศึกษาโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ วิสัยทัศน์ และพันธกิจ การพัฒนาประเทศในระยะ ๕ ปี ของแผนพัฒนาฯฉบับที่ ๑๑ ที่ผ่านมาความสำคัญระดับมาก และได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์และเป้าหมายยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาที่ลำดับความสำคัญสูง พบว่าแนวทางการสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองดี โดยนำการประยุกต์หลักธรรมเข้ากับกระบวนการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมืองดี

๙) ดร.ธงชัย สิงอุดม,นายธีระวัฒน์ แสนคำ,[๘๔] การอนุรักษ์และพัฒนาแห่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในลุ่มแม่น้ำเลย จังหวัดเลย พบว่าสภาพและสาเหตุปัญหาการรุกล้ำ ทำลายและละเลยการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในบริเวณลุ่มแม่น้ำเลยที่สำคัญได้แก่ การบุกรุกทำลายด้วยความไม่เห็นคุณค่า ขาดการเอาใจใส่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีและขาดความร่วมมือการอนุรักษ์ดูแลแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาของชุมชน

๑๐) พระครูศรีวรพินิจ,ดร.และคณะ[๘๕] การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแห่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา พบว่า การจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ

---

[๘๓] ผศ.ดร.เจษฎา มูลยาพอและคณะ, **กระบวนการสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนาของสถาบันการศึกษาในสังคมไทย**, ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๙),หน้าบทคัดย่อ.

[๘๔] ดร.ธงชัย สิงอุดม,นายธีระวัฒน์ แสนคำ**, การอนุรักษ์และพัฒนาแห่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในลุ่มแม่น้ำเลย จังหวัดเลย** ,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,(พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๙),หน้าบทคัดย่อ.

[๘๕] **พระครูศรีวรพินิจ,ดร.และคณะ,การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแห่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา**,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬา

๑.รูปแบบการจัดการ ได้แก่ (๑) การจัดการโดยชุมชน เป็นรูปแบบการจัดการตามธรรมชาติ ไม่เป็นทางการ ทำด้วยแรงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา (๒) การจัดการโดยภาครัฐ เป็นการจัดการที่เป็นทางการโดยกรมศิลปากร (๓) การจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสนับสนุนงบประมาณให้แก่ชุมชนในการทำกิจกรรมตามประเพณีอย่างต่อเนื่อง (๔) การจัดการในรูปแบบการศึกษาวิจัยและ (๕) การจัดการในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

๒.การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของวัดกับคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนกับองค์กรปกครองท้องถิ่น การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐ การมีส่วนร่วมของชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานบันการศึกษา

๓.สภาพปัญหาในการจัดการได้แก่ การเสื่อมสลายของแหล่งโบราณคดี เกิดจากธรรมชาติ เกิดจากกาลเวลา กระกระทำของมนุษย์ ระบบการจัดการไม่ชัดเจน การทำลายเหล่งโบราณคดีโดยนักท่องเที่ยว ตลอดจนการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแม้จริง

ลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา:สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗),หน้าบทคัดย่อ.

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)ปฏิบัติการร่วมในพื้นที่ด้วย ซึ่งไดทำการศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ แล้วทำการพัฒนา เพื่อให้ได้จิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ที่ดีขึ้นโดยลงพื้นที่ทำการสำรวจแหล่งโบราณสถานชุมชน ๗ พื้นที่ กล่าวคืออำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอปะโคนชัย อำเภอปะคำอำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง แต่ได้เลือก ๒ พื้นที่ คือ อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเก็บรวบรวมขอมูลโดยการสัมภาษณและการทำกิจกรรมร่วมกับบุคคลต่างๆ ในพื้นที่ อาทิ การให้ความรู้ การอบรม ตลอดจนการพาไปดูศึกษางานการอนุรักษ์โบราณสถานนอกสถานที่ จากนั้นได้นำขอมูลมาทำการวิเคราะหตามแนวทางการวิเคราะหขอมูลเชิงคุณภาพทั่วไปตามขั้นตอน ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย
๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) ปฏิบัติการร่วมด้วย แบบผสมผสาน ดังนี้

๑.**การศึกษาในเชิงเอกสาร**(Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง พระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารหนังสือตำราด้านโบราณคดี เอกสารด้านการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ ดังนี้

๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมแนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ แนวคิดทฤษฎีจิตสาธารณะ การมีส่วนร่วมและแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ

๒) ทำการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างจิตสำนึกสาธารณะแล้วนำสู่การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ต่อไป

๓) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการ และการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนโดยนำชุดความรู้เกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจ การสำนึกรักหวงแหนสมบัติส่วนรวม การเป็นเจ้าบ้านที่ดี อบรมให้แก่กลุ่มเป้าหมาย

๔) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบเพื่อใช้ในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๒. **การศึกษาคุณภาพ** (Qualitative Research) ปฏิบัติการร่วมด้วย แบบผสมผสานเพื่อทราบถึง โบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน โดยมีขั้นตอนการศึกษาสืบค้น ดังนี้

๑) ทำการศึกษา คัดเลือกและสำรวจโบราณสถานชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์จำนวน ๗ พื้นที่ ได้แก่อำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอปะโคนชัย อำเภอปะคำ อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง แต่ได้เลือก ๒ พื้นที่ คือ อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐยังไม่ได้เข้าไปจัดการเท่าที่ควร คงยังเป็นพื้นที่ที่ชุมชนและชาวบ้านช่วยดูแล

๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ จากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลและประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ร่วมทำกิจกรรม ได้แก่ประชาชนในชุมชนในพื้นที่ เด็ก เยาวชน ผู้นำชุมชน ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านศิลปะกรรม พระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ ๔๙ รูป/คน ในชุมชนโบราณบ้านปะเคียบอำเภอคูเมือง และ ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

๓) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

๔) สรุปแนะนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและการลงปฏิบัติการในพื้นที่โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ

๕) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ มีจำนวน**พื้นที่การวิจัย ๗ พื้นที่** ได้แก่อำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอปักโคนชัย อำเภอปะคำ อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง โดยลงสำรวจ**โบราณสถานชุมชนทั้งสิ้นจำนวน ๑๒ แห่ง**ดังนี้

๑) อำเภอนางรอง คือโบสถ์เก่าและเสมาโบราณวัดกลางนางรอง วัดขุนก้อง

๒) อำเภอพุทไธสง ณ พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์ บ้านศีรษะแรต,วัดบรมคงคา,วัดสระแก,วัดมณีจันทร์

๓) อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ณ วัดภูเขาอังคาร

๔) อำเภอปักโคนชัย คือ วัดละเวี้ย, วัดบ้านแสลงโทน

๕) อำเภอปะคำ วัดโพธิ์ย้อย ตำบลปะคำ

๖) อำเภอคูเมือง ณ วัดทรงสิรินาวาส

๗) อำเภอเมือง ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

แต่ผู้วิจัยและทีมงานได้**เลือก ๒ พื้นที่** คือ อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง มีโบราณสถานชุมชนคือเสมาโบราณสมัยทวารวดี ที่ลวดลายบางชิ้นสมบูรณ์แต่เนื่องจากผ่านกาลเวลามายาวนานดังนั้นจึงเริ่มจะชำรุดแล้วสมควรจะต้องช่วยกันดูแลและช่วยการบริหารจัดการให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้นเพื่อแบ่งเบาภาระของหน่วยงานภาครัฐที่ยังไม่ได้เข้าไปจัดการเท่าที่ควร คงยังเป็นพื้นที่ที่ชุมชนและชาวบ้านช่วยดูแล

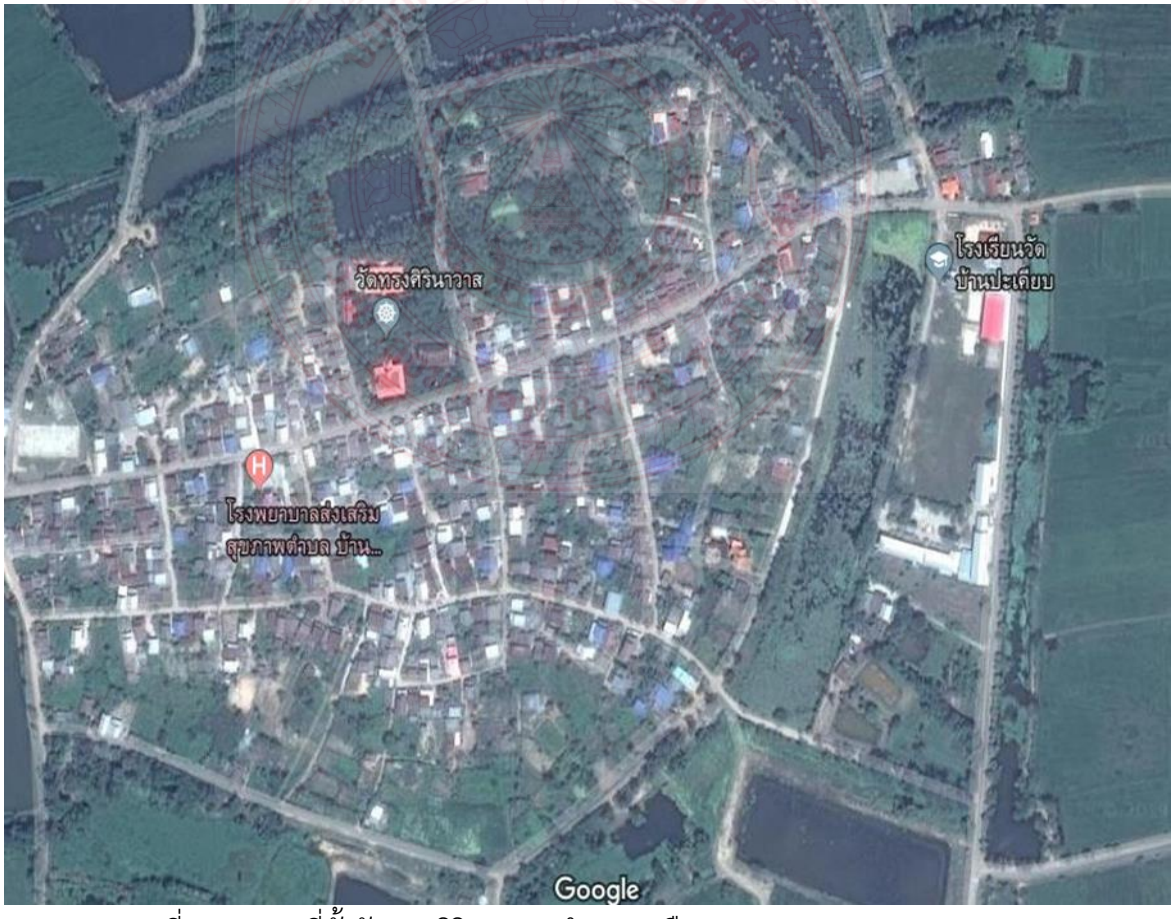

ภาพประกอบที่ ๓.๑ แผนที่ตั้งวัดทรงศิรินาวาส อำเภอคูเมือง

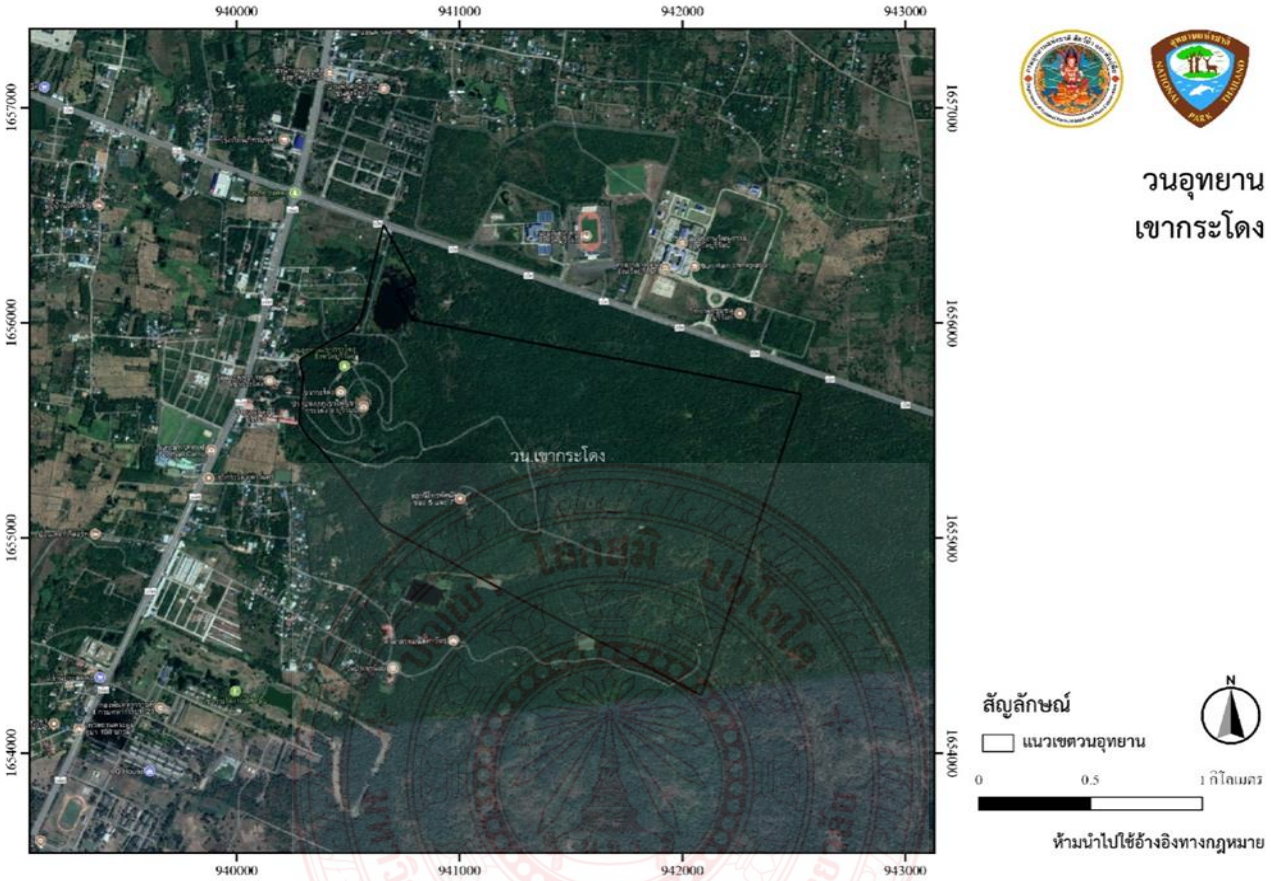

ภาพประกอบที่ ๓.๒ แผนที่ตั้งสถานที่ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

สำหรับ**ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และร่วมทำกิจกรรม** ได้แก่ ประชาชนในชุมชนในพื้นที่ เด็ก เยาวชน ผู้นำชุมชน ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านศิลปะกรรม พระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ ๔๙ รูป/คน ในชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง และ ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์โดยแบ่งเป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่ (๑) ประชาชนในชุมชน จำนวน ๑๒ คน (๒) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๒ คน (๓) พระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๑๒ รูป/คน (๔) นักวิชาการและผู้ชำนาญการด้านโบราณสถานและศิลปะ จำนวน ๔ คน (๕) เด็กนักเรียน จำนวน ๑๙ คน โดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล จำนวนทั้งสิ้น ๔๙ รูป/คน ดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยมีการจำแนกตามลักษณะการเก็บข้อมูล ตลอดจนการทำกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

๑)ประชาชนในชุมชน จำนวน ๑๒ คนได้แก่

ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง

๑.คุณสมควร พอกแก้ว ชาวบ้านบ้านปะเคียบอำเภอคูเมือง

๒.คุณน้าแก้ว โคตรจันทึก ชาวบ้านบ้านปะเคียบอำเภอคูเมือง

๓.ลุงสมบูรณ์ อนุวงศ์ เจ้าของร้านค้าขายของชำและเครื่องใช้ติดกะวัดทรงสิรินาวาสบ้านปะเคียบอำเภอคูเมือง

๔.คุณยายเสวียง บุญครอง ประชาชนในพื้นที่ ๘ มกราคม ๒๕๖๒ อำเภอคูเมือง

๕.เด็กหญิงภัทรวดี แซ่เจียม นักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ

๖.เด็กหญิงสุธิตรา เสริฐมาลี นักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ

วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง

๗.คุณดาว เอรัมย์ เจ้าของร้านขายของที่ระลึก ณ วนอุทยานเขากระโดง

๘.นางสาวนกน้อย ลัคนาทวานุรักษ์ เจ้าหน้าที่ดูแลร้านอาหารเครื่องดื่มและของที่ระลึก ของ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

๙.คุณจำลอง ขจีฟ้า เจ้าของร้านขายของที่ระลึก ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

๑๐.คุณสมหมาย แก้วอรสาน เจ้าของร้านขายของที่ระลึก ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

๑๑.คุณรัตนา บวรภีชยานุรักษ์ เจ้าของร้านขายของที่ระลึก ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

๑๒.คุณคำอ้าย พรมเกตุ รถสองแถวพานักท่องเที่ยวขึ้นวนอุทยานเขากระโดง

๒)ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๒ คน

๑.หลวงตาจันทร์ จันทสารโร พระลูกวัดผู้เป็นเจ้าของเสมาโบราณ(บางส่วน)

๒.ผศ.ดร.สรเชตวรคามวิชัย

เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโบราณสถานและแนะนำเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน

๓)พระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๑๒ รูป/คน

ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง

๑. พระครูวีระสุธรรมาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอคูเมือง วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๖๒ เป็นผู้แนะนำว่าโบราณสถานในคูเมือง มีที่ไหนบ้าง

๒.หลวงพ่อสมบูรณ์ สิริวิชโย เจ้าอาวาสวัดทรงศิรินาวาสอำเภอคูเมืองวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

๓.คุณยายสอน พอกแก้ว วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๖๒อำเภอคูเมือง

๔.คุณครูญาดานุช ไชยอุป ครูผู้ช่วยประจำชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ

๕.นางสำเนียง ประนัดศรี อาจารย์โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบอำเภอคูเมือง

๖.ผู้ใหญ่บ้านคุณอำนาจ ควินรัมย์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านปะเคียบ หมู่ ๑ อำเภอคูเมือง

๗.ผู้ใหญ่บ้านคุณชัยศิริ ชุ่มเสนา ผู้ใหญ่บ้านบ้านหลักเมือง หมู่ ๑๖อำเภอคูเมือง

๘.คุณครูอนันทิยา ครูประจำชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบอำเภอคูเมือง

วนอุทยานภูเข้าไฟกระโดง อำเภอเมือง

๙.คุณรณภพ ณ รงค์ เจ้าพนักงานป่าไม้ชำนาญงาน (หัวหน้าวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง)

๑๐.นายประสิทธิ์ ก้องเสียง เจ้าหน้าที่วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง

๑๑.นายสมพงษ์ เรื่อยรัมย์ เจ้าหน้าที่วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง

๑๒.นางสุภาพร แก้วอรสาน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๓ บ้านโคกเขา ต.เสม็ด อ.เมือง (เขากระโดง)

๔)นักวิชาการและผู้ชำนาญการด้านโบราณสถานและศิลปะ จำนวน ๔ คน

๑.คุณสมเดช ลีลามโนธรรม ผู้ชำนาญการด้านโบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ ๑๐ นครราชสีมา

๒.อาจารย์วรนัย พงศาชลากร นักมนุษย์วิทยา นักวิชาการอิสละ ศิลปากร

๓.คุณปัญชลิต โชติกเสถียร ประธานชมรมมัคคุเทศสมัครเล่น จังหวัดสุพรรณบุรี

๔.ผศ.ดร.สรเชต วรคามวิชัย อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ จบการศึกษาด้านศิลปะ(History) India

๕) เด็กนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบชั้น ม.๒ จำนวน ๑๙ คนที่เข้าร่วมอบรมชุดจิตอาสาเสริมสร้างความรู้เพื่อ**เป็นกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน** โดยมีชุดอบรมความรู้เกี่ยวกับการเป็นจิตอาสาเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองได้แก่

พงศกร พันธุ์ดี,	บัญญวัต ตุใยรัมม์,	ณัฐนัย ชัยพิทักษ์,	จุฑารัตน์ สุริโย
พรรณษา เจียนทอง,	สุธิตรา เสริฐมาลี,	ภานุวัฒน์ ศาลาวาม,	ภานุกร ควินรัมย์,
กานติมา ตองติดรัมย์	หริณยา แคนคันรัมย์,	เกวลิน สุริโย,	ฉัตรลดา ซุ้มเสนา
สุปรีญา สีหานาม	ธาดาเอ็นดู,	ภัทรวดี แซ่เจียม,	ณัฐนนท์ สร้อยจิตร
อธิชา ซุ้มเสนา,	จีระศักดิ์ เติมตัวรัมย์,	นนทนพงศ์ เจียมทอง	

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ และ ปฏิบัติการ ด้วยการลงพื้นที่ปฏิบัติการร่วมกับชุมชน ๑) การเก็บข้อมูล๒) การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ๓) แจกแบบสอบถามมีการสัมภาษณ์ร่วมด้วย ๔) ชุดอบรมจิตพัฒนาอาสาให้ในพื้นที่ และมีการบูรณาการกับรายวิชา “พุทธศิลปะ” ซึ่งสอนอยู่ในระดับปริญญาตรี มีการมอบหมายให้นิสิตศึกษาสำรวจข้อมูล ลงพื้นที่ร่วมกับอาจารย์ประจำวิชา

ผูวิจัยใชเครื่องมือในการเก็บรวบรวมขอมูลดังนี้

ก.อุปกรณสำหรับบันทึกขอมูลอุปกรณสำหรับบันทึกขอมูลเชน เทปบันทึกเสียง กลองถายรูป เครื่องเขียนกระดาษสำหรับจดบันทึก และแฟมสำหรับเก็บรวบรวมขอมูล

ข.แบบสัมภาษณและการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเปนเอกสารที่ผูวิจัยได้สรางขึ้นจากการคนควาจากตำรา แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ละงานวิจัยที่เกี่ยวของใช้เพื่อเปนเครื่องมือในการเก็บรวบรวมขอมูล

พฤติกรรมการด้านจิตสาธารณะของเด็ก เยาวชน และบุคคลในชุมชน เอกสารดังกล่าวเปนเครื่องมือในการเก็บขอมูลพื้นฐาน ซึ่งรายละเอียดตาง ๆ จะไดจากการพูดคุยซักถาม การสังเกตและแนวคิด ทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกสาธารณะ นำมาสร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งถือเปนเครื่องมือที่สำคัญ

การสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ร่วมกับแจกแบบสอบถาม(ตามแนบภาคผนวก) การลงพื้นที่ เพื่อวัดจิตสำนึกของกลุ่มเป้าหมายใน ๒ ด้าน ได้แก่

ด้านที่ ๑ ด้านการรู้คุณค่าของโบราณสถานชุมชนและตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการทำลาย การปล่อยปะละเลย การเปลี่ยนแปลงดัดแปลง

และ ด้านที่ ๒ ด้านการเข้าร่วมและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

โดยแบ่งเป็น ๒ ระยะ คือ**ระยะที่ ๑** ดำเนินงาน**เพื่อวัดจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณ สถานชุมชน** โดยใช้สัมภาษณ์ สอบถาม และการทำกิจกรรมร่วมด้วย

๑.การสัมภาษณ์ (Interview)[๑] การสัมภาษณ์ เป็นการสนทนาซักถามพร้อมกรอกแบบสอบถามร่วมด้วย อย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลและวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จำนวน ๕ ข้อ วัดจิตสำนึกของกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้แบบกิจกรรม ที่ ๑ (เอกสารภาคผนวก ง)

๒.การจัดกิจกรรมประกอบการประเมินตามสภาพจริงที่เน้นกลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง จำนวน ๒ แผนการจัดกิจกรรม ได้แก่

กิจกรรมที่ ๑จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณสถานชุมชนใช้แนวคิดทฤษฎีจิตสาธารณะหรือจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม มาสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม (เอกสารภาคผนวกง)

กิจกรรมที่ ๒ บอกมาหกอย่างเป็นการสำรวจโบราณสถานงานของชุมชนตัวเองและความมีจิตสำนักสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ใช้ทฤษฎีจิตสาธารณะหรือจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม มาสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม (เอกสารภาคผนวก ง)

---

[๑]พิเชษฐ วงศ์เกียรติ์ขจร, **แนวทางเพื่อการเรียนรู้การวิจัยเชิงคุณภาพ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน,๒๕๕๙),หน้า ๙๔.

เมื่อได้ดำเนินการสัมภาษณ์สอบถามและจัดทำกิจกรรมทั้ง ๒ กิจกรรมเรียบร้อย จากนั้นจะดำเนินการรวบรวม ทั้งข้อมูลจากเอกสารและการลงภาคสนามทั้งหมดเพื่อดำเนินการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะต่อไป

ค. ชุดพัฒนาจิตอาสา ซึ่งเป็นการดำเนินการใน**ระยะที่ ๒**ได้แก่การดำเนินงาน**เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ**ในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนอำเภอคูเมืองและอำเภอเมือง **โดยใช้จัดทำเป็นชุดพัฒนาจิตอาสา อบรมเกี่ยวกับด้านโบราณสถาน แนวทางการอนุรักษ์ จิตอาสา จิตสำนึกสาธารณะ การสร้างแรงจูงใจ จากวิทยากรผู้ชำนาญการเฉพาะด้าน**

การอบรมจะครอบคลุมเนื้อหาและให้ความรู้ โดยวิทยากรชำนาญการเฉพาะด้านโบราณคดี และวิทยากรจากวัฒนธรรมจังหวัดหรือเทียบเท่า โดย**เนื้อหาเป็นการอบรมชุดพัฒนาจิตอาสา** ดังนี้

๑.ประเภทของโบราณสถานและโบราณวัตถุและคุณค่า

๒.แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

๓.ประวัติความเป็นมาของชุมชนทั้งชุมชนบ้านปะเคียบและชุมชนโดยรอบบริเวณวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

๔.แนวทางการอนุรักษ์เสมาบ้านปะเคียบและโบราณสถานบนวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

๕.การปลูกสร้างพลังชีวิตแรงจูงใจและการพัฒนาจิตสำนักสาธารณะ ทั้งนี้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

เอกสารอบรมชุดพัฒนาจิตอาสา ได้แก่ หนังสือ/ตำรา ของ ศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ เรื่องศิลปะทวารวดี : วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย,รศ.ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง เรื่องใบเสมาทวารวดีในอีสาน, ประวัติความเป็นมาของชุมชนทั้งชุมชนบ้านปะเคียบและแนวทางการอนุรักษ์เสมาบ้านปะเคียบ ของอาจารย์สมเดช ลีลามโนธรรม ผู้ชำนาญการด้านโบราณคดีสำนักศิลปากร ๑๐ พิมาย วิธีการปลูกสร้างพลังชีวิตแรงจูงใจ(มนุษย์มหัศจรรย์) โดยพระมหาพจน์สุวโจ ,ผศ.ดร. และเอกสารโครงการเสริมสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยว เจ้าบ้านที่ดี ผูกมิตรสานไมตรีเสริมวิถีท่องเที่ยวไทย ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(กำหนดการอบรมภาคผนวก)

การจัดกิจกรรมเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนด้วยจำนวน ๒ แผนการจัดกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๓ อาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนใช้แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ มาสร้างแบบสอบถาม (เอกสารภาคผนวกง)

กิจกรรมที่ ๔ สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะใช้แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ มาสร้างกิจกรรม (เอกสารภาคผนวกง)

ผู้วิจัยกำหนดจัดกิจกรรมอบรมชุดจิตอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน โดยมีประเด็นเนื้อหา เพื่อการให้ความรู้ การฝึกฝน มีทักษะเพิ่มขึ้นดังนี้

๑)จัดอบรมชุดจิตอาสาให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน และการอนุรักษ์ โดยวิทยากรผู้มีความรู้ด้านพุทธศิลปะและโบราณสถาน เจ้าหน้าที่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาแห่งประเทศไทย จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้มีความรู้ด้านการเผยแพร่การจัดการท่องเที่ยว ด้านการตลาดเพื่อให้ความรู้เรื่องวิถีชีวิตชุมชน เรื่องการเป็นเจ้าบ้านที่ดีด้านมัคคุเทศ ที่เรียกว่าอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ซึ่งได้แก่กลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เด็กนักเรียนชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ จำนวน ๑๙ คน ผลที่ได้รับจากการอบรม ทำให้กลุ่มเป้าหมายชุมชน เห็นความสำคัญของโบราณสถาน โบราณวัตถุของชาติ และท้องถิ่นของตนเอง จนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปะโบราณสถานโบราณวัตถุของชาติ ทำให้ให้เห็นคุณค่าของโบราณสถาน จนเกิดแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อให้คนรุ่นหลังประชาชนท้องถิ่นอื่น ได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ต่อไป

๒) การลงปฏิบัติ ในพื้นที่ได้แก่ พื้นที่อำเภอคูเมืองคือวัดทรงศิรินาวาส และพื้นที่อำเภอเมืองคือ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง การปฏิบัติดังกล่าวเพื่อให้กลุ่มเป้าหมาย ได้เสริมสร้างทักษะในการรักษาอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุให้คงอยู่สืบไป

๓) จัดไปดูการปฏิบัติงานของจิตอาสาโบราณสถานท้องถิ่น ณ ชุมชน อื่น โดยพากลุ่มเป้าหมาย อาทิ พระภิกษุ ชาวบ้าน เด็กนักเรียน และเยาวชนในชุมชน**ไปดูศึกษางานการอนุรักษ์นอกสถานที่** จำนวนไม่ต่ำกว่า ๒ สถานที่ได้แก่วัดทรงสิรินาวาส วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๒ และวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๒ และไปดูโบราณสถานที่วัดพระเจ้าใหญ่วัดหงษ์วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๒ และโบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

กิจกรรมที่ ๔ สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ(เอกสารภาคผนวกง)ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อให้คำมั่นสัญญาของกลุ่มเป้าหมายและเด็กนักเรียนที่รียกว่าอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จำนวน ๑๙ คน ที่จะร่วมกันช่วยอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง

แสดงรูปแบบของงานและอบรมชุดจิตอาสาพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ดังนี้

ระยะที่	รายละเอียด
ระยะที่ ๑	สัมภาษณ์ จัดกิจกรรม — ๑.การเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน ๒.บอกมาสี่อย่าง

ระยะที่ ๒	พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ ─┬─ การปฏิบัติงาน ├─ การอบรมอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน └─ การดูงาน อบรมชุดจิตอาสาการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ├─ ประเภทของโบราณคดี ├─ แนวทางการอนุรักษ์โบราณคดี ├─ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ├─ การปลูกสร้างพลังชีวิต แรงจูงใจและการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ └─ การเป็นเจ้าบ้านที่ดี

สรุปกิจกรรมเพื่อประเมินและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนมีวัตถุประสงค์ และการดำเนินการ คาดถึงผลที่ได้ดังนี้.-

ตารางที่ ๒ สรุปกิจกรรมเพื่อประเมินและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ

กิจกรรม	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เครื่องมือ และรูปแบบ
ระยะที่ ๑ ประเมินจิตสำนึกสาธารณะ			
๑	การเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน	มีจิตสำนึกสาธารณะหรือไม่ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์	**แบบสอบถาม**
๒	บอกมาหกอย่าง	ทราบพื้นความรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อโบราณสถานชุมชนของตน และมีจิตสาธารณะ อันจะเชื่อมโยงไปสู่การอนุรักษ์ต่อไป	**แบบสอบถาม**
ระยะที่ ๒ การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ			
๓	อาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน	เสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะ พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ	**๑.จัดกิจกรรมอบรมชุดพัฒนาจิตอาสา** เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน การปลูกสร้างพลังแห่งชีวิต การสร้างแรงจูงใจเพื่อเป็นจิตอาสา **๒.การลงปฏิบัติ ในพื้นที่**เสริมสร้างทักษะในการรักษาอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุให้คงอยู่สืบไป

			๓.กิจกรรมพากลุ่มเป้าหมาย ไปดูการดำเนินการจัดการการอนุรักษ์โบราณชุมชนนอกสถานที่ไม่ต่ำกว่า ๒ แห่ง ได้แก่วัดทรงสิรินาวาส วัดพระเจ้าใหญ่วัดหงส์
๔	สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ	เพื่อคำมั่นสัญญาที่จะช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถาน	อภิปราย **พันธะทางใจ**

ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ดังกล่าวข้างต้น ได้แก่

๑.รศ.ดร.เอกฉัท จารุเมธีชน

๒.รศ.วิเชียรชา บุตรบุณฑริก

๓.ผศ.ดร.สรเชต วรคามวิชัย

ซึ่งท่านผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๓ ท่านได้ให้คำแนะนำและให้ความเห็นชอบ ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิ	คำแนะนำและให้ความเห็นชอบ
รศ.ดร.เอกฉัท จารุเมธีชน	๑.ได้ตรวจสอบเครื่องมือแล้ว ควรนำไปเก็บข้อมูลได้ ๒.ในการถามปลายเปิดควรให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นให้กว้างขวาง เพื่อได้ประเด็นสำคัญหลายด้าน
รศ.วิเชียร ชาบุตรบุณฑริก	ได้ศึกษาข้อความในเอกสารวิจัยแล้ว เห็นว่าเป็นเรื่องที่ควรแก่การศึกษาวิจัย เพราะเป็นการปลุกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปกรรมอันเป็นสมบัติร่วมของคนในชาติและหรือแสดงให้เห็นคุณค่าและความเป็นมาในอดีตและความเป็นชาติไทยตลอดไปนานเท่านาน
ผศ.ดร.สรเชตวรคามวิชัย	เห็นชอบให้ดำเนินการตามโครงการเสนอ

นักวิชาการผู้รวมดำเนินกิจกรรมอบรม จัดเอกสารและให้ความร่วมมือ ตลอดจนข้อแนะนำต่างๆ ได้แก่

๑.คุณศิวฤทธิ์ ศรีบุญเรือง รองผู้อำนวยการ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดบุรีรัมย์

๒.คุณอารีรัตน์ สุนทรเสนาะ นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ วัฒนธรรมจังหวัด จังหวัดบุรีรัมย์

๓.คุณวรีรัตน์ มามุ่งดี เจ้าพนักงานพละศึกษาประจำอำเภอเมือง สังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดบุรีรัมย์

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจดบันทึก และนำข้อมูลทั้งหมดพร้อมรูปภาพลงในคอมพิวเตอร์ อย่างเป็นระบบอันประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เชิงคุณภาพแบบผสมผสาน และปฏิบัติลงพื้นที่ด้วย เพื่อประมวลความรู้ต่างๆ ศึกษาแนวคิดหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาจิตนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยศึกษาจากคัมภีร์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูล และทำการกิจกรรมต่างๆ จำนวน ๔ แผนการกิจกรรม(เอกสารภาคผนวก ง) โดยดำเนินการ ต่อดังนี้

(ก) ศึกษารวบรวมเอกสาร ชุดความรู้ และความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิดหลักการ การอยู่ร่วมกันของชุมชนที่อยู่บริเวณโบราณสถาน

(ข) การศึกษากระบวนการพัฒนากิจกรรม พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถาน ปัจจัยเกื้อกูลต่อการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันของชุมชน สถานศึกษา และวัด

(ค) การบูรณการองค์ความรู้ด้านการอยู่ร่วมกัน การมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานของตนเองในชุมชน

(ง) การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ต่อไป

ขั้นเตรียมการ

(ก) การเตรียมตัวของผู้วิจัย คือเปนการเตรียมความรู และทักษะที่จำเปนในการเก็บรวบรวมขอมูลดวยวิธีการสัมภาษณ และการจดบันทึกภาคสนาม และการวิเคราะห์ขอมูล

(ข) การเตรียมอุปกรณที่จำเปน เชน อุปกรณสำหรับจดบันทึกขอมูลอุปกรณบันทึกเสียง แฟมสำหรับเก็บเอกสารขอมูล และกลองถายภาพ

(ค)การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือผูจัยไดสรางแนวคำถามในการสัมภาษณ์ การกรอกแบบสอบถาม และกิจกรรมต่างๆ ที่จะดำเนินงาน โดยนำแนวคำถามและรูปแบบของกิจกรรมที่สรางไปปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบและใหขอเสนอแนะสิ่งที่ตองแกไขหรือเพิ่มเติมแลวนำมาปรับปรุงแกไข หรือเพิ่มเติมบางประเด็นในขอคำถามเพื่อใหถูกตองเหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดและสามารถเก็บขอมูลไดถูกตองครบถวน

ขั้นตอนดำเนินการเก็บข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมขอมูลและดำเนินการทำกิจกรรมดวยตัวเอง โดยดำเนินการเก็บรวบรวมขอมูลตามขั้นตอน

(ก) การสัมภาษณ์ (Interview) ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบในการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ โดยคำถามตอบในเรื่องตามจุดมุ่งหมาย ได้แก่ ประชาชนในชุมชน เด็กเยาวชนในพื้นที่โบราณสถานชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการผู้มีความรู้ด้านศิลปะกรรม พระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ ๔๙ รูป/คน ในอำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์แบ่งเป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่

(๑) ประชาชนในชุมชน จำนวน ๑๒ คน

(๒) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๒ คน

(๓) พระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๑๒ รูป/คน

(๔) นักวิชาการและผู้ชำนาญการด้านโบราณสถานและศิลปะจำนวน ๔ คน

(๕) เด็กนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ จำนวน ๑๙ คน

(ข) การทำกิจกรรมมุ่งประสงค์เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะในการวิจัยครั้งนี้เมื่อได้ทำการสัมภาษณ์ สอบถาม ประมวลผลถึงความมีจิตสาธารณะของชุมชนแล้ว จะนำไปสู่การทำกิจกรรมการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ ต่อไป

(ค) ผู้ร่วมวิจัย ได้แก่ อาจารย์ไว ชีรัมย์ เป็นผู้ร่วมในการสัมภาษณ์ ได้ร่วมในการสัมภาษณ์ ด้วย

อนึ่งได้ทำการสัมภาษณ์และชุดอบรมพัฒนาจิตอาสาเพื่อสร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จำนวน ๑๙ คน ซึ่งเป็นเด็กนักเรียนชั้น ม.๒ ของโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ เพื่อทำหน้าที่จิตอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนต่อไป

การดำเนินการบันทึกข้อมูล

(ก) การบันทึกภาคสนาม (Field Note) การบันทึกข้อมูลใช้ แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการบันทึกเสียงในขณะใหการสัมภาษณ และจดบันทึก กรอกแบบสอบถามบางส่วนในประเด็นสำคัญซึ่งการทำกิจกรรมต่างๆ จะมีการถ่ายรูปไว้ทุกขั้นตอน

(ข) นำข้อมูลที่บันทึกมาสรุปในแต่ละวันและทำการจัดหมวดหมู่หาคำตอบตามเนื้อหาของงานวิจัย

(ค) อาจารย์ไว ชีรัมย์ (ผู้ร่วมวิจัย)และพระมหาพจน์ สุวโจ,ผศ.ดร. เป็นผู้ร่วมในการสัมภาษณ์ และลงภาคสนาม ทำการช่วยบันทึกข้อมูลต่างๆ และทำกิจกรรมต่างๆ อาทิ สำรวจโบราณสถาน และการอบรมในกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์ ด้วย

สรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

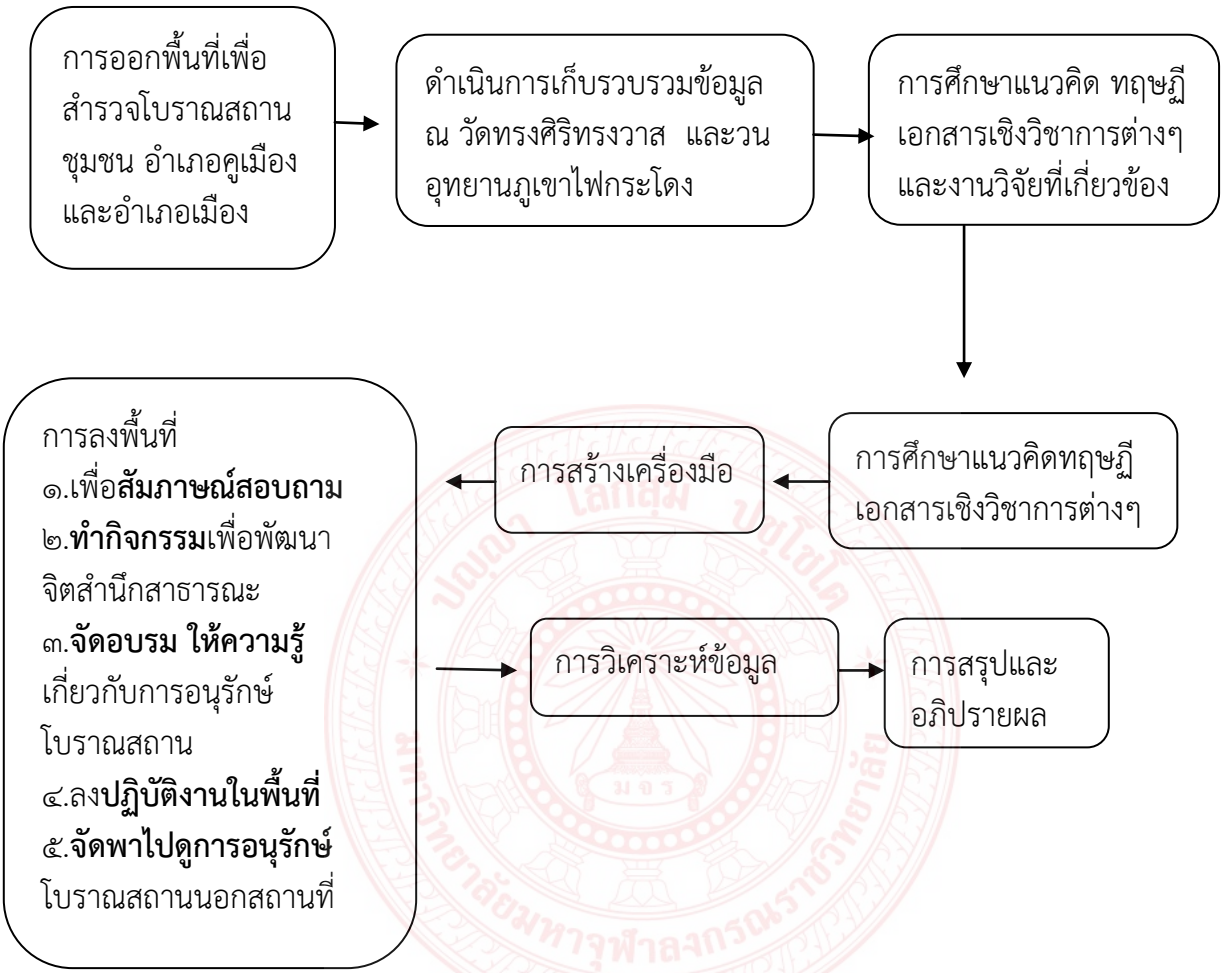

ภาพประกอบที่ ๓.๓ แผนภูมิการดำเนินงาน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การแปลผลขอมูลจะดำเนินการหลังจากทำเก็บรวบรวมขอมูลนำขอมูลที่ไดมาทำการบันทึกใหเปนระเบียบ โดยเริ่มจากการถอดเทปที่ไดทำการบันทึกเสียงไว ซึ่งจะบันทึกเหตุการณที่เกิดขึ้นไวทั้งหมด หลังจากนั้นจึงอานเพื่อการตรวจสอบขอมูลที่ยังไมชัดเจนหรือครบถวน เพื่อที่จะนำไปสัมภาษณเพิ่มเติมในการสัมภาษณครั้งตอไป

(๑) ทำการตรวจสอบความถูกต้องของขอมูล โดยในครั้งตอไปเมื่อผู้วิจัยลงพื้นที่ซ้ำอีกครั้งจะนำขอมูลที่ไดจากการแปลผลไปสอบถามยอนกลับเพื่อใหผูใหขอมูลไดยืนยันความถูกตองของขอมูล

(๒) การสิ้นสุดการเก็บรวบรวมขอมูลจะพิจารณาจากขอมูลที่ไดว่ามีความสมเหตุสมผลหรือไม่อาจมีการค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากที่มีอยูแลวอีกจากนั้นจึงนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพปฏิบัติการลงพื้นที่ของการวิจัยในครั้งนี้เกิดจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้ทำงานอย่างตั้งใจและสนใจจนกระทั่งถึงจุดสุดท้าย ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการวิจัย[๒] และใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม (Microsoft Excel) คำนวณหาค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage)[๓]นำมาอธิบายผลวิธีพรรณนา มีการดำเนินการดังนี้

(๑) ศึกษาเนื้อหาในเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูล จัดประเด็นและ จัดหมวดหมู่เพื่อการศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์

(๒) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลสอบถาม สังเกตพฤติกรรม ดำเนินกิจกรรมต่างๆ และปรึกษาผู้รู้ด้านโบราณคดี

(๓) แยกแยะข้อมูลในด้านต่างๆ ตามวัตถุประสงค์อย่างเป็นระบบ

(๔) จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการลงพื้นที่ จากการสัมภาษณ์ และจากการทำกิจกรรมต่างๆ มาวิเคราะห์

(๕) นำผลที่ได้เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ต่อไป

(๖) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

(๗) สรุปการวิเคราะห์ข้อมูล

โดยสรุปสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ ตามประเด็นดังนี้.-

วัตถุประสงค์ที่ ๑ ประเด็นศึกษาโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นลักษณะวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงเอกสาร โดยการพรรณนาจากเอกสารหนังสือตำรา และลงสำรวจพื้นที่เพื่อให้ทราบว่าโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์มีที่ไหนบ้าง อย่างไร ซึ่งได้ลงสำรวจ ๗ พื้นที่โบราณสถานชุมชนในวัด ๑๒ แห่ง พบว่าโบราณสถานชุมชนหลายแห่งมีหน่วยงานภาครัฐดูแลแต่ยังมีบางพื้นที่จะเป็นคนในพื้นที่ดูแลกันเอง

---

[๒]สุวิมล ติรกานันท์,ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์แนวทางสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๕๕),หน้า ๒๕๘.

[๓]รศ.ดร.สรชัย พิศาลบุตร, **การวิจัยทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิทยพัฒน์,๒๕๕๙),หน้า ๔๒.

วัตถุประสงค์ที่ ๒ ประเด็นศึกษาจิตสำนึกสาธารณะชุมชนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารแบบสัมภาษณ์ กรอกแบบสอบถามบางส่วนและวิเคราะห์จากการทำกิจกรรมในพื้นที่ร่วมกับชุมชนด้วย

วัตถุประสงค์ที่ ๓ ประเด็นพัฒนาจิตสำนึกสามารถเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยสร้างกิจกรรมจากแนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากรและแนวคิดของผู้เข้าร่วมกิจกรรมจึงได้สร้างกิจกรรมชุดพัฒนาจิตอาสาขึ้น โดยอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับด้านโบราณสถาน การอนุรักษ์โบราณสถาน จิตอาสา จิตสำนึกสาธารณะ การสร้างแรงจูงใจ ให้กับชุมชน

โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากทั้ง ๓ ประเด็นด้วยการพรรณนา

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัยการนำเสนอข้อมูล

๑.จะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ(Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและพรรณานาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๒.นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และเขียนรายงานผลการวิจัย

๓.การเผยแพร่ นำเสนอรายงานทางเวทีระดับชาติ หรือระดับนานาชาติ หรือด้วยการพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร และรูปแบบของโบชัวร์หรือโปรเตอร์ ตามโอกาสที่ได้เผยแพร่รายงานวิจัยนี้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่สาธารณะ

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

ตารางที่ ๓ แสดงสรุปกระบวนการวิจัย

วัตถุประสงค์	ประเด็นที่ศึกษา	วิธีการศึกษา	เครื่องมือที่ใช้	ผลที่ได้รับ
๑.ศึกษาโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์	๑.โบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์มีอะไรบ้าง ๒.โบราณสถานชุมชนเหล่านั้นอยู่ที่ไหนบ้าง	๑.ศึกษาจากเอกสาร หนังสือตำรา ๒.ขอคำแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐ ๓.ลงพื้นที่สำรวจแหล่งโบราณสถานชุมชน	๑.เอกสารหนังสือตำรา ๒.แบบสอบถามบางส่วน ๓.สัมภาษณ์ ๔.ทำกิจกรรม	๑.พบแหล่งโบราณสถานชุมชน ที่ทรงคุณค่าทางประวัติ ๒.เพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชนให้คงอยู่อย่างถาวรต่อไป
๒.ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะ	๑.จิตสำนึกสาธารณะของ	๑.สำรวจพื้นที่ภาคสนามเพื่อให้	๑.แบบสอบถามบางส่วน	๑.ทราบจิตสำนึกสาธารณะเพื่อ

ชุมชนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน	คนในชุมชน ๒.คนในชุมชนมีความรู้ด้านโบราณสถานชุมชนของตนเองมากน้อยอย่างไร ๓.มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองหรือไม่อย่างไร	ทราบระดับจิตสำนึกสาธารณะของชุมชน ๒.สอบถามสัมภาษณ์ ๓.ทำกิจกรรม	๒.สัมภาษณ์ ๓.ทำกิจกรรม	การอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของคนในพื้นที่ ๒.นำสู่การพัฒนาและสร้างจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนต่อไป
๓.เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์	๑.ชุดความรู้ในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ ๒.กลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน	๑.ทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาร่วมกัน ๒.อบรมชุดความรู้พัฒนาจิตอาสาเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน	๑.กิจกรรมการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ ๒.ชุดอบรม	๑.กลุ่มประชากรเป้าหมาย และประชาชนในพื้นที่ได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับโบราณสถานชุมชนของตน ๒.สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนเพื่อช่วยในการดูแล ปกป้องและอนุรักษ์โบราณสถานของชุมชน

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษาจิตสำนึกสาธารณะชุมชนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน และ เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualtitative Research) ปฏิบัติการร่วมด้วยในรูปแบบผสมผสาน ลง ๗ พื้นที่ และโบราณสถาน ๑๒ แห่ง แต่ได้เลือก ๒ พื้นที่ คือ อำเภอคูเมืองและอำเภอเมืองเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัย ลงพื้นที่ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การทำกิจกรรมต่างๆสำหรับกลุ่มเป้าหมายได้แก่ประชาชนในชุมชนในพื้นที่โบราณสถานชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านศิลปะกรรม พระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ ๔๙ รูป/คน ในชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง และ ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้

๔.๑ โบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์

๔.๒ จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๔.๓ พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์

๔.๔ การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนโอกาสอุปสรรค (SWOT Analysis)

๔.๕ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ สำรวจและศึกษาโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์

ในการศึกษาโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารในเบื้องต้นแล้วนำข้อมูลมาใช้ในการสัมภาษณ์ มีการใช้แบบสอบถามบางส่วนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพอีกทั้งยังได้ลงปฏิบัติการร่วมด้วยกับชุมชนในรูปแบบผสมผสานได้ลง ๗ พื้นที่ พบโบราณสถาน ๑๒ แห่ง แต่ได้เลือก ๒ พื้นที่ คืออำเภอคูเมืองและอำเภอเมืองเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน๔๙คนนำข้อมูลดังกล่าวที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาได้ผลการวิเคราะห์จากการสำรวจและศึกษามีรายละเอียดดังนี้

๑) **จังหวัดบุรีรัมย์**เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรืออีสานใต้ของไทยอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามทางรถยนต์ ๔๑๐ กิโลเมตร[๑] บุรีรัมย์เป็นเมืองแห่งความรื่นรมย์เป็นเมืองปราสาทหิน อันหมายถึงความรุ่งเรืองมาแต่อดีต จากการศึกษาของนักโบราณคดี[๒] พบว่าดินแดนอันเป็นที่ตั้งของจังหวัดบุรีรัมย์ปัจจุบัน เป็นดินแดนที่เคยรุ่งเรืองมาในอดีตมีประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่นมาโดยตลอด พบหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์สมัยทวาราวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖) เชื่อมต่อจนถึงสมัยลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๘) พบกระจายอยู่ทั่วไป[๓]พบหลักฐานทางวัฒนธรรมของเขมรโบราณ ซึ่งมีทั้งปราสาทอิฐ และปราสาทหินเป็นจำนวนมากกว่า ๖๐ แห่ง รวมทั้งได้พบแหล่งโบราณคดีที่สำคัญคือเตาเผา ภาชนะดินเผา และภาชนะดินเผาแบบที่เรียกว่าเครื่องถ้วยเขมร ซึ่งกำหนดอายุได้ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ถึง ๑๘ อยู่ทั่วไป จากนั้นก็เริ่มเสื่อมอำนาจลง หลังจากสมัยของวัฒนธรรมขอมหรือเขมรโบราณ ที่เสื่อมลงและเกิดการแตกแยก อาจจะด้วยเหตุภัยธรรมชาติหรือสงคราม ประชาชนกระจายออกไปตั้งชุมชนเล็กๆ ตามป่าหรือชายแดนเรียกว่า “เขมรป่าดง” จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ เริ่มมีขึ้นอีกครั้งตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยปรากฏชื่อว่าเป็นเมืองขึ้นของเมืองนครราชสีมาและปรากฏชื่อต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนบน ว่าบุรีรัมย์มีฐานะเป็นเมืองๆ หนึ่ง พ.ศ.๒๔๗๖ ได้รับการตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารแห่งราชอาณาจักรสยามจัดระเบียบราชการส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัดและอำเภอ เมืองบุรีรัมย์จึงมีฐานะเป็นจังหวัดบุรีรัมย์

คำขวัญของจังหวัดคือ “เมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม เลิศล้ำเมืองกีฬา”โดยมีดอกฝ้ายคำเป็นดอกไม้ประจำจังหวัด มีต้นแป๊ะเป็นต้นไม้ประจำจังหวัด[๔]

โบราณสถานของจังหวัดบุรีรัมย์[๕] จังหวัดบุรีรัมย์อยู่ในพื้นที่อีสานใต้ ได้แก่บริเวณลุ่มน้ำมูล หรือแอ่งโคราช ในอดีตเป็นพื้นที่ที่มีชุมชนโบราณหนาแน่นมาก และเป็นพื้นที่ที่มีอิทธิพลขอมแทรกกระจายหนาแน่น มีสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่ท่องเที่ยวศึกษา โบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญๆ ได้แก่ พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช,ศูนย์วัฒนธรรมอีสานใต้,วนอุทยานเขากระโดง มีพระสุภัทรบพิตรประดิษฐานพระพุทธรูปคู่เมืองบุรีรัมย์ เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐฉาบปูนขนาดใหญ่ พระพุทธบาทจำลอง

---

[๑]**โครงการจัดทำหนังสือทรัพยากรการท่องเที่ยวชุดภาคอีสานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ในโอกาสเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ** ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔,กรุงเทพมหานคร : ททท.ปี ๒๕๕๔.หน้า ๔.

[๒]ศรีศักร วัลลิโภดม,**ชุมชนโบราณในเขตทุ่งกลางร้องไห้และบุรีรัมย์**,เอกสารหมายเลข ๖ หน้า ๕-๘ จากเอกสารประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสานใต้.

[๓]**ประวัติศาสตร์เมืองบุรีรัมย์**,วิกรม สมจิตต์อารีย์ นายกเทศมนตรี เมืองบุรีรัมย์,๒๕๕๑,หน้า ๒.

[๔]http://www.msn.com>news. เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑. นายอนุสรณ์ แก้วกังวาน ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ลงนามประกาศ ณ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ เรื่องการใช้คำขวัญ ประจำจังหวัดบุรีรัมย์

[๕]**ทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุดภาคอีสาน : บุรีรัมย์**การท่องเที่ยว ปี ๒๕๕๔.หน้า ๒๐-๔๓

ปราสาทเขากระโดง ปากปล่องภูเขาไฟเป็นต้น และมีสนามฟุตบอลที่ได้มาตรฐาน คือ นิว ไอ-โม บาย สเตเดี้ยมที่สามารถจัดเกมการแข่งขันระดับชาติได้ สำหรับปราสาทหิน ที่มีชื่อได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งปราสาทเมืองต่ำพระพุทธรูปศิลาปางสมาธินาคปรกสมัยทราวดี เมืองฝ้าย อำเภอหนองหงส์ เป็นพระพุทธรูปสมัยทวารวดีตอนต้นที่เก่าแก่ที่สุดในเมืองไทย ปรากฏอิทธิพลของศิลปะอินเดียแบบอมราวดี อันเป็นต้นกำเนิดของพระพุทธรูปนาคปรก มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓ [๖]เป็นต้น

๒) ชุมชนโบราณในจังหวัดบุรีรัมย์จากการสืบค้นหลักฐานทางโบราณคดี ทำให้ทราบว่า จังหวัดบุรีรัมย์เดิมเป็นชุมชนเก่าแก่มีอายุอยู่ในสมัยทวารวดี มีการค้นพบเมืองและชุมชนโบราณเกินกว่า ๑๓๐ แห่ง กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป แม้ตัวเมืองบุรีรัมย์ในปัจจุบัน ก็มีลักษณะเป็นชุมชนโบราณมาก่อน เนื่องจากมีคูล้อมรอบเป็นกำแพงเมือง ซึ่งถือเป็นลักษณะสำคัญของการสร้างเมืองหรือชุมชนสมัยโบราณ สำหรับชุมชนโบราณที่สำคัญๆ ได้แก่

ชุมชนเมืองฝาง[๗] ตำบลเมืองฝาง เป็นชุมชนเก่าแก่ ตัวเมืองเป็นลักษณะทรงกลม มีคันดินและคูน้ำ ๔ ชั้น มีสระน้ำโบราณ ๒ แห่ง สันนิษฐานว่าเป็นโบราณสถาน โบราณคดีมีการค้นพบไหโบราณสูง ๓๓ ซม. ใบเสมาหินขนาดใหญ่ กระบี่สำริด และพระพุทธรูปทองสำริดหุ้มด้วยแร่พลวง สันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธรูปสมัยอยุธยาตอนต้น**ชุมชนบ้านเมืองฝ้าย เมืองฝ้าย** อำเภอหนองหงส์ เป็นชุมชนเมืองโบราณ เป็นเมืองใหญ่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางราว ๘๕๐ เมตร มีคูน้ำล้อมรอบ ๓ ชั้น[๘]**ชุมชนบ้านสะแกโพรง**[๙] ตำบลสระแกโพรง เป็นชุมชนเก่าแก่ ลักษณะคูเมืองเป็นเนินดินสูง มีกำแพงดินและคูน้ำล้อมรอบ หลักฐานทางประวัติศาสตร์มีการพบสระน้ำโบราณคันกั้นน้ำคันดินโบราณ เศษภาชนะดินเผ่า เครื่องสำริด สันนิษฐานว่าเป็นคันฉ่องสำริด **ชุมชนบ้านปะเคียบ**[๑๐]การเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยที่บ้านปะเคียบเป็นเวลานานราว ๓-๔ ชั่วอายุคน โดยที่ไม่ทราบแน่ชัดว่าอพยพมาจากที่ใด ทราบแต่เพียงว่ากลุ่มคนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันเป็นผู้คนที่มาจากอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์**ชุมชนเมืองตะลุง**[๑๑] เมืองตะลุง อำเภอประโคนชัย เป็นชุมชนโบราณที่มีความสำคัญมาแต่อดีต เพราะผังเมืองมีการขุดคูน้ำล้อมรอบเนินดินขนาดใหญ่ ซึ่งเคยเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เพราะพบเศษภาชนะเนื่องในพิธีกรรมการฝังศพ**ชุมชนบ้านปะคำ**[๑๒] สันนิษฐานสืบต่อกันมาว่า น่าจะตั้งขึ้นในราวพุทธ

---

[๖]http://www.wisut.net/bureerum-articleg, เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

[๗]พระมหาถนอม อานนฺโท,**คุณค่าและอิทธิพลของปราสาทขอม**, (นครปฐม : โรงพิมพ์สาละพิมพการ ,๒๕๖๐),หน้า ๓๔.

[๘]พิเศษ เจียจันทร์พงษ์,**ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเมืองโบราณที่โคราช**”ในโบราณคดีนครราชสีมา, (พระนครศรีอยุธยา : คณะโบราณคดี,๒๕๑๒),หน้า ๑๓๐-๑๓๒.อ้างถึงใน ผศ.ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง,ทวารวดีในอีสาน,หน้า ๒๓.

[๙]เรื่องเดียวกัน.หน้า ๓๔.

[๑๐]สมเดช ลีลามโนธรรม,ผู้ชำนาญการโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๑๐ (พิมาย) นครราชสีมา,**เอกสารประกอบการบรรยาย** วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๐, ณ วัดทรงศิรินาวาส.

[๑๑]http://lek-prapai.org/home/view.php?id=370, เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

[๑๒]https://th.wikipedia.org/wiki.อำเภอบ้านปะคำ, เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ศตวรรษที่ ๑๕ -๑๗ เพราะสังเกตเห็นได้จากการที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆใหญ่บ้างเล็กบ้างรายล้อมอยู่โดยทั่วไป อย่างเช่น , พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ , เทวรูปสัมฤทธิ์ , เครื่องปั้นดินเผา เครื่องประดับ , โครงกระดูก , อาวุธ เป็นต้น เก็บไว้ที่ พิพิธภัณฑ์วัดโคกงิ้ว นอกจากพบว่ามีโครงกระดูกของคนในสมัยโบราณเรียงรายอยู่โดยทั่วไป นอกจากนี้ยังพบวัตถุสิ่งของต่างๆ เช่นหมวกโลหะ , อาวุธ , เครื่องใช้ต่างๆ ฯลฯ ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่า บ้านปะคำ น่าจะเป็นหมู่บ้านและชุมชนโบราณที่มีความเก่ามากแห่งหนึ่ง

สำหรับงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีกระบวนการดำเนินการวิจัยโดยได้ลงพื้นที่สำรวจเกี่ยวกับโบราณสถานชุมชน **โดยขั้นแรกได้สืบค้นจากเอกสารเพื่อให้ทราบว่าแหล่งชุมชนโบราณอยู่ที่ไหนบ้าง แล้วจึงลงสำรวจโบราณสถานที่ในพื้นที่นั้น**

๓) **แหล่งโบราณสถานชุมชน ที่ดำเนินการวิจัย**ผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจแหล่งโบราณสถานชุมชน ๗ พื้นที่ กล่าวคืออำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอปะโคนชัย อำเภอปะคำ อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง แต่ได้เลือก ๒ พื้นที่ คือ ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง และโบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง **เหตุผลของการเลือกทำการวิจัย ๒ พื้นที่ดังกล่าว** เนื่องจากทั้ง ๒ พื้นที่ การดูแลโบราณสถานยังเป็นการดูแลของคนภายในชุมชน เป็นแหล่งโบราณสถานชุมชนที่น่าสนใจและสมควรที่จะทำการอนุรักษ์ ผู้วิจัย**พบว่า** เสมาของชุมชนโบราณบ้านปะเคียบยังมีมาตรการการอนุรักษ์การปกป้องเฝ้าระวังรักษาเพื่อไม่ให้ถูกทำลายยังมีน้อย ยังไม่มีการขึ้นทะเบียน ยังไม่มีการสงวนรักษาบูรณะและยังไม่มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ เสมาบางชิ้นถูกทำลายด้วยน้ำมือของมนุษย์ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ส่วนโบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมืองนั้น ผู้วิจัย**พบว่า**มีการอนุรักษ์เฝ้าระวังสงวนรักษา โดยมีเจ้าหน้าที่ของวนอุทยานดูแล แต่การบริหารการจัดการควรได้รับการปรับปรุง เพื่อให้การอนุรักษ์โบราณสถานคงอยู่สมบูรณ์ต่อไป ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผนวกการแจกแบบสอบถามบางส่วน และการทำกิจกรรมร่วมกับบุคคลต่างๆ ในพื้นที่ อาทิ การให้ความรู้ การอบรม ตลอดจนการพาไปดูศึกษางานการอนุรักษ์โบราณสถานนอกสถานที่ ประวัติความเป็นมา **ผลจากการดำเนินการวิจัยสรุปได้**ดังนี้

๔.๑.๑ ประวัติ ความเป็นมา ของอำเภอคูเมืองและอำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์

๔.๑.๑.๑.อำเภอคูเมือง เป็นชุมชนโบราณในอดีตที่เจริญรุ่งเรืองมาก เป็นชุมชนโบราณ อำเภอคูเมืองตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมืองยาง (จังหวัดนครราชสีมา) อำเภอพุทไธสง และอำเภอชุมพลบุรี (จังหวัดสุรินทร์)

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอแคนดงและอำเภอบ้านด่าน

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอลำปลายมาศ และอำเภอลำทะเมนชัย (จังหวัดนครราชสีมา)

ก) **การปกครองส่วนภูมิภาค**

อำเภอคูเมืองแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น ๗ ตำบล ๑๐๖ หมู่บ้าน ได้แก่คูเมือง๑๒ หมู่บ้าน ปะเคียบ๑๘ หมู่บ้าน,บ้านแพ๑๑ หมู่บ้าน, พรสำราญ๑๙ หมู่บ้าน, หินเหล็กไฟ๑๗ หมู่บ้านตูมใหญ่๑๙ หมู่บ้านและหนองขมาร๑๐ หมู่บ้าน

ข) การปกครองส่วนท้องถิ่นท้องที่อำเภอคูเมืองประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๙แห่ง ได้แก่เทศบาลตำบลคูเมือง เทศบาลตำบลหินเหล็กไฟ องค์การบริหารส่วนตำบลคูเมือง องค์การบริหารส่วนตำบลปะเคียบ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแพ องค์การบริหารส่วนตำบลพรสำราญ องค์การบริหารส่วนตำบลหินเหล็กไฟ องค์การบริหารส่วนตำบลตูมใหญ่ และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขมาร

ภาพประกอบที่ ๔.๑ แผนที่แสดงพื้นที่เขต อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ในพื้นที่เขตอำเภอคูเมือง ผู้วิจัยและคณะได้ค้นพบว่ามีโบราณสถานชุมชนที่เก่าแก่นับอายุไปได้ถึงสมัยทวารวดี เป็นโบราณสถานวัตถุที่ควรแก่การอนุรักษ์ต่อไป นั้นคือ ใบเสมาโบราณ ณ ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ

วัดทรงศิรินาวาสชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ

(๑) วัด สถานที่ตั้ง ประวัติ และความเป็นมา

วัดทรงสิรินาวาส ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบอำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ตำบลปะเคียบแยกจากตำบลดงพลอง เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๑ ขึ้นกับอำเภอสตึก และปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ตำบลสตึกแยกกิ่งอำเภอคูเมือง ตำบลปะเคียบจึงขึ้นกับอำเภอคูเมืองปัจจุบัน บ้านปะเคียบมีเขตติดกับอำเภอแคนดงทางทิศตะวันออก และทางทิศเหนือมีเขตติดกับอำเภอพุทไธสง ภาษาท้องถิ่นคือภาษาลาว และเขมร โดยอาชีพหลัก ทำนา และอาชีพเสริม ทำไร่ รับจ้าง เลี้ยงสัตว์ ทำประมง

และจากการสำรวจพื้นที่ได้รับทราบข้อมูลในด้านประวัติความเป็นมาของบ้านปะเคียบ จากคุณน้าแก้ว โคตรจันทึก[๑๓] ทราบว่าในอดีตบริเวณพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งหมู่บ้านปะเคียบปัจจุบันนี้ มีสภาพเป็นป่าดงทึบ เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่า เช่น ช้าง เสือ หมูป่า เป็นต้น ต่อมามีพระภิกษุนามว่าหลวงพ่อสุขจากท่าตูม มาอยู่ จากสภาพที่เป็นเมืองร้างจึงเริ่มที่มีผู้คนย้ายมาจากท่าตูม บ่อพรหม ตุมเตียบ และกระสังมาอยู่ที่ปะเคียบ และในอดีตนั้นน่าจะเคยมีลาวญ้ออาศัยอยู่ก่อน ต่อมาจึงมีการอพยพตามกันมาอยู่เรื่อยๆ สิ่งที่ผู้คนเคารพนับถือคือ สะดือบ้าน ซึ่งมีไม้มะขามเป็นหลักกลางหมู่บ้าน ในแต่ละปีก็จะมีการทำบุญสะดือบ้านและถือได้ว่าเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาเพื่อเป็นสิริมงคลชาวบ้าน

(๒) ลักษณะรูปแบบทางศิลปกรรมของใบเสมา

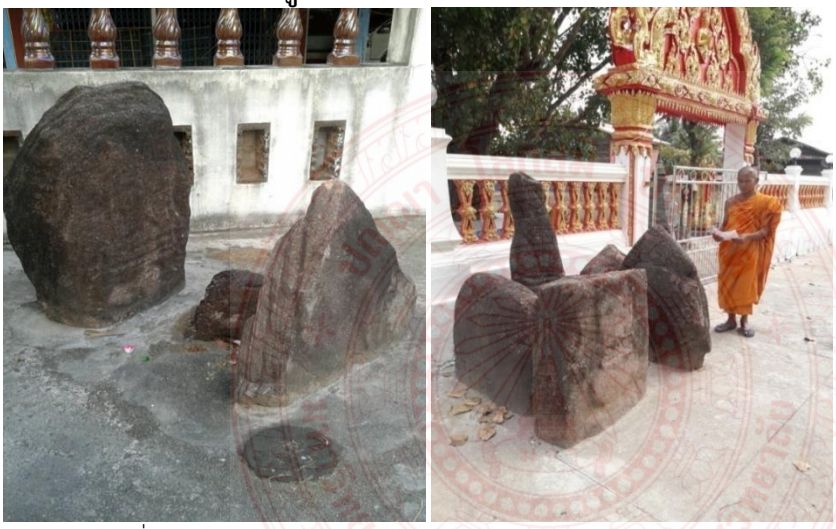

ภาพประกอบที่ ๔.๒ เสมาโบราณ ณ วัดทรงศิรินาวาส อำเภอคูเมือ

ชุมชนโบราณหรือแหล่งโบราณคดีบ้านปะเคียบ ตั้งอยู่ในเขตตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์พบโบราณวัตถุคือเสมาโบราณ ที่ยังมีสภาพเดิม มีลักษณะที่สวยงามลวดลายโบราณชัดเจน เป็นโบราณวัตถุสมัยทวารวดีกำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖ และยังไม่มีการตกแต่งคงไว้ให้มีลวดลายเป็นอยู่อย่างธรรมชาติ[๑๔] มีทั้งทำจากศิลาทรายและศิลาแลงจำนวนมากกว่า ๕๐ ชิ้น มีลักษณะเป็นศิลาขนาดใหญ่และเล็กปนกัน บางชิ้นแกะสลักเป็นสถูปแบบหยาบๆ และเพราะมีอายุมายาวนานลวดลายโบราณนั้นเริ่มที่จะเลื่อนหายไป การอนุรักษ์ขององค์กรพระพุทธศาสนายังไม่การขับเคลื่อนเท่าที่ควร ผู้วิจัยและชุมชนได้ร่วมกันดำเนินการ จัดทำซุ้ม ณ วัดทรงสิรินาวาสแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับใบเสมาเหล่านั้นมีประวัติและความเป็นมา แผนผังที่ตั้งของเสมาไว้แล้วด้วย

---

[๑๓] สัมภาษณ์,คุณน้าแก้ว โคตรจันทึก ชาวบ้านปะเคียบ,วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๐.

[๑๔] ศรีศักร วัลลิโภดม,**ชุมชนโบราณในเขตทุ่งกลางร้องไห้และบุรีรัมย์**,เอกสารหมายเลข ๖ หน้า ๕-๘ จากเอกสารประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสานใต้.

ลักษณะใบเสมาที่บ้านปะเคียบ เป็นโบราณวัตถุสมัยทวารวดี[๑๕] มีทั้งทำจากศิลาทรายและศิลาแลงรูปหม้อน้ำศักดิ์สิทธิ์ (หม้อปูรณฆฏะ)มีจำนวนมากกว่า ๕๐ ชิ้น มีลักษณะเป็นศิลาขนาดใหญ่และเล็กปนกัน บางชิ้นแกะสลักเป็นสถูปแบบหยาบๆ มี ๓ กลุ่ม

กลุ่มแรกอยู่ในบริเวณวัดทรงศิรินาวาส ปัจจุบันได้นำไปใช้เป็นใบเสมาของอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่

กลุ่มที่ ๒ ขนย้ายมาจากที่ต่างๆ รวมกับที่มีอยู่เดิมในบริเวณสวนศิลากลางหมู่บ้าน ปัจจุบันได้สร้างศาลาประชาคมเอนกประสงค์ และได้ขนย้ายใบเสมามาเรียงรอบๆ ศาลาประชาคมแทน

กลุ่มที่ ๓ เป็นศิลาแลง อยู่ใต้ต้นไม้ในทุ่งนาไผ่ของชาวบ้าน ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านใกล้กับศาลาประชาคม[๑๖]

นอกจากนี้ยังมีการนำใบเสมาบางส่วนไปทำใบเสมาอุโบสถที่สร้างใหม่ของวัดสุพลศรัทธาราม อำเภอคูเมือง ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงกัน

จากการลงสำรวจพื้นที่ที่วัดทรงศิรินาวาส ได้รับคำบอกเล่าในเรื่องใบเสมาจากหลวงพ่อสมบูรณ์ สิริวิชโย เจ้าอาวาสวัด วัดทรงศิรินาวาสและหลวงตาจันทร์ จันทสาโรและผู้ใหญ่อำนาจ ควินรัมย์ (ผู้ใหญ่บ้าน)

(๓) โบราณสถานโนนสำโรงชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ

โบราณสถานโนนสำโรง เป็นหินศิลาแลง โบราณสถานหลังนี้ตั้งอยู่ใกล้กับคูเมืองด้านทิศเหนือสภาพปัจจุบันมีลักษณะเป็นเนินโบราณสถานรูปสี่เหลี่ยนผืนผ้าขนาดเล็ก สูงจากพื้นที่โดยรอบเล็กน้อย บนเนินปรากฏแท่งศิลาแลงเรียงตัวเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาด ๔X๕ เมตร และมีหินศิลาแลงปักอยู่โดยรอบ หินศิลาแลงดังกล่าวนี้อยู่ใต้ต้นไม้ในทุ่งนาไผ่ของชาวบ้าน ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านใกล้กับศาลาประชาคม ห่างออกจากวัดได้ประมาณเกือบ ๒ กิโลเมตร

ภาพประกอบที่ ๔.๓ เสมาโบราณ ณ โนนสำโรง ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ

---

[๑๕]เรื่องเดียวกัน,หน้า ๕.

[๑๖]ข้อมูลจากการสำรวจ

หมายเหตุ โบราณสถานโนนสำโรง เป็นที่ดินในความครอบครองของคุณยายสอน พอกแก้ว ที่ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ

[๑๗]

ชุมชนบ้านปะเคียบมีระบบการบริหารงานภายในชุมชนอย่างมีระบบ โดยมีผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการผู้บ้าน ทำงานดูแลชุมชนอย่างเข็มแข็ง การบริหารของชุมชนจะมีการประชุมกันระหว่างผู้ใหญ่บ้าน กรรมการและสมาชิกในชุมชน หารือปรึกษาและตรวจตาความเป็นไปภายในชุมชน มีศาลาเอนกประสงค์เป็นที่ทำงาน มีป้ายบอกเล่าประวัติของหมู่บ้าน ป้ายรายชื่อผู้รับผิดชอบต่างๆ ป้ายแสดงประวัติของหมู่บ้าน และป้ายแผนที่และสถานที่ต่างๆ

วันที่ ๒ พค.๒๕๖๐ ปรึกษาหารือกับเจ้าอาวาสวัดทรงศิรินาวาส เพื่อจัดทำป้ายไวบอร์ดแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับเสมาบ้านปะเคียบ ณ วัดทรงศิรินาวาส

(๔) การดำเนินการจัดการและอนุรักษ์ใบเสมาบ้านปะเคียบ

สิ่งที่ผู้วิจัยและคณะได้ดำเนินการจัดการและอนุรักษ์ใบเสมาบ้านปะเคียบให้กับชุมชน สรุปได้ดังนี้ คือ โดยเริ่มดำเนินการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐ จนกระทั่งปัจจุบัน ผู้วิจัยและคณะได้สร้างขั้นตอนและรูปแบบการจัดการแล้วอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ ๑) ทำซุ้มแสดงประวัติความเป็นมาของใบเสมา๒) จัดทำป้ายขนาดใหญ่ประชาสัมพันธ์เรื่องราว

---

[๑๗] ภาพที่ได้ถ่ายครั้งสำรวจครั้งแรก ในวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๐.วัดทรงศิรินาวาส

เกี่ยวกับเสมาเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวสังเกตเห็นง่ายขึ้น และเป็นที่รู้จักให้มากขึ้น ๓) จัดทำเอกสาร แผ่นพับประชาสัมพันธ์ แจก สำหรับผู้ที่สนใจ ๔) จัดทำทะเบียนจัดเก็บใบเสมาโบราณจำนวน ๕๕ แผ่น (ตามผัง) ๕) จัดทำป้ายคำอธิบายใบเสมาโบราณ ๖) การจัดให้ความรู้ในเรื่องใบเสมาโบราณ ควบคู่กับการทำความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์ใบเสมา ด้วยและได้มอบเงินจำนวน ๑๐,๐๐๐.๐๐ บาท ให้หัวหน้าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และทำกิจกรรมส่งเสริมความรู้ใบเสมาบ้านปะเคียบ

๔.๑.๑.๒. อำเภอเมืองโบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

จากการที่ผู้วิจัยและคณะได้สำรวจและสร้างผลงานการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนที่เก่าแก่เสมาโบราณ ณ วัดทรงศิรินาวาส และเนินสำโรง ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมืองแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาจิตสำนึกโบราณสถานชุมชนในเขตอำเภอเมือง ต่อ คือ โบราณสถานที่ ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดงและสิ่งที่ค้นพบ สรุปได้ดังนี้

(๑) วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

(๒)พระพุทธบาท

(๓) พระสุภัทรบพิตร

ภาพประกอบที่ ๔.๔ โบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง

ประวัติความเป็นมาของวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง[๑๘]

สถานที่ตั้ง ประวัติ และแผนที่

วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง เดิมชื่อวนอุทยานเขากระโดง ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลเสม็ด ตำบลอิสานและตำบลสวายจีก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์มีเนื้อที่ประมาณ ๑,๔๕๐ไร่ เนื้อที่ส่วนใหญ่ของป่าเป็นที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดิน กรมป่าไม้ได้ประกาศจัดตั้งเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๒๖ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดสุรินทร์

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดสระแก้ว และประเทศกัมพูชา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา

วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง มีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง และเป็นเนินเขา สภาพป่าเป็นป่าแดง หรือป่าเต็งรัง มีเนินเขาขนาดเล็ก ๒ลูกติดกัน สูงจากพื้นที่โดยรอบประมาณ ๖๐เมตรเนินทางทิศใต้เรียกว่าเขาใหญ่ส่วนเนินทางทิศเหนือเรียกว่าเขากระโดง

โดยเนินเขาทั้งสองนี้เกิดจากการทับถมของเศษหินภูเขาไฟที่พ่นปะทุออกมาทางทิศตะวันออก และตะวันตก มีลักษณะเกือบเป็นที่ราบไม่เห็นร่องรอยชัดเจน รอบ ๆ เนินเขาเป็นเนินธารลาวา ซึ่งเป็นพืดหิน จากการสำรวจความหนาของชั้นลาวาจากการระเบิดของเหมืองหิน พบว่า มีความหนามากกว่า ๒๐เมตร และแผ่กระจายไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของยอดเขามากกว่าทิศทางอื่น

ภายในวนอุทยานยังมี ปากปล่องภูเขาไฟเขากระโดง อยู่ในเขตบ้านเขากระโดง (คุ้มบ้านน้ำซับ) ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ มีอายุประมาณ ๓แสนถึง ๙ แสนปี สูงจากระดับน้ำทะเล ๒๖๕เมตร ซากปากปล่องเป็นรูปพระจันทร์ครึ่งซีก ยอดเนินเขาเป็นขอบปล่องด้านทิศใต้เรียกว่าเขาใหญ่

ส่วนยอดเนินเป็นขอบปล่องด้านทิศเหนือเรียกว่า เขาน้อย หรือเขากระโดง ส่วนบริเวณที่เป็นขอบปล่องปะทุคือ บริเวณที่เป็นหุบเขา ปัจจุบันมีสภาพเป็นสระน้ำ เป็นซากภูเขาไฟที่ยังคงสภาพดีและมีอายุน้อยที่สุดในประเทศไทย

ถัดมาก็เป็นอ่างเก็บน้ำเขากระโดง หรืออ่างเก็บน้ำวุฒิสวัสดิ์ อยู่ด้านเหนือของภูเขาไฟกระโดง บริเวณหน้าที่ทำการวนอุทยานเขากระโดง เนื้อที่ประมาณ ๔๐ไร่ เป็นแหล่งอาศัยของเหล่านกน้ำประจำถิ่นและอพยพหนีหนาว รอบอ่างจะอุดมไปด้วยพันธุ์ไม้เต็ง-รัง นานาชนิด จุดนั่งชมวิวเหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ กางเต็นท์พักแรมศึกษาธรรมชาติ จากจุดนี้หากมองขึ้นไปบนยอดเขากระโดงจะมองเห็นองค์พระสุภัทรบพิตร

ปราสาทเขากระโดงตั้งอยู่บนปากปล่องภูเขาไฟกระโดง อยู่ในเขตบ้านเขากระโดง (คุ้มบ้านน้ำซับ) ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ปราสาทเขากระโดงเป็นศาสนสถานสร้างขึ้น

---

[๑๘] http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=4014

ก่อนสมัยสุโขทัย เดิมเป็นปรางค์หินทราย ก่อบนฐานศิลาแลงองค์เดียวโดดๆ ฐานสี่เหลี่ยม ขนาด ๔x๔ เมตร มีช่องทางเข้า ๔ ด้าน ต่อมาหินพังหรือถูกรื้อลงมามีผู้นำหินมาเรียงขึ้นมาใหม่ แต่ไม่ตรงตามรูปแบบเดิม

จากการศึกษาเอกสาร หนังสือต่างๆ เกี่ยวกับโบราณสถานในพื้นที่อำเภอเมือง พบว่า โบราณสถานส่วนมากได้แปรเปลี่ยนสภาพไปเป็นส่วนใหญ่แล้ว อาทิ เช่น คั่นดิน คูน้ำ คูเมือง โบราณสถานที่คงหลงเหลืออยู่แม้อายุจะอยู่ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนกลางก็ตาม แต่ก็ควรที่จะดำเนินการอนุรักษ์พัฒนาจิตสำนึกการอนุรักษ์โบราณสถานแห่งนี้ให้สืบต่อไป คือ โบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง ได้แก่

(๑) พระพุทธบาท

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตระกูลสิงห์เสนีย์ได้ประดิษฐานพระพุทธบาทจำลองไว้ในองค์ปรางค์ แล้วสร้างมณฑปครอบทับปราสาทเขากระโดงถูกประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๑๘ ขอบเขตโบราณสถาน ๑ งาน ๖๐ ตารางวา

พระพุทธบาทจำลองประดิษฐานในปราสาทหินศิลาแลงโบราณเขากระโดง บนปากปล่องภูเขาไฟกระโดง สร้างขึ้นโดยพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงห์เสนีย์) เจ้าเมืองบุรีรัมย์ กับคุณหญิงประเสริฐ สุนทราศรัย(ตุ่ม สิงห์เสนีย์) เพื่อเป็นพุทธบูชา และเป็นปูชนียสถานสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ได้ประดิษฐานไว้ในองค์ปรางค์ แล้วสร้างมณฑปครอบทับปราสาทเขากระโดงถูกประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๑๘ ขอบเขตโบราณ สถาน ๑ งาน ๖๐ ตารางวา

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๘ ต่อมาพระพุทธบาทจำลองของเดิมได้หายไป และปราสาทหินศิลาแลงได้ปรักหักพัง พ.ศ. ๒๕๐๕ คุณหญิงนครราชสีมา (เจือ สิงห์เสนีย์) พร้อมด้วยน้องๆ ซึ่งเป็นบุตรธิดาของพระยาประเสริฐ สุนทราศรัย และคุณหญิงประเสริฐ สุนทราศรัย ได้สร้างมณฑปกับพระพุทธบาทจำลองขึ้นใหม่ และได้นำมาประดิษฐานไว้ในมณฑปนี้ พระพุทธบาทจำลองมีขนาดยาว ๒ ศอก ๑ คืบ (๖๐นิ้ว) กว้าง ๑ ศอก (๒๔นิ้ว)

(๒) พระสุภัทรบพิตร

พระสุภัทรบพิตร เป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ประดิษฐานอยู่บนเขากระโดง เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐฉาบปูนขนาดใหญ่ หน้าตักกว้าง ๑๒ เมตร ฐานยาว ๑๔ เมตร ปาง หันหน้าไปทางทิศเหนือ ภายในพระเศียรขององค์พระมี “พระบรมสารีริกธาตุ” บรรจุอยู่ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยผู้มีจิตศรัทธาและเลื่อมใสในความคิดและโครงการต่างๆ ของหลวงพ่อบุญมา ปัญญาปโชโต อดีตเจ้าอาวาสวัดเขากระโดง พร้อมทั้งได้จัดสร้างบันไดพญานาคขึ้นลงเขากระโดง ซึ่งมีทั้งหมด ๒๙๗ ขั้นจังหวัดมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลสงกรานต์ มีบรรดาข้าราชการแต่งกายเป็นเทวดา นางฟ้า และประชาชนจำนวนมาก ได้ร่วมขบวนพิธีแห่อัญเชิญผ้าอังสะความยาว ๓๙ เมตร เดินขึ้นบันไดนาคราชเพื่อประกอบพิธีเปลี่ยนผ้าอังสะผืนใหม่ให้แก่

องค์พระสุภัทรบพิตร บนยอดภูเขาไฟกระโดง พร้อมกันนี้พระภิกษุสงฆ์ ๙๙รูปได้สวดเจริญพระพุทธมนต์เพื่อเป็นการเสริมสิริมงคลให้บ้านเมืองสงบสุข

นอกจากโบราณสถานดังกล่าวแล้ววนอุทยานภูเขาไฟกระโดง ยังอุดมไปด้วยพืชพันธุ์ธรรมชาติและสัตว์ป่าและทรัพยากรสัตว์ป่าด้วย กล่าวคือ

ลักษณะพืชพันธุ์ธรรมชาติจะเป็นพืชพันธุ์สวันนา (Savanna Biochote) เป็นหญ้าสูงและต้นไม้ขึ้นกระจัดกระจาย พืชพันธุ์ที่เกิดในเขตนี้จะเจริญเติบโตรวดเร็ว **สภาพป่าเป็นป่าเต็งรัง** ซึ่งป่าชนิดนี้เป็นสังคมพืชเด่นในทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป ป่าเต็งรังมีลักษณะเป็นป่าโปร่ง มีต้นไม้ขนาดเล็ก และขนาดกลาง ไม้เด่นอันเป็นไม้ดัชนีประกอบด้วยไม้ในวงศ์ยาง ฤดูแล้งจะผลัดใบ ส่วนใหญ่ปรากฏสลับกันไปกับป่าเบญจพรรณ มักกระจายอยู่ตามสันเนินพื้นที่ราบที่เป็นทรายจัด หรือบนดินลูกรังที่มีชั้นของลูกรังตื้น ตั้งแต่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล ๕๐-๑,๐๐๐เมตร

ป่าเต็งรังในวนอุทยานเขากระโดง ต้นไม้มีขนาดเล็กถึงขนาดกลางเนื่องจากลักษณะดินตื้น และมีหินผสมอยู่มาก ดินขาดความสมบูรณ์ เรือนยอดห่างกันทำให้แดดส่องลงมาถึงพื้นได้มาก

พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ เต็งรัง มะกอกเลื่อม ตะคร้อ ขี้เหล็กป่า สมอพิเภก งิ้วป่า ปอยาบ เป็นต้น สำหรับไม้พื้นล่างเป็นพันธุ์พืชที่ชอบแสง จำพวกหญ้าชนิดต่างๆ เช่น หญ้าเพ็ก หญ้าคมบาง ในระดับไม้ชั้นรองจะพบไม้พุ่มเบิกนำหลายชนิด เช่น มะขามป้อม ติ้วขาว ติ้วแดง

นอกจากนี้ยังมีพันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกได้แก่ จามจุรี ลั่นทม สนประดิพัทธ์ โพธิ์ มะม่วง มะขาม ยูคาลิปตัส ในฤดูฝน จะพบดอกกระเจียวขิง ข่า ออกดอกในช่วงฤดูฝน และมีผักต่างๆ เช่น ผักหวาน ผักอีนูน ผักเม็ก ดอกดิน กระถกรก กระทงลาย สลิด ผักเปราะ กระโดน ผักแว่น มีเห็ดจำพวกที่สามารถนำไปปรุงอาหารได้ เช่น เห็ดโคน เห็ดระโงก เห็ดมันปู เห็ดน้ำหมาก เห็ดหูหนู เห็ดครก เห็ดเผาะ ซึ่งในช่วงฤดูฝน และมีพันธุ์ไม้ที่มีลักษณะพิเศษ ชื่อ ต้นมะกอกโคก หรือเขมรเรียกว่า กระนุยขมอจ และชาวบ้านเรียกว่า ต้นหีผี และมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า Schreberas-wietenioidesRoxb. เป็นพืชไม้ประเภทยืนต้น ลักษณะไม้เปลือกแข็ง ลำต้นสูงใหญ่ ประเภทใบเลี้ยงคู่ออกดอกเป็นช่อๆ สีขาวแกมเหลืองเล็กน้อยคล้ายๆ ดอกพวงพยอม แต่ไม่มีกลิ่นหอม จะเริ่มออกดอกในระยะต้นของเดือนพฤษภาคม ลักษณะของผลคล้ายๆ ลูกมะกอก ขนาดประมาณ ๓-๕เซนติเมตร เมื่อลูกสุกประมาณเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม จะหล่นลงมาและแตกออกเป็นสองซีก จะพบตามซากภูเขาไฟเก่า ขยายพันธุ์ด้วยวิธีเพาะเมล็ดและปักชำทำได้ยาก ลักษณะไม้ต้นผลัดใบ สูง ๗-๑๕ม. ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก มีใบย่อย ๗-๙ ใบ รูปไข่ กว้าง ๒-๔ ซม. ยาว ๔-๗ซม. โคนใบมนหรือสอบเรียว ปลาบใบแหลม แผ่นใบค่อนข้างหนา ดอกสีเหลืองอมน้ำตาล กลิ่นหอมอ่อนๆ ออกเป็นช่อตามซอกใบใกล้ยอด กลีบรองดอก ๕ กลีบ กลีบดอกเป็นหลอด

ปลายแยกเป็น ๕-๗ แฉก ผลเป็นผลแห้ง ทรงกลม เปลือกแข็ง สีน้ำตาลอ่อนก้นป่องเล็กน้อย เมื่อแก่จะแตกจากด้านล่างเป็น ๒ ซีก[๑๙]

ทรัพยากรสัตว์ป่าสัตว์ป่า จากการสำรวจสัตว์ป่าในวนอุทยานภูเขาไฟกระโดงพบว่า สัตว์ที่พบมากจะเป็นประเภทสัตว์ปีก คือ พวกนกต่างๆ นกแอ่นบ้าน นกกินปลีอกเหลือง นกเอี้ยงสาลิกา เป็นต้น นอกจากนกแล้วสัตว์ที่สามารถพบได้ในพื้นที่ก็จะเป็นพวกสัตว์ขนาดเล็ก พวกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์เลื้อยคลานสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และมีเหยี่ยวแดง จำนวน ๑ คู่ บริเวณยอดเขากระโดงด้วย

สรุปผลที่ได้จากการที่ผู้วิจัยได้สืบค้นจากเอกสารตามวัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อให้ทราบว่าแหล่งชุมชนโบราณอยู่ที่ไหนบ้าง สำรวจโบราณสถานชุมชน ๗ พื้นที่ กล่าวคืออำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอปะโคนชัย อำเภอปะคำ อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง **แต่ได้เลือก ๒ พื้นที่**คือ **อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง** เพราะเนื่องจากในแหล่งโบราณสถานชุมชน ๕ พื้นที่นั้น อาทิ เสมาวัดขุนก้อง อำเภอนางรอง เสมาโบราณวัดภูเขาอังคาร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นต้นอยู่ภายใต้การดูแลอนุรักษ์ของกรมศิลปากรแล้ว

สำหรับพื้นที่อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง ผู้วิจัยพบว่า **มีแหล่งโบราณสถานชุมชนที่น่าสนใจและสมควรที่จะทำการอนุรักษ์ คือ ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง** พบเสมาโบราณสมัยทวารวดี ของชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ เป็นจำนวนมากกว่า ๕๐ ชิ้น ลวดลายบางชิ้นสมบูรณ์ แต่เนื่องจากผ่านกาลเวลามายาวนานดังนั้นจึงเริ่มจะชำรุดแล้ว พบว่ายังไม่มีระบบการอนุรักษ์การปกป้องเฝ้าระวังรักษา ยังไม่มีการขึ้นทะเบียน ยังไม่มีการสงวนรักษาบูรณะ และยังไม่มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ เสมาบางชิ้นถูกทำลายด้วยน้ำมือของมนุษย์ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่รู้คุณค่าของโบราณวัตถุ สมควรจะต้องช่วยกันดูแลและช่วยบริหารจัดการให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น เป็นการแบ่งเบาภาระของหน่วยงานภาครัฐที่ยังไม่ได้เข้าไปจัดการเท่าที่ควร มีเพียงชุมชน วัด และชาวบ้านช่วยกันดูแล และ **ส่วนอำเภอเมืองนั้น พบโบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง** ได้แก่ พระพุทธบาท และพระสุภัทรบพิตร เป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่บนเขากระโดง เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐฉาบปูนขนาดใหญ่ หน้าตักกว้าง ๑๒ เมตร ฐานยาว ๑๔ เมตร นอกจากนี้ยังมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์อยู่บนวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง ผู้วิจัยพบว่ามีการอนุรักษ์เฝ้าระวังสงวนรักษา โดยมีเจ้าหน้าที่ของวนอุทยานดูแล แต่การบริหารการจัดการควรได้รับการปรับปรุง เพื่อให้การอนุรักษ์โบราณสถานคงอยู่สมบูรณ์ต่อไป

---

[๑๙] http://www.qsbg.org/database/botanic_book%20full%20option/search_detail.asp?botanic_id=1127

๔.๒ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

การศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ นั้น จากการสอบถามกลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล และจากการลงพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนด้วย โดยกลุ่มดังกล่าว ได้แก่ประชาชนในชุมชน เยาวชน ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านศิลปกรรม พระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๔๙ รูป/คน โดยในจำนวนนี้มี ๑๙ คนเป็นเด็กนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ ซึ่งผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมอบรมชุดพัฒนาจิตอาสาเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนให้ ซึ่งถือว่าเป็นการได้สร้างทีมจิตอาสาเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนให้กับพื้นที่ โดยมีรูปแบบการดำเนินงาน สรุปดังนี้

สรุปเป็น รูปแบบของงานและชุดอบรมการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ด้านโบราณสถาน แบ่งออกเป็น ๒ ระยะดังนี้

ระยะที่ ๑ ดำเนินงาน**เพื่อวัดจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณ สถานชุมชน** โดยใช้สัมภาษณ์ สอบถาม และการทำกิจกรรม ๒ กิจกรรมร่วมด้วย

จัดกิจกรรมประกอบการประเมินตามสภาพจริงที่เน้นกลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง จำนวน ๒ แผนการจัดกิจกรรม ได้แก่

กิจกรรมที่ ๑จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณสถานชุมชน

กิจกรรมที่ ๑ จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

กิจกรรมที่ ๑ จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณสถานชุมชน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีจิตสาธารณะ จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและการมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์ ๑. ศึกษากลุ่มเป้าหมายว่ามีจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน หรือไม่ ๒. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการดูแลอนุรักษ์รักษาโบราณสถานชุมชน

ลักษณะของกิจกรรมที่ ๑ โดย ๑. อภิปรายถึงเรื่องจิตสำนึกสาธารณะโบราณ สถานชมชน ในพื้นที่ เพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน ๒. ให้กลุ่มเป้าหมายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาข้อสรุป หาแนวทางและวิธีการร่วมกันเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน และ ๓.ปฏิบัติการ อีกทั้งเขียนสิ่งที่เรียนรู้ สิ่งที่เขาจะช่วยดูแลรักษาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

ผลการดำเนินงานตามกิจกรรมที่ ๑โดยกลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ในพื้นที่อำเภอคู่เมือง มีความเห็นว่า มนุษย์เป็นตัวการสำคัญมากที่สุดในการทำลายโบราณสถาน ๗๘ % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าแมลง ภัยธรรมชาติมีส่วนในการทำลายโบราณสถานด้วย ๑๑ % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าโบราณสถานไม่ใช่เป็นเพียงอิฐเก่าๆ ไม้ผุๆ ๔๔ % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าโบราณสถานบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชน ๕๖ % และ เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าควรช่วยกันปลูกต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น และควรทิ้งขยะในถังขยะ ๔๔ % ในขณะที่กลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ในพื้นที่อำเภอเมือง มีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า มนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลาย

โบราณสถาน ๒๒ % เห็นด้วยว่ามนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลายโบราณสถาน ๔๔ % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าแมลง ภัยธรรมชาติมีส่วนในการทำลายโบราณสถานด้วย ๑๒ % เห็นด้วยว่าโบราณสถานไม่ใช่เป็นเพียงอิฐเก่าๆ ไม้ผุๆ ๕๖ % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าโบราณสถานบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชน ๖๗ % และ เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าควรช่วยกันปลูกต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น และควรทิ้งขยะในถังขยะ ๖๗ %

(เอกสารภาคผนวกแนบหน้า ๑๔๒)

วิเคราะห์ผลจากการทำกิจกรรม พบว่ากลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจและเห็นด้วยว่ามนุษย์เป็นตัวการสำคัญมากที่สุดในการทำลายโบราณสถานและมีเข้าใจในเรื่องราวของโบราณสถานอันเป็นแหล่งที่สามารถบอกถึงประวัติศาสตร์ความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชนตัวเอง

กิจกรรมที่ ๒ บอกมาหกอย่างเป็นการสำรวจโบราณสถานงานของชุมชนตัวเองทราบพื้นความรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อโบราณสถานชุมชนของตน อันจะเชื่อมโยงไปสู่การอนุรักษ์ต่อไป

กิจกรรมที่ ๒ บอกมาหกอย่าง

กิจกรรมที่ ๒บอกมาหกอย่าง เป็นการสำรวจโบราณสถานงานของชุมชนตัวเองเพื่อทราบพื้นความรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อโบราณสถานชุมชนของตน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีจิตสาธารณะจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและการมีส่วนร่วมโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑. ศึกษาพื้นฐานความรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อโบราณสถานชุมชน เพื่อหาข้อมูลว่ากลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจในโบราณสถานชุมชนของตนเองว่าอยู่ในสภาพอย่างไร หรือไม่ ๒. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการดูแลอนุรักษ์รักษาโบราณสถานชุมชน

ลักษณะของกิจกรรมที่ ๒

๑. อภิปรายถึงโบราณสถานชมชน ในพื้นที่ โดยทั่วไปให้กลุ่มเป้าหมายฟัง ๒. ให้กลุ่มเป้าหมายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาข้อสรุป หาแนวทางและวิธีการร่วมกันเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ๓. ปฏิบัติการดูแลรักษาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

ผลการดำเนินงานตามกิจกรรมที่ ๒พบว่า ในพื้นที่อำเภอคูเมือง โบราณสถานชุมชน มีสภาพสะอาด สภาพโบราณสถานชุมชนเย็นสบาย สถานที่อื่นๆ โดยรอบสะอาด มีความร่มรื่นดี.และห้องน้ำภายในบริเวณโบราณสถานชุมชนค่อนข้างสะอาด

ส่วนพื้นที่อำเภอเมือง วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง มีสภาพค่อนข้างสะอาด สภาพโบราณสถานชุมชนเย็นสบาย มีต้นไม้ให้ร่มเงา สถานที่อื่นๆ โดยรอบค่อนข้างสะอาด มีความร่มรื่นดี และห้องน้ำภายในบริเวณโบราณสถานชุมชนค่อนสะอาด แต่บางครั้งจะมีกลิ่นบ้าง

(เอกสารภาคผนวกแนบหน้า ๑๔๓)

วิเคราะห์ผลจากการทำกิจกรรม พบว่า ส่วนมากจะไม่เคยช่วยในการทำความสะอาดโบราณสถาน และจะช่วยในบางครั้งเมื่อมีการระดมของชุมชน และส่วนมากไม่เคยช่วยเฝ้าระวังโบราณสถานชุมชนเลย นอกจากบางครั้งที่พบเห็นการลูบการเคาะชิ้นส่วนสำคัญ จะเดินเข้าไปเตือนไม่ให้ทำกิจกรรมนี้แสดงว่าชาวชุมชนขาดการช่วยดูแลโบราณสถานชุมชนของตนเอง

เมื่อได้ดำเนินการสัมภาษณ์สอบถามและจัดทำกิจกรรมทั้ง ๒ กิจกรรมเรียบร้อย จากนั้นจะดำเนินการรวบรวม ทั้งข้อมูลจากเอกสารและการลงภาคสนามทั้งหมดเพื่อดำเนินการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะต่อไป

สรุปผลที่ได้จากการที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ ๒คือจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน นั้น พบว่า คนในชุมชนมีความตระหนักรู้รับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ซึ่งโบราณสถานยังบอกถึงความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชนโบราณสถานชุมชน มีสภาพสะอาด สภาพโบราณสถานชุมชนเย็นสบาย แต่สถานที่อื่นๆ โดยรอบยังต้องการดูแลความสะอาด แต่สภาพอื่นภาพรวมมีความร่มรื่นดี จากการทำกิจกรรมทุกคนมีความเข้าใจเป็นอย่างดีว่า พวกเขาควรช่วยกันดูแลโบราณสถานชุมชน และปลูกต้นไม้เพื่อให้สภาพอากาศดีขึ้น

๔.๓ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

จากนั้นได้ดำเนินงานเพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณ สถานชุมชนอำเภอคูเมืองและอำเภอเมืองโดยถือเป็นการดำเนินการในระยะที่ ๒ ต่อไป โดยมีรูปแบบการดำเนินงาน สรุปดังนี้

ระยะที่ ๒ ดำเนินงาน**เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ**ในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนอำเภอคูเมืองและอำเภอเมือง**โดยใช้ ๑.รูปแบบงานลงฝึกปฏิบัติงาน และ ๒.อบรมเกี่ยวกับด้านโบราณสถาน แนวทางการอนุรักษ์ จิตอาสา จิตสำนึกสาธารณะ การสร้างแรงจูงใจ จากวิทยากรผู้ชำนาญการเฉพาะด้าน**

การอบรมจะครอบคลุมเนื้อหาและให้ความรู้ โดยวิทยากรชำนาญการเฉพาะด้านโบราณคดี และวิทยากรจากวัฒนธรรมจังหวัดหรือเทียบเท่า โดย**เนื้อหาเป็นชุดอบรมพัฒนาจิตอาสา** ดังนี้

๑.ประเภทของโบราณสถานและโบราณวัตถุและคุณค่า

๒.แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

๓.ประวัติความเป็นมาของชุมชนทั้งชุมชนบ้านปะเคียบและชุมชนโดยรอบบริเวณวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

๔.แนวทางการอนุรักษ์เสมาบ้านปะเคียบและโบราณสถานบนวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

๕.การปลูกสร้างพลังชีวิตแรงจูงใจและการพัฒนาจิตสำนักสาธารณะ ทั้งนี้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

เอกสารชุดอบรมได้แก่ หนังสือ/ตำรา ของ ศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ เรื่องศิลปะทวารวดี : วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย,รศ.ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง เรื่องใบเสมาทวารวดีในอีสาน, ประวัติความเป็นมาของชุมชนทั้งชุมชนบ้านปะเคียบและแนวทางการอนุรักษ์เสมาบ้านปะเคียบ ของอาจารย์สมเดช ลีลามโนธรรม ผู้ชำนาญการด้านโบราณคดีสำนักศิลปากร

๑๐ พิมาย วิธีการปลูกสร้างพลังชีวิตแรงจูงใจ(มนุษย์มหัศจรรย์)โดยพระมหาพจน์สุวโจ ,ผศ.ดร. และเอกสารโครงการเสริมสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยว เจ้าบ้านที่ดี ผูกมิตรสานไมตรีเสริมวิถีท่องเที่ยวไทย ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การจัดกิจกรรมเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนด้วยจำนวน ๒ แผนการจัดกิจกรรม คือกิจกรรมที่ ๓ และ ๔

กิจกรรมที่ ๓ อาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน และพากลุ่มเป้าหมายไปดูโบราณสถานที่อื่นด้วย ดังนี้

กิจกรรมที่ ๓ อาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

กิจกรรมที่ ๓ อาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ โดยใช้แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ มาสร้างแบบสอบถาม โดยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อเสริมสร้างให้บุคคลในชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของตนเอง๒. เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของบุคคลในชุมชน

ลักษณะของกิจกรรมที่ ๓ คือ ๑. อบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่และโบราณสถานต่างๆ สร้างแรงจูงใจให้มีความรักหวงแหนสมบัติอันมีค่าในโบราณสถานของชุมชน๒. พาประชาชน เยาวชน พระภิกษุ ผู้นำชุมชนไปทัศนศึกษา ศึกษาแนวทางการจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนในที่อื่นๆ

ผลการดำเนินงานตามกิจกรรมที่ ๓

๑.จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน และการอนุรักษ์ โดยวิทยากรผู้มีความรู้ด้านพุทธศิลปะและโบราณสถาน และเจ้าหน้าที่จากศูนย์วัฒนาธรรมอำเภอคูเมือง เทคนิคการสร้างพลังแรงจูงใจให้ตัวเอง ผลที่ได้รับจากการอบรมทำให้กลุ่มเป้าหมายชุมชน เห็นความสำคัญของโบราณสถาน โบราณวัตถุของชาติ และท้องถิ่นของตนเอง จะเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปะโบราณสถานโบราณวัตถุของชาติ ทำให้ให้เห็นคุณค่าของโบราณสถาน จนเกิดแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อให้คนรุ่นหลัง ประชาชนท้องถิ่นอื่น ได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ต่อไป

๒.ปฏิบัติ ในพื้นที่ เสริมสร้างทักษะในการรักษาอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ ให้คงอยู่สืบไป

๓.กิจกรรมพากลุ่มเป้าหมาย ไปดูการปฏิบัติงานของจิตอาสา เพื่อการอนุรักษ์โบราณชุมชนนอกสถานที่ จำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ วัดพระเจ้าใหญ่(วัดหงส์) วัดทรงสิรินาวาส วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

(เอกสารภาคผนวกแนบหน้า ๑๔๖)

วิเคราะห์ผลจากการทำกิจกรรมพบว่ากลุ่มเป้าหมายได้รับความรู้ความเข้าใจจากการเข้ารับการอบรมได้ทำให้เห็นความสำคัญ และรู้ซึ้งถึงคุณค่าในโบราณสถานชุมชนของตัวเอง อีกทั้งได้ประสพการณ์จากการไปทัศนศึกษาโบราณสถานที่อื่นด้วย

กิจกรรมที่ ๔ สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อให้คำมั่นสัญญาของกลุ่มประชากรตัวอย่างที่จะร่วมกันช่วยอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง กลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบ จำนวน ๑๙ คน ได้ให้คำสัญญาใจเพื่อการอนุรักษ์ ดังนี้

กิจกรรมที่ ๔ สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ

กิจกรรมที่ ๔ สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ โดยใช้แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ มาสร้างกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์คือเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาให้บุคคลในชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง

ลักษณะของกิจกรรมที่ ๔ คือ ๑. อบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่และโบราณสถานต่างๆ สร้างแรงจูงใจให้มีความรักหวงแหนสมบัติอันมีค่าในโบราณสถานของชุมชน๒. พาประชาชน เด็กๆ เยาวชน พระภิกษุ ผู้นำชุมชนไปทัศนศึกษา ศึกษาแนวทางการจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนในที่อื่นๆ

ผลการดำเนินงานตามกิจกรรมที่ ๔สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อให้คำมั่นสัญญาของกลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ที่จะร่วมกันช่วยอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง กลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบ จำนวน ๑๙ คน ได้ให้คำสัญญาใจเพื่อการอนุรักษ์ อาทิ ๑) จะช่วยกวาด ทำความสะอาด[๒๐] ไม่ทิ้งขยะลงบนพื้น[๒๑] และดูแลโบราณสถานชุมชน ไม่ทำลายสิ่งที่เป็นโบราณ[๒๒]และช่วยกันดูแลรักษาไว้เป็นอย่างดี[๒๓]ไม่ทำให้โบราณวัตถุเสื่อมเสีย[๒๔] ๒) จะช่วยรักษาอนุรักษ์โบราณชุมชน[๒๕] ดูแลความสะอาดในสถานที่โบราณสถาน ช่วยกันเป็นหูเป็นตาเพื่อป้องกันการขโมย[๒๖] ๓) ห้ามไปทำลาย จะความสะอาดและต้องการเก็บรักษาไว้ให้ลูกหลายรุ่นต่อไปไว้ดู[๒๗] ๔) ใบเสมาเป็นโบราณวัตถุที่เก่าแก่มาแต่โบราณ ช่วยกันดูแลรักษาอนุรักษ์ ๕) คอยสอดส่องความปลอดภัยโบราณสถาน[๒๘] ๖) ไม่ตัดต้นไม้ อนุรักษ์สระน้ำ และช่วยเหลือสัตว์ที่มีปัญหา[๒๙] ไม่ขีดเขียนบนวัตถุโบราณ และ ๗) ไม่ก่อความวุ่นวายในชุมชน ช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถานในชุมชน[๓๐]

---

[๒๐] คำมั่นสัญญาของ จีระศักดิ์, พงศกร, บัญญวัต เด็กนักเรียน ชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ
[๒๑] คำมั่นสัญญาของ ธาดา เด็กนักเรียน ชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ
[๒๒] คำมั่นสัญญาของ ภานุวัฒน์ เด็กนักเรียน ชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ
[๒๓] คำมั่นสัญญาของ ณัฐนัย ,กานติมา เด็กนักเรียน ชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ
[๒๔] คำมั่นสัญญาของ ภานุกร เด็กนักเรียน ชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ
[๒๕] คำมั่นสัญญาของ ณัฐนนท์ เด็กนักเรียน ชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ
[๒๖] คำมั่นสัญญาของ ภานุวัฒน์ เด็กนักเรียน ชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ
[๒๗] คำมั่นสัญญาของ อธิชา เด็กนักเรียน ชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ
[๒๘] คำมั่นสัญญาของ ภานุกร เด็กนักเรียน ชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ
[๒๙] คำมั่นสัญญาของ พรรณษา เด็กนักเรียน ชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ
[๓๐] คำมั่นสัญญาของ สุธิตรา เด็กนักเรียน ชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ

(เอกสารภาคผนวกแนบหน้า ๑๔๗) **วิเคราะห์ผลจากการทำกิจกรรม** พบว่า กลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน หลังจากได้รับการอบรม ได้พาไปลงพื้นที่จริงและจากการไปทัศนศึกษาโบราณสถานอื่น มีความเป็นจิตอาสาสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองมากยิ่งขึ้น โดยจะเห็นได้จากการให้คำมั่นสัญญาใจต่างๆที่ได้ให้ไว้

สรุปผลที่ได้จากการที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ ๓ คือเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์นั้น พบว่า จากการที่ผู้วิจัยได้ทำกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะโดยจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน และการอนุรักษ์ โดยวิทยากรผู้มีความรู้ด้านพุทธศิลปะและโบราณสถาน และเจ้าหน้าที่จากศูนย์วัฒนาธรรมอำเภอคูเมือง เทคนิคการสร้างแรงจูงใจ ผลที่ได้รับ คือทำให้ชุมชน เห็นความสำคัญของโบราณสถาน โบราณวัตถุของชาติ และท้องถิ่นของตนเอง จะเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปะโบราณ เห็นคุณค่าเพื่อนำไปสู่การสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อให้คนรุ่นหลัง ประชาชนท้องถิ่นอื่น ได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ต่อไป นอกจากนี้ได้กลุ่มเป้าหมาย ไปดูการปฏิบัติงานของจิตอาสา เพื่อการอนุรักษ์โบราณชุมชนนอกสถานที่ จำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ วัดพระเจ้าใหญ่(วัดหงส์) วัดทรงสิรินาวาส วนอุทยานภูเขาไฟกระโดงและประการสำคัญคือการได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ให้ยั่งยืนต่อไป

ตารางที่ ๔ สรุปการดำเนินการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

วัน เดือน ปี	รายการ	กิจกรรม
ปี ๒๕๖๐	เดินทางไปสำรวจ ๔ครั้ง	๑.พบใบเสมาโบราณเป็นจำนวนมากอยู่ในสภาพดี บางแผ่นมองเป็นลวดลายค่อนข้างชัดเจนต่อมาทางวัดได้ดำเนินซ่อมแซมโบสถ
๑๗ ส.ค.๒๕๖๐	มีหนังสือ ศธ. ๖๑๔๘/๑๕๖ ถึงผู้อำนวยการสำนักศิลปากรพิมาย	๑เดินทางไปศูนย์ศิลปากรที่ ๑๐ พิมาย ๒.มีหนังสือถึงผู้อำนวยการสำนักศิลปากรพิมายที่ ๑๐ เพื่อขอความอนุเคราะห์เจ้าหน้าที่เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเสมาบ้านปะเคียบ ๑.ประชุมชาวบ้าน เจ้าอาวาสวัดทรงศิรินาวาส และ

และ ๒๙ ส.ค. ๒๕๖๐		เจ้าหน้าที่ศิลปากรที่ ๑๐ ๒.คุณสมเดช ลีลามโนธรรม ให้ความรู้เกี่ยวกับเสมา
๘ ก.ย.๒๕๖๐	เดินทางไปบ้านปะเคียบ นำบอร์ดไปมอบให้ชุมชน	๑.ดำเนินการราทำไวบอร์ด ที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับเสมาของวัด และมอบให้ชุมชน ๒.ทางวัดได้สร้างซุ้มเหล็ก เพื่อติดไวบอร์ดองค์ความรู้ใบเสมาบ้านปะเคียบ ๓.จัดทำเอกสารให้ความรู้เรื่องใบเสมาบ้านปะเคียบ มอบให้ผู้ใหญ่บ้านและเจ้าอาวาส เพื่อนำไปเผยแพร่ความรู้ต่อไป
๒๐ เมย.๒๕๖๒	พบผู้ชำนาญการด้านโบราณสถาน กรมศิลปากรพิมาย	ขอคำแนะนำจากคุณสมเดช ลีลามโนธรรม กรมศิลปากรพิมาย เพื่อสร้างกลุ่มอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๑๓ พค.๒๕๖๒	พบคุณอารีรัตน์ สุนทรเสนาะ นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ จังหวัดบุรีรัมย์	ขอคำแนะนำ เพื่อเชิญเจ้าหน้าที่ไปบรรยายอบรมเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกสาธารณะเพื่อชุมชน และวิถีชุมชน
๑๖พค.๒๕๖๒	พบคุณศิวฤทธิ์ ศรีบุญเรือง รองผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยว	ขอคำแนะนำ เพื่อเชิญเจ้าหน้าที่ททท.ไปให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว
๑๗ พค.๒๕๖๒	พบคุณ เจ้าหน้าที่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด	ขอเชิญเจ้าหน้าที่ ไปให้ความรู้และอบรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และการเป็นเจ้าบ้านที่ดี

มิย.๒๕๖๒	พบเจ้าหน้าที่ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง	รวบรวมข้อมูล และจัดทำโบว์ชัวร์ ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานและอื่นๆ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง
๑-๒๐ กค. ๒๕๖๒	ทำกิจกรรม ร่วมกับ กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรมให้ความรู้จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานกับประชาชน เจ้าของร้านขายของที่ระลึก และเจ้าหน้าที่บน วนอุทยาน
๒๒ กค ๒๕๖๒	พบผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปะเคียบ	เพื่อขออนุญาตทำกิจกรรมให้ความรู้กับเด็กนักเรียนของโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบโดยคุณครูอนันทิยา ครูประจำชั้น ม.๒ พร้อมนักเรียน จำนวน ๑๙ คนไปเรียนรู้เสมาบ้านปะเคียบ(วันที่ ๗ สค.๖๒)

๔ สค.๒๕๖๒	นำชาวบ้านจากพื้นที่ ไปทำกิจกรรม ที่วัดพระเจ้าใหญ่หงษ์ และบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง	กิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน พาไปศึกษาและเรียนรู้ที่วัดพระเจ้าใหญ่หงษ์ และบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง

๒๓ สค.๖๒	อบรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ให้ความรู้เพิ่มเติมแก่นักเรียนและครูโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ	 เด็กนักเรียนลงทะเบียนเข้ารับการอบรม เด็กนักเรียนทั้งหมด ที่เข้ารับกรอบรม นั่งสมาธิ ทำจิตให้สงบเพื่อสร้างพลังใจและแรงจูงใจ

๔.๔ การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนโอกาสอุปสรรค (SWOT Analysis)

ผลวิจัยที่ได้จากการทำกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะดังกล่าวนั้นผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ SWOT เพื่อประโยชน์ในการนำไปสู่การวางกลยุทธ์ของจังหวัดให้สามารถพัฒนาแหล่งโบราณสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไปได้ สรุป SWOT ได้ ดังนี้

ด้านจุดแข็ง (S-Strength) จังหวัดบุรีรัมย์ มีแหล่งท่องเที่ยวทางอารยธรรมขอมโบราณธรรมชาติและสถานที่ที่มีลักษณะเด่นดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้และเป็นตัวกำหนดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวสำหรับบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมืองนั้นมี เสมาโบราณสมัยทวารวดี ที่มีลวดลายสมบูรณ์ มีจำนวนมาก เป็นจุดแข็งที่แสดงให้เห็นถึงรากฐานวัฒนธรรมของชุมชนเดิมว่าเป็นทวารวดีก่อนที่จะมีการวัฒนธรรมเขมรมาทับซ้อนเป็นเสมาทวารวดีที่มีรูปแบบเฉพาะในภาคอีสานสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ได้นอกนี้จังหวัดบุรีรัมย์ยังเป็นถิ่นภูเขาไฟที่ดับสนิทมีร่องรอยของชั้นลาวาหินภูเขาไฟให้ได้ศึกษาหาความรู้ มีวนอุทยานสภาพป่าที่ยังอุดมสมบูรณ์อันนับเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติที่ดี

ด้านจุดอ่อน(W-Weakness) การขาดเป้าหมายการบริหารจัดการทรัพยากร คือ เสมา คงปล่อยไว้ให้อยู่ในความดูแลของชุมชน และพื้นที่ของชุมชนบ้านปะเคียบสามารถพัฒนาเป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ ทั้งนี้ก็เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนอีกทั้งยังไม่มีการจัดการด้านการอนุรักษ์โบราณวัตถุอย่างเป็นระบบ การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนควรมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการคิดตัดสินใจ

ด้านโอกาส (O-Opportunity)ปัจจัยด้านโอกาสนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างรู้คุณค่าโดยใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมของตนที่มีอยู่เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและจังหวัด อันจะนำไปสู่พัฒนาการท่องเที่ยวของอาเซียนที่ได้กำหนดกลยุทธ์ด้านการกระตุ้นบริการด้านการเดินทางและการเชื่อมต่อในภูมิภาค บ้านปะเคียบเดินทางสะดวก ไม่ไกลจากตัวเมือง

ด้านอุปสรรค (T-Threat) ในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้แก่ สาธารณูปโภคพื้นฐานน้ำไฟฟ้าความสะอาด ความร่มรื่น สาธารณสุขการติดต่อสื่อสารสัญญาณโทรศัพท์อินเทอร์เน็ตฯลฯเพื่อสุนทรียภาพของโบราณสถาน เพื่ออำนวยความสะดวก ต่อการเรียนรู้โบราณสถานชุมชน และเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต ที่สามารถเชื่อมต่อโบราณสถานชุมชนอื่นๆ ภายในจังหวัดเดียวกันและจังหวัดใกล้เคียงต่อไป

Strength (จุดแข็ง) S1 มีเสมาโบราณสมัยทวารวดี ที่มีลวดลายสมบูรณ์ มีจำนวนมาก S2เป็นเสมาที่แสดงถึงรากฐานวัฒนธรรมของชุมชนเดิมว่าเป็นทวารวดีก่อนที่จะมีการวัฒนธรรมเขมรมาทับซ้อน S3 เป็นเสมาทวารวดีที่มีรูปแบบเฉพาะในภาคอีสานเท่านั้น สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ S4 มีภูเขาไฟดับสนิท หินลาวา และป่าไม้ที่สมบูรณ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ S5 ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง S6 ความสัมพันธ์ภายในชุมชนมีความใกล้ชิด	**Weakness (จุดอ่อน)** W1ขาดเป้าหมายการบริหารจัดการ ทรัพยากรคงปล่อยไว้ให้อยู่ในความดูแลของชุมชน W2 ยังไม่มีการจัดการด้านการอนุรักษ์โบราณวัตถุอย่างเป็นระบบ W3 พื้นที่ของชุมชนสามารถพัฒนาเป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ W4 ยังไม่มีการจัดการด้านความรู้และการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน W5 ควรมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ในการคิด ตัดสินใจ ดำเนินการร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่างๆ
Opportunity (โอกาส) O1 การส่งเสริมให้ชุมชนนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างรู้คุณค่า โดยใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมของตนที่มีอยู่ ตอบสนองความต้องการของชุมชนและจังหวัด O2 การนำทรัพยากร คือเสมา ไปสู่พัฒนาการท่องเที่ยวของอาเซียนได้ O3 นำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์ด้านกระตุ้นการบริการ การเดินทางและการเชื่อมต่อในภูมิภาค O4 เดินทางสะดวก ไม่ไกลจากตัวเมือง	**Threat (อุปสรรค์)** T1สิ่งอำนวยความสะดวกได้แก่ความร่มรื่น สาธารณูปโภคพื้นฐานน้ำ ไฟฟ้า ความสะอาด สาธารณสุข การติดต่อสื่อสาร สัญญาณอินเทอร์เน็ต ฯลฯ ยังมีไม่เพียงพอ T2 สิ่งอำนวยความสะดวก มีผลต่อการเรียนรู้โบราณสถานชุมชน T3 เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต ที่สามารถเชื่อมต่อโบราณสถานชุมชนอื่นๆ ภายในจังหวัดเดียวกันและจังหวัดใกล้เคียง

จากการวิเคราะห์SWOT ดังกล่าว พบว่าโบราณสถานชุมชนแสดงให้เห็นถึงรากฐานวัฒนธรรมของชุมชนดั่งเดิมว่าเป็นทวารวดี ก่อนที่จะมีการวัฒนธรรมเขมรมาทับซ้อน มีเสมาทวารวดีที่มีรูปแบบเฉพาะในภาคอีสานเท่านั้น มีภูเขาไฟดับสนิท หินลาวา และป่าไม้ที่สมบูรณ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ ซึ่งมีศักยภาพสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ อีกทั้งผู้นำชุมชน

มีความเข้มแข็ง ความสัมพันธ์ภายในชุมชนมีความใกล้ชิดในลักษณะเครือญาติทำให้เป็นข้อได้เปรียบอย่างมากมีโอกาสที่จะพัฒนาให้เป็นแห่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดต่อไป

๔.๕ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

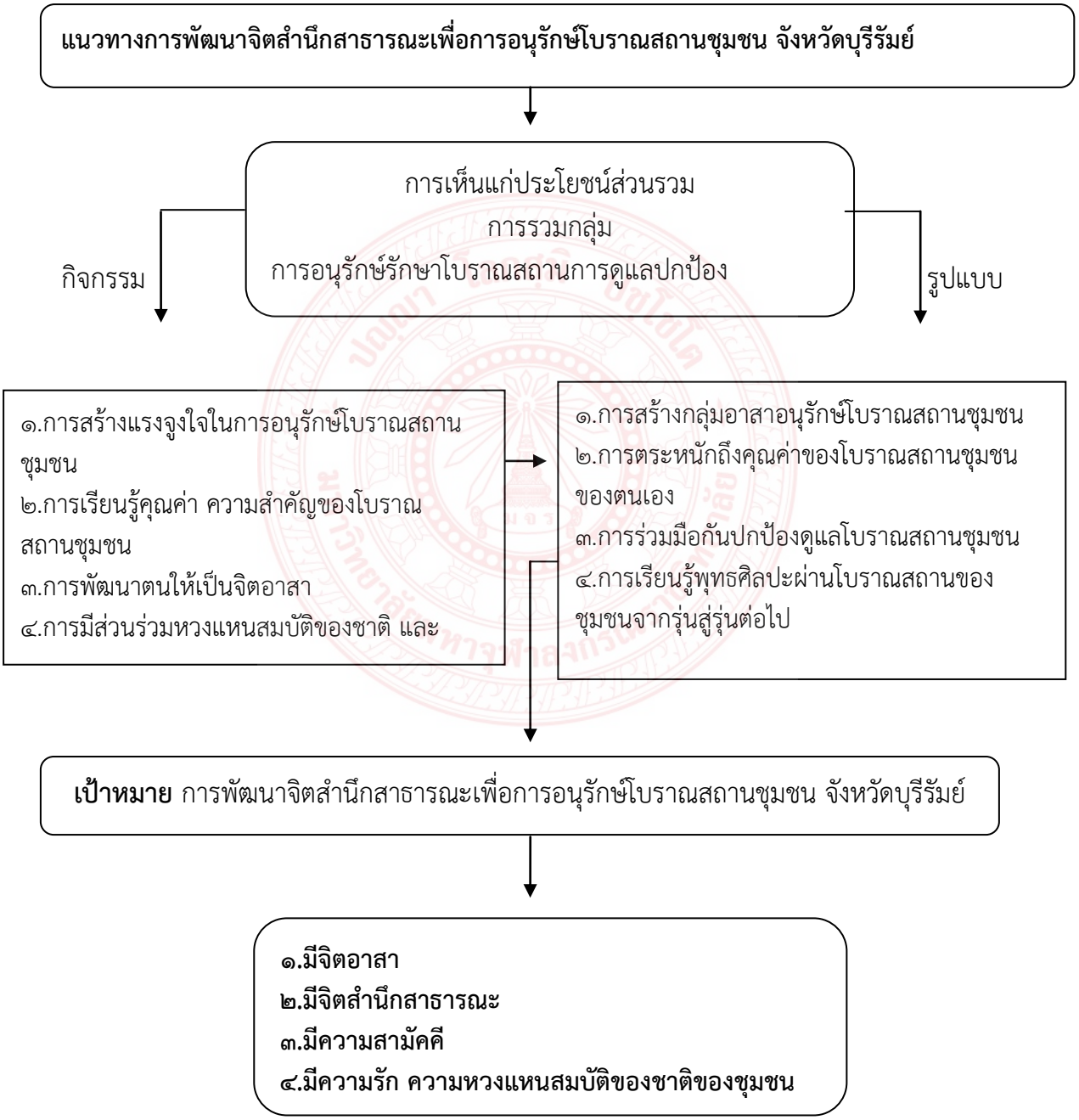

แผนภาพประกอบที่ ๔.๕ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปท้ายบท

การวิจัยพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ศึกษาตามวัตถุประสงค์ กล่าวคือ ศึกษาและสำรวจโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะชุมชนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน และ เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการวิจัยเชิงเอกสาร ลงทำกิจกรรมในพื้นที่ ด้วยวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน และใช้แบบสอบถามบางส่วนควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ด้วย

ผู้วิจัยและคณะ ตระหนักดีว่าบุรีรัมย์เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งอารยธรรมมีโบราณสถานหลายแห่ง จึงได้สำรวจพื้นที่โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษาจิตสำนึกสาธารณะการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของชุมชนโบราณในพื้นที่ แล้วทำการพัฒนา เพื่อให้ได้จิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนให้ดีขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑) ศึกษาโบราณสถานชุมชนใน จังหวัดบุรีรัมย์ การดำเนินงานวิจัยในชั้นแรก ผู้วิจัยได้สืบค้นจากเอกสารเพื่อให้ทราบว่าแหล่งชุมชนโบราณอยู่ที่ไหนบ้าง จากนั้นจึงลงสำรวจโบราณสถานที่ในพื้นที่ดังกล่าว ผู้วิจัยลงพื้นที่ทำการสำรวจแหล่งโบราณสถานชุมชน ๗ พื้นที่ กล่าวคืออำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอปะโคนชัย อำเภอปะคำ อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง **ผล**การพิจารณาโบราณสถานชุมชนในพื้นที่ซึ่งได้ลงสำรวจดังกล่าวนั้น **ผู้วิจัยได้เลือก ๒ พื้นที่** คือ **อำเภอคูเมืองและอำเภอเมือง**เพราะเนื่องจากในแหล่งโบราณสถานชุมชน ๕ พื้นที่นั้น อาทิ เสมาวัดขุนก้อง อำเภอนางรอง เสมาโบราณวัดภูเขาอังคาร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นต้นอยู่ภายใต้การดูแลอนุรักษ์ของกรมศิลปากรแล้ว

สำหรับพื้นที่อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง ผู้วิจัย**พบว่า**มีแหล่งโบราณสถานชุมชนที่น่าสนใจและสมควรที่จะทำการอนุรักษ์ คือชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง พบเสมาโบราณสมัยทวารวดี ของชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ เป็นจำนวนมากกว่า ๕๐ ชิ้น ลวดลายบางชิ้นสมบูรณ์ แต่เนื่องจากผ่านกาลเวลามายาวนานดังนั้นจึงเริ่มจะชำรุดแล้ว พบว่ายังไม่มีระบบการอนุรักษ์การปกป้องเฝ้าระวังรักษา ยังไม่มีการขึ้นทะเบียน ยังไม่มีการสงวนรักษาบูรณะและยังไม่มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ เสมาบางชิ้นถูกทำลายด้วยน้ำมือของมนุษย์ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่รู้คุณค่าของโบราณวัตถุ สมควรจะต้องช่วยกันดูแลและช่วยบริหารจัดการให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้นเป็นการแบ่งเบาภาระของหน่วยงานภาครัฐที่ยังไม่ได้เข้าไปจัดการเท่าที่ควร มีเพียงชุมชน วัด และชาวบ้านช่วยกันดูแล และ ส่วนอำเภอเมืองนั้น พบโบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดงได้แก่ พระพุทธบาท และพระสุภัทรบพิตร เป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ประดิษฐานอยู่บนเขากระโดง เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐฉาบปูนขนาดใหญ่ หน้าตักกว้าง ๑๒ เมตร ฐานยาว ๑๔ เมตร นอกจากนี้ยังมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์อยู่บนวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง ผู้วิจัย

พบว่ามีการอนุรักษ์เฝ้าระวังสงวนรักษา โดยมีเจ้าหน้าที่ของวนอุทยานดูแล แต่การบริหารการจัดการควรได้รับการปรับปรุง เพื่อให้การอนุรักษ์โบราณสถานคงอยู่สมบูรณ์ต่อไป

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๒) ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ ได้ร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนโบราณบ้านปะเคียบเพื่อศึกษาจิตสำนึกสาธารณะและการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จากการศึกษากลุ่มประชาชนตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล จำนวน ๔๙ รูปคน โดยการทำกิจกรรมแบ่งออกเป็น ๒ ระยะ

กล่าวคือระยะที่ ๑ เพื่อวัดจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนโดยใช้สัมภาษณ์ สอบถาม และการทำกิจกรรมร่วมด้วยเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณสถานชุมชนใช้แนวคิดทฤษฎีจิตสาธารณะหรือจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม และกิจกรรมเพื่อสำรวจโบราณสถานของชุมชนตัวเอง และความมีจิตสำนักสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน โดยใช้ทฤษฎีจิตสาธารณะหรือจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม ผลจากการสอบถามเกี่ยวกับตัวการสำคัญในการทำลายโบราณสถาน มีความเห็นว่ามนุษย์เป็นตัวการสำคัญมาก แต่ยังมีความเห็นด้วยไม่มากในเรื่องการควรมีส่วนร่วมช่วยกันปลูกต้นไม้เพื่อช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น และการช่วยทิ้งขยะในถังขยะ ส่วนการแสดงออกถึงจิตสำนึกสาธารณะเกี่ยวกับโบราณสถานชุมชนของตนเอง **ผลการวิจัย** โดยร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนในครั้งนี้ **พบว่า** ส่วนมากจะไม่เคยไปช่วยในการทำความสะอาดโบราณสถาน โดยแต่จะช่วยในบางครั้งเมื่อมีการระดมในวันสำคัญของชุมชน และส่วนมากไม่เคยช่วยเฝ้าระวังโบราณสถานชุมชนเลย นอกจากบางครั้งที่พบเห็นการลูบการเคาะชิ้นส่วนสำคัญ จะเดินเข้าไปเตือนไม่ให้ทำ **จุดนี้วิเคราะห์ได้ว่า สมาชิกของชุมชนมีจิตสาธารณะเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตัวเองน้อย** ควรต้องได้รับการพัฒนาด้านจิตอาสาสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ดังนั้นจึงนำข้อมูลเหล่านี้มาสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ไปสู่กิจกรรมการพัฒนาจิตอาสาในการดำเนินกิจกรรมระยะที่ ๒ ต่อไป

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓) เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ นั้น ซึ่งตามที่ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่อำเภอคูเมืองและอำเภอเมือง ตามเหตุผลดังกล่าวแล้วในการวิจัยข้อ ๑ นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นระยะที่ ๒ โดยได้สร้างชุดพัฒนาจิตเพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนอำเภอคูเมืองและอำเภอเมือง โดยใช้**จัดทำเป็นชุดพัฒนาจิตอาสา**ให้กับชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง ได้จัดอบรมเกี่ยวกับด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุและคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุ แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ รวบรวมประวัติความเป็นมาของชุมชนทั้งชุมชนบ้านปะเคียบและชุมชนโดยรอบบริเวณ แนวทางการอนุรักษ์เสมาบ้านปะเคียบและแนวทางการดูแลอนุรักษ์โบราณสถานบนวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง ให้ความรู้และสร้างแรงจูงใจ เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ

การพัฒนาจิตอาสาสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนนั้น ผู้วิจัยและคณะได้**จัดอบรมชุดพัฒนาจิตอาสาสำนึกสาธารณะ**ขึ้น เพื่อการตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม ตระหนักถึงการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีม เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน เพื่อการดูแลปกป้อง เป้าหมายให้มีจิตอาสา ให้มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความสามัคคีและมีความรักความหวงแหนสมบัติของชาติของชุมชน โดยผู้วิจัยได้ทำกิจกรรมที่สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน อันเป็นกิจกรรม ที่เสริมสร้างให้บุคคลในชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองและเป็นการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของบุคคลในชุมชนด้วย

จากการดำเนินการกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสาฯ เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๓) นี้ ผลการวิจัย**พบว่า**กลุ่มเป้าหมาย**มีพัฒนาการในการรู้รักและหวงแหนโบราณสถานชุมชนของตนเองมากขึ้น**และได้แสดงว่า**มีความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรมชุดพัฒนาจิตอาสาสำนึกสาธารณะ** เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนมีความพอใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับโบราณคดีและการอนุรักษ์โบราณคดีทั้งหลาย เพราะได้รับความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น ได้รับรู้ถึงประโยชน์ของการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองเกิดแรงบันดาลใจในการที่จะช่วยกันอนุรักษ์และได้รับประโยชน์มากจากการไปทัศนศึกษาดูงาน ณ วัดพระเจ้าใหญ่หงษ์ และได้รับความรู้เกี่ยวกับเสมาโบราณ ณ สถานที่จริง ทำให้ได้เห็นถึงระบบการจัดการและแนวทางการอนุรักษ์โบราณนอกสถานที่เหล่านั้น **จุดนี้ทำให้ผู้วิจัยมั่นใจว่า** กลุ่มเป้าหมาย มีพัฒนาการเพิ่มมากขึ้นและจะเป็นกำลังสำคัญในการดูแลอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองสืบต่อไป

องค์ความรู้จากงานวิจัยครั้งนี้ จากกรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้ คือแนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แนวคิดการอนุรักษ์ แนวคิดจิตสาธารณะ แนวคิดการมีส่วนร่วมและทฤษฎีแรงจูงใจ ผู้วิจัยและคณะได้สร้างเป็นชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เป็นรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนาจิตอาสาที่สามารถนำไปใช้กับโบราณสถานชุมชนแหล่งอื่นได้ (ข้อ ๔.๕ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย หน้า ๙๐) นอกจากนี้ยังได้จัดทำองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติชุมชน ความรู้เกี่ยวกับเสมาได้ร่วมกับชาวบ้านได้จัดทำองค์ความรู้เสมา ประวัติเสมาและประวัติชุมชนเป็นซุ้มขนาดใหญ่แบบถาวร ณ วัดทรงศิรินาวาส อำเภอคูเมือง จัดทำโบรชัวร์ ชุดความรู้เกี่ยวกับโบราณคดีและแนวทางการอนุรักษ์ ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ และได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ให้แก่พื้นที่ คือ ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาละอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองให้ยั่งยืนต่อไปด้วย ส่วนโบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเข้าไฟกระโดง นั้น ผู้วิจัยและคณะได้สร้างชุดความรู้เป็นโบรชัวร์เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพืชพันธุ์ธรรมชาติ ป่าไม้ พืชไม้ยืนต้น พืชไม้ล้มลุก ทรัพยากรสัตว์ป่า นก สัตว์เลื้อยคลานฯ เพื่อการประโยชน์เป็นแหล่งเรียนรู้ของจังหวัดและของภาคอีสานต่อไป

กล่าวโดยสรุป จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเนื่องด้วย เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมศิลปะโบราณสถานโบราณวัตถุปราสาทหิน ประเพณีวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆและมีการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านได้ จังหวัดบุรีรัมย์มีศักยภาพอันเป็นจุดแข็งหลายประการ ดังเช่น โบราณสถานชุมชนที่เก่าแก่ ที่ยังมีความสมบูรณ์ทั้งสภาพและลวดลาย ได้แก่ใบเสมาโบราณ อันถือว่าเป็นเสมาที่แสดงถึงรากฐานวัฒนธรรมของชุมชนเดิมว่าเป็นทวารวดีก่อนที่จะมีการวัฒนธรรมเขมรมาทับซ้อน เป็นเสมาทวารวดีดังกล่าวมีรูปแบบเฉพาะในภาคอีสานเท่านั้น สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ในพื้นที่มีผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งที่พร้อมจะเป็นผู้นำของการเปลี่ยนแปลงในอันจะนำความเจริญและพัฒนาการมาสู่ชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ยังมีภูเขาไฟดับสนิท หินลาวา และป่าไม้ที่สมบูรณ์เป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ

สรุปผลจากการศึกษาวิจัย การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ จากตัวอย่างพื้นที่วิจัย สรุปได้ว่า การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะมีความสำคัญมากต่อชุมชน สังคมและชาติ เป็นจิตแห่งการตระหนักรู้มุ่งทำความดี สร้างเสริมประโยชน์แก่ตนเอง สร้างประโยชน์ให้กับสังคม แต่การจะพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะขึ้นมาได้นั้นบุคคลจะต้องมีพื้นจิตอาสาหรือจิตสำนึกสาธารณะ แล้วจึงจะนำไปสู่การพัฒนาต่อไปได้ โดยการจัดการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจ สร้างความตระหนักรู้ถึงผลแห่งการมีจิตอาสาสำนึกสาธารณะจึงจะก็ให้เกิดความร่วมมือร่วมแรงร่วมกันดูแลอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อันจะ สามารถนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ การให้ความรู้ด้านศิลปะต่างๆ อนุรักษ์พุทธศิลปกรรมที่เป็นมรดกของชุมชนของชาติ อนุรักษ์และจารึกประวัติศาสตร์เก่าแก่ของชุมชนให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ซึมซับ เอกลักษณ์ความมีตัวของตัวเองและชาติพันธ์ ด้วยร่วมการสร้างต้นทุนของพื้นที่ต้นทุนบุคลากรในท้องถิ่น ให้มีความตื่นรู้ในการรักษาอนุรักษ์โบราณสถาน มีการสอดส่องดูแลร่วมกันเพื่อความยั่งยืนต่อไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยมีวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน คือการวิจัยเชิงคุณภาพ และการลงพื้นที่ปฏิบัติการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ ๑) ศึกษาโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ ๒) ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะชุมชนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ๓) เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์

วิจัยด้วยการสัมภาษณ์ เก็บแบบสอบถาม และการสร้างชุดความรู้ โดยประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลที่ร่วมทำกิจกรรม ได้แก่ประชาชนในชุมชนในพื้นที่โบราณสถานชุมชน ผู้นำชุมชน เด็ก เยาวชน ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านศิลปะกรรม พระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ ๔๙ รูป/คน ในชุมชนโบราณบ้านปะเคียบอำเภอคูเมือง และ ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์แบ่งเป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่ (๑) ประชาชนในชุมชน จำนวน ๑๒ คน (๒) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๒ คน (๓) พระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๑๒ รูป/คน (๔) นักวิชาการและผู้ชำนาญการด้านโบราณสถานและศิลปะ จำนวน ๔ คนโดย วิธีการสุ่มแบบเจาะจง(๕) เด็กนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ จำนวน ๑๙ คน

ซึ่งผู้วิจัยและคณะได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เป็นเด็กนักเรียนชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบจำนวน ๑๙ คน ดังกล่าวเข้าร่วมอบรมเสริมสร้างความรู้ชุดพัฒนาจิตอาสาเพื่อเป็นกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนให้กับชุมชนของตนเอง มีผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปผลการวิจัยพบว่า

๑)จากการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่สำรวจโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์พบเสมาที่มีอายุเก่าแก่มีคุณค่าทางโบราณคดี การสร้างนั้นย้อนไปได้ถึงสมัยทวารวดี ลองลงมาเป็นการสร้างในสมัยขอมเรืองอำนาจคือ ศิลปะขอมแบบไพรกเม็ง นับถือศาสนาพราหมณ์และใบเสมายุคสมัยกรุงศรีอยุธยา ใบเสมาในจังหวัดบุรีรัมย์ ก็เช่นกันที่มีคติความเชื่อแนวความคิด และเหตุผลในการสราง คือใชเปนนิมิต หรือเครื่องหมาย เพื่อกำหนดขอบเขตของพระอุโบสถ

ผู้วิจัยได้ลงสำรวจทั้งสิ้นจำนวน ๗ พื้นที่ โบราณสถานชุมชนในวัด ๑๒ แห่ง แต่ได้เลือกที่จะศึกษาโบราณสถานที่พื้นที่ อำเภอคูเมืองและอำเภอเมือง เฉพาะอำเภอคูเมืองนั้น พบใบเสมาโบราณบ้านปะเคียบวัดทรงศิรินาวาส ซึ่งมีใบเสมาโบราณสมัยทวารวดี หลายแหล่ง พบจำนวนมากกว่า ๕๐ ชิ้น บางชิ้นมีลวดลายที่ชัดเจนสมบูรณ์ และเริ่มที่จะเลือมสภาพลงและบางชิ้นถูกทำลายด้วยน้ำมือของมนุษย์ เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์นั้นคือสาเหตุที่ต้องเร่งดำเนินการอนุรักษ์และสร้างจิต สำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๒)จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของประชากรตัวอย่างจำนวน ๓๐ คน เป็นเพศชาย จำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๓๓ ในจำนวนนี้เป็นพระภิกษุ ๓ รูป และเป็นเพศหญิง จำนวน ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๗ ทั้งหมดมีอายุมากที่สุดอยู่ในช่วงระหว่าง ๔๑-๕๕ ปี ส่วนมากมีระดับการศึกษาระหว่างต่ำกว่าอนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๖ รองลงมาวุฒิระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓๔ พบว่า มีการตระหนักรู้ในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความรู้ความเข้าใจและความคิดความรู้สึกเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของเอง โดย มีความเห็นว่า มนุษย์เป็นตัวการสำคัญมากที่สุดในการทำลายโบราณสถานโบราณสถานไม่ใช่เป็นเพียงอิฐเก่าๆ ไม้ผุๆและโบราณสถานบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชนและ ควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น และช่วยกันดูแล ควรทิ้งขยะในถังขยะ แต่ยังไม่มีสำนึกสาธารณะเพื่อการเฝ้าระวังและดูแลรักษา การเฝ้าระวังคงมีเพียงร้อยละ ๑๐-๒๐ เท่านั้น

๓) เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ การทำกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะดังกล่าว ด้วยการกระตุ้นสร้างพลังชีวิตและแรงจูงใจเสริมสร้างความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถานชุมชน และการเป็นเจ้าบ้านที่ดีให้กับกลุ่มเป้าหมาย ได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เป็นเด็กนักเรียนชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ จำนวน ๑๙ คนมีอายุใช่วงระหว่าง ๑๒-๑๕ ปี เข้าอบรมชุดพัฒนาจิตอาสาโดยร่วมทำกิจกรรมและมีสัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ จะร่วมช่วยกันแก้ปัญหาและอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองด้วยการจะช่วยรักษาอนุรักษ์โบราณชุมชน ดูแลความสะอาดในสถานที่โบราณสถาน ไม่ขีดเขียน ไม่ทำลาย ช่วยกันเป็นหูเป็นตา สอดส่องความปลอดภัย เพื่อป้องกันการขโมย จะช่วยกันอธิบายให้ผู้อื่นรับรู้ด้วยไม่ตัดต้นไม้ อนุรักษ์สระน้ำและช่วยเหลือสัตว์ที่มีปัญหา

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและวิจัยเชิงคุณภาพ ผสมผสานกับการปฏิบัติการ ลงสำรวจโบราณสถาน ลงพื้นที่เก็บข้อมูล สัมภาษณ์และกรอกแบบสอบถามบางส่วนเพื่อทราบข้อมูลพื้นฐานส่วนตัวเบื้องต้น และร่วมทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ ๑) ศึกษาโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์๒) ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์

โบราณสถานชุมชน ๓) เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัยและคณะได้สำรวจพื้นที่โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ และศึกษาจิตสำนึกสาธารณะการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของชุมชนในพื้นที่ แล้วทำการพัฒนา เพื่อให้ได้จิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนให้ดีขึ้น โดยลงพื้นที่ทำการสำรวจแหล่งโบราณสถานชุมชน ๗ พื้นที่ กล่าวคืออำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอปะโคนชัย อำเภอปะคำ อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง ได้เลือก ๒ พื้นที่คือ อำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ที่มีโบราณสถานชุมชนคือเสมาโบราณสมัยทวารวดี ลวดลายบางชิ้นสมบูรณ์ แต่เนื่องจากผ่านกาลเวลามายาวนานดังนั้นจึงเริ่มจะชำรุดแล้วและบางชิ้นถูกทลายด้วยน้ำมือมนุษย์ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่รู้คุณค่าของโบราณวัตถุ สมควรจะต้องช่วยกันดูแลและช่วยบริหารจัดการให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้นเป็นการแบ่งเบาภาระของหน่วยงานภาครัฐที่ยังไม่ได้เข้าไปจัดการเท่าที่ควร มีเพียงชุมชนและชาวบ้านช่วยกันดูแล

การดำเนินการได้ร่วมมือกับชุมชน หาแนวทางเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานในพื้นที่ โดยเริ่มจากการเก็บรวบรวมขอมูลสัมภาษณและแจกแบบสอบถามบางส่วน จากนั้นได้นำมาสู่การพัฒนาเพื่อการตระหนักรู้ว่า ชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะต่อโบราณสถานของตนเองมากน้อยอย่างไร จากนั้นจึงสร้างกิจกรรมร่วมกับบุคคลต่างๆ ในพื้นที่ อาทิ การให้ความรู้ การอบรม ได้สร้างชุดอบรมพัฒนาจิตอาสา และนำกลุ่มเป้าหมายไปดูศึกษางานการอนุรักษ์โบราณสถานนอกสถานที่ทั้งนี้โดยอาศัย แนวคิดทฤษฎีเรื่องการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมแนวคิดทฤษฎีจิตสาธารณะการมีส่วนร่วมและแนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ เพื่อให้เกิดการปกป้องระวังรักษาไม่ให้ถูกทำลาย การสงวนรักษาและปรับปรุงระบบการบริหารการจัดการใหม่ โดยมีการทำทะเบียนจำนวนวัตถุโบราณคือเสมาว่ามีจำนวนเท่าไร จุดที่ตั้งของเสมาโบราณแต่ละจุดมีจำนวนเท่าไร ตั้งอยู่ทิศทางไหน เป็นต้น และทั้งนี้ได้นำแนวคิดต่างๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน มาสร้างชุดอบรมพัฒนาจิตอาสาให้กับกลุ่มเด็กนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ จำนวน ๑๙ คน เพื่อเป็นกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนเพื่อเกิดความยั่งยืนต่อไป

๕.๓ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยจากผลการวิจัยข้างต้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑.นำปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากเสมาโบราณบ้านปะเคียบไม่ได้รับการอนุรักษ์เท่าที่ควรไป นำไปสู่การสร้างจิตสำนึกเพื่อการรักและหวงแหนแหล่งโบราณสถานของตน

๒.กำหนดเป็นแผนงานบริหารองค์กรในพื้นที่ เช่น แผนงานการเรียนรู้ศึกษาโบราณสถานที่ชุมชน

๓.จากความสำเร็จที่ทีมงานวิจัย ได้รับความร่วมมือร่วมแรงใจกับผู้นำชุมชน ชาวบ้านตลอดจนเจ้าของพื้นที่และสำนักกรมศิลปากร จึงทำให้เกิดการดำเนินการอนุรักษ์อย่างเป็นรูปธรรม จึงควรนำแนวทางการอนุรักษ์ดังกล่าวไปเผยแพร่และใช้กับสถานที่อื่นต่อไป

๔.จัดเสวนาการวิจัยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณชุมชน

๕.ควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานโดยเฉพาะเสมาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน เด็ก และเยาวชน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ต่อไป

๖. ควรให้มีการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชนโบราณในพื้นที่ เพื่อการกระจายความรู้อย่างทั่วถึง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากสาเหตุความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของคนในชุมชน ความไม่เคารพในสถานที่ ความไม่เห็นคุณค่าของโบราณสถาน ทำให้เสมาโบราณบางแผ่นถูกทำลาย จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. นอกจากเสมาโบราณบ้านปะเคียบในอำเภอคูเมือง แลว ยังมีเสมา ของวัดในพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ที่นาสนใจศึกษาต่อไปคือ เสมาของวัดในพื้นที่ชุมชนโบราณ อาทิ อำเภอนองรอง อำเภอพุทไธสง และโน้นดินแดง เป็นต้น ที่ควรศึกษาวิจัยเสมาของวัดอื่นในอำเภอเหล่านี้ เพราะน่าจะเป็นชุมชนโบราณร่วมสมัยเดียวกันและทำการอนุรักษ์ต่อไป

๒. ศึกษาวิธีป้องกันการทำลายโบราณสถานชุมชน และการอนุรักษ์ เพื่อความยั่งยืนต่อไป

๓. ศึกษากระบวนการสร้างจิตสำนึกสาธารณะด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงพุทธในพื้นที่ชุมชนใกล้เคียง

๔. ศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมในสมัยทวารวดี ในแหล่งชุมชนโบราณในพื้นที่เคียง เพื่อการการศึกษารูปแบบศิลปวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงกันได้

๕. ศึกษาเสมาในพื้นที่ชุมชนโบราณที่มีความเชื่อดานศาสนาตางกัน เพื่อศึกษาอิทธิพลและความเกี่ยวของสัมพันธในการอยูรวมกันของชุมชนนั้นในอดีต

๖. ศึกษาแนวคิดความเชื่อความศรัทธาของชุมชน ต่อการสร้างลวดลายเป็นรูปต่างๆ ที่ปรากฏบนเสมา เปรียบเทียบกับเสมาในยุคปัจจุบัน

๗. ศึกษาและสร้างองค์ความรู้ศิลปวัฒนธรรมในยุคสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์

๘. ศึกษาอิทธิพลของพุทธศิลป์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

๙. ศึกษาการสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยใช้หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพุทธศิลปะเป็นแกนนำ

การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

The Development of Public Conscience Mind for the Conservation of ancient Community in Buriram Province

[1]ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ,[2]พระครูศรีปัญญาวิกรม,[3]พระมหาพจน์ สุวโจ,[4]ไว ชีรัมย์และ[5]สุวรรณี ฮ้อแสงชัย

[1]Chayaporn Sukprasert,Phrakhrusripunyawikarom,PhramahaPhocanaSuvaco,[4]WaiChueram,and[5]Suwannee Horsaengchai

[1,2,3,4]วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

[1,2,3,4]Buriram Buddhist college,Thailand

[5]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[5]Mahachulalongkornrajavidyalaya University,Thailand

Corresponding Author. Email: vi0880@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)เพื่อศึกษาโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อศึกษาจิตสำนึกสาธารณะชุมชนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน 3) เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed method) คือการวิจัยเชิงคุณภาพ ปฏิบัติการร่วมด้วยในรูปแบบผสมผสาน ด้วยการลงพื้นที่ปฏิบัติการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนลงพื้นที่ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การทำกิจกรรมต่างๆ กับกลุ่มเป้าหมายซึ่งกลุ่มเป้าหมายได้แก่กลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน ผู้ดูแลที่เกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชน และพระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ 49 รูป/คน ในอำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการวิจัยพบว่า 1) เสมาโบราณที่มีคุณค่าเป็นโบราณสถานในสมัยทวารวดีรองลงมาเป็นของสมัยขอมเรืองอำนาจคือ ศิลปะขอมแบบไพรกเม็ง นับถือพราหมณ์และเสมายุคสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนเสมาในจังหวัดบุรีรัมย์ มีคติความเชื่อแนวความคิดและเหตุผลในการสรางคล้ายกันใช่เครื่องหมายเพื่อกำหนดขอบเขตของพระอุโบสถมีการสำรวจ7พื้นที่ซึ่งเป็นชุมชนโบราณของจังหวัดบุรีรัมย์ พบโบราณสถานจำนวน 12 แห่ง แต่เลือกศึกษาโบราณสถานที่อำเภอคูเมือง 2) จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน พบว่า คนในชุมชนมีความตระหนักรู้รับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชนซึ่งโบราณสถานยังบอกถึงความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชน ทุกคนควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพื่อให้สภาพอากาศดีขึ้น 3) พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน

โดยทำกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นสร้างพลังชีวิตและแรงจูงใจเสริมสร้างความรู้ต่างๆ การเป็นเจ้าบ้านที่ดี ความสำคัญของโบราณคดี ได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน แก้ปัญหาและอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ให้ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ:การพัฒนา; จิตสำนึกสาธารณะ; การอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

ABSTRACT

The objectives of the research as follows1) to study the ancient community in Buriram Province, 2) to study the Public Conscience mind for the conservation of ancient community and 3) the Development of Public Conscience mind for the conservation of ancient community in Buriram Province. This research Mixed Methods : qualitative metho and do activities with the community with the interview ,questionnaires and knowledge building, sample groups and informants, including local people, community leaders, caretakers, villagers, youth and Buddhist monks, around 49 people in KhuMueang and MueangBuri Ram district, Buriram province.

The results of the research showed that 1) From the document study and surveyed a total of 7 areas, an ancient community of Buriram province, found 12 archaeological sites, but chose to study archaeological sites in the area of KhuMueang and Mueang districts, only in KhuMueang District, found an ancient Sema of Ban Pa Kiab, Wat Song Sirinawas has more than 50 ancient DvaravatiSema, Therefore, that is why it is necessary to expedite conservation and raise public awareness for the conservation of community historic sites.2) Public awareness for the conservation of community historic sites of sample groups and informants found that everyone should have awareness and responsibility topublic, knowledge, understanding and thoughts about the historic sites for the preservation of their own historic sites with the opinion. 3) Conducting public awareness development activities through training on knowledge development to stimulate the creation of life force and motivation to enhance knowledge about the importance of archaeological sites, communities, being a good host, the importance of archeology, and creating inner strength which has created a group of community historic preservation

volunteerto monitor security to prevent theft, will help explain to others sustainable continuously.

Keywords: Development, public awareness, Preservation of community historic sites

บทนำ

โบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สูงค่าของชาติ เป็นสมบัติล้ำค่าเก่าแก่ที่แสดงความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ โบราณสถานเป็นสิ่งก่อสร้างหรือเป็นสถานที่ที่บรรพบุรุษได้สร้างหรือได้ใช้ประโยชน์ทำกิจกรรมต่างๆ ในอดีตและตกทอดเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน(Office of Archeology, Fine Arts Department, Ministry of Culture,2007)โบราณสถานจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมของชาติที่มีพัฒนาการมาเป็นเวลายาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โบราณสถานทุกแห่งและโบราณวัตถุทุกอย่างทุกชิ้นมีคุณค่าและมีความสำคัญต่อความเป็นเอกลักษณ์ ทำให้เข้าใจถึงที่มา สถานที่ตั้งชนชาติ ความเชื่อศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม เป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาของชุมชนและชาติ เป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนมีความสุนทรียความสวยงาม ให้คุณค่าความงามด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมด้วย(Office of Archeology, Fine Arts Department, Ministry of Culture,2007)แต่ในปัจจุบันการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของโบราณวัตถุเหล่านี้ได้ถูกปล่อยปละละเลย โบราณสถานภายในชุมชนถูกปล่อยให้รกร้าง ถูกทำลาย อีกทั้งยังมีบุคคลบางกลุ่มสนใจซื้อโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เป็นสมบัติส่วนตัว ประกอบกับราคาของโบราณวัตถุมีราคาสูงก็เป็นแรงจูงใจสำคัญ (KhamonlukUngern,2013) ที่ทำให้เกิดการลักลอกขุด นับว่าเป็นเรื่องที่น่าเศร้า เหตุนั้นเพราะชุมชนของไทยขาดความเป็นตัวตนขาดความรับผิดชอบในสมบัติของชาติ ขาดจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์

การพัฒนาจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จึงเป็นประเด็นที่กลุ่มผู้วิจัยจะวิจัย ผู้วิจัยเชื่อว่า จิตสำนึกสาธารณะ เป็นความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้ผู้คนรู้จักการเสียสละ การร่วมแรงร่วมใจ ร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อสังคมและส่วนรวม รับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติ(Chai Photisita,2000) แสวงหาคำตอบและร่วมช่วยสร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

1.ศึกษาโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์

2.ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

3.เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualtitative research) ปฏิบัติการร่วมด้วยกับชุมชน ในรูปแบบผสมผสาน มีขอบเขตศึกษาวิจัย ดังนี้

1.ขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัยในครั้งนี้กำหนดกรอบเนื้อหา คือการศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ของกลุ่มเป้าหมาย นำมาพัฒนาซึ่งจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน โดยทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนและได้รับความอนุเคราะห์จากหน่วยงานศิลปากรที่ 10อำเภอพิมาย ในการให้ความรู้ ความเข้าใจความสำคัญเรื่องโบราณคดีอันนำไปสู่การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

2. ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ประชาชนในชุมชนในพื้นที่โบราณสถานชุมชน ผู้นำชุมชน เด็ก เยาวชน ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านศิลปะกรรม พระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ 49 รูป/คน ในอำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

3. ขอบเขตด้านพื้นที่:โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบอำเภอคูเมือง และโบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

4. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชาชนในชุมชน เด็ก เยาวชน ผู้ดูแล ผู้นำชุมชน ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องศิลปะกรรม ปราชญ์ชาวบ้านและพระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ 49 รูป/คน แบ่งเป็น 5กลุ่ม ได้แก่1) ประชาชนในชุมชน เด็กและเยาวชน จำนวน 12 คน 2) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 คน 3) พระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 12 รูป/คน 4) นักวิชาการและผู้ชำนาญการด้านโบราณสถานและศิลปะ จำนวน 4 คนและ5) เด็กนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบอำเภอคูเมือง จำนวน 19 คน

5. ขอบเขตด้านขอบเขตเวลา:ดำเนินการศึกษาวิจัยในปีงบประมาณพ.ศ.2562

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงเอกสาร และเชิงคุณภาพ โดยได้ปฏิบัติการร่วมกับชุมชนในพื้นที่ด้วย โดยมีวิธีดำเนิน การวิจัย ดังนี้

(1) เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงเอกสารและคุณภาพ ปฏิบัติการร่วมด้วยการลงพื้นที่ปฏิบัติการกับชุมชน การเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามบางส่วนเป็นการสัมภาษณ์ร่วมด้วย และมีการบูรณาการกับรายวิชา “พุทธศิลปะ” ซึ่งสอนอยู่ในระดับปริญญาตรี

มีการมอบหมายให้นิสิตศึกษาสำรวจข้อมูล ลงพื้นที่ร่วมกับอาจารย์ประจำวิชา เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว คือเทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เครื่องเขียนกระดาษสำหรับจดบันทึกและแฟ้มสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอุปกรณ์สำหรับบันทึกข้อมูลอุปกรณ์สำหรับบันทึกข้อมูลงานวิจัยในครั้งนี้ และได้ใช้แบบสัมภาษณผสมกับการแจกแบบสอบถามบางส่วนพร้อมกับการจัดทำกิจกรรมต่างๆ จำนวน 4 กิจกรรม

(2)รูปแบบของงานและชุดอบรมการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนด้านโบราณสถาน แบ่งออกเป็น 2 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ดำเนินงานเพื่อวัดจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณ สถานชุมชนโดยใช้สัมภาษณ์ สอบถาม และการทำกิจกรรมร่วมด้วย

จัดกิจกรรมประกอบการประเมินตามสภาพจริงที่เน้นกลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง จำนวน 2 แผนการจัดกิจกรรม ได้แก่

กิจกรรมที่1จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณสถานชุมชนโดยใช้แนวคิดทฤษฎีจิตสาธารณะ จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและการมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษากลุ่มเป้าหมายว่ามีจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน หรือไม่ 2. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการดูแลอนุรักษ์รักษาโบราณสถานชุมชน

ลักษณะของกิจกรรมที่ 1 โดย 1. อภิปรายถึงเรื่องจิตสำนึกสาธารณะโบราณ สถานชมชน ในพื้นที่ เพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน 2. ให้กลุ่มเป้าหมายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาข้อสรุป หาแนวทางและวิธีการร่วมกันเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน 3. ปฏิบัติการดูแลรักษาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน และ 4. ให้กลุ่มเป้าหมายเขียนสิ่งที่เรียนรู้ และสิ่งที่เขาสามารถทำได้เพื่อช่วยในการดูแลรักษาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

ผลการดำเนินงานตามกิจกรรมที่1โดยกลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ในพื้นที่อำเภอคู่เมือง มีความเห็นว่า มนุษย์เป็นตัวการสำคัญมากที่สุดในการทำลายโบราณสถาน 78 % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าแมลง ภัยธรรมชาติมีส่วนในการทำลายโบราณสถานด้วย 11 % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าโบราณสถานไม่ใช่เป็นเพียงอิฐเก่าๆ ไม้ผุๆ 44 % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าโบราณสถานบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชน 56 % และ เห็นด้วยอย่างว่าควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น และควรทิ้งขยะในถังขยะ 44 %

ในขณะที่กลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ในพื้นที่อำเภอเมือง มีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า มนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลายโบราณสถาน 22 % เห็นด้วยว่ามนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลายโบราณสถาน 44 % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าแมลง ภัยธรรมชาติมีส่วนในการทำลายโบราณสถานด้วย 12 % เห็นด้วยว่าแมลง ภัยธรรมชาติมีส่วนในการทำลายโบราณสถานด้วย 55 % เห็นด้วยว่าโบราณสถานไม่ใช่เป็นเพียงอิฐเก่าๆ ไม้ผุๆ 56 % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าโบราณสถานบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชน 67 % และ เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น และควรทิ้งขยะในถังขยะ 67 %

กิจกรรมที่ 2 บอกมาหกอย่าง เป็นการสำรวจโบราณสถานงานของชุมชนตัวเองเพื่อทราบพื้นความรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อโบราณสถานชุมชนของตน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีจิตสาธารณะ จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและการมีส่วนร่วมโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. ศึกษาพื้นฐานความรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อโบราณสถานชุมชน เพื่อหาข้อมูลว่ากลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจในโบราณสถานชุมชนของตนเองว่าอยู่ในสภาพอย่างไร หรือไม่2. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการดูแลอนุรักษ์รักษาโบราณสถานชุมชน

ลักษณะของกิจกรรมที่ 2โดย 1. อภิปรายถึงโบราณสถานชมชน ในพื้นที่ โดยทั่วไปให้กลุ่มเป้าหมายฟัง 2. ให้กลุ่มเป้าหมายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาข้อสรุป หาแนวทางและวิธีการร่วมกันเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน 3. ปฏิบัติการดูแลรักษาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

ผลการดำเนินงานตามกิจกรรมที่ 2 พบว่า ในพื้นที่อำเภอคูเมือง โบราณสถานชุมชนมีสภาพสะอาด สภาพโบราณสถานชุมชนเย็นสบาย สถานที่อื่นๆ โดยรอบสะอาด มีความร่มรื่นดี.และห้องน้ำภายในบริเวณโบราณสถานชุมชนค่อนข้างสะอาดส่วนพื้นที่อำเภอเมือง วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง มีสภาพค่อนข้างสะอาด สภาพโบราณสถานชุมชนเย็นสบาย มีต้นไม้ให้ร่มเงาสถานที่อื่นๆ โดยรอบค่อนข้างสะอาด มีความร่มรื่นดี และห้องน้ำภายในบริเวณโบราณสถานชุมชนค่อนสะอาด แต่บางครั้งจะมีกลิ่นบ้าง

กิจกรรมจิตสำนึกสาธารณะเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน พบว่า ส่วนมากจะไม่เคยช่วยในการทำความสะอาดโบราณสถาน และจะช่วยในบางครั้งเมื่อมีการระดมของชุมชน และส่วนมากไม่เคยช่วยเฝ้าระวังโบราณสถานชุมชนเลย นอกจากบางครั้งที่พบเห็นการลูบการเคาะชิ้นส่วนสำคัญ จะเดินเข้าไปเตือนไม่ให้ทำเมื่อได้ดำเนินการสัมภาษณ์สอบถามและจัดทำกิจกรรมทั้ง 2 กิจกรรมเรียบร้อย จากนั้นจะดำเนินการรวบรวม ทั้งข้อมูลจากเอกสารและการลงภาคสนามทั้งหมดเพื่อดำเนินการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะต่อไป

ระยะที่ 2 ดำเนินงานเพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณ สถานชุมชนอำเภอคูเมืองและอำเภอเมืองโดยใช้ 1.รูปแบบฝึกปฏิบัติงาน และ 2.อบรมเกี่ยวกับด้านโบราณสถาน แนวทางการอนุรักษ์ จิตอาสา จิตสำนึกสาธารณะ การสร้างแรงจูงใจ จากวิทยากรผู้ชำนาญการเฉพาะด้าน

การอบรมจะครอบคลุมเนื้อหาและให้ความรู้ โดยวิทยากรชำนาญการเฉพาะด้านโบราณคดี และวิทยากรจากวัฒนธรรมจังหวัดหรือเทียบเท่า โดยเนื้อหาเป็นชุดอบรมพัฒนาจิตอาสา ดังนี้

1.ประเภทของโบราณสถานและโบราณวัตถุและคุณค่า

2.แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

3.ประวัติความเป็นมาของชุมชนทั้งชุมชนบ้านปะเคียบและชุมชนโดยรอบบริเวณวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

4.แนวทางการอนุรักษ์เสมาบ้านปะเคียบและโบราณสถานบนวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

5.การปลูกสร้างพลังชีวิตแรงจูงใจและการพัฒนาจิตสำนักสาธารณะ ทั้งนี้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

เอกสารชุดอบรมได้แก่ หนังสือ/ตำรา ของ ศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ เรื่องศิลปะทวารวดี : วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย,รศ.ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง เรื่องใบเสมาทวารวดีในอีสาน, ประวัติความเป็นมาของชุมชนทั้งชุมชนบ้านปะเคียบและแนวทางการอนุรักษ์เสมาบ้านปะเคียบ ของอาจารย์สมเดช ลีลามโนธรรม ผู้ชำนาญการด้านโบราณคดีสำนักศิลปากร 10อำเภอพิมาย วิธีการปลูกสร้างพลังชีวิตแรงจูงใจ(มนุษย์มหัศจรรย์)โดยพระมหาพจน์สุวโจ , ผศ.ดร. และเอกสารโครงการเสริมสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยว เจ้าบ้านที่ดี ผูกมิตรสานไมตรี เสริมวิถีท่องเที่ยวไทย ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การจัดกิจกรรมเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนด้วยจำนวน 2 แผนการจัดกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 3 อาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะ พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ โดยใช้แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ มาสร้างแบบสอบถาม โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อเสริมสร้างให้บุคคลในชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของตนเอง 2. เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของบุคคลในชุมชน

ลักษณะของกิจกรรมที่ 3 คือ โดย 1. อบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่และโบราณสถานต่างๆ สร้างแรงจูงใจให้มีความรักหวงแหนสมบัติอันมีค่าในโบราณสถานของชุมชน 2. พาประชาชน เด็กๆ เยาวชน พระภิกษุ และผู้นำชุมชนไปทัศนศึกษา ศึกษาแนวทางการจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนในที่อื่นๆ

ผลการดำเนินงานตามกิจกรรมที่ 3 พบว่า 1.จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานและการอนุรักษ์ โดยวิทยากรผู้มีความรู้ด้านพุทธศิลปะและโบราณสถาน และเจ้าหน้าที่จากศูนย์วัฒนาธรรมอำเภอคูเมือง เทคนิคการสร้างพลังแรงจูงใจให้ตัวเอง ผลที่ได้รับจากการอบรมทำให้กลุ่มเป้าหมายชุมชน เห็นความสำคัญของโบราณสถาน โบราณวัตถุของชาติ และท้องถิ่นของตนเอง จะเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปะโบราณสถานโบราณวัตถุของชาติ ทำให้ให้เห็นคุณค่าของโบราณสถาน จนเกิดแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อให้คนรุ่นหลัง ประชาชนท้องถิ่นอื่นได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ต่อไป 2.การฝึกปฏิบัติ ในพื้นที่ เสริมสร้างทักษะในการรักษาอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ ให้คงอยู่สืบไป 3.กิจกรรมพากลุ่มเป้าหมาย ไปดูการปฏิบัติงานของจิตอาสา เพื่อการอนุรักษ์โบราณชุมชนนอกสถานที่ จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ วัดพระเจ้าใหญ่(วัดหงส์), วัดทรงสิรินาวาส, วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

กิจกรรมที่ 4 สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะเป็นกิจกรรมที่ใช้แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ มา

สร้างกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์คือ1. เพื่อเสริมสร้างให้บุคคลในชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง2. เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของบุคคลในชุมชน

ลักษณะของกิจกรรมที่ 4 คือ 1. อบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่และโบราณสถานต่างๆสร้างแรงจูงใจให้มีความรักหวงแหนสมบัติอันมีค่าในโบราณสถานของชุมชน2. พาประชาชน เด็กๆ เยาวชน พระภิกษุ และผู้นำชุมชนไปทัศนศึกษา ศึกษาแนวทางการจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนในที่อื่นๆ

ผลการดำเนินงานตามกิจกรรมที่ 4สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อให้คำมั่นสัญญาของกลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ที่จะร่วมกันช่วยอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง กลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบได้แก่นักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบชั้น ม.2 จำนวน 19 คน ได้ให้คำสัญญาใจเพื่อการอนุรักษ์ อาทิ 1) จะช่วยกวาด ทำความสะอาด ไม่ทิ้งขยะลงบนพื้นและดูแลโบราณสถานชุมชน ไม่ทำลายสิ่งที่เป็นโบราณและช่วยกันดูแลรักษาไว้เป็นอย่างดี ไม่ทำให้โบราณวัตถุเสื่อมเสีย 2) จะช่วยรักษาอนุรักษ์โบราณชุมชน ดูแลความสะอาดในสถานที่โบราณสถาน ช่วยกันเป็นหูเป็นตาเพื่อป้องกันการขโมย 3) ห้ามไปทำลาย จะความสะอาด และต้องการเก็บรักษาไว้ให้ลูกหลายรุ่นต่อไปไว้ดู4) ใบเสมา เป็นโบราณวัตถุที่เก่าแก่มาแต่โบราณ ช่วยกันดูแลรักษา อนุรักษ์ 5) คอยสอดส่องความปลอดภัยโบราณสถาน 6) ไม่ตัดต้นไม้ อนุรักษ์สระน้ำ และช่วยเหลือสัตว์ที่มีปัญหาไม่ขีดเขียนบนวัตถุโบราณ และ 7) ไม่ก่อความวุ่นวายในชุมชน ช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถานในชุมชน

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์นี้ คณะผู้วิจัยได้ผลการวิจัย สรุปแต่ละประเด็นสอดรับกับวัตถุประสงค์และอภิปรายผล พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.โบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์นั้น มีพื้นที่เมืองโบราณหลายแห่ง ได้แก่ อำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอปะโคนชัย อำเภอปะคำ และอำเภอคูเมือง ล้วนแล้วแต่มีโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่ง เฉพาะอำเภอนางรองนั้นมีโบราณสถาน โบสถ์เก่า ณ วัดกลาง อำเภอนางรอง และวัดขุนก้อง, ส่วนอำเภอพุทไธสง ณ พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์ บ้านศีรษะแรดปรางค์กู่สวนแตง, ส่วนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ณ วัดภูเขาอังคารปรากฏเสมาโบราณและนอกจากนั้นยังมีอีกหลายพื้นที่ ซึ่งทั้งหมดเหล่านี้ได้รับการดูแลอนุรักษ์โดยกรมศิลปากรแล้ว แต่สำหรับอำเภอคูเมืองนั้น พบว่าเสมาโบราณ รุ่นสมัยทวารวดี ได้แก่ เสมาโบราณที่วัดทรงศิรินาวาส และวัดสุพลศรัทธาราม ซึ่งวัดทั้ง 2 แห่ง ผู้วิจัยได้การอนุรักษ์เบื้องต้นไว้แล้วโดยความร่วมมือกับชุมชน โดยเฉพาะเสมาโบราณที่วัดทรงศิรินาวาส ผู้วิจัยได้จัดทำทะเบียนและผังแสดงที่ตั้งของเสมาทุกใบ อีกทั้งยังได้จัดทำองค์ความรู้ร่วมกับชุมชนแสดงประวัติของเสมาและชุมชนไว้ด้วย

นอกจากนี้ใน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ยังมีโบราณสถานชุมชน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อันมี พระพุทธรูปประจำจังหวัด รอยพระพุทธบาท ปราสาทขอม ที่เป็นพื้นที่ของวนอุทยาน มีโบราณสถานที่สมบูรณ์เหมาะเป็นแหล่งแห่งการเรียนรู้ จึงได้ทำการอนุรักษ์ด้วย

เพราะโบราณสถานทั้ง 2 แห่ง ทั้งในชุมชนบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมืองและ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดงนั้น นับเป็นสมบัติที่ทรงค่าควรแก่การอนุรักษ์ ที่ต้องอาศัยการสร้างและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของคนในชุมชนให้เกิดความรัก ความหวงแหนและอนุรักษ์โบราณสถานของตัวเอง ดูแลรักษากันเอง เพื่อให้อยู่ถาวรต่อไป

2.จากการศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลพบว่า มีการตระหนักรู้ในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความรู้ความเข้าใจและความคิดความรู้สึกเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของเอง โดย มีความเห็นว่า มนุษย์เป็นตัวการสำคัญมากที่สุดในการทำลายโบราณสถานโบราณสถานไม่ใช่เป็นเพียงอิฐเก่าๆ ไม้ผุๆและโบราณสถานบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชนและ ควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น และช่วยกันดูแล ควรทิ้งขยะในถังขยะ แต่ยังไม่มีสำนึกสาธารณะเพื่อการเฝ้าระวังและดูแลรักษา การเฝ้าระวังคงมีเพียงร้อยละ 10-20 เท่านั้น

3. การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ การทำกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะดังกล่าว ด้วยการจัดอบรมชุดความรู้พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นสร้างพลังชีวิตและแรงจูงใจเสริมสร้างความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถานชุมชน และการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ให้กับกลุ่มประชากรตัวอย่าง ได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เป็นคนในพื้นที่ และเป็นเด็กนักเรียนชั้น ม.2 โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ จำนวน 19 คนร่วมทำกิจกรรมและมีสัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ จะร่วมช่วยกันแก้ปัญหาและอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองด้วยการจะช่วยรักษาอนุรักษ์โบราณชุมชน ดูแลความสะอาดในสถานที่โบราณสถาน ไม่ขีดเขียน ไม่ทำลาย ช่วยกันเป็นหูเป็นตา สอดส่องความปลอดภัย เพื่อป้องกันการขโมยเพื่อเก็บไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไปไว้ดูและจะช่วยกันอธิบายให้ผู้อื่นรับรู้ด้วยไม่ตัดต้นไม้ อนุรักษ์สระน้ำ และช่วยเหลือสัตว์ที่มีปัญหา

บทสรุป

โบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สูงค่าของชาติและชุมชน เป็นสมบัติล้ำค่าเป็นสิ่งก่อสร้างหรือเป็นสถานที่ที่บรรพบุรุษได้สร้างหรือได้ใช้ประโยชน์ทำกิจกรรมต่างๆ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีพัฒนาการมาเป็นเวลายาวนานมีความสำคัญต่อความเป็นเอกลักษณ์ ทำให้เข้าใจถึงที่มา สถานที่ตั้งชนชาติ ความเชื่อศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชน เป็นแหล่งข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ เป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาของชุมชนและชาติ เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต

มีการปล่อยปละละเลยโบราณสถานภายในชุมชนถูกปล่อยให้รกร้าง ถูกทำลาย ถูกขโมยถูกยึดเป็นสมบัติส่วนตัว เพราะขาดความเป็นตัวตน ขาดความรับผิดชอบในสมบัติของส่วนรวมขาดจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์

การพัฒนาจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ให้กับชาวชุมชนในพื้นที่เป็นแนวทางหนึ่ง ที่จะสามารถรักษาอนุรักษ์โบราณสถานของชุมชนไว้ได้ ด้วยความร่วมมือและเพื่อการเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในสังคม ไม่เห็นแก่ตัวปรารถนาจะมีส่วนร่วมและช่วยเหลือสังคม แบ่งปันเกื้อกูล ให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนการดูแลรักษาสมบัติโบราณสถานของชุมชนเพื่อให้คงอยู่แสดงให้คนรุ่นต่อๆ ไปได้ศึกษาหาความรู้ต่อไป

ปัญหาการขาดการจะอนุรักษ์โบราณสถาน ในพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์ แม้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักศิลปากรในพื้นที่ จะให้การดูแลอนุรักษ์ก็ตาม แต่ลำพังเจ้าหน้าที่ของสำนักศิลปากรมีไม่เพียงพอ การร่วมมือร่วมแรงใจในดูแลโบราณสถานไม่ควรปล่อยให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐเพียงลำพัง บุคคลในชุมชนควรจะต้องมีส่วนร่วมด้วย สำหรับจังหวัดบุรีรัมย์นั้นมีพื้นที่ของเมืองโบราณหลายเมือง ได้แก่ อำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอคูเมือง ล้วนแล้วแต่มีโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่ง อาทิ โบสถ์เก่า ณ วัดกลางนางรอง, วัดขุนก้อง,พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์ บ้านศีรษะแรดปรางค์กู่สวนแตง วัดภูเขาอังคาร เป็นต้น ซึ่งได้รับการดูแลอนุรักษ์โดยกรศิลปากรแล้วแต่สำหรับอำเภอคูเมืองนั้น จากการทำงานในพื้นที่พบมีเสมาโบราณเป็นจำนวนมาก รุ่นสมัยทวารวดีพบที่วัดทรงศิรินาวาสและวัดสุพลศรัทธาราม วัดทั้ง 2 แห่ง มีเสมาโบราณนั้น ผู้วิจัยได้การอนุรักษ์เบื้องต้นไว้แล้วโดยความร่วมมือกับชุมชน โดยได้สำรวจและจัดทำทะเบียนและผังแสดงที่ตั้งของเสมาทุกใบ อีกทั้งยังได้จัดการทำซุ้มองค์ความรู้แสดงประวัติของชุมชนและที่มาของเสมา แล้ว ณ วัดทรงศิรินาวาส เสมาโบราณกลุ่มนี้นับว่าเป็นโบราณสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ มีคุณค่าทางด้านศิลปกรรม แม้ว่าผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมประวัติความเป็นมาและแผนผังแล้วก็ตาม แต่เพื่อให้มีการต่อยอดจากงานวิจัยคราวที่แล้ว ผู้วิจัยได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนแห่งนี้ จำนวน 19 คน เป็นเด็กนักเรียน ม.2 ของโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบเพื่อพวกเขาเหล่านั้นจะได้เป็นผู้อนุรักษ์โบราณสถานของตัวเองต่อไปนอกจากอำเภอคูเมืองแล้วยังมีอีกพื้นที่หนึ่งคือ อำเภอเมือง ซึ่งมีโบราณสถานชุมชน อาทิ พระพุทธรูปประจำจังหวัด รอยพระพุทธบาท ปราสาทขอม เป็นต้น ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ อันเป็นพื้นที่ของวนอุทยาน มีโบราณสถานที่สมบูรณ์เหมาะเป็นแหล่งแห่งการเรียนรู้ ควรแก่การอนุรักษ์ด้วย ซึ่งได้ทำการศึกษาและทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของสมาชิกคนในชุมชน เพื่อให้มีความรัก ความหวงแหนและอนุรักษ์โบราณสถานของตัวเอง ให้เป็นสมบัติของชุมชนและของชาติต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.นำปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากเสมาโบราณบ้านปะเคียบไม่ได้รับการอนุรักษ์เท่าที่ควรไปนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกเพื่อการรักและหวงแหนแหล่งโบราณสถานของตน

2.กำหนดเป็นแผนงานบริหารองค์กรในพื้นที่ เช่น แผนงานการเรียนรู้ศึกษาโบราณสถานที่ชุมชน

3.จากความสำเร็จที่ทีมงานวิจัย ได้รับความร่วมมือร่วมแรงใจกับผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ตลอดจนเจ้าของพื้นที่และสำนักกรมศิลปากร จึงทำให้เกิดการดำเนินการอนุรักษ์อย่างเป็นรูปธรรม จึงควรนำแนวทางการอนุรักษ์ดังกล่าวไปเผยแพร่และใช้กับสถานที่อื่นต่อไป

4.จัดเสวนาการวิจัยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณชุมชน

5.ควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานโดยเฉพาะเสมาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน เด็ก และเยาวชน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ต่อไป

6. ควรให้มีการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชนโบราณในพื้นที่ เพื่อการกระจายความรู้อย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาเสมาในพื้นที่ชุมชนโบราณที่มีความเชื่อด้านศาสนาต่างกัน เพื่อศึกษาอิทธิพลและความเกี่ยวของสัมพันธในการอยู่รวมกันของชุมชนนั้นในอดีต

2. ศึกษาวิธีป้องกันการทำลายโบราณสถานชุมชน และการอนุรักษ์ เพื่อความยั่งยืนต่อไป

3. ศึกษากระบวนการสร้างจิตสำนึกสาธารณะด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงพุทธในพื้นที่ชุมชนใกล้เคียง

4. ศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมในสมัยทวารวดี ในแหล่งชุมชนโบราณในพื้นที่เคียง เพื่อการการศึกษารูปแบบศิลปวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงกันได้

References

กมลลักษณ์ อู่เงิน,**ปัญญาการลักลอบค้าวัตถุโบราณ**,๑๐ มกราคม ๒๕๕๖.http://sd-.blogspot.com/2013/01/53261859.html

จิราพร ขุนศรี, บทแนะนำหนังสือ **“การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม”**วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายปีที่ ๖ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๔

จันทร์ ชุ่มเมืองปัก,**แรงจูงใจและการจูงใจ สร้างปาฏิหาริย์.**กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า,๒๕๔๖

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์,**สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ**,กรุงเทพมหานคร : วี พรินทร์(1991),๒๕๕๒.

แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์,สำนึกโบราณคดี ,กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม,กรุงเทพมหานคร: บมจ.อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,๒๕๕๐.

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. **ทวารวดีในอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๕๘.

บุญสม หรรษาศิริพจน์,**จิตสำนึก**,กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาอาจารย์สถาบันบัณฑิตพัฒน

บริหารศาสตร์,๒๕๔๓.

สำนักโบราณคดี ,กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม,**แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์**,กรุงเทพมหานคร : บมจ.อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,๒๕๕๐.

สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร,**คู่มือการปฏิบัติงานด้านโบราณคดี**,กรุงเทพมหานคร : หจก.อรุณการพิมพ์,๒๕๕๐.

สมเดช ลีลามโนธรรม,ผู้ชำนาญการโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๑๐ (พิมาย) นครราชสีมา, **เอกสารประกอบการบรรยาย** วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๐, ณ วัดทรงศิรินาวาส.

ชาย โพธิสิตาและคณะ**,การศึกษาจิตสำนึกของตนไทยต่อสาธารณสมบัติ : กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร,งานวิจัย**,นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล,๒๕๔๓.

พระมหาสังเวช จนฺทโสภี(ศรีโคตร),ผศ.ดร.และคณะ,**กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา**,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,ปี๒๕๕๙.

พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ ผศ.และคณะ,**การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น**,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปี ๒๕๔๘.

ศิริ แคนสา,**การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนคอนสวรรค์,**วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต,มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ,๒๕๕๑.

ภาคผนวก ข.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์
หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย

ภาคผนวก ข.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑.กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

นำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ในการเรียนการสอนในรายวิชามนุษย์กับสังคม รายวิชาพุทธศิลปะ รายวิชาพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น ในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.กิจกรรมด้านเชิงสาธารณะ

นำความรู้ด้านการจัดการโบราณสถานชุมชน เพื่อการวางแผนเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม

นำความรู้ด้านการอนุรักษ์ไปเป็นแบบเพื่อการอนุรักษ์ต่อโบราณสถานอื่นต่อไป

นำรูปแบบการสร้างจิตสำนึกสาธารณะโบราณสถานชุมชนไปสร้างใช้ในแหล่งอื่นได้ต่อไป

๓.กิจกรรมด้านวิชาการ

ได้มีการพัฒนาทักษะในกระบวนการวิจัย ลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ร่วมกันกับนิสิตปริญญาตรี และคณาจารย์สาขาวิชาพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ บุรีรัมย์

ได้สร้างรูปแบบชุดอบรมความรู้ในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๔.กิจกรรมด้านสร้างสรรค์

เป็นกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ชาติพันธ์ของชุมชนและคุณค่าทางศิลปะการอนุรักษ์ให้คงอยู่สามารถจะยกระดับการท่องเที่ยวในแหล่งโบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบได้

๕.กิจกรรมด้านเชิงนโยบาย

การนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบเป็นข้อมูลนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะได้มีการริเริ่มสร้างสรรค์งานให้มีกกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนที่บ้านปะเคียบขึ้นเป็นรูปธรรม

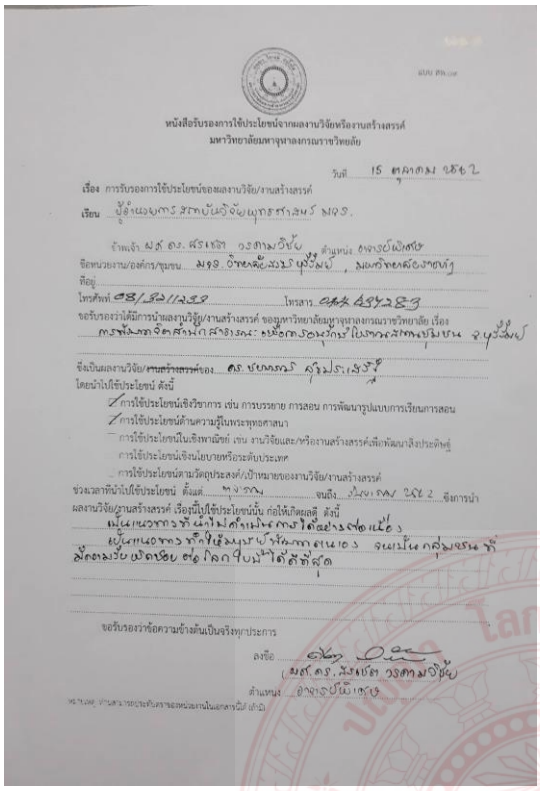

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 15 ตุลาคม 2562

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสนา มจร.

ข้าพเจ้า ผศ.ดร.ศรเชษฐ วรคามวิชัย ตำแหน่ง อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน มจร วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ , มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ที่อยู่

โทรศัพท์ 08/32/1232 โทรสาร 044 652283

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ เพื่อการอนุรักษ์ในการส่งเสริมชุมชน จ.บุรีรัมย์

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/~~งานสร้างสรรค์~~ของ ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☑ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☑ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ตุลาคม จนถึง วันที่ตุลาคม 2562 ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

เป็นแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง
เป็นแนวทางที่ใช้มุมมองด้านภาคตนเอง จนเป็นกลุ่มชนที่
สัดส่วนเปิดเผย ต่อโลกจนเข้าได้ดีที่สุด

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ (ผศ.ดร.ศรเชษฐ วรคามวิชัย)

ตำแหน่ง อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ

หมายเหตุ ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

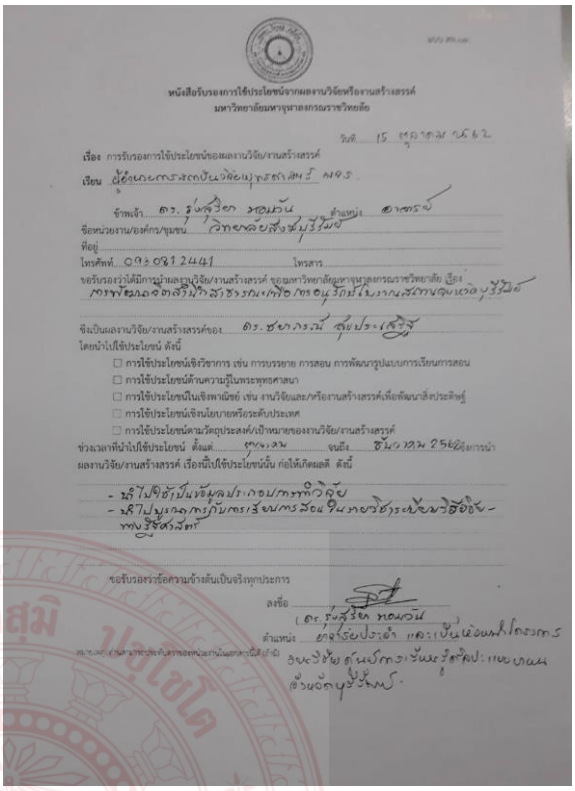

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 15 ตุลาคม 2562

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสนา มจร.

ข้าพเจ้า ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน ตำแหน่ง อาจารย์

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ที่อยู่

โทรศัพท์ 09: 0812441 โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ เพื่อการอนุรักษ์ในการส่งเสริมชุมชน จ.บุรีรัมย์

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ตุลาคม จนถึง วันที่ตุลาคม 2562 ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- นำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการทำวิจัย
- นำไปบูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชาระดับมหาวิทยาลัย-
ทางวิชาศาสตร์

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ (ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ และเป็นหัวหน้าโครงการ

หมายเหตุ ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี) วิจัยเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ เพื่อการอนุรักษ์ ชุมชนอำเภอบุรีรัมย์.

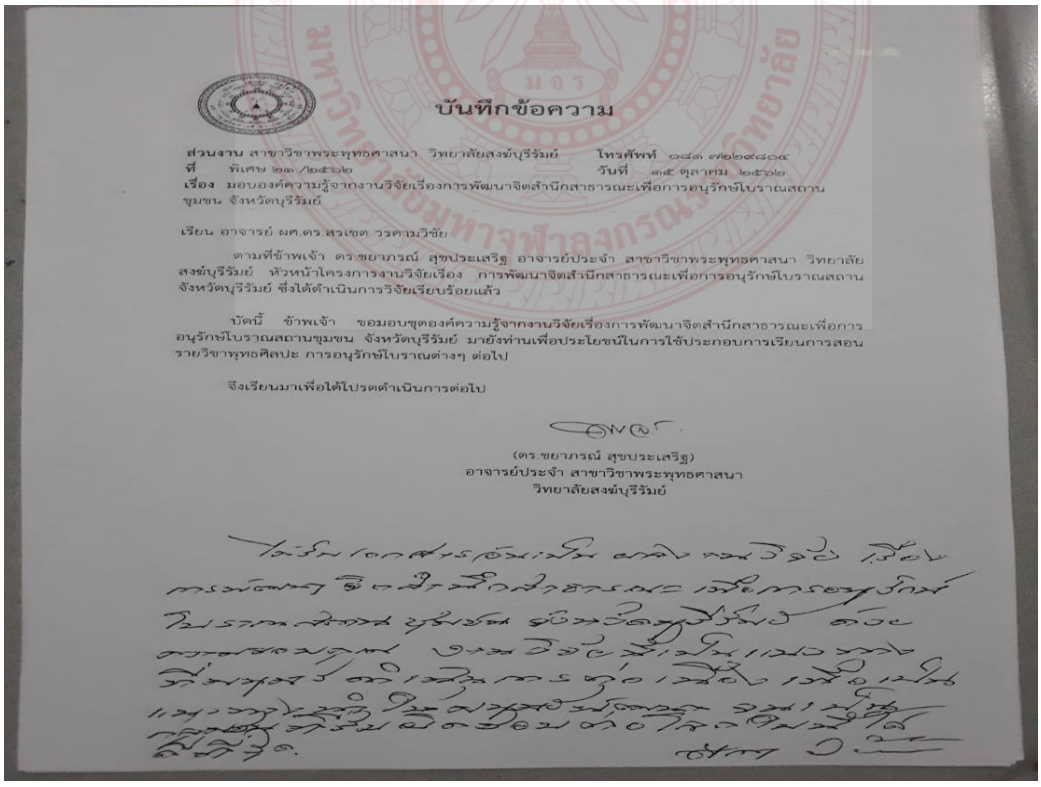

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ **โทรศัพท์** ๐๘๓ ๗๒๑๙๘๐๔
ที่ พิเศษ ๒๓ /๒๕๖๒ **วันที่** ๓๕ ตุลาคม ๒๕๖๒
เรื่อง มอบองค์ความรู้จากงานวิจัยเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์ใบราณสถาน ชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์

เรียน อาจารย์ ผศ.ดร.สวเชต วรคามวิชัย

ตามที่ข้าพเจ้า ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ หัวหน้าโครงการงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์ใบราณสถาน จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งได้ดำเนินการวิจัยเรียบร้อยแล้ว

บัดนี้ ข้าพเจ้า ขอมอบชุดองค์ความรู้จากงานวิจัยเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์ใบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ มายังท่านเพื่อประโยชน์ในการใช้ประกอบการเรียนการสอนรายวิชาพุทธศิลปะ การอนุรักษ์ใบราณต่างๆ ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อได้โปรดดำเนินการต่อไป

(ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ)
อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ได้รับเอกสารเรียบร้อยแล้ว ขอขอบคุณ เรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ เพื่อการอนุรักษ์ใบราณสถาน ชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยความยินดีอย่างยิ่ง งานวิจัยนี้เป็นแนวทางที่มีประโยชน์ ต่อการต่อเนื่อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ ของชุมชนต่อไปได้ดีที่สุด.

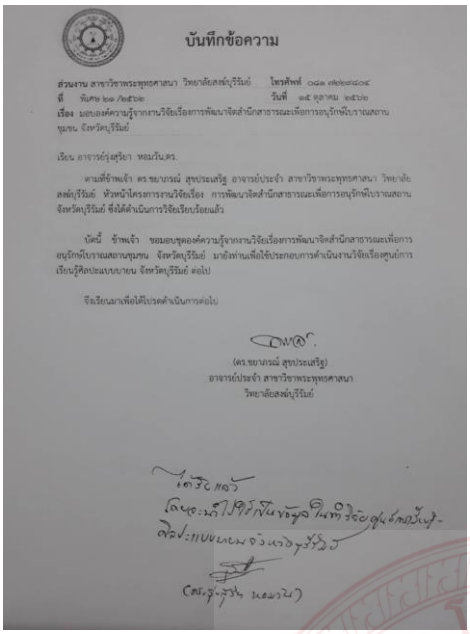

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๔๓ ๗๒๒๙๔๐๔
ที่ พิเศษ ๒๓ /๒๕๖๒ วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๒
เรื่อง มอบองค์ความรู้จากงานวิจัยเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์

เรียน อาจารย์สุรัชา หอมวัน.ดร.

ตามที่ข้าพเจ้า ดร.ขยาภรณ์ สุขประเสริฐ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ หัวหน้าโครงการงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งได้ดำเนินการวิจัยเรียบร้อยแล้ว

บัดนี้ ข้าพเจ้า ขอมอบชุดองค์ความรู้จากงานวิจัยเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ มายังท่านเพื่อใช้ประกอบการดำเนินงานวิจัยเรื่องศูนย์การเรียนรู้คิดประแบบบายน จังหวัดบุรีรัมย์ ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อได้โปรดดำเนินการต่อไป

(ดร.ขยาภรณ์ สุขประเสริฐ)
อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ได้รับแล้ว
โดยจะนำไปใช้ในการวิจัยศูนย์การเรียนรู้
คิดประแบบบายน จังหวัดบุรีรัมย์ ต่อไป
(ดร.สุรัชา หอมวัน)

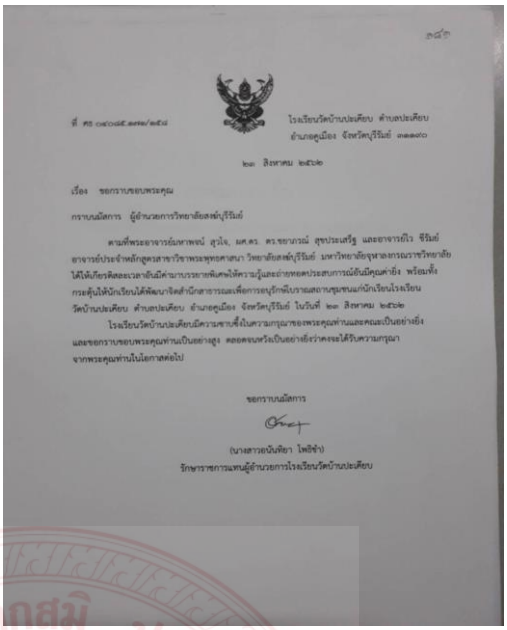

๑๘๕

ที่ ศธ ๐๔๐๑๕.๑๓๒/๒๕๖๒

โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ
อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๑๐

๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอกราบขอบพระคุณ

กราบนมัสการ ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ตามที่พระอาจารย์มหาพพงษ์ สุวโจ, ผศ.ดร. ดร.ขยาภรณ์ สุขประเสริฐ และอาจารย์โว ชีรินย์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้เกียรติสละเวลายินดีต้อนรับนักศึกษาบรรยายพิเศษให้ความรู้และอ่านทอดประสบการณ์อันมีคุณค่ายิ่ง พร้อมทั้งกระตุ้นให้นักเรียนได้พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์มีโบราณสถานชุมชนแก่นักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ในวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๒

โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบมีความซาบซึ้งในความกรุณาของพระคุณท่านและคณะเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง ตอบตอนพร้อมเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความกรุณาจากพระคุณท่านในโอกาสต่อไป

ขอกราบนมัสการ

(นางสาวอนันทิยา โพธิชำ)
รักษาราชการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ

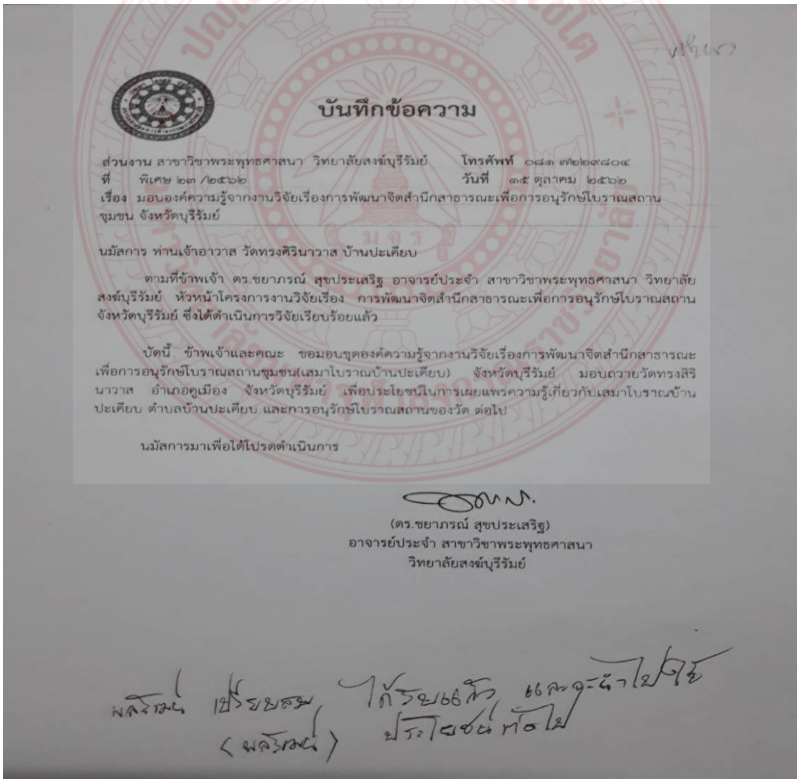

เรียน

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๔๓ ๗๒๒๙๔๐๔
ที่ พิเศษ ๒๓ /๒๕๖๒ วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๒
เรื่อง มอบองค์ความรู้จากงานวิจัยเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์

นมัสการ ท่านเจ้าอาวาส วัดทรงศิรินาวาส บ้านปะเคียบ

ตามที่ข้าพเจ้า ดร.ขยาภรณ์ สุขประเสริฐ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ หัวหน้าโครงการงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งได้ดำเนินการวิจัยเรียบร้อยแล้ว

บัดนี้ ข้าพเจ้าและคณะ ขอมอบชุดองค์ความรู้จากงานวิจัยเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน(เสมาโบราณบ้านปะเคียบ) จังหวัดบุรีรัมย์ มอบถวายวัดทรงสิรินาวาส อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเสมาโบราณบ้านปะเคียบ ตำบลบ้านปะเคียบ และการอนุรักษ์โบราณสถานของวัด ต่อไป

นมัสการมาเพื่อได้โปรดดำเนินการ

(ดร.ขยาภรณ์ สุขประเสริฐ)
อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

พลิวรรณ์ เปรียบธรรม ได้รับแล้ว และจะนำไปใช้
(พลิวรรณ์) ประโยชน์ต่อไป

ภาคผนวก ค.

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ดำเนินการมา และผลที่ได้รับของโครงการวิจัย

ภาคผนวก ค.

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการวิจัย

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ได้ดำเนินมา	ผลที่ได้รับจากโครงการ
๑.ศึกษาโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์	ศึกษา ค้นคว้า ว่าจังหวัดบุรีรัมย์มีแหล่งโบราณว่ามีที่ไหนบ้าง	ลงสำรวจพื้นที่จำนวน ๗ พื้นที่ โบราณสถานจำนวน ๑๒ แห่ง และเลือก ๒ แห่ง คืออำเภอคูเมืองและอำเภอเมือง	ได้ทราบว่าอำเภอคูเมืองและอำเภอเมืองมีโบราณสถานชุมชนที่เก่าแก่
๒.ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะชุมชนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน	สำรวจสภาพโบราณสถานชุมชนภายในชุมชน เพื่อให้เห็นสภาพแท้จริงของโบราณสถาน	ได้ทำสำรวจและออกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับสภาพโบราณสถานชุมชนภายในชุมชน	๑.ได้ทราบว่ากลุ่มตัวอย่างมีจิตสำนึกสาธารณะชุมชนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนอย่างไร หรือไม่ ๒.เป็นการสะท้อนความรู้สึกที่มีต่อสภาพแวดล้อม ความใส่ใจและการมีจิตสำนึกสาธารณะที่จะดูแลและอนุรักษ์และเพื่อการปรับปรุงดูแลให้ดียิ่งขึ้น ๓.ทราบว่าส่วนมากแล้วไม่เคยเข้าไปดูแล ทำความสะอาดและเฝ้าระวังเลย
๓.เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์	จัดกิจกรรมไปทัศนศึกษาโบราณสถานนอกพื้นที่ ดูการจัดการและการอนุรักษ์	จัดกิจกรรมไปทัศนศึกษาโบราณสถานนอกพื้นที่ และการจัดอบรมความรู้ต่างๆ	๑.ได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ที่ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ ๒.ได้นำกลุ่มตัวอย่างไปทัศนศึกษาดูการจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานที่ วัดพระเจ้าใหญ่วัดหงส์ ๓.จัดอบรม ณ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ เกี่ยวกับการ

			พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน และการสร้าพลังแรงจูงใจ เพื่อการเสริมสร้างให้บุคคลในชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง
๔.การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย	เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามสัมภาษณ์	เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย	ลงเก็บข้อมูล แบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายซึ่งประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน เด็ก เยาวชน พระภิกษุสงฆ์ ประชาชนทั่วไป จำนวนประมาณ ๔๙ รูป/คน ในอำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
๕.การลงพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย	วางแผนไว้ คือ สำรวจจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน การสร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน และการสัญญาใจเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจากกลุ่มตัวอย่าง	ลงพื้นที่และทำกิจกรรมตามที่ได้วางแผนไว้	๑.ทราบปัญหา ซึ่งผู้วิจัยได้หาแนวทางแก้ไขให้แล้ว ๒.นอกจากนี้ได้รับรู้ถึงความเข้าใจของชุมชนว่ามีความคิดอย่างไรกับโบราณสถานชุมชน ๓.ได้กลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนให้กับพื้นที่ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ เพื่อสืบสานการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองต่อไป
๖.รายงานฉบับสมบูรณ์	รวบรวมจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์	รวบรวมจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ส่งสถาบันวิจัย	ได้รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ๒) เพื่อ

			ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะชุมชนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ๓) เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ง.
แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์

กิจกรรมเพื่อการประเมินจิตสำนึกสาธารณะเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

กิจกรรมที่ ๑ จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษากลุ่มเป้าหมายว่ามีจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน หรือไม่

๒. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการดูแลอนุรักษ์รักษาโบราณสถานชุมชน

กิจกรรม

๑. อภิปรายถึงเรื่องจิตสำนึกสาธารณะโบราณสถานชมชน ในพื้นที่ เพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน

๒. ให้กลุ่มเป้าหมายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหาข้อสรุปหาแนวทางและวิธีการร่วมกันเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๓. ปฏิบัติการดูแลรักษาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๔. ให้กลุ่มเป้าหมายเขียนสิ่งที่เรียนรู้และสิ่งที่เขาสามารถทำได้เพื่อช่วยในการดูแลรักษาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

อุปกรณ์เครื่องมือในการทำกิจกรรม

๑. ปากกาและกระดาษ

๒. แบบสอบถามวัดจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๓. กิจกรรมการดูแลรักษาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

การประเมินผล

๑. แบบสอบถามวัดจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๒.การสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

แนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้: ทฤษฎีจิตสาธารณะ หรือจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม, แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม, แนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ

กิจกรรมที่ ๑ จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

แบบสอบถามวัดจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน(เพื่อการเรียนรู้)

ข้อมูลเบื้องต้นทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

๑.เพศ.....ชาย.....หญิง.....

๒.พรรษา.....

๓.อายุ..... ปี.....

๔.การศึกษา.....

๕.โบราณสถานชุมชน.....ชุมชนบ้านปะเคียบ,.....ณ วนอุทยานภูเขาไปกระโดง

คำชี้แจง: ให้ท่านทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด โดยคำตอบของท่านจะเก็บไว้เป็นความลับ

ข้อ	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
		๕	๔	๓	๒	๑
๑.	มนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลายโบราณสถาน					
๒.	แมลง ภัยธรรมชาติ มีส่วนในการทำลายโบราณสถานด้วย					
๓.	โบราณสถานไม่ใช่เป็นเพียงอิฐเก่าๆ ไม้ ผุๆ					
๔.	โบราณสถานบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชน					
๕.	ท่านจะช่วยตักเตือนผู้ที่ทำลายสมบัติส่วนกลางของชุมชน เช่น การขีดเขียนฝาผนังศาลาเอนกประสงค์ของชุมชน					
๖.	ควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น					
๗.	ท่านจะช่วยตักเตือนผู้ทิ้งขยะเรี่ยราดให้เก็บไปทิ้งถังขยะ					

เกณฑ์กำหนดในแต่ระดับตอบเห็นด้วยอย่างยิ่งเห็นด้วยไม่แน่ใจไม่เห็นด้วยไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง จะใช้หมายเลข ๕๔๓๒และ ๑ ตามลำดับ เพื่อนำไปแสดงค่าความถี่และค่าร้อยละ ต่อไป

กิจกรรมเพื่อการประเมินจิตสำนึกสาธารณะเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน
กิจกรรมที่ ๒ กิจกรรมบอกมาหกอย่าง

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษาพื้นฐานความรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อโบราณสถานชุมชน เพื่อหาข้อมูลว่ากลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจในโบราณสถานชุมชนของตนเองว่าอยู่ในสภาพอย่างไรหรือไม่

๒. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการดูแลอนุรักษ์รักษาโบราณสถานชุมชน

กิจกรรม

๑. อภิปรายถึงโบราณสถานชมชน ในพื้นที่ โดยทั่วไปให้กลุ่มเป้าหมายฟัง

๒. ให้กลุ่มเป้าหมายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหาข้อสรุปหาแนวทางและวิธีการร่วมกันเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๓. ปฏิบัติการดูแลรักษาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

อุปกรณ์เครื่องมือในการทำกิจกรรม

๑. ปากกาและกระดาษ

๒. แบบสำรวจสภาพโบราณสถานชุมชนภายในชุมชนด้วยการทำกิจกรรมที่ ๒ บอกมาหกอย่าง

การประเมินผล

๑. แบบสำรวจสภาพโบราณสถานชุมชนภายในชุมชนกิจกรรมที่ ๒ บอกมาหกอย่าง

แนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้: ทฤษฎีจิตสาธารณะ หรือจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม, แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

กิจกรรมเพื่อการประเมินจิตสำนึกสาธารณะเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

แบบสำรวจสภาพโบราณสถานชุมชนภายในชุมชน

กิจกรรมที่ ๒ กิจกรรมบอกมาหกอย่าง

ผู้สำรวจ .....

วัน/เวลา ..... **บริเวณที่สำรวจ**.....

คำชี้แจงให้ท่านสำรวจโบราณสถานโดยใส่เครื่องหมายถูก (✓)
ลงในช่องสภาพแวดล้อมที่ท่านพบจริงในขณะสำรวจ

สภาพโบราณสถานชุมชน

๑. โบราณสถานชุมชน

☐ สะอาด☐ ค่อนข้างสะอาด☐ สกปรก☐ เย็นสบายค่อนข้างร้อน

๒. สถานที่อื่นๆ โดยรอบ

☐ สะอาด☐ ค่อนข้างสะอาด☐ สกปรกเย็นสบายค่อนข้างร้อน
☐ ขยะเต็มล้นถัง☐ ขยะค่อนข้างมาก

๓. ความร่มรื่น

☐ ร่มรื่นดีมีต้นไม้ให้ร่มเงา☐ ค่อนข้างร่มรื่นมีต้นไม้บ้าง☐ ร้อนมากไม่มีร่มเงา
☐ เย็นสบาย☐ ค่อนข้างร้อน☐ ร้อนมาก

๔. ห้องน้ำภายในบริเวณโบราณสถานชุมชน

☐ สะอาด☐ ค่อนข้างสะอาด☐ สกปรก
☐ มีกลิ่นเหม็น☐ ไม่มีกลิ่น
☐ เปิดน้ำทิ้งไว้☐ น้ำปิดสนิท
☐ เปิดไฟทิ้งไว้☐ ไฟปิดสนิท

กิจกรรมจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน

๕. ทำความสะอาด

☐ เป็นประจำบางครั้ง☐ ไม่เคยเลย

๖.ช่วยเฝ้าระวังโบราณสถานของชุมชน

☐ เป็นประจำบางครั้ง☐ ไม่เคยเลย

กิจกรรมเพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

กิจกรรมที่ ๓ อาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเสริมสร้างให้บุคคลในชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของตนเอง

๒. เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของบุคคลในชุมชน

กิจกรรม

๑. อบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่และโบราณสถานต่างๆสร้างแรงจูงใจให้มีความรักหวงแหนสมบัติอันมีค่าในโบราณสถานของชุมชน

๒. พาประชาชน เด็กๆ เยาวชน พระภิกษุ ผู้นำชุมชนไปทัศนศึกษา ศึกษาแนวทางการจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนในที่อื่นๆ

อุปกรณ์เครื่องมือในการทำกิจกรรม

๑. ปากกาและกระดาษ

๒. กิจกรรมอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๓.แบบสำรวจความคิดเห็นและการแสดงความคิดเห็น การอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของสถานที่อื่นที่ได้เดินทางไป

๔.พาหนะนำกลุ่มเป้าหมายไปทัศนศึกษาดูงานการอนุรักษ์โบราณสถานอื่น

การประเมินผล

๑. ความพึงพอใจในกิจกรรมการอบรมเพื่อการเป็นอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน และจากที่ได้เดินทางไปดูงานการจัดการและอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนสถานที่อื่น

แนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้: แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน, แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, แนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ

กิจกรรมที่ ๓ อาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

ผู้ให้ข้อมูล .....
วัน/เวลา ..... **ณ สถานที่**.....

คำชี้แจงให้ท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้รับจากทีมงานวิจัยเกี่ยวกับโบราณสานชุมชน โดยใส่เครื่องหมายถูก (✓)ลงในช่องระดับความคิดเห็น ตามความพึงพอใจของท่าน

ข้อ	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น(ความพึงพอใจ)				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑	เนื้อหาสาระเกี่ยวกับเสมาและการอนุรักษ์ ที่ได้รับเกิดความรู้ความเข้าใจ					
๒	การอบรมทำให้เกิดแรงใจบันดาลใจ					
๓	การถ่ายทอดของผู้มาให้ความรู้					
๔	ประโยชน์ที่ได้รับจากการอบรม					
๕	ประโยชน์ที่ได้รับจากการไปทัศนศึกษาดูงานการอนุรักษ์โบราณนอกสถานที่					

เกณฑ์กำหนดในแต่ระดับ ตอบมากที่สุด มากปานกลางน้อยน้อยที่สุด จะใช้หมายเลข ๕ ๔ ๓ ๒ และ ๑ ตามลำดับ เพื่อนำไปแสดงค่าความถี่และค่าร้อยละ ต่อไป

กิจกรรมเพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน
กิจกรรมที่ ๔ สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อคำมั่นสัญญาของกลุ่มเป้าหมายที่จะร่วมด้วยช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๒. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการดูแลอนุรักษ์รักษาโบราณสถานชุมชน

๓.เพื่อทราบถึงสิ่งที่กลุ่มเป้าหมายต้องการและสามารถทำได้ เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานต่อไป

กิจกรรม

๑.อภิปราย ชี้แจง เพื่อพันธะทางใจ ที่จะร่วมด้วยช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๒. ปฏิบัติการร่วมกันเพื่อดูแลรักษาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๓. ให้กลุ่มเป้าหมายเขียนสัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ เพื่อช่วยในการดูแลรักษาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนต่อไป

อุปกรณ์เครื่องมือในการทำกิจกรรม

๑. ปากกาและกระดาษ

๒. กิจกรรมที่ ๔ สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ

การประเมินผล

๑. กิจกรรมที่ ๔ สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ

แนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ : แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน, แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, แนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ

โบราณสถานภายในชุมชน

กิจกรรมที่ ๔ “สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ”

ผู้ให้ข้อมูล .....
วัน/เวลา ..... **ณ สถานที่**.....

คำชี้แจงให้ท่านแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับสัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๑.ให้ท่านเขียนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรม

.....
.....
.....
.....
.....

๒.สิ่งที่ท่านสามารถทำได้เพื่อช่วยแก้ปัญหาและอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

.....
.....
.....
.....
.....

เกณฑ์การพิจารณา

ระดับคุณภาพ๓เขียนได้ตรงประเด็นครอบคลุมเนื้อหาในกิจกรรมและสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน

ระดับคุณภาพ๒เขียนได้ตรงประเด็นมีส่วนเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในกิจกรรมและสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวันได้บางส่วน

ระดับคุณภาพ๑มีบางส่วนอยู่ในประเด็นที่เกี่ยวกับเนื้อหาในกิจกรรมและส่วนใหญ่ไม่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวันได้

เกณฑ์การพิจารณาระดับจิตสำนึก

๒.๕๐ – ๓.๐๐ = มีจิตสำนึกในระดับมาก

๑.๕๐ – ๒.๔๙ = มีจิตสำนึกในระดับปานกลาง

๑.๐๐ – ๑.๔๙ = มีจิตสำนึกในระดับต่ำ

เอกสารแนบ

ผลการวิจัย(ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล)

ผลการวิจัยการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ และได้ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) ศึกษาโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ ๒) ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะชุมชนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ๓) เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการวิจัยเชิงเอกสาร โดยได้ลงทำกิจกรรมในพื้นที่และมีวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้แบบสอบถามบางส่วนควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ด้วย

ได้ผลการศึกษาจากการสอบถามกลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล และจากการลงพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนด้วย โดยกลุ่มดังกล่าว ได้แก่ประชาชนในชุมชน เด็กนักเรียน เยาวชน ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านศิลปกรรม พระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๔๙ รูป/คน โดยในจำนวนนี้มี ๑๙ คนเป็นเด็กนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ ซึ่งผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมอบรมชุดพัฒนาจิตอาสาเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนสำหรับในการวิเคราะห์

ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรม (Microsoft Excel) คำนวณหาค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) โดยแบ่งตามข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการทำกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

๑) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลส่วนตัวพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มเป้าหมายที่ตอบแบบสัมภาษณ์และร่วมทำกิจกรรม มาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละของข้อมูลเป็นแบบตาราง ปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางดังนี้

ตารางที่ ๔ จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มเป้าหมาย

ข้อ	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (N)	ร้อยละ %
๑.	**เพศ**		
	ชาย	๑๖	๕๓.๓๓
	หญิง	๑๔	๔๖.๖๗
	รวม	**๓๐**	**๑๐๐**
๒.	**อายุ**		
	ต่ำกว่า ๒๕ ปี	๒	๖.๖๗
	๒๕ – ๔๐ ปี	๕	๑๖.๖๖
	๔๑ – ๕๕ ปี	๑๒	๔๐.๐๐
	๕๖ – ๗๐ ปี	๙	๓๐.๐๐
	มากกว่า ๗๐ ปี	๒	๖.๖๗
	รวม	**๓๐**	**๑๐๐**

๓.	**ระดับการศึกษา**		
	ต่ำกว่าอนุปริญญา	๑๔	๔๖.๖๖
	อนุปริญญา	๕	๑๖.๖๖
	ปริญญาตรี	๑๐	๓๓.๓๔
	สูงกว่าปริญญาตรี	๑	๓.๓๔
	รวม	**๓๐**	**๑๐๐**
๔.	**อาชีพ**		
	พระภิกษุ	๓	๑๐
	ค้าขาย/ภาคเอกชน/รับจ้างทั่วไป	๑๑	๓๖.๖๗
	รับราชการ	๑๔	๔๖.๖๗
	เด็กนักเรียน	๒	๖.๖๖
	รวม	**๓๐**	**๑๐๐**

(หมายเหตุ. N=30 ไม่ได้รวมกลุ่มเด็กนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ ชั้น ม.๒ จำนวน ๑๙ คน ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างเป็นกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบ รายละเอียดหน้า)

จากตารางที่ ๔ พบว่าในจำนวนผู้ให้ข้อมูลและร่วมทำกิจกรรม ที่เป็นกลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล เป็นเพศชาย จำนวนมากที่สุด จำนวน ๑๖ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๓๓ และรองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๗

มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๕ ปี มีจำนวนมากที่สุดจำนวน ๑๒ คนคิดเป็นร้อยละ ๔๐ และรองลงมาอายุระหว่าง ๕๖-๗๐ ปี มี ๙ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐

ที่มีระดับการศึกษาระหว่างต่ำกว่าอนุปริญญา มีจำนวนมากที่สุด จำนวน ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๖ และรองลงมามีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓๔

เป็นพระภิกษุ ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๐ มีอาชีพค้าขาย จ้างทั่วไป จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๖๗ รับราชการ จำนวน ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๖และนักเรียน จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ๖.๖๖

๒) จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน โดยได้ใช้เครื่องมือกล่าวคือ ใช้การสัมภาษณ์ และการจัดกิจกรรม จำนวน ๒ กิจกรรม สรุปได้ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

ในการวัดจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนนั้น ได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือการทำวิจัย โดยใช้สอบถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและความคิดความรู้สึกเกี่ยวกับโบราณสถานของกลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) โดยกำหนดให้ระดับความคิดเห็นแต่ละระดับคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยไม่แน่ใจไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง[๑] โดยใช้เครื่องหมายเลข๕, ๔, ๓, ๒และ ๑ตามลำดับ

ตารางที่ ๖แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละ ของความรู้ความเข้าใจและความรู้สึก เพื่อวัดจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

คำถาม	แสดงค่า	อำเภอคู่เมือง					อำเภอเมือง				
		๕	๔	๓	๒	๑	๕	๔	๓	๒	๑
๑.มนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลายโบราณสถาน	ความถี่ ร้อยละ	๗ ๗๘	๒ ๒๒				๒ ๒๒	๔ ๔๔	๒ ๒๒	๑ ๑๒	
๒.แมลง ภัยธรรมชาติมีส่วนในการทำลายโบราณสถานด้วย	ความถี่ ร้อยละ	๑ ๑๑	๗ ๗๘	๑ ๑๑			๑ ๑๒	๕ ๕๕	๓ ๓๓		
๓.โบราณสถานไม่ใช่เป็นเพียงอิฐเก่าๆ ไม้ผุๆ	ความถี่ ร้อยละ	๔ ๔๔	๔ ๔๔	๑ ๑๑			๕ ๕๖	๓ ๓๓	๑ ๑๑		
๔.โบราณสถานบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชน	ความถี่ ร้อยละ	๕ ๕๖	๔ ๔๔				๖ ๖๗	๓ ๓๓			
๕.ช่วยตักเตือนผู้ที่ทำลายสมบัติส่วนกลางของชุมชน	ความถี่ ร้อยละ	๓ ๓๓	๓ ๓๓	๒ ๒๒	๑ ๑๑		๒ ๒๓	๔ ๔๓	๒ ๒๓	๑ ๑๑	
๖.ควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น	ความถี่ ร้อยละ	๔ ๔๔	๕ ๕๖				๖ ๖๗	๓ ๓๓			

[๑]รศ.ดร.สรชัย พิศาลบุตร,**การวิจัยทางการศึกษา**,(กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิทยพัฒน์,ปี ๒๕๕๙),หน้า ๔๒.

๗.ช่วยตักเตือนผู้ทิ้งขยะเรี่ยราดให้เก็บไปทิ้งถังขยะ	ความถี่ ร้อยละ	๓ ๓๓	๒ ๒๓	๓ ๓๓	๑ ๑๑		๓ ๓๓	๒ ๒๒	๒ ๒๒	๒ ๒๓	

จากตารางที่ ๖ พบว่า ในจำนวนผู้ให้ข้อมูลและร่วมทำกิจกรรมในพื้นที่อำเภอคู่เมือง วัดทรงสิรินาวาส และอำเภอเมือง ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง มีความรู้ความเข้าใจและความรู้สึกเกี่ยวกับโบราณสถานชุมชน

โดยกลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ในพื้นที่อำเภอคู่เมือง มีความเห็นว่า มนุษย์เป็นตัวการสำคัญมากที่สุดในการทำลายโบราณสถาน๗๘ % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าแมลง ภัยธรรมชาติมีส่วนในการทำลายโบราณสถานด้วย๑๑ % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าโบราณสถานไม่ใช่เป็นเพียงอิฐเก่าๆ ไม้ผุๆ๔๔ % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าโบราณสถานบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชน๕๖ % และ เห็นด้วยอย่างว่าควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้นและควรทิ้งขยะในถังขยะ ๔๔%

ในขณะที่กลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ในพื้นที่อำเภอเมืองมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า มนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลายโบราณสถาน๒๒% เห็นด้วยว่ามนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลายโบราณสถาน ๔๔ % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าแมลง ภัยธรรมชาติมีส่วนในการทำลายโบราณสถานด้วย๑๒ % เห็นด้วยว่าแมลง ภัยธรรมชาติมีส่วนในการทำลายโบราณสถานด้วย ๕๕ % เห็นด้วยว่าโบราณสถานไม่ใช่เป็นเพียงอิฐเก่าๆ ไม้ผุๆ๕๖ % เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าโบราณสถานบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชน๖๗ % และ เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น และควรทิ้งขยะในถังขยะ ๖๗%

กิจกรรมที่ ๒ กิจกรรมบอกมาหกอย่าง

เป็นกิจกรรมสำรวจสภาพโบราณสถานชุมชนภายในชุมชน โดยใช้แบบสำรวจสภาพโบราณสถานชุมชน เพื่อให้เห็นสภาพแท้จริงของโบราณสถาน เป็นการสะท้อนความรู้สึกที่มีต่อสภาพ แวดล้อม ความใส่ใจและการมีจิตสำนึกสาธารณะที่จะดูแลและอนุรักษ์และเพื่อการปรับปรุงดูแลให้ดียิ่งขึ้น โดยสำรวจด้วยรายการดังนี้

๑.โบราณสถานชุมชน

๒.สถานที่อื่นๆ โดยรอบ

๓.ความร่มรื่น

๔.ห้องน้ำภายในบริเวณโบราณสถานชุมชน

๕.กิจกรรมในการทำความสะอาด

๖.การช่วยเฝ้าระวังโบราณสถานชุมชน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าร้อยละ (Percentage) เป็นการแสดงค่าความถี่ตามความเห็นของผู้กรอกแบบสอบถามซึ่งสามารถตอบได้มากกว่า ๑ คำตอบ

ตารางที่ ๗ แสดงค่าร้อยละในกิจกรรมสำรวจสภาพโบราณสถานชุมชน

๑.โบราณสถานชุมชนมีสภาพอย่างไร

สภาพโบราณสถานชุมชน	**อำเภอคูเมือง**		**อำเภอเมือง**	
	จำนวน	**%**	**จำนวน**	**%**
สะอาด	๘	๕๗	๑	๙
ค่อนข้างสะอาด	๑	๗	๖	๕๕
สกปรก				
เย็นสบาย	๕	๓๖	๔	๓๖
ค่อนข้างร้อน				
รวม	๑๔	๑๐๐	๑๑	๑๐๐

๒.สถานที่อื่นๆ โดยรอบ

สถานที่อื่นๆ โดยรอบ	**อำเภอคูเมือง**		**อำเภอเมือง**	
	จำนวน	**%**	**จำนวน**	**%**
สะอาด	๘	๕๐		
ค่อนข้างสะอาด	๒	๑๓	๖	๖๐
สกปรก			๑	๑๐
เย็นสบาย	๕	๓๑	๑	๑๐
ค่อนข้างร้อน			๑	๑๐
ขยะเต็มล้นถัง	๑	๖		
ขยะค่อนข้างมาก			๑	๑๐
รวม	๑๖	๑๐๐	๑๐	๑๐๐

๓.ความร่มรื่น

ความร่มรื่น	**อำเภอคูเมือง**		**อำเภอเมือง**	
	จำนวน	**%**	**จำนวน**	**%**
ร่มรื่นดีมีต้นไม้ให้ร่มเงา	๘	๖๑	๗	๗๘
ค่อนข้างร่มรื่นมีต้นไม้บ้าง				
ร้อนมากไม่มีร่มเงา				
เย็นสบาย	๕	๓๙	๒	๒๒
ค่อนข้างร้อน				
ร้อนมาก				
รวม	๑๓	๑๐๐	๙	๑๐๐

๔.ห้องน้ำภายในบริเวณโบราณสถานชุมชน

ห้องน้ำภายในบริเวณ	**อำเภอคูเมือง**	**อำเภอเมือง**

โบราณสถานชุมชน	จำนวน	%	จำนวน	%
สะอาด	๒	๒๕		
ค่อนข้างสะอาด	๖	๗๕	๗	๕๘
สกปรก				
มีกลิ่นเหม็น			๕	๔๒
ไม่มีกลิ่น				
เปิดน้ำทิ้งไว้				
น้ำปิดสนิท				
เปิดไฟทิ้งไว้				
ไฟปิดสนิท				
รวม	๘	๑๐๐	๑๒	๑๐๐

๕.กิจกรรมช่วยในการทำความสะอาด

ห้องน้ำภายในบริเวณ	อำเภอคูเมือง		อำเภอเมือง	
โบราณสถานชุมชน	จำนวน	%	จำนวน	%
เป็นประจำ	๑	๑๐		
เป็นบางครั้ง	๒	๒๐	๖	๖๗
ไม่เคยเลย	๗	๗๐	๓	๓๓
รวม	๑๐	๑๐๐	๙	๑๐๐

๖.ช่วยเฝ้าระวังโบราณสถานชุมชน

ห้องน้ำภายในบริเวณ	อำเภอคูเมือง		อำเภอเมือง	
โบราณสถานชุมชน	จำนวน	%	จำนวน	%
เป็นประจำ	๒	๒๐	๒	๒๒
เป็นบางครั้ง	๑	๑๐	๒	๒๒
ไม่เคยเลย	๗	๗๐	๕	๕๖
รวม	๑๐	๑๐๐	๙	๑๐๐

จากตารางที่ ๗ พบว่า ในพื้นที่อำเภอคูเมือง โบราณสถานชุมชน มีสภาพสะอาด สภาพโบราณสถานชุมชนเย็นสบาย สถานที่อื่นๆ โดยรอบสะอาด มีความร่มรื่นดี.และห้องน้ำภายในบริเวณโบราณสถานชุมชนค่อนข้างสะอาด

ส่วนพื้นที่อำเภอเมือง วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง มีสภาพค่อนข้างสะอาด สภาพโบราณสถานชุมชนเย็นสบาย มีต้นไม้ให้ร่มเงา สถานที่อื่นๆ โดยรอบค่อนข้างสะอาด มีความร่มรื่นดี และห้องน้ำภายในบริเวณโบราณสถานชุมชนค่อนสะอาด แต่บางครั้งจะมีกลิ่นบ้าง

กิจกรรมจิตสำนึกสาธารณะเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน พบว่า ส่วนมากจะไม่เคยช่วยในการทำความสะอาดโบราณสถาน และจะช่วยในบางครั้งเมื่อมีการระดมของชุมชน และ

ส่วนมากไม่เคยช่วยเฝ้าระวังโบราณสถานชุมชนเลย นอกจากบางครั้งที่พบเห็นการลูบการเคาะชิ้นส่วนสำคัญ จะเดินเข้าไปเตือนไม่ให้ทำ

๓) พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์

พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยผู้วิจัยได้ทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชนด้วย ๒ กิจกรรม คือกิจกรรมที่ ๓ และที่ ๔ ดังนี้

กิจกรรมที่ ๓ อาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อการเสริมสร้างให้บุคคลในชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองและเป็นการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของบุคคลในชุมชน

ลักษณะกิจกรรมโดยการจัดให้มีการอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่และโบราณสถานต่างๆ ได้ดำเนินการนำกลุ่มเป้าหมายไปทัศนศึกษา ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนในที่อื่นและปลูกฝังความรักความหวงแหนโบราณสถานชุมชนและการเป็นเจ้าบ้านที่ดีด้วย

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) โดยกำหนดให้ระดับความคิดเห็นแต่ละระดับคือ มากที่สุดมากปานกลางน้อย และน้อยที่สุด โดยใช้เครื่องหมายเลข ๕, ๔, ๓, ๒ และ ๑ ตามลำดับ

ตารางที่ ๘ แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละ ในกิจกรรมอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

คำถาม	**ความถี่ ร้อยละ**	**อำเภอคู่เมือง**					**อำเภอเมือง**				
		๕	๔	๓	๒	๑	๕	๔	๓	๒	๑
๑.เนื้อหาสาระเกี่ยวกับเสมาและการอนุรักษ์ ที่ได้รับเกิดความรู้ความเข้าใจ	ความถี่ ร้อยละ	๖ ๖๖	๓ ๓๔					๙ ๑๐๐			
๒.การอบรมทำให้เกิดแรงใจ บันดาลใจ	ความถี่ ร้อยละ	๕ ๕๖	๔ ๔๔				๒ ๒๒	๗ ๗๘			
๓.การถ่ายทอดของผู้มาให้ความรู้	ความถี่ ร้อยละ	๕ ๕๖	๔ ๔๔					๙ ๑๐๐			
๔.ประโยชน์ที่ได้รับจากการอบรม	ความถี่ ร้อยละ	๖ ๖๖	๓ ๓๔					๙ ๑๐๐			
๕.ประโยชน์ที่ได้รับจากการไปทัศนศึกษา ดูงานการ	ความถี่ ร้อยละ	๓ ๓๔	๕ ๕๖	๑ ๑๐				๙ ๑๐๐			

อนุรักษ์โบราณสถานนอกสถานที่											

จากตารางที่ ๘ พบว่า ในพื้นที่อำเภอคูเมืองมีความพึงพอใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเสมาและการอนุรักษ์ ที่ได้รับเกิดความรู้ความเข้าใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๖๖ การอบรมทำให้เกิดแรงใจ บันดาลใจคิดเห็นมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ ๕๖ การถ่ายทอดของผู้มาให้ความรู้ ร้อยละ ๔๕ ได้รับประโยชน์มากที่สุดจากการอบรมคิดเป็นร้อยละ ๖๖ ได้รับประโยชน์จากการไปทัศนศึกษาดูงานการอนุรักษ์โบราณสถานนอกสถานที่คิดเป็นร้อยละ ๕๖

ส่วนในพื้นที่อำเภอเมือง วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง มีความพึงพอใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับโบราณและการอนุรักษ์ ที่ได้รับเกิดความรู้ความเข้าใจในระดับมาก การอบรมทำให้เกิดแรงใจ บันดาลใจมากคิดเป็นร้อยละ ๗๘การถ่ายทอดของผู้มาให้ความรู้และประโยชน์ที่ได้รับมากจากการอบรมตลอดจนได้รับประโยชน์มากจากการไปทัศนศึกษา ดูงานการอนุรักษ์โบราณสถานนอกสถานที่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

กิจกรรมที่ ๔ สัญญาใจแห่งการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

กิจกรรมนี้ได้ใช้แนวความคิดและมาตรการการอนุรักษ์ของกรมศิลปากรมาสร้างกิจกรรมเพื่อให้เกิดการปกป้อง การสงวนรักษาและการพัฒนาปรับปรุงในเรื่องการบริหารจัดการโบราณสถานชุมชนของตนเอง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้เรียนรู้จากกิจกรรมเข้าใจถึงคุณค่าของโบราณสถานชุมชนของตนเอง และเห็นด้วยกับการต้องอนุรักษ์ไว้ซึ่งผู้เข้าร่วมทำกิจกรรม ได้ทำการ Pre-test เพื่อทราบถึงระดับจิตสำนึกสัญญาใจเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของกลุ่มเป้าหมายชุมชนบ้านปะเคียบการอบรมชุดพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์ฯได้ระดับจิตสำนึกในระดับมากเท่ากับ ๒.๘๑ ส่วนกลุ่มเป้าหมายวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง ได้ระดับจิตสำนึกในระดับมากเท่ากับ ๒.๘๒

ต่อจากนั้นได้จัดอบรมชุดพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์ฯ(Post-test) เป็น**กลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบ** ซึ่งเป็นเด็กนักเรียนชั้น ม.๒ ของโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ จำนวน ๑๙ คน มีอายุระหว่าง ๑๓-๑๔ ปี เป็นเด็กนักเรียนชาย จำนวน ๙ คน เด็กนักเรียนหญิง จำนวน ๑๐ คนร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ได้ให้สัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ โดยได้เขียนสิ่งที่เด็กๆ จะปฏิบัติต่อไปเพื่อช่วยแก้ปัญหาและอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง ผู้วิจัยได้ประเมินแยกออกมาแล้วปรากฏว่า ได้ระดับจิตสำนึกในระดับมาก เท่ากับ ๒.๘๔โดยกลุ่มอาสาฯ เขียนสัญญาใจไว้ว่าสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๙ แสดงคำสัญญาใจแห่งการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบ เด็กนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ

จิตสำนึกต่อการอนุรักษ์	**ผู้ให้คำสัญญาใจ**	**สัญญาใจของอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบ**	**ระดับจิตสำนึก**

ด้านสิ่งแวดล้อม	จีระศักดิ์	ช่วยกวาด และดูแล ทำความสะอาด	๓
การดูแล	พงศกร	ช่วยกันทำความสะอาด	๓
รักษาโบราณ	บัญญวัต	ช่วยกันกวาดดูดูแล	๓
สถานต่างๆ	ณัฐนัย	จะช่วยดูแลให้ดีดูแลรักษาโบราณสถาน	๓
	กานติมา	ช่วยกันดูแลรักษาไว้เป็นอย่างดี	๓
	ธาดา	ช่วยกันดูแลกวาดวัด ไม่ทิ้งขยะลงบนพื้น	๓
	จุฑารัตน์	ดูแลความสะอาด	๓
	พรรณษา	ไม่ตัดต้นไม้ อนุรักษ์สระน้ำและช่วยเหลือสัตว์ที่มีปัญหา	๓
	สุธิตรา	ไม่ทิ้งขยะ ไม่ก่อความวุ่นวายในชุมชน จะช่วยอนุรักษ์โบราณสถานในชุมชน	๓
ด้านสังคม	ภานุวัฒน์	ช่วยเป็นหูเป็นตาเพื่อป้องกันการขโมย	๓
การเฝ้าระวัง	อธิชา	ห้ามไปทำลาย	๓
	ณัฐนนท์	ช่วยกันดูแลรักษา อนุรักษ์สิ่งของโบราณ	๓
	ภานุกร	จะคอยสอดส่องความปลอดภัยของโบราณสถาน	๓
ด้านวัฒนธรรม	ภานุวัฒน์	ช่วยรักษาอนุรักษ์โบราณชุมชน	
รักษาอนุรักษ์	ภานุกร	ไม่ไปทำให้โบราณวัตถุเสื่อมเสีย	
ไม่ทำลาย	กานติมา	ไม่ทำลายสิ่งของโบราณ	๓
ไม่ขีดเขียน	หริณยา	ไม่ทำลายสิ่งของโบราณวัตถุ	๓
	เกวลิน	ไม่ขีดเขียนทำลาย จะช่วยอธิบายให้ผู้อื่นรับรู้ด้วย	๓
	ฉัตรลดา	ไม่เอาอะไรไปขีดเขียนวัตถุโบราณ ดูได้ห้ามจับ	
	สุปรีญา	ไม่ขีดเขียนหรือทำลายโบราณสถานชุมชน	๓
	ธาดา	ไม่ขีดเขียนใบเสมาไม่ทำลายสิ่งของโบราณ	
	จุฑารัตน์	ไม่ทำลายของที่ไม่ใช่ของตัวเอง	๓
	ภัทรวดี	ไม่ไปหยิบจับ ไม่นำอะไรไปขีดเขียนบนศิลา	๓
	พรรณษา	ไม่ขีดเขียนวัตถุโบราณ	
ด้านการสืบทอด เก็บไว้ให้รุ่นต่อไป	อธิชา	เพื่อเก็บไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไปได้ไว้ดู	
	นนทนพงศ์	ไม่ได้เขียนสัญญาใจ	๐

สรุปคำสัญญาใจแห่งการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของที่กลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบได้เขียนไว้ เป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้ ดังนี้

๑.จะช่วยกวาด ทำความสะอาดไม่ทิ้งขยะลงบนพื้น และดูแลโบราณสถานชุมชนไม่ทำลายสิ่งที่เป็นโบราณและช่วยกันดูแลรักษาไว้เป็นอย่างดีไม่ทำให้โบราณวัตถุเสื่อมเสีย

๒.จะช่วยรักษาอนุรักษ์โบราณชุมชน ดูแลความสะอาดในสถานที่โบราณสถาน ช่วยกันเป็นหูเป็นตาเพื่อป้องกันการขโมย

๓.ห้ามไปทำลาย จะความสะอาด และต้องการเก็บรักษาไว้ให้ลูกหลายรุ่นต่อไปไว้ดู

๔.ใบเสมา เป็นโบราณวัตถุที่เก่าแก่มาแต่โบราณ ช่วยกันดูแลรักษา อนุรักษ์

๕.คอยสอดส่องความปลอดภัยโบราณสถาน

๖.ไม่ตัดต้นไม้ อนุรักษ์สระน้ำ และช่วยเหลือสัตว์ที่มีปัญหา ไม่ขีดเขียนบนวัตถุโบราณ

๗. ไม่ก่อความวุ่นวายในชุมชน ช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถานในชุมชน

เกณฑ์การพิจารณา

ระดับคุณภาพ ๓ เขียนได้ตรงประเด็น ครอบคลุมเนื้อหาในกิจกรรม และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน

ระดับคุณภาพ ๒ เขียนได้ตรงประเด็น มีส่วนเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในกิจกรรม และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวันได้บางส่วน

ระดับคุณภาพ ๑ มีบางส่วนอยู่ในประเด็น ที่เกี่ยวกับเนื้อหาในกิจกรรม และส่วนใหญ่ไม่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวันได้

คำสัญญาใจแห่งการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของกลุ่มอาสาอนุรักษ์ฯเขียนเป็นสัญญาใจไว้สามารถปฏิบัติได้หรือไม่อย่างไร

คำชี้แจงการวัดระดับจิตสำนึก

คะแนนที่ได้ระดับจิตสำนึก

๒.๕๐ – ๓.๐๐ = มีจิตสำนึกในระดับมาก

๑.๕๐ – ๒.๔๙ = มีจิตสำนึกในระดับปานกลาง

๑.๐๐ – ๑.๔๙ = มีจิตสำนึกในระดับต่ำ

สรุป ระดับจิตสำนึกสาธารณะของกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบ พิจารณาแล้วปรากฏอยู่ใน**ระดับมาก เท่ากับ ๒.๘๔**

ภาคผนวก จ
รูปภาพการทำกิจกรรมทั้งหมด

การให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณคดีชุมชนบ้านปะเคียบ

พบผู้ชำนาญการด้านโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 10 พิมาย
คุณสมเดช ลีลามโนธรรม

พบและขอคำแนะนำ จาก
คุณศิวฤทธิ์ ศรีบุญเรือง รองผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดบุรีรัมย์

ติดต่อขอทีมวิทยากรจากเจ้าหน้าที่กระทรวงการ

ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด จังหวัดบุรีรัมย์
ติดต่อขอทีมวิทยากรจากสำนักวัฒนธรรมจังหวัด พบคุณอารีรัตน์ สุนทรเสนาะ นักวิชาการสำนัก

วัฒนธรรมชำนาญการ จังหวัดบุรีรัมย์

สัมภาษณ์นางสมพร แก้วอรสาน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๓ บ้านโคกเขา ต.เสม็ด อ.เมือง (เขากระโดง) จ. บุรีรัมย์

โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ อำเภอคูมือง

ชุมชนบ้านปะเคียบณ วัดทรงศิรินาวาส

เสมาโบราณบ้านปะเคียบ ไปเข้าพบเจ้าคณะอำเภอคูเมือง วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๖๒และเจ้าอาวาส

ชุมชนโบราณบ้านปะเดียบ

ปรึกษาการทำงานกับเจ้าอาวาส และผู้ใหญ่บ้าน

ผังแสดงที่ตั้งของใบเสมาโบราณบ้านปะเคียบ

ภาพการสำรวจพื้นที่ครั้งที่ ๑

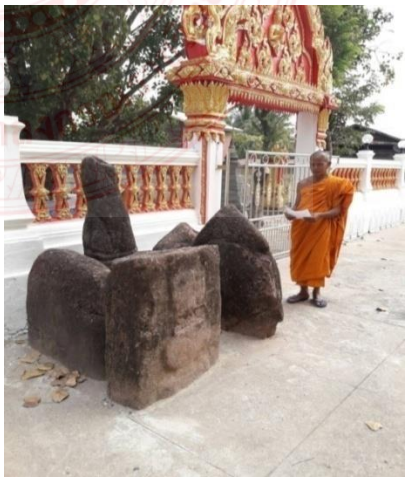

ภาพการสำรวจพื้นที่ครั้งที่ ๒

การปรึกษาหารือเกี่ยวกับการทำป้ายองค์ความรู้ กับทายาทของพื้นที่โนนสำโรง

กิจกรรมการเรียนรู้ในพื้นที่ เสมาโบราณสมัยทวารวดี

กิจกรรมการเรียนรู้

เสมาโบราณในพื้นที่วัดทรงศิรินาวาส

พาคณะครูและเด็กนักเรียน โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ

กิจกรรมเพื่อการศึกษา

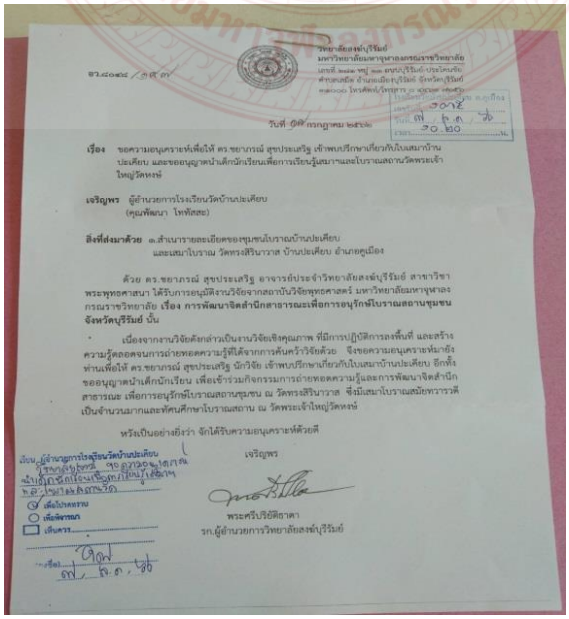

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๑๑๑ หมู่ ๑๑ ตำบลบุรีรัมย์ ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๑๑๑ ๑๑๑๑

ศว.๔๐๑๔ / ๖๙ ๗

วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เพื่อให้ ดร.ขยากรณ์ สุขประเสริฐ เข้าพบปรึกษาเกี่ยวกับโบเสถาบ้านประเคียบ และขออนุญาตนำเด็กนักเรียนเพื่อการเรียนรู้นสถานและโบราณสถานวัดพระเจ้าใหญ่วัดหงษ์

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านประเคียบ
(คุณพัฒนา โพทัสสะ)

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.สำเนาขอระเบียดของชุมชนโบราณบ้านประเคียบ
และเสมาโบราณ วัดทรงสิรินวาราส บ้านประเคียบ อำเภอคูเมือง

ด้วย ดร.ขยากรณ์ สุขประเสริฐ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับการอนุมัติงานวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย **เรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์** นั้น

เนื่องจากงานวิจัยดังกล่าวเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีการปฏิบัติการลงพื้นที่ และสร้างความรู้ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยด้วย จึงขอความอนุเคราะห์มายังท่านเพื่อให้ ดร.ขยากรณ์ สุขประเสริฐ นักวิจัย เข้าพบปรึกษาเกี่ยวกับโบเสถาบ้านประเคียบ อีกทั้งขออนุญาตนำเด็กนักเรียน เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ณ วัดทรงสิรินวาราส ซึ่งมีเสมาโบราณสมัยทวารวดีเป็นจำนวนมากและทัศนศึกษาโบราณสถาน ณ วัดพระเจ้าใหญ่วัดหงษ์

หรัจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี

เจริญพร

พระศรีปริยัติธาดา
รก.ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านประเคียบ
เห็นควรอนุญาตตามที่ ขอความอนุเคราะห์
นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมฯ
ด.ต.ไพบูลย์ ศรีวิจิต
☑ เพื่อโปรดทราบ
○ เพื่อพิจารณา
☐ เห็นควร.....
ลงชื่อ
๑๗ ก.ค. ๖๐

กิจกรรมการอบรมความรู้ให้กับกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนบ้านปะเคียบ
ในวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๒

กิจกรรมการเรียนรู้

โบราณสถาน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง

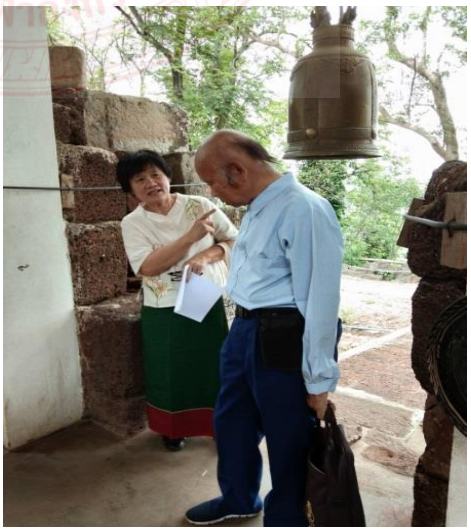

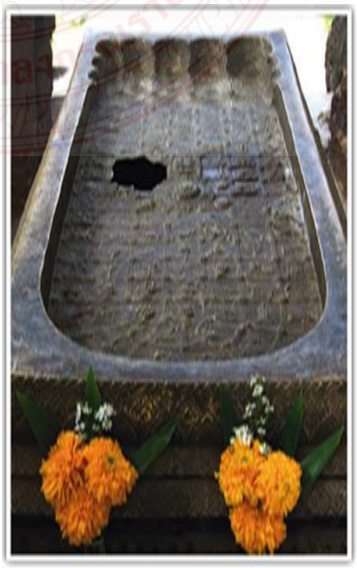

พระสุภัทรบพิตร
เครื่องดื่ม/กาแฟ

ติดต่อ-สอบถาม
In formation

กิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณสถานและการอนุรักษ์วัดหงษ์(พระเจ้าใหญ่)

แผนผังอุทยานภูเขาไฟกระโดง

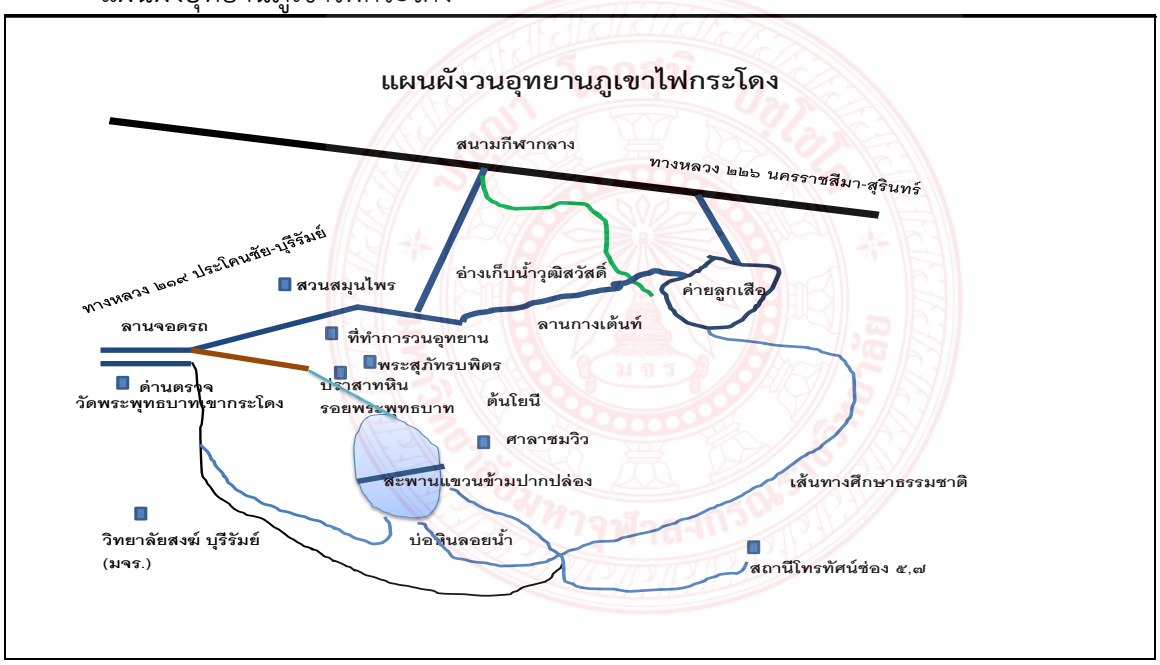

ภาคผนวก ฉ

แบบสรุปโครงการ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ภาคผนวก ฉ.
แบบสรุปโครงการ
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

สัญญาเลขที่ ว.054/2562 (MCU RS 610762054)
ชื่อโครงการ การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์
หัวหน้าโครงการ ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ
โทรศัพท์ 081 7229804
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา การวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ เพราะตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณของโบราณสถาน โดยเฉพาะโบราณสถานชุมชน ที่ทุกอย่างทุกชิ้นมีคุณค่าและความสำคัญต่อความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติความเป็นมา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชน เป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่เพราะปล่อยปละละเลย เพราะการมีภารกิจเรื่องปากเรื่องท้องต้องทำงานทุกอย่างรีบเร่ง โบราณสถานภายในชุมชนถูกปล่อยให้รกร้าง ถูกทำลาย ประกอบกับโบราณสถานเหล่านี้มีผู้สนใจ และต้องการหาซื้อไว้ครอบครอง หรือ ส่งออกไปต่างประเทศ ทำกิจการค้าขายโบราณวัตถุ ร่ำรวยขึ้น เพราะราคาของโบราณวัตถุก็เป็นแรงจูงใจสำคัญด้วย ปัญหาการขาดการจะอนุรักษ์โบราณสถาน ในพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์ แม้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักศิลปากรในพื้นที่ จะให้การดูแลอนุรักษ์ก็ตาม แต่ลำพังเจ้าหน้าที่ของสำนักศิลปากรมีไม่เพียงพอ การร่วมมือร่วมแรงใจในดูแลโบราณสถานไม่ควรปล่อยให้เป็นหน้าที่ของรัฐเพียงลำพัง บุคคลในชุมชนควรจะต้องมีส่วนร่วมด้วย สำหรับจังหวัดบุรีรัมย์นั้นมีพื้นที่ของเมืองโบราณหลายเมือง ได้แก่ อำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอคูเมือง ล้วนแล้วแต่มีโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่ง เฉพาะอำเภอนางรองนั้นมีโบราณสถาน โบสถ์เก่า ณ วัดกลางนางรอง วัดขุนก้อง ส่วนอำเภอพุทไธสง ณ พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์ บ้านศีรษะแรตปรางค์กู่สวนแตง ส่วนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ณ วัดภูเขาอังคาร ปรากฏเสมาโบราณและอีกหลายพื้นในอำเภอดังกล่าว ซึ่งได้รับการดูแดอนุรักษ์โดยกรศิลปากรแล้วแต่สำหรับอำเภอคูเมืองนั้น จากการทำงานในพื้นที่พบมีเสมาโบราณ รุ่นสมัยทวารวดี อาทิ วัดทรงศิรินาวาส และวัดสุพลศรัทธาราม วัดทั้ง ๒ แห่ง มีเสมาโบราณนั้น ผู้วิจัยได้การอนุรักษ์เบื้องต้นไว้แล้วโดยความร่วมมือกับชุมชน โดยได้สำรวจและจัดทำทะเบียนและผังแสดงที่ตั้งของเสมาทุกใบ อีกทั้งยังได้จัดการทำองค์ความรู้แสดงประวัติของชุมชนและที่มาของเสมา แล้ว ณ วัดทรงศิรินาวาส เสมาโบราณกลุ่มนี้นับว่าเป็นโบราณสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ มีคุณค่าทางด้านศิลปกรรม แม้ว่าผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมประวัติความเป็นมาและแผนผังแล้ว

ก็ตาม แต่เพื่อให้ มีการต่อยอดจากงานวิจัยคราวที่แล้ว ผู้วิจัยต้องการสร้างกลุ่มอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนแห่งนี้เพื่อพวกเขาเหล่านั้นจะได้เป็นผู้อนุรักษ์โบราณสถานของตัวเองไปต่อ นอกจากอำเภอคูเมืองแล้วยังมีอีกพื้นที่หนึ่งคือ อำเภอเมือง ซึ่งมีโบราณสถานชุมชน อาทิ พระพุทธรูปประจำจังหวัด รอยพระพุทธบาท ปราสาทขอม เป็นต้น ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ อันเป็นพื้นที่ของวนอุทยาน มีโบราณสถานที่สมบูรณ์เหมาะเป็นแหล่งแห่งการเรียนรู้ ควรแก่การอนุรักษ์ด้วย โบราณสถานทั้ง ๒ แห่งนั้น นับเป็นสมบัติที่ทรงค่าควรแก่การอนุรักษ์ซึ่งต้องอาศัยการสร้างและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของคนในชุมชนให้ดูแลรักษากันเอง เพื่อให้อยู่ถาวรต่อไป

การพัฒนาพฤติกรรมจิตสาธารณะเป็นแนวทางหนึ่ง ที่ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในสังคม และช่วยเหลือสังคม มีน้ำใจไมตรีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าพฤติกรรมจิตสาธารณะของบุคคลสามารถจะช่วยการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งจะทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์ โบราณสถานชุมชน โดยจะทำการวิจัยในพื้นที่อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ และโบราณสถานชุมชน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของสมาชิกชุมชนเพื่อให้มีความรัก ความหวงแหนและอนุรักษ์โบราณ สถานของตัวเอง ให้เป็นสมบัติของชุมชนและของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑) เพื่อศึกษาโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์

๒) เพื่อศึกษาจิตสำนึกสาธารณะชุมชนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

๓) เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถนำชุดความรู้เกี่ยวกับพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์ ไปใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชามนุษย์กับสังคม รายวิชาพุทธศิลปะ รายวิชาพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น ในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.แหล่งโบราณคดี ซึ่งอยู่ภายในวัด เสมามีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง จึงสามารถนำผลงานวิจัยไปเผยแพร่ในวัดได้ เพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ให้กว้างขวาง ซึ่งทีมงานวิจัยก็ได้ร่วมมือกับผู้นำชุมชน วัด จัดทำป้ายซุ้มองค์ความรู้ไว้ให้เรียบร้อยแล้ว

๓.ทีมงานวิจัยได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ให้แก่พื้นที่ อำเภอคูเมืองคือชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ เพื่อสานต่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ต่อไป

๔.ชุมชนบ้านปะเคียบสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนทางพระพุทธศาสนาได้ ต่อไป

การประชาสัมพันธ์

๑.มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรม เผยแพร่โบรชัวร์ แผ่นพับ

๒.มีการเยี่ยมเยียนและร่วมมือกับชุมชน โรงเรียน เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต ได้ทราบว่าโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ มีอยู่ที่ไหนบ้าง ในแต่สถานที่มีการดูแลอนุรักษ์หรืออย่างไร ในพื้นที่โบราณสถานมีการจัดการดูแลโบราณสถานชุมชนหรือไม่ การใช้แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร แนวคิดจิตอาสา สามารถใช้ได้กับชุมชนหรือไม่

ผลลัพธ์

๑. ลงทำกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ในพื้นที่ชุมชนโบราณบ้าปะเคียบ
๒. ได้สร้างชุดพัฒนาจิตอาสา ให้กับชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ
๓. ได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนในพื้นที่บ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง
๔. ได้สร้างองค์ความรู้เป็นซุ้มป้ายขนาดใหญ่ แสดงประวัติขิงชุมชนโบราณและเสมา
๕. ได้สร้างองค์ความรู้ให้กับ พื้นที่ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง
๖. ได้สร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน ร้านค้า พื้นที่ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง เพื่อช่วยกันดูแลรักษาโบราณสถานบนเขากระโดง

ผลกระทบจากงานวิจัย

ไม่มี